MUHTASAR'UL KUDÛRÎ

AHMED EL-KUDÛRÎ

MUHTASAR KUDÛRÎ

Ahmed b. Muhammed

Ebû’l-Huseyn el-Kudûrî el-Bağdâdî

Hanefî ö. 428/1037

(TÜRKÇE)

Kaynak: http://islamilimleri.com/

1 TEMİZLİK

1 Abdestin farzı

Abdestin farzı üç (el, yüz ve ayak) azanın yıkanması ve başın (en az dörtte birinin) meshedilmesidir. Dirsekler ve topuklar yıkanmaya dâhildirler. Başın meshinde farz olan nasiye (başın dörtte biri) kadardır. Çünkü Eshab-ı Kiramdan Şu'be oğlu Hazret-i Mugîre (radıyallahü anh) rivayet buyuruyor ki: Resulü-Zişan (aleyhis-salatü ves-selâm) bir kavmin çöplüğüne gelip orada küçük taharetini ettikten sonra, abdest alarak Nasiyesini ve mestlerinin üzerini mesheyledi. (Bu hadisi şerif, başın dörtte birinin ve mestlerin üzerine meshetmenîn delilidir.)

2 Abdestin Sünnetleri

1- Uykudan uyanıp abdest almaya başlarken ellerini, su çanağına sokmazdan önce, üç kere yıkamak.

2- Abdestin başlangıcında besmeleyi yâni (Bismillahil-azim vel-hamdü lillahi âlâ dinil-İslâm)ı okumak.

3- Misvak kullanmak.

4- Ağıza,

5- Buruna su vermek.

6- Kulakları meshetmek,

7- Sakal,

8- Parmak aralarını hilalla (Sıvazla) mak,

9- Her azanın üçer defa yıkanmasını tekrar etmektir.

3 Abdestin Müstehabları

1- Abdest almayı kasteden kimsenin taharete niyet etmesi,

2- Bütün başına mesh vermesi,

3- Abdesti tertip üzere alması,

4- Allah abdestin keyfiyetini belirten âyet-i celilesinde hangi azayı evvelâ zikretmişse ondan başlaması,

5- Sağ azalardan başlaması,

6- Boynuna mesh vermesidir.

4 Abdesti Bozan Şeyler

1- İki yoldan (ön ve arkadan) çıkan her nesne.

2- Kan,

3- İrin.

4- Bedenden çıkıp temizlenmesi gereken mahallini (yerini) geçen sarı su,

5- Kusmuğu ağız dolusu olduğu zaman,

6- Yan üzerine,

7- Yahut bir kalçasına yaslanarak,

8- Veya sırtını bir şeye dayatarak uyumaktır. Öyle ki; o dayadığı şey kaldırılırsa muhakkak düşecektir,

9- Bayılmak,

10- Deli olmak,

11- Rükûlü ve secdeli namazlarda yanındakilerin işiteceği kadar gülmektir.

5 Guslün Farzları

1- Ağzına,

2- Burnuna, bol su vermek,

3- Bütün bedeni yıkamaktır.

6 Guslün Sünnetleri

1- Gusül eden kimse için evvelâ ellerini ve avret mahallini yıkamak,

2- Eğer bedeni üzerinde necaset varsa gidermek,

3- Namaz abdesti aldığı gibi bir abdest almak, ancak ayaklarını yıkamaz,

4- Suyu başına ve bedeninin diğer kısımlarına üçer defa dökmek,

5- Gusul ettiği yerden çıkarak ayaklarını yıkamak. Eğer su saç örgülerinin altına (köklerine) erişirse, kadına örgülerinin çözülmesi lâzım gelmez ve vacip de değildir.

7 Guslü İcap Ettiren Şeyler

1- Şehvetle ve dalgalı atmak üzere meninin erkek ve kadından gelmesi

2- Meni akmaksızın erkek ve kadının sünnet yerlerinin birbirine girmesi,

3- Hayız ve doğum (kanı)dır.

Resulullah (aleyhis-salatü ves-selâm): Cuma, iki bayram, (Hac) ihramı (ve Arafat da vakfe için) gusül yaptı.

Mezi ve vedi'nin çıkışı ile gusül vacip olmaz. Ancak abdest almak lâzım gelir.

Yağmur, dere, çeşme (kaynak) kuyu ve deniz sularıyla abdest almak caizdir. Ağaçlar ve meyvelerden sıkılan su ile abdest almak caiz değildir. Şerbetler, sirke,

gülsuyu, bakla, çorba suları ve asfar denilen (zaferen) çiçeğinin suyu gibi, başka nesnenin bol karışmasından dolayı tabiatından çıkmış su ile abdest almak caiz olmaz. Kendisine sel suyu, çoğan otu, sabun ve zâferan Katumiş sular gibi bir temiz nesne karışmış (üç) vasfından birisini (tad, renk, koku) bozmuş su ile abdest almak caizdir. Her durgun suya pislik düştüğü zaman onunla —ister az isterse bol olsun— abdest almak caiz değildir.

Zira Efendimiz. (aleyhis-salatü ves-selâm) necasetten suyu muhafaza etmeyi emrederek, demiştir kî: «Sizden birisi durgun suya bevl etmesin ve cünüplük için gusül de etmesin», yine buyurdu. «Biriniz uyandığı zaman ellerini üç defa yıkamadan çanağa daldırmasın. Çünkü ellerinin nerede geceledi̇ğini (nerelere değdiğini) bilmez.» Akan suya necaset düştüğü anda necasetin eseri görülmedikçe, o su ile abdest aımak caizdir. Çünkü o necaset suyun akmasıyla gider. Bir tarafı diğer tarafın sallanmasiyla sallanmayan, gölün iki tarafından bir tarafına necaset düşerse diğer taraftan abdest almak caizdir. Çünkü zahiren abdest aldığı tarafa necaset erişmemiş sayılır. Akan kanı olmayan hayvanların suda ölmesi suyu necis yapamaz. Sivrisinek, karasinek ve akrepler gibi. Balık, kurbağa ve yengeç gibi, suda yaşayan hayvanın ölümü suyu fasit (necis) kılmaz. Bir defa kullanılmış suyun (ikinci) defa hadesleri (abdestsizlik ve cünüplükler) gidermek de kullanılması caiz değildir.

Kullanılmış su: Kendisiyle (büyük veya küçük) abdest alınmış veya ibadet veçhi üzere bedende kullanılmış olan suya denir.

İnsan ve domuz derilerinden başka tabağ edilen her (hayvanın) derisi tahir (temiz) dîr. O deriyle namaz kılmak ve o deriden yapılmış kaplardan abdest almak, caizdir. Murdar olmuş hayvanın tüyü, kemiği, siniri ve boynuzu temizdir.

8 Kuyular

Kuyuya necaset düştüğünde, suyu çekilir (boşaltılır), içinde bulunan suyun boşaltılması o kuyunun temizlenmesidir. Kuyuda, sıçan, serçe, mund, sığırcık veya keler ölürse, o kuyudan yirmi ile otuz kova arasında su çekilir. Kovanın büyüklük ve küçüklüğü hesap edilir.

Eğer kuyuda güvercin yahut tavuk veyahut ta kedi ölse kuyudan, kırktan altmış kovaya kadar su çıkarılır.

Eğer kuyuda, köpek veya koyun veya bir insan ölse kuyuda bulunan bütün su boşaltılır.

Eğer kuyuda hayvan ölüsü şişerse yahut parçalanıp dağılırsa, kuyuda bulunan bütün su çıkarılır. Hayvanın küçük ve büyüğü bu hükümde eşittir.

Kovaların adedi, şehirlerde kuyular için kullanılan normal kova ile itibar olunur (yani kuyudan herhangi bir hayvanın ölmesiyle çıkarılması lâzım gelen suyun kovası en fazla kullanılan kova olacaktır). Eğer kuyudan büyük kovanın azıyla normal kovanın ihata ettiği kadar su çıkarılırsa, onunla hesap olunur. (Ve kifayet edici miktarla iktifa edilir. İlle orta derecede de olan kova ile su çekmek şart değildir. Zira gaye; o kadar suyun çıkarılmasıdır.) Eğer kuyu alttan kaynayan kuyu ve bütün suyunun çekilmesi mümkün değilse, (Hâlbuki bütün suyun çıkarılması da vacip olmuştur) kuyuda bulunan suyun miktari tahmin edilerek o tahmin edilen su kadar su çekilecektir. Hasan oğlu Muhammed (rahmetüllahi aleyh) den rivayet olunmuş, demiştir ki: «Alttan durmadan kaynayan kuyudan iki yüz ile üç yüz kova arasında şu çekilecektir.» (İki yüzün çıkarılması vacip, üç yüze kadar götürmek ise daha ihtiyatlı olur.) Kuyuda fare veya başka bir hayvan ölüsü görünüp hangi zaman kuyuya düştüğünü bilmezlerse düşen hayvanda da şişmek ve dağılmak yok ise, (kuyudan abdest alanlar ve yıkananlar) bir gün ve bir gecenin namazını iade ederler. O, kuyunun suyu ile yıkanmış her şey yeniden yıkanır.

Eğer kuyuya düşen hayvan şişmiş veya dağılmış ise İmam-ı Azam hazretlerine göre, üç gün, üç gecenin namazını iade ederler. İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Ebû Yusuf buyurdular ki; «Hayvanın ne zaman düştüğünü tesbit edinceye kadar kendilerine hiç bir şeyin iadesi lâzım gelmez.»

İnsanoğlunun ve eti yenilen hayvanın su artığı temizdir. Köpek, domuz ve yırtıcı hayvanların artığı necıs (pis)tir. Kedinin, insan pisliklerinin içinde gezen tavuğun, yırtıcı kuşun, yılan ve fare gbii evcil hayvanların artığı mekruhtur. Merkep ve katırın artıkları şüphelidir. (Yani ne temizdir diyebiliriz ne de necıstir. Zira Eshab-ı Kiramın bu konuda, ihtilâfları vardır.)

Merkep ve katırın artığından başka su bulunmazsa onunla abdest alır ve arkasından toprakla da (aynı namaz için) teyemmüm eder, (Bu abdest ile teyemmümün hangisine evvela başlarsa caizdir.)

9 Teyemmüm

Bir kimse, misafir olduğu halde veya şehir haricinde olup, şehir ile bulunduğu yerin arasında bir mil (dört bin adım) yahut daha fazla mesafe bulunursa ya da suyu bulabiliyor da, ancak hastadır suyu kullandığı takdirde hastalığının zîyadeleşeceğinden veya cünüp olan şahıs soğuk su ile yıkandığı takdirde öleceğinden veya hasta düşeceğinden korkarsa, o zaman temiz toprak ile teyemmüm eder. Teyemmüm: iki vuruştan ibarettir. Birisiyle yüzünü, diğeri ile iki ellerini dirsekleriyle beraber mesheder. Cünüplük ve abdestsizlik için teyemmüm etmek aynidir. (Aralarında herhangi bir fark yoktur.) Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed'e göre toprak, kum, taş (tozu), kireç, alçı, sürme ve zırnık gibi yerin cinsinden olan her şeyle teyemmüm etmek caizdir. Ebû Yusuf'a göre ancak toprak ve kumla olabilir.

Teyemmümde niyet etmek farzdır. Abdestte ise müstehaptır. Abdesti bozan her şey teyemmümü de bozar. Ayrıyeten kullanılmasına kudreti yettiği takdirde suyun görünmesi de teyemmümü bozar. Teyemmüm ancak temiz toprakla caiz olabilir. Başta suyu bulamayıpta vaktin sonunda bulmasını ümit eden bir kimseye namazı vaktin sonuna doğru geciktirmek müstehap olur. Eğer o vakit suyu bulursa, abdest alıp namaz kılar, bulmadığı takdirde teyemmüm eder. Bir teyemmümüyle istediği kadar farz ve nafile namazı kılabilir. (Şafîlere göre ancak bir farzı kılabilir bir teyemmümle.)

Şehir içinde olsa dahi, cenaze hazır olduğu zaman, o cenazenin velisi olmayan kimse için hasta olmasa bile, teyemmüm etmek caiz olur. Eğer abdest almakla meşgul olduğu takdirde cenaze namazının fevt olacağından korkarsa, derhal teyemmüm ederek cenaze namazını kılar.

Abdest almakla meşgul olduğu takdirde bayram namazının fevt olunmasından korkarsa yine teyemmüm ederek namaz kılar. Cuma namazına gelen, abdestle meşgul olduğu takdirde namazının geçmesinden korkarsa bile teyemmüm etmez, ancak abdest almak mecburiyetindedir. Cumaya yetişirse kılar, yetişemezse öğle namazını dört rekât olarak kılar. Bunun gibi vaktin darlığından dolayı abdest alıncaya kadar vaktin çıkmasından korkarsa bile teyemmüm etmez, ancak abdest alıp namazını kaza olarak kılar.

Ebû Hanife ve İmam Muhammed (rahmetüllahi aleyh) göre, misafir, yanında

suyun olduğunu unutup teyemmüm ederek namazım kıldıktan sonra (daha vakit varken) suyun olduğunu hatırlarsa (yeniden abdest alıp) namazı tekrar etmesi lâzım gelmez. Ebû Yusuf ise, «Bu şahıs namazını tekrar edecektir.» dedi. (Çünkü ihmarkarlık yapmıştır,)

Teyemmüm edenin zannına (aklına) suyun yakın olduğu galip gelmezse, suyu aramak lâzım gelmez. Su bulacağını ümit eden bir kimsenin suyu aramaksızın teyemmüm etmesi caiz olmaz.

Eğer yol arkadaşında su varsa teyemmüm etmezden evvel suyu istemesi lâzımdır, vermediği zaman teyemmüm edip namazını kılar.

10 Mestlerin Üzerine Mesh

Tam abdestten sonra, mestlerini giydiğinde abdesti icap ettiren her abdestsizlikten mestlerinin üzerine mesh yapmak, hadisi şerifle caiz kılınmıştır. Mestleri ayağına giydikten sonra abdesti bozulan bir kimse, evinde ise, bir gün bir gece, misafir ise üç gün üç gece mesheder. Mesh müddetinin başlangıcı (mestleri giydikten sonraki) abdestsizliğin hemen arkasından başlar.

Mesh; İki mestin üzerine açık parmaklarla ayak parmaklarından başlayıp bacaklara doğru mesh etmektir. Meshin miktarı el parmaklariyla üç parmak kadardır. Ayak parmağıyla üç parmağı gösterecek kadar deliğe sahip olan bir mestin üzerine mesh etmek caiz değildir. Eğer üç parmaktan az ise caizdir. Kendisine gusül (yıkanmak) vacip olan bir kimsenin mestler üzerine mesh etmesi caiz değildir, Abdesti bozan her şey meshi bozduğu gibi, mestin çıkarılması ve müddetin geçmesi de, meshi bozar. Meshin müddeti tamam olduğu zaman kişi abdestli ise iki mestini çıkarıp ayaklarını yıkar ve namazını kılar. Abdestin diğer azalarının yıkanması lâzım değildir.

Mukim (evinde olan) önce iken mesh etmeye başlayan kişi, bir gün bir geceyi tamamlamadan önce sefere çkarsa, üç gün üç gece mesheder. Seferde iken meshetmeye başlıyan kişi, sonradan mukim olursa ve mestleri üzerine bir gün bir gece veya daha fazla meshetmiş ise o zaman mestlerini çıkarması ve iki ayağını yıkaması lâzım gelir. Eğer bir gün bir geceden daha az bir müddet meshetmiş ise, bir gün bir gecenin meshini tamamlar, Mest üzerine (temiz) çizme giyen bir kimse o çizme üzerine mesh edebilir. Ebû Hanifeye göre, çoraplara mesh vermek

caiz değildir. Ancak alt ve üstleri deriden olup altındaki deri dikili olursa (o vakit üzerlerine mesh vermek caiz olur). Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki; çorap, suyu ayağa sızdırmayacak kadar sık ve kalın ise üzerlerine mesh etmek caizdir. (Abdest alırken) sarık, fes, peçe ve eldiven üzerine mesh yapmak caiz değildir. Yaraya bağlanılan sargılar üzerine abdestsiz olduğu, halde bağlanmış olsa dahi, mesh etmek caizdir...

Yara iyileşmeden evvel sargı kendiliğinden düşerse, mesh bozulmaz. (Tekrar bağlanır ve ayni meshle namaz kılınır.) Eğer yaranın iyileşmesinden sonra sargı düşerse mesh bozulur. (Eğer namazda ise namazını iade eder.)

11 Hayız

Hayzın (kadın âdetinin) en az müddeti; üç gün, üç gecedir. Üç gün üç geceden az olan kan, hayız kanı değil, istihaze (hastalık) kanıdır. Hayzın en fazla müddeti on gün on gecedir. Bu miktardan fazla akan kan istihaze kanıdır. Hayız günlerinde kadının gördüğü kırmızı, sarı ve bulanık kanlar hayız kanıdır. Saf olarak beyazı görünceye kadar böyle telakki edilir... Hayız kanı, hayızlı kadından namazı düşürür, oruç tutmayı haram kılar, öyle ise kadın geçmiş oruçlarını bilâhare kaza eder, namazlarını ise kaza etmez.

Hayızlı Hanıma Haram Olan Şeyler

1- Camiye giremez,

2- Kâbeyi ziyaret edemez. (Çünkü ziyaret caminin içinde olur.)

3- Kocasiyle cinsî münasebette bulunamaz.

4- Hayız ve cünüp olana, Kur'an okumak caiz değildir. Abdestsize, Kur'anı ellemek caiz değildir. Ancak kılıfıyla olabilir. Eğer hayız kanı on günden az bir müddette kesilirse, gusül etmedikçe veya tam bir namaz vakti geçmedikçe onunla cinsî münasebette bulunmak caiz değildir. Hayız kanı tam on günde kesilirse, yıkanmadan evvel yaklaşmak caiz olur. Hayız müddetindeki iki kanın arasında görünen temizlik (kansızlık) müddeti de, kanlı zaman gibidir. (Yâni o zaman da hayızdandır.)

Temizliğin en az müddeti, onbeş gündür. (Hayizdan çıkan hanım en az onbeş güne kadar hayız görmez. Görürse de o kan hayız kanı değildir.) Fazlasının hududu yoktur. (Kadın bütün ömründe kan görmezse bile olur, namazını kılar, orucunu tutar.)

İstihaze (hastalık) kanı: Üç günden az veya on günden fazla olarak hanımdan akan kandır. O kanın hükmü (şer'isi) burundan dâima akan kan hükmü gibidir. Oruç tutmayı, namaz kılmayı ve temas etmeyi yasak kılmaz. Kan on günden fazla olursa — hâlbuki kadının da belli bir âdeti vardır — o zaman onun belli âdetinin günlerine dönüştürülecektir o adetten fazla olan istihaze sayılır. (Ve istihaze zamanında namaz kılınır, oruç tutulur). Eğer hanım baliğ olmasıyla beraber istihazeye başlarsa, (yâni daima kendisinden kan akarsa) her aydan on gün hayız, diğer günler istihaze sayılır.

Özürlünün Abdesti

İstihazeli kadın, âletinden idrar ve burnundan daima kan akan kişiler ve daima akıntılı yara sahibi, ancak her namazın Vaktinde abdest alıp, aynı vakitte o abdestle istedikleri kadar farz ve nafile namaz kılarlar. (Daima yellenen şahsın hükmü de böyledir.)

Vakit çıktığında onların abdestleri bozulur, diğer bir namaz için yeniden abdest almaları lâzımdır.

12 Nifas (Lohusa) Kanı

Doğumdan sonra çıkan kandır. Hâmile hanımın gördüğü ve doğum halinde daha çocuk çıkmazdan önce gördüğü kan, istihaze kanıdır. Nifas (Lohusa) kanının en azının hududu yoktur. En fazlasının hududu ise kırk gündür. Kırk günden fazla gelen kan istihaze kanıdır. Kan, kırk günü geçerse ve bu hanım daha önce doğum yapmış olup nifasta belli bir âdeti varsa, derhal onun âdetinin günlerine red (yani eski âdet müddeti itibar) olunur. Eğer belli âdeti yoksa nifasının müddeti kırk gündür. Bir defada ikiz doğuran hanımın nifası, Ebû Hanife’ye ve Ebû Yusuf'a göre, birinci çocuktan sonra çıkan kandır. İmam-ı Muhammed ve İmam Zufer’e göre, ikinci çocuktan sonra çıkan kandır.

13 Necasetler Babı

Musallî (Namaz kılan) nin, namaz kıldığı yerden, elbisesinden ve bedeninden necasetin izalesi (temizlenmesi) vaciptir. Necasetin temizlenmesi, su ile ve necaseti giderecek derecede olan temiz sıvı madde ile —sirke ve gül suyu gibi — caiz olur. Meste, cirmi olan bir necaset isabet'edip görülürse, onu yere sürterek gidermesi caizdir. Meni necistir. Yaş ise, yıkanması vaciptir. Elbisede kurursa, oğmakla silinmesi kâfidir. Necaset, aynaya veya kılıca isabet ettiğinde silinmesiyle iktifa edilir. (Yani bir boz parçasıyla silersen temiz olur yıkanmaya lüzum yoktur, bıçak ta aynıdır.)

Bir yere necaset isabet ederse, bilâhare güneş ile kurur, eseri (rengi, tadı ve kokusu) giderse o yerde namaz kılmak caiz olur. Aynı yerden teyemmüm etmek ise caiz değildir Bir kimseye bir dirhem (dört grama yakın) bir dirhemden daha az kan, kazurat (insanın büyük pisliği), idrar ve şarap gibi galiz necaset isabet ederse, onunla beraber namaz kılması caiz olur. Dirhemden fazla olursa, onunla beraber namaz kılmak caiz olmaz, Eğer eti yenilen hayvanın sidiği gibi hafif necaset isabet ederse, elbisenin dörtte birini kaplayacak kadar olmadıkça onunla beraber namaz kılmak caiz olur, yıkanması (şer'an) vacip olan necasetin temizlenmesi iki vecih üzeredir. (İki çeşittir)

1- Gözle görünen necasettir. Bu çeşit necasetin temizlenmesi, ayninin izâlesi (giderilmesi, silinmesi) iledir. Ancak izâlesi büyük bir güçlüğe muhtaç olan eserler (rengi veya kokusu gibi) den biri kalırsa herhangi bir beis yoktur.

2- Gözle görünmeyen necasettir. Bu gibi necasetin temizlenmesi yıkayıcı temiz olduğuna kanaat getirinceye kadar yıkamasıyle sabit olur.

İstincâ (su ile yıkanmaktan evvel başka bîr şeyle silinmek) sünnettir. Taş ve taşın yetini tutan her şey istincâda kullanılır. İstincâ eden, istîncâ yerini temizleninceye kadar silecektir. İstincâda her hangi bir âdet sünnet edilmiş değildir. Pislik merkezini su ile yıkamak daha faziletlidir. Eğer necaset (pislik) merkezini geçmiş ve dağılmış ise, onun temizlenmesi ancak su (ve benzeri) ile olur. Kemikle, hayvan tezeğiyle, yemekle ve sol elinde özür olmadıkça sağ elle istincâ (temizlik) olmaz.

2 NAMAZ

1

(Namaz dinin direğidir. Onu terkeden dinini yıkar.)

Sabah namazının başlangıcı gök kenarlarında (sağa, sola) yayılmış beyazlıktan ibaret olan ikinci fecir doğduğunda başlar, son vakti güneş doğuncaya kadar olur.

Öğle namazının ilk vakti, güneşin zevala doğru kaydığı zamandır. İmam-ı Âzam Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, (Öğle zamanı, güneşin göğün ortasından biraz batıya doğru kaymış bulunduğu zamandır ki) zeval (kayış) gölgesi hariç, her şeyin gölgesi iki misli olunca öğlenin sonudur. Ebû Yusuf ve Muhammed diyorlar ki; her şeyin gölgesi bir misli olunca öğlenin sonudur. Her iki görüşe göre de ikindinin ilk vakti öğlenin vakti çıkıncadır. Sonu güneş batıncaya kadardır.

Akşam namazının ilk vakti güneşin battığı zamandır. Sonu ise Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre, kırmızılıktan sonra göklerin etrafındaki beyazlıktan ibaret olan şafak batıncaya kadardır. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki; (güneş battıktan sonra görünen) kırmızılık kayboluncaya kadardır.

Yatsının ilk zamanı, şafak (yâni akşamın son vaktinin alâmeti) kaybolunca başlar. Son zamanı ise fecir (yâni sabah namazının başlangıcı) doğuncaya kadardır.

Vitir namazının ilk vakti, yatsıdan sonradır, son vakti ise fecir doğuncaya kadardır. -Fecir (sabah) namazında ortalık ağarıncaya kadar geciktirmek müstehaptır. Yaz zamanında öğle namazını biraz serinliğe tehir etmek, (yâni İkindiye doğru biraz tehir etmek), kış mevsiminde ilk zamanda kılmak, ikindi namazını güneş bozulmayıncaya (sararmayıncaya) kadar tehir etmek, akşam namazını acele ve ilk zamanda kılmak, yatsı namazını gecenin üçte birisinin geçmesinden az evveline kadar geciktirmek müstehaptır. Vitir namazını gece namazına alışmış insan için, gecenin sonuna kadar geciktirmesi müstehap kılınmıştır. Eğer uyanacağına tam güveni olmazsa uyumadan evvel vitir

namazını kılacaktır.

2 Ezan

Beş vakit namaz ve cuma için ezan okumak sünnettir. Fakat bunlardan başka (namaz) lar için sünnet değildir. Ezanın sıfatı- (keyfiyeti) müezzinin «dört defa: Allahü ekber, iki defa: Eşhedüenlâ ilahe illallahü, iki defa: Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâhi, iki defa: Hayyealessalâh iki defa: Hayyealel felah, iki defa: Allahü ekber ve sonunda lâ ilahe illallah» demesidir. Ezanda önce gizlice (Şafiî Mezhebinde olduğu gibi) «eşhedü enlâilâhe illâllahü, Eşhedü enne Muhammeden Resûlullâh) deyip, sonra yüksek sesle tekrar etmek yoktur. (Belki doğrudan gür sesle, okunacaktır) Sabah ezanında «Hayyealel felah» tan sonra iki defa «Es-salâtü hayrun minen nevm» (namaz uykudan daha hayırlıdır) ibaresini ilâve edecektir.

İkâmet aynen ezan gibidir. Şu kadar var ki, felahtan sonra iki defa «kad kaametissalât» (namaz başladı) ilâvesi yapılacaktır. Ezan, kelimeleri ayırarak ve nefes alarak okunmalıdır. Kaamette ise kelimeleri arka arkaya takmak suretiyle biraz acele edilmelidir. Okuyan kişi, ezan ve kaamette kıbleye doğru durarak okuyacak, hayyeales salât ve hayyealel felaha gelindiği zaman yüzünü sağa ve sola çevirecektir. (Yâni birincisinde sağa ikincisinde sola çevrilecektir.) Geçmiş namaz için hem ezan okunur, hem de kaamet getirilir. Eğer kişinin birkaç namazı geçmiş ise (ve onları kaza etmek istiyorsa) birincisine hem ezan okur, hem de kaamet getirir, ikincisi için ise muhayyerdir. İsterse hem ezan okur hem de kaamet getirir. İsterse yalnız kaametle iktifa eder. Ezan ve kaametin abdestli okunması (İslama) daha uygundur. Şu halde eğer abdestsiz ezan okunursa caizdir, (amma sevabı azdır) abdestsiz kaamet etmek ve cünüp olarak ezan okumak mekruhtur. Kişi bir namazın vakti girmeden onun için ezan okuyamaz.

3 Namazdan Evvel Yapılması Gereken Şartlar

1- Evvelce beyan ettiğimiz gibi, necasetler ve abdestsizliklerden (küçük ve büyük abdestsizlik) temizlenmeyi musalli (namaz kılan) daha namaza başlamadan evvel yapmalıdır.

2- Avretini örtmelidir. Erkeğin avreti; göbeğin altından dize kadardır. Diz de

avrete dâhildir. Hür hanımın bütün bedeni, (yüzü ile iki eli ve iki ayağı hariç) avrettir. Erkek için avret sayılan yerler câriye içinde avret sayılır. Bir de ayrıyeten cariyenin karnı ve sırtı avrettir. Cariyenin karın ve sırtı hariç, diğer beden kısmı avret değildir.

3- Necaseti giderecek herhangi bir nesneyi elde edemeyen kişi, necasetle beraber namazını kılar ve tekrar da etmez.

4 Namaz kılmak için elbise bulamayan kimse oturarak, rükû ve secdesi için ima (işaret) ederek namazını kılar. Eğer böyle bir kimse ayakta namaz kılarsa, bu namazı kâfidir. Fakat birinci şekil daha efdaldir.

5 -İçine girdiği namaza niyetlendiği zaman niyetle tahrîm tekbiri (yâni baştaki Allahü ekber) arasına herhangi bir amelin fasıl olarak girmemesine dikkat etmelidir.

6 -Kıbleye karşı duracaktır. Ancak (bir şeyden ötürü) korkarsa, o zaman hangi tarafa yüzünü çevirebilirse öylece namazını edâ eder. Eğer kişiye kıblenin ne tarafta olduğu şüpheli olursa ve aynı zamanda kıbleyi kendisinden soracağı bir kimse de yoksa içtihat (arama) yapacak ve («Kıble bu taraftır» diye zannettiği tarafa durarak) namazını edâ edecektir. Namaz kıldıktan sonra yanlış olduğunu bilirse, namazını tekrar etmez. Namazın içinde iken yanıldığını anlarsa kıbleye döner ve kıldığının üzerine geri kalan kısmını bina eder.

4 Namazın Sıfatları

Namazın farzları altıdır:

1- Tahrim tekbiri,

2- Ayakta durmak (eğer kudreti varsa),

3- Kur'andan bir şey okumak,

4- Rükûa varmak,

5- Secdeye varmak,

6- Bir teşehhüd miktarı (bir ettehiyyatüyü okuyacak kadar) son rekâtta oturmaktır. Bunlardan başkası sünnettir. Kişi namaza girdiği zaman tekbir getirir, tekbirle beraber iki elini, başparmaklar kulağın yumuşağıyla aynı hizada oluncaya kadar kaldırır. Eğer tekbirin yerine «Allahü eceli» (Allah her şeyden daha üstündür) veya âzam (her şeyden daha büyüktür) veya «Er-rahmânu ekber» (Rahman olan Allah daha yücedir) dese Ebû Hanife ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, kâfidir. Ebû Yusuf dedi ki: Namaza başlama ancak tekbir lâfzı (yâni Allahü Ekber) île caiz olur. Sağ eliyle sol elini tutar, iki elini göbeğin altına koyar ve «Sübhanekellahümme ve bihamdik ve tebare kesmük ve Teâlâ ceddük ve la ilahe gayruke» yi okuyarak şeytandan Allah'a sığınmak mânasını taşıyan:

«Eûzü billâhi mineş-şeytanir-racîm»i ve besmeleyi gizlice getirir. Sonra Fatihat'ül Kitap (kitabın başlangıcı) ve beraberinde bir sûreyi veya istediği her hangi bir surenin üç âyetini okur. İmam: «Veladdâllin» in ardında «Âmin» dediğinde cemaat da yavaşça âmîn der, sonra tekbir getirir ve rükûa varır, rükû halinde iki eliyle diz kapaklarını tutar, el parmaklarını açar, sırtını tam düzeltir, başını dik veya başaşağı eğmez, (Belki tam sırtının hizasında tutar). Rükûda üç defa «Sübhâne Rabbîyel azîm» der. Üç defa demek en azıdır, sonra başını kaldırır ve «Semîallâhü limen hamide» (Allah kendisine hamdedenin hamdîni kabul etti) der. Cemaat ta «Rabbena leke! hamd» (Ey ulu Allahımız hamd etmek sanadır) der. Tam ayağa kalktığı zaman tekbir getirip secdeye varır, iki eliyle yere dayanır, yüzünü iki elinin arasına koyar, burnu ve alnı üzerine secde eder.

Ebû Hanife'ye göre yalnız burnun veya alnın üzerine secde ederse kâfidir.

Ebû Yusuf ve Muhammed buyurdular ki: (Yalnız burun üzerine secde etmek ancak özürlü ise olabilir. Eğer kişi sarığının kıvrımları üzerine veya elbisenin artığı (fazlası) üzerine secde ederse caizdir. Kanatlarını (kollarını) yanından uzak tutar, karnını baldırlarından uzaklaştırır, ayak parmaklarını kıbleye çevirir, secdesinde üç defa «Sübhane Rabbiyel âlâ (En yüce Allahımı ortaktan tenzih ediyorum) der. Bu kadarı teşbihin en azıdır.

Sonra başını secdeden kaldırarak tekbir getirir. Oturarak mutmain olduktan sonra (istikrara kavuştuktan sonra) tekrar tekbir getirir secde eder, secdede mutma'in olunca tekbir getirir ayaklarının yüzü üzerine, oturmaksızın ve elleriyle yeve dayanmadan ayağa kalkar. İkinci rekâtı da birinciyi yaptığı gibi yapar. Ancak iftitah (açmak) duası (Sübhaneke) ve euzuyu okuyamaz. Ellerini ancak tahrim

tekbirinde kaldırır, ikinci rekâtın ikinci secdesinden başını kaldırdığı zaman, sol ayağını yayarak üzerine oturur, sağını tam diker ayak parmaklarım kıbleye çevirir, iki ellerini baldırlarının üzerine koyar, el parmaklarını salıverir ve teşehhüdü (Ettehiyyâtüyü) okur.

Teşehhüd: «Ettehîyyâtü lillâhî vessaîevâtü vettayyibatü Esselâmü aleyke eyyühen-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtühü Esselâmü aleynâ ve âlâ ibâdul-lâhissalibin. Eşhedü enlâ ilahe illâllahü ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü» dür. Birinci oturuşta bu kadardan daha fazla bir şey okumaz. Son iki rekâtta yalnız fatiha-i şerifeyi okur. Namazın sonunda oturduğu zaman birinci oturuş gibi, oturur, teşehhüdü okur. Peygamber (aleyhis-salatü ves-selâm) üzerine salâvat getirir, Kur'an kelimelerine ve Peygamberden (aleyhis-salatü ves-selâm) rivayet edilen dualara benzer dualar okur. İnsan kelâmına benzer duaları okuyamaz. Sonra sağma selâm vererek “Esselâmü Aleyküm ve Rahmetullahi” der ve soluna da aynisini söyleyerek selâm verir.

Sabah namazında, akşam ve yatsının birinci ikinci rekâtlarında eğer imam ise sesli, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda da gizli okuyacaktır. Eğer tek başına namaz kılıyorsa, muhayyerdir. İsterse kendisine dinletecek derecede sesli, dilerse gizli okuyacaktır. İmam öğle ve ikindi namazların (bütün rekâtını) da gizli okuyacaktır.

Vitir vacip üç rekâttır. Aralarını selâm vermek suretiyle kesemez. Üçüncü rekâtta bütün sene boyunca rüküdan evvel kunut duasını okutacaktır. Vitrin bütün rekâtlarında fatihayla beraber zamm-ı sure okunacaktır. Kunut duası okunmak istendiği zaman (zammı sureden sonra daha rükûa varmazdan evvel) tekbir alınıp eller kulakların yumuşaklığına kadar kaldırılarak tekrar bağlanır ve okunur, vitirden başka herhangi bir namazda kunut okunmaz.

Hiç bir namazda muayyen bir sûrenin okunması yoktur kî, ondan başka sûre onun yerini tutmaz olsun. (Fatiha hariç) herhangi bir sûreyi bir namazda daima okuyup ondan başkasını okumazsa mekruh olur. Ebû Hanife’ye (rahmetüllahi aleyh) göre; okumanın namazda kifayet edecek miktarının en azı kendisine Kur'an ismi şâmil olan miktardır Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki; üç kısa veya bir uzun âyetten az olmaması lâzımdır. İmama tâbi olan cemaat okumaz (İmamın arkasında olanlar için imamın okuması kâfidir (hadis-i şerif). Başkasının namazına girmek isteyen (başkasına uyan, onu kendisine imam eden) kişi iki niyete muhtaç olur.

1-Namaz niyeti,

2- Mütâbiat (uymak) niyetidir.

5 Cemaatla Namaz

Cemaatla namaz kılmak müekked (vacibe yakın) sünnetlerdendir. İmamlığa getirilmek için en iyi ve en efdal kimse (namaz hakkında sünneti en iyi bilendir. Eğer orada bulunanlar sünnet bilmek bakımından eşitseler en güzel okuyan, okumak bakımından eşitseler kötülüklerden en fazla kaçınan, kötülüklerden kaçınmak bakımından eşitseler en yaşlıları imam olacaktır. Köle, çölde yaşayan göçebe, fâsık, iki gözünden kör ve veledi zina (nesebi gayri sahih) olan kimsenin öne geçip namaz kıldırması mekruhtur Fakat imam olmak üzere öne geçerlerse caizdir.

İmam Nelere Dikkat Etmelidir?

İmama lâyik olan, namazı uzatmamaktır. Kadınların tek başına cemaatla namaz kılmaları mekruhtur. Ancak yaptıkları zaman imamları tam ortalarında duracaktır Tek bir kişiyle namaz kıldıran imam, o kişiyi sağına alarak kıldıracaktır. Cemaat iki kişi îse, imam önlerine geçerek kıldıracaktır. Bir çocuğa veya bir kadına uyarak cemaatla namaz kılmak erkekler için caiz olmaz.

Önce baliğ erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra hünsâ (erkekliği ve kadınlığı şüpheli olan) lar, daha sonra kadınlar saf olacaktır. Eğer, erkeğin tam yanında (hizasında) kadın namaza durursa her ikisi, aynı namazda müşterek (aynı imama uymuş) olduğu halde erkeğin namazı fasit olur. (Kadının namazı ise bozulmaz).

Cemaata hazır olmak ve gitmek kadınlar için mekruhtur. Yatsıya, akşam ve sabah namazlarına koca karıların çıkmalarında hiç bir beis yoktur. Tâhir olan bir kişi, selis (sidiği dâima akan) bir kişinin arkasında, temiz olan kadınlar istihazeli kadınların arkasında, okuyan kişi okumamış kişinin arkasında, elbiseli çıplağın arkasında namaz kılamaz. Teyemmüm edenin abdestlilere, mest üzerine mesh verenin yıkayanlara imamlık yapması caizdir. Oturarak namaz kılana ayakta namaz kılan uyabilir. Ancak işaretle namazını kılana rükû ve secde ile namazını kılan, nafile namazı kılana farz kılan, ayrı ayrı farz kılanlar bîribirine uymazlar.

Nafile namaz kılan farz namaz kılanın arkasında namazını (nafilesini) kılabilir. Bir imama uyup sonra o imamın abdestsiz olduğunu öğrenen kişi, derhal namazı tekrar kılacaktır.

6 Namaz Kılana Mekruh Olan Şeyler

Namazda olan bir kişiye, elbisesiyle veya bedeniyle oynamak mekruhtur. Ufak taşları çeviremez. Ancak secde etmesine mâni ise, bir defaya mahsus elleriyle düzeltebilir. Parmaklarını çatlatmaz, ellerini koltuk altındaki büğüründe tutmamalıdır. Elbisesini giymiyerek, ortasını başının ve omuzlarının üzerine atıp, taraflarını bedenin üzerine salıvermemelidir. Saçlarını başın arka kısmında bağlamamalıdır. Secdeye varmak istediği zaman elbisesini (pantolonunu) yukarıya doğru toplamamalı ve çekmemelidir. Sağa sola bakmamalı, köpek oturuşu gibi oturmamalıdır. Ne diliyle ne de eliyle selâmı almamalıdır. Özür olmaksızın bağdaş kurmamalıdır. Yememeli ve içmemelidir. Eğer namaz içinde abdesti bozulursa, derhal abdest almaya gider, abdest alarak kıldığı namazın üzerine geri kalan kısmını bina etmelidir. Eğer böyle bir halde imam ise cemaattan bir kişiyi çekerek yerine halife yapar. Fakat böyle bir durumda namazını yeniden kılarsa daha faziletli olur. Eğer namazda uyuyup ihtilâm olursa veya deli olur veya bayılırsa veya kahkaha ile gülerse, hem namazını hem de abdestîni tazeleyecektir. Namazın içinden kasten veya unutarak konuşursa, namaz bozulur. Teşehhütten sonra (yâni son teşehhüdü okuduktan sonra) daha selâm vermezden evvel abdesti kendiliğinde bozulursa, yeniden abdest aldıktan sonra selâm verir. (Zira selâm vermek namazda vaciptir. Ancak abdestle verilir.) Eğer bu durumda kasden abdestîni bozarsa veya konuşursa veya namaza uygun düşmeyen bir harekette bulunursa, namazı tamam olur. Teyememüm ile namazını kılan bir kişi namazda iken suyu görürse namaz bâtıl olur.

Eğer teyemmüm ile namaz kılan kişi, teşehhüd miktarı oturduktan sonra namaz içinde suyu görürse veya mestler üzerine mesh etmiş olduğu halde mesh müddeti biterse veya namazda az bir hareket ile mestlerini çıkarırsa veya namaza başlarken okuma bilmediği halde aynı namazda bir sûreyi öğrenirse veya çıplak iken namaz başlar daha bitirmeden evvel bir elbise görürse veya işaret ile kılarken, rükû ve secdeye kadir olursa veya bu namazdan evvel bir diğer namazın kazaya kalmış olduğunu hatırlarsa veya (okumuş) imamın abdesti bozulunca yerine cahil birisini halife seçerse veya sabah namazında iken güneş

doğarsa veya Cuma namazında iken ikindi zamanı olursa veya sargı üzerine mesh etmiş olduğu halde yaranın iyileşmesinden dolayı sargı düşerse, Ebû Hanife'nin içtihadına göre; bütün bu durumlarda namaz bozulur. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre; bütün bu hallerde namaz tamam olur.

7 Geçmiş Namazların Kaza Edilmesi

Kişinin bir namazı geçmişse, hatırladığı zaman o vaktin namazından evvel kaza eder. Ancak vakit namazının geçmesinden korkarsa, evvelâ vakit namazını kılar, sonra kazaya kalmış namazı kaza eder. Eğer kişinin birkaç namazı kazaya kalmışsa, kazaya kalmazdan evvel tertibi vacip olduğu gibi tertipleyecektir. Ancak geçmiş namazlar altı vakitten fazla ise, o namazları kaza ederken tertip düşer.

8 Kendisinde Namaz Kılmak Mekruh Olan Vakitler

1-Güneş doğarken,

2- Tam göğün ortasında iken,

3-Ve batarken (herhangi) bir namazın kılınması caiz değildir. (Bu üç vakitten evvel hazır olan) cenaze üzerine bile bu vakitlerde namaz kılınmaz, Tilâvet (okunma) secdesi yapılmaz. Ancak aynı günün ikindi namazı, güneş batmak üzere iken kılınabilir. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar nafile namazın kılınması mekruhtur. Bu iki vakitte geçmiş farz namazların kılınmasında bir beis foktur. Ve aynı zamanlarda tilavet secdesi yapılır. Kâbe-i Muazzamayı tavaf (ziyaret) ettikten sonra kılınması gereken iki rekât namaz bu iki vakitte kılınmaz. Fecir doğduktan sonra sabah namazından evvel kılınması gereken iki rekât sünnetten fazla nafile namazın kılınması mekruhtur. Akşam namazından evvel nafile namaz kılınmaz.

9 Nafile Namazlar

Namazdaki sünnetler:

Fecir doğduktan sonra iki rekât, öğleden evvel dört, Öğleden sonra iki, ikindiden evvel dört rekât kılınır.

Eğer dilerse ikindiden evvel iki rekât olarak kılabilir. Akşam namazından sonra iki, yatsı namazından önce dört, yatsıdan sonra dört, isterse iki rekât kılabilir. Gündüz kılınan nafile namazı isterse ikişer rekâtı bir selâmla kılar, isterse dört rekâtı bir selamla kılar, dörtten fazlasını bir selâmla kılmak mekruhtur. Gece sünnetleri ise, Ebû Hanife'ye göre, sekiz rekât bir selâmla kılınırsa caizdir. Sekizden fazlası mekruh olur. Ebû Yusuf ve Muhammed; geceleyin bir selamla iki rekâttan fazlası mekruhtur dediler. Farz namazın birinci ikinci rekâtlarında kıraat (okumak) vaciptir. Üçüncü ve dördüncü rekâtlarda ise, kişi muhayyerdir.

İsterse okur isterse sükût eder, isterse teşbih eder. (Üç defa)

Nafile namazın ve vitr-i vacibin bütün rekâtlarında kıraat (okumak) vaciptir. Nafile namaza başladıktan sonra bozarsa, derhal o namazı kaza etmelidir. Eğer dört rekât kıldığı zaman birinci ve ikincinin sonunda teşehhüt miktarı oturur, sonra diğer iki rekâtı bozarsa iki rekâtını kaza etmelidir. Ayakta kılmaya gücü yetmediği halde, nafile namazını oturarak kılabilir. Nafile namazını ayakta olduğu halde başlarsa sonra oturarak tamam ederse, Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre caizdir, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre caiz değildir. Ancak özürden dolayı olursa caizdir. Şehir haricinde olan kişi bineğin üstünde binek hangi cihete giderse, o cihet imâ ile işaretle nafile namazını kılabilir,

10 Secde-i Sehv

Namazda yapılan fazlalık ve eksiklik için Secde-i sehv vaciptir. Selâmdan sonra iki secde yapıp, teşehhüdü okur ve selâm verir. Namazın cinsinden olup fakat o namazdan olmayan bir fiilin, namazda yapıldığı zaman veya yapılması sünnet olan bir fiilin terkedildiği zaman veya Fatiha-i Şerîfe'nin veya kunut duasının veya teşehhüdün veya bayram namazı tekbirlerinin okunması terkedildiği zaman veya gizli okunması gereken namazda imam sesli olarak okuduğu veya sesli okunması lazım gelen namazda gizli olarak okuduğu zaman secde-i sehv lazım olur. İmamın sehvi (unutması) imama uyana da secde etmeyi vacip kılar.

Eğer bu durumda imam secde etmezse, cemaatta secde etmez. Eğer imama uyan sehv (unutma) ederse, ne imama ne de imama uyana bir şey lâzım gelmez. Dört

rekâtlı farz namazının birinci teşehhüdünü unutacak ayağa kalkan kimse oturmaya ayakta olmaktan daha yakın ise geri dönerek oturur, teşehhüdünü okur (kendisine bu durumda secde lâzım gelmez) Eğer ayakta olmaya, oturmaktan daha yakınsa geriye dönüp oturmaz, namazına devam ederek, sehvi (unutması) için secde eder. Son oturuşu unutarak beşinci rekâta kalkan kişi beşinci rekâtın secdesini yapmamış ise derhal beşinci rekâtı iptal ederek oturur ve sehvi (unutması) için secde eder. Eğer beşinci rekâtı secde ile kayıtlarsa farz namazı bozulur, namazı nafile namaza çevrilir. Altıncı rekâtı ekleyerek selâm verir. (Nafile namazı tamam olur). Eğer dördüncü rekâtta teşehhüd miktarı oturduktan sonra ayağa kalkar birinci oturuştur diye selâm vermezse, beşinci rekâtta secdeye gitmemiş ise oturur derhal selâm verir. Eğer beşinci rekâtı secde ile kaydederse (bağlarsa) diğer bir rekâtı da onlara ekleyerek namazı tamam olur. Eklediği iki rekât ona nafile namaz sayılır.

Namazında şüpheye düşerek üç mü veya dört rekât mı kıldığını bilmeyen bir kişi, böyle bir şeye ilk defa tesadüf ederse namazını yeni baştan iade eder. Eğer böyle şüpheler onda çoğu zaman peydah olursa, o zaman zannı varsa zannının galibine kıymet verir ve onun üzerine bina eder. Eğer zannı yoksa yâkin üzerine bina edecektir.

11 Hasta Namazı

Hastaya ayakta namaz kılmak güç gelirse oturduğu yerde rükû ve secde yaparak kılar. Eğer rükû ve secde etmeye kudreti yetmezse oturduğu yerden işaret ederek, secdesini rükûdan daha alçaltarak yapar. Üzerine secde etmek için yüzüne doğru herhangi bir şey kaldırılmamalıdır. Eğer oturarak kılmaya gücü yetmezse sırt üstü yatıp ayaklarını kıbleye doğru uzatır rükû ve secde için ima (işaret) eder. Eğer yüzü kıbleye baktığı halde yan üzerine uzanırsa ve başıyla rükû ve secdeyi ima (işaret) ederse caizdir. Başıyla ima (işaret) etmeye gücü yetmezse, namazını iyileşinceye kadar tehir eder. İki gözüyle, kalbiyle ve iki kaşlarıyla işaret ederek namaz kılamaz. Ayakta durmaya gücü yetiyor, fakat rükû ve secde etmeye gücü yetmiyorsa bu kişiye ayakta namaz kılmak lâzım değildir. Böyle bir kişinin oturarak ima ile (işaretle) namaz kılması caizdir.

Not: Namazını ima (işaret) ile bile kılmaya iktidarı olmayanın kazaya kalmış namazları çok olursa Hidâyete göre kaza etmesi lâzımdır. Nehre göre lâzım değil tafsilât o kitaplardadır. (Meydanî)

Sağlam kişi, namazının bir kısmını ayakta kıldıktan sonra hastalığa tutulursa rükû ve secde yaparak ve oturarak tamam eder. Rükû ve secdeye gücü yetmiyorsa imâ (işaret) ederek tamamlar. Şayet oturmaya da gücü yetmiyorsa sırtüstü yatarak tamam eder. Hastalığından dolayı oturup rükû ve secde ile namaz kılarken iyileşen bir kişi geri kalan namazını, kıldığının üzerine bina eder. Eğer namazının bir kısmını imâ etmek suretiyle kılıp sonra rükû ve secde etmeye gücü yeterse, namazını yeniden kılacaktır. Bayılmaktan dolayı beş vakit veya daha az namazı kazaya kalan bir kişi iyileştiği zaman o namazlarını kaza etmelidir. Eğer beşten fazla namazı kazaya kalırsa hiç birisi kaza edilmez.

12 Tilâvet (Okumak) Secdesi

Tilâvet (okumak) secdeleri Kur'anda on dört adettir:

1 -Arat sûresinin sonunda (206),

2 -Râd sûresinde (15),

3 -Nahl sûresinde (49),

4 -İsrâ (107),

5 - Meryem (58),

6 -Hacc sûresinin birinci secdesi (18),

7 -Fürkan (60),

8 -Nemi (24),

9 -Secde (16),

10 -Sad (24),

11- Secde Hâmîmi (37),

12 - Necm (62),

13 -İnşikak (21),

14 -Alâk (19), âyet-i celilerindedir. Bütün bu yerlerde hem okuyana hem de dinleyene, —ister kasden dinlesin ister tesadüfen dinlesin— secde etmek vacip olur. Eğer (namaz dâhilinde) imam secde âyetini okursa cemaatla beraber secde eder. Eğer cemaattan birisi secde âyetini okursa, ne imam ne de me'mum (cemaat) secde edemezler. Eğer namazda oldukları halde, onlarla beraber ve namazda olmayan bir kişiden secde âyetini dinlerlerse, o secdeyi namazda iken yapamazlar, ancak namazdan sonra yaparlar. Eğer o, âyet için namazda iken secde ederlerse, o secde kâfi değildir ve namazları da onunla bozulmaz. (Namazdan sonra tekrar secde ederler.)

Namaz haricinde bir secde âyetini okuyup secde etmeyen kişi namaza girdikten sonra yine aynı âyeti yeniden okur ve tilâvet (okuma) secdesi yaparsa, o secdesi iki okuyuş için kâfidir. Eğer namaz haricinde okur ve secdesini yaparsa, namaza girer tekrar aynı âyeti okursa, ikinci bir defa secde etmesi lâzımdır, birinci secde iki okuyuşa kâfi gelmez.

Aynı mecliste aynı âyeti tekrar eden kişiye tek bir secde kâfidir.

Tilavet Secdesi Nasıl Yapılır?

Tilâvet secdesini yapmak isteyen bir kimse, secdeye varmak için tekbir getirir, ellerini tekbirle kaldırmadan, secdeye varır, sonra kalkmak için tekbir getirir, başını kaldırır kendisine ne teşehhüd okumak, ne de selâm vermek düşer. (Namaz secdesinde ne denilirse, bu secdede de o denilir.(Yani Sübhane Rebbiyel Âlâ denir).

13 Misafir Namazı

Bazı şer'î ahkâmı değiştiren sefer, insanın deve ve yaya yürüyüşüyle üç gün üç gece uzakta olan bir yere gitmeyi kasdetmesidir. Bu müddet suda olan yürüyüşle itibar olunmaz. Biz Hanefilere göre, misafirin her dört rekâtlı namazda farzı iki rekâttır. İki rekâttan fazla kılmak misafire caiz değildir. Dört rekât kıldığı takdirde ikinci rekâtta teşehhüd miktarı oturmuş ise, ilk iki rekât farz yerine geçer, diğer iki rekâtta nafile namaz sayılır. İlk iki rekâtta teşehhüd miktarı oturmadıysa, namazı bozulur. (Hepsi nafileye dönüşür.)

Misafir olarak evinden çıkan kişi, oturduğu yerin evlerini geçtiğinden itibaren namazını ikişer rekât olarak kılar. Bir yerde en az on beş gün durmak niyetinde olmadıkça, sefer hükmü devam eder. Eğer böyle bir niyeti varolursa, derhal namazını tam olarak kılması lâzım gelir. Eğer on beş günden daha az bir müddete niyet ederse, namazını tam olarak kılmaz. Eğer bir beldeye girdiği zaman en beş gün kalmaya niyet etmeyip, ancak «yarın çıkarım veya yarından sonra çıkarım» dediği takdirde birkaç sene bile durursa, yine de dört rekâtlı namazını ikişer rekât olarak kılacaktır. Askerler harp meydanına girdikleri zaman on beş gün kalmayı niyet ederse bile, namazlarım tamam kılmazlar. (Cünüplük için hava soğuk veya fırsat yoksa toprakla teyemmüm ederek namazlarını kılarlar.)

Misafir, vakit çıkmadan evvel mukime uyarsa, namazını tamamlayacaktır. Misafir sefer halinde kazaya kalmış bir namaz için mukim imama uyarsa, imamın arkasında namazı caiz olmaz. Misafir, mukim cemaatın imamı olarak iki rekât kıldırabilir, selâm verdikten sonra mukim cemaat namazlarını kalkıp tamamlarlar. Misafir olan imamın selâm verdiği zaman «sîz namazınızı tamamlayınız biz misafir kimseleriz.» demesi müstehaptır. Misafir beldesine geldiği zaman namazını tam kılar velev ki beldesinde durmaya niyet etmese bile...

Vatanından hicret ederek başka yeri vatan edinen bir kimse, bilâhere sefere çıkarak eski vatanına giderse bile namazını tam kılmaz. (Zira Resulullah (aleyhis-salatü ves-selâm) hicretten sonra Mekke'ye giderken namazını kısa olarak kılmıştır.)

Misafir Mekke ve Mina'da on beş gün durmaya niyet ettiği zaman namazını tam olarak kılmaz, ancak geceleri Mekke veya Mina'da olacağına kesinlikle niyet ederse, seferde namazı kazaya kalan kişi mukim olunca, o namazı iki rekâtlı olarak kaza eder. Mukim iken kazaya kalmış olan namazı, seferde dahi olsa ancak dört rekât olarak kaza eder. Seferde ruhsat bakımından âsî (isyan eden) ve mutî (Allaha itaat eden) birdirler.

14 Cuma Namazı

Cuma namazı ancak Sultan (devlet başkanı) tarafından tayin olunmuş ve hükümetin emirlerini infaz eden emîri ve hâkimi olan yerde veya o yerin

namazgâhında kılınabilir. (Bu şarttan mahrum) köylerde Cuma namazı caiz olmaz. Cumayı kıldırmak ancak devlet reisine veya devlet reisinin tayin ettiği kimselere caizdir. Cumanın şartlarından birisi vakittir. Cuma namazı ancak öğle vaktinde sahihtir. Öğle vaktinden sonra sahih olmaz. Şartlarından birisi de namazdan evvel hutbenin okunmasıdır.

İmani iki hutbeyi aralarında oturmakla fasıla vererek, abdestli ve ayakta olarak okur. Ebû Hanife'ye göre, yalnız Allah'ın zikriyle hutbeyi sona erdirirse caizdir. Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: "Hutbe adı ile adlandırılan uzun bir zikrin iradı lâzımdır." (En az üç âyet kadar olmalıdır.)

Eğer oturarak veya abdestsiz olarak hutbe okursa, caiz olmakla beraber mekruhtur. Cumanın şartlarından birisi de, cemaattır. Ebû Hanife'ye göre, imamdan başka en azı üç kişidir. Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: " İmamdan başka iki kişidir" İmam her iki rekâtta da sesli okuyacaktır. Cuma namazında muayyen bir sure-i celilenin okunması yoktur. Köle, hasta, kadın ve misafirlere Cuma namazı farz değildir. Fakat hazır olup, cemaatla beraber cumâ namazını kıldıkları takdirde kendilerinden o vaktin farzı sakıt olur, Cuma namazında hasta, köle ve misafirin imam olmaları caizdir. Daha imam cumayı kıldırmadan evvel, özür olmaksızın birisi evinde o günün öğle namazını kılarsa, kendisine bu namaz mekruh olmakla beraber caizdir. Eğer bu adam namazından sonra Cuma namazına gitmek hevesine kapılıp cuma yerine doğru giderse, Ebû Hanife'ye göre, gitmekle öğle namazı bozulur. Ebû Yusuf ve Muhammed: «İmamla beraber namaza başlanmazdan evvel bozulmaz» dediler.

Cuma günü, cuma namazına özürden dolayı iştirak edemeyenlerin cemaatla namaz kılmaları mekruhtur. Hapishanelerde olanlar için de hüküm böyledir.

İmama cuma günü yetişen kimse, yetiştiği kadarını imamla kılar, yetişemediğini de imamla kıldığı miktar üzerine cuma namazı olarak bina eder. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre, teşehhüdde veya secde-i sehivde Cuma imamına yetişen kişi imamın selâmından sonra bu kadarın üzerine Cuma namazını bina eder. İmam-ı Muhammed diyor ki: "Eğer ikinci rekâtın çoğuna yetişirse, onun üzerine Cumayı bina eder, eğer ikinci rekâtın az bir kısmına yetişirse, onun üzerine (imamın selamından sonra) öğle namazını bina eder"

İmam, Cuma günü minbere çıktıktan sonra hutbeyi tamam edinceye kadar, cemaat namaz kılmayı ve konuşmayı terketmelidirler. Müezzinler Cuma günü

birinci ezanı okudukları zaman, halk alişverişi terkederek, Cuma namazına gideceklerdir. İmam minbere çıktığı zaman oturur, müezzinler minberin önünde ezan okurlar, imam hutbesini bitirdikten sonra cemaat namaza kalkar.

15 Bayram Namazı

Ramazan bayramı günü daha namazgâha gitmeden evvel, insanın bir şey yemesi, gusül yapması, güzel koku sürünmesi müstehâptır. Ebû Hanîfe nezdinde, namazgâha giderken yolda tekbir getirmez. İmameyne göre, giderken yolda tekbir getirir, bayram namazından evvel namazgâhta nafile namaz kılınmaz.

Güneşin yükselmesiyle bayram namazının kılınması helâl olduğu zaman namazın vakti girer, zevale kadar devam eder. Ne zaman ki güneş batıya doğru kayarsa (yani göğün ortasından batıya doğru giderse) o zaman namazın vakti çıkar.

Bayram Namazı Nasıl Kılınır:

İmam cemaatla iki rekât namaz kılar, birinci rekâtta, iftitah (açış) tekbirini getirir, ondan sonra üç tekbir daha getirir. Sonra fatihatü’l-kitâp (Kur'anın başlangıç sûresi) ve diğer bir sure-i celilesini okuduktan sonra bir tekbir getirerek rükûa gider, sonra ikinci rekâtta evvelâ okur, okumaktan sonra üç tekbir alır ve dördüncü tekbiri getirerek onunla rükûa gider. İki bayram tekbirlerinde ellerini kaldırır ve yanına bırakır, bilâhare namazdan sonra iki hutbeyi iradeder, fitrenin hakikat ve ahkâmım o hutbede halka öğretir.

İmamla beraber bayram namazına yetişemeyen kişi, onu bilâhare kaza edemez. Eğer hava bulutlu olduğu için ayın görünmesi halk için müşkilleşirse, sonra şahitler devlet reisinin yanında öğleden sonra avı gördüklerini ifade ederlerse, bayram namazını ertesi günü kılarlar. Eğer ikinci günde namaz kılmaktan halkı alıkoyan bir özür meydana gelirse, o günden sonra kılamazlar.

Kurban bayramı günü, gusül etmek, güzel koku sürünmek ve namazdan sonraya yemeği tehir etmek müstehaptır. Tekbir getirerek namazgâha doğru yol alır. Ramazan bayramı gibi, Kurban Bayramını da iki rekât olarak kılar. Namazdan sonra kurbanın ahkâmını ve teşrik tekbirlerini öğretmek gayesiyle iki hutbe

okuyacaktır. Eğer Kurban bayramı günü herhangi bir özürden dolayı halk namazdan men olunursa, ertesi güne veya üçüncü güne tehir edilir. Üçüncü günden sonra kılınmaz. Zira namazın vakti kurban kesme vaktiyle mukayyettir, kurbanın zamanı ancak üç gündür.)

Teşrik tekbirinin başlangıcı Arefe günü sabah namazından sonra başlar, sonu ise Ebû Hanife'ye göre "Kurban günü ikindi namazının sonuna kadardır." Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: "Teşrik günlerinden son günün ikindi namazına kadardır" (Yani yirmi üç namazdan sonra tekbir okunacaktır.) Farz namazların arkasında getirilmesi lâzım olan tekbir «Allahü ekber, Allahü ekber, Lâ ilahe illâllahü vallahü ekber, Allahu ekber ve lillahil hamd» dır.

16 Güneş Tutulması Namazı

Güneş tutulduğu zaman, imam halkla beraber iki rekât nafile namazı gibi kılar. Her rekâtta tek bir rükû vardır. Her iki rekâtta da okumayı uzatır. Ebû Hanife'ye göre, gizli okuması lâzımdır. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, sesli okur. Namazdan sonra güneş açılıncaya kadar dua eder. Halkın önünde Cuma namazını kıldıran imam, güneş tutulma namazını kıldıracaktır. Eğer halkın toplanması sağlanamazsa halk teker teker namazı kılacaklardır. Ayın tutulmasında cemaatla kılınacak namaz yoktur. Ancak herkes tek başına namaz kılar. Güneş tutulması namazından sonra hutbe okumak yoktur.

17 Yağmur İsteme

Ebû Hanife: «Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun» diyor ki:"İstiska (yağmur isteme) da cemaatla kılınacak herhangi bir sünnet namaz yoktur. Eğer halk teker teker namaz kılarlarsa caizdir. İstiska ancak dua ve istiğfar (affı talep etmek)dan ibarettir.

Ebû Yusuf ve Muhammed diyorlar ki; "İmam halkla beraber iki rekât kılar. Her iki rekâtta da sesli okur sonra hutbe okur ve dua ederken de yüzünü kıbleye çevirir, abasını tersine döndürür, cemaat ise abalarını çevirmezler. Devletin dâhilinde yaşayan gayri müslimler yağmur duasında hazır olamazlar"

18 Ramazan İbadeti

Ramazan ayında yatsı namazından sonra halkın toplanması müstehaptır ta ki, imam onların önünde beş tervîhayî kıldırabilsin, her tervîhada iki selâm vardır, her iki tervîhanın arasında bir tervîha kadar oturacaktır. Bundan sonra cemaatle vitri vacip namazını kıldırır. Ramazan ayından başka zamanlarda vitir namazı cemaatla kılınmaz.

19 Korku Namazı

Korku şiddetlendiği zaman, imam halkı iki gruba ayırır. Bir grup düşmanın karşısında durur, diğer bir grupta imamın arkasında bir rekât namaz kılarlar, iki secde yapar, imam, başını ikinci secdeden kaldırınca arkasında namaz kılan bu grup düşmanın karşısına gider, orada bekleyen grup gelir. İmam, onların önünde de bir rekât kılar ve iki secde yapıp teşehhüd okur selâm verir. Fakat cemaat selâm vermez ve düşmana karşı gider, birinci grup gelir geri kalan bir rekâtlarını teker teker okumaksızın kılar. İkî secde yapar ve selâm vererek düşmanın önüne giderler. Diğer grup gelip kalan bir rekâtı iki secde ve okumakla kılarlar, teşehhüdü okur selâm verirler. Eğer imam mukim ise, dört rekâtlı namazdan iki rekâti birinci grupla kılar (onlar tamamlar selâm verir harp cephesine giderler) diğer taife ile de, iki rekâtı kılar.

Akşam namazında birinci grup ile iki, ikinci grup ile de bîr rekât kılar, namazı kılarken çarpışmazlar, çarpıştıkları takdirde namazları bâtıl olur.

Eğer korku şiddetlenirse binici oldukları halde teker teker namaz kılarlar. Eğer kıbleye dönmeleri mümkün olmazsa diledikleri tarafa yüzlerini çevirerek rükû ve secdelerini ima (işaret) ederek yaparlar.

20 Cenazeler

Kişi ölüme hazırlandığı zaman sağ yanı üzerine yüzü kıbleye çevrilir. İki şahadet (Eşhedü enlâ ilâhe illâllahü ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah) kendisine telkin edilir.(yâni yanında sesli olarak okunur) Öldüğü zaman çenelerini bağlar, gözlerini kapatırlar, yıkanmasını istedikleri zaman (teneşir) tahtası üzerine

bırakır, avret yerlerini bir çaputla örter, elbisesini çıkarır, abdest aldırırlar. Abdest aldırırken ağzına ve burnuna su vermezler, sonra cenaze üzerine su dökerler. Teneşiri tek olarak buharlarlar, ölünün suyu «Nebik» yaprağı veya çoğan otu ile karıştırılarak kaynatılır, eğer bunlar yok ise saf su ile yıkarlar. Ölünün başı ve sakalı «Hatmi» denilen ot ile yıkanır sonra sol yanına çevirirler. «Nebik» yaprağıyle karışık su ile yıkanır, sol tarafın bütününe suyun değdiğini görünceye kadar yıkamaya devam edilir. Bundan sonra -sağ tarafa çevrilir. «Nebik» yaprağıyla karışık su ile sağ kısmının bütününe suyun yetiştiğini sanıncaya kadar yıkanır. Bundan sonra gasil (yıkayıcı) ölüyü oturtur, arkasını dizlerine dayatır yavaşça karnını ovalar, eğer ölüden bir şey çıkarsa onu yıkar, ölünün yıkanmasını da tekrarlamaz, sonra ölünün bedenini, temiz bir elbise (havlu) ile kurutarak kefenlerine koyar, başına ve sakalına «Hanut» denilen güzel kokuyu sürer, secde azalarına da, «Kâfur» koyar. Er kişinin üç kefende: İzar (baştan ayağa kadar örtücü) Kamis (omuzdan ayağa kadar örtücü) ve bütün bedeni örten Lîfâfe de kefenlenmesi sünnettir. Eğer yalnız iki kefenle (İzar ve Lîiafla) iktifa ederlerse caizdir. En üst kefen olan Lifâfeyi meyyite sarmak istedikleri zaman sol tarafından başlar, sonra sağ tarafını sararlar.

Eğer kefenin çözülmesinden korkuiursa bağlarlar. Kadın kişi, beş kefende kefenlenir;

İ - İzar,

2 -Kamis,

3 -Başını ve yüzünü örten leçek,

4 -Memelerini bağlamak için bir parça bez,

5- (Hepsinin üstünde bir) lifâfe. Eğer hanımın üç kefende kefenlendirilmesini kâfi görürlerse caizdir. Kadının baş ve yüzünü örten leçek, kamis üzerinde, lifafe altında giydirilir. Kadının saçları göğsünde toplanılır. Meyyitin saç ve sakalı taranmaz, tırnakları kesilmez, saçları dürülmez, ölü kefene sokulmadan evvel kefen bir defa olarak güzel koku ile kokulandırılır. Ölüyü kefenlendirdikten sonra namazını kılarlar. Devlet reisi hazırsa cenaze namazında imam olmaya en faziletlisi odur, eğer hazır olmazsa, o mahalle ve o cemaatin imamını öne geçirmek müstehaptır. İmamdan sonra meyyitin velîsi imam olmaya daha uygundur.

Eğer ölünün velîsi ve devlet reisinden başkası (velinin iznî olmaksızın) namazı kıldırmışsa, velî o namazı tekrar edebilir. Eğer velî namazı kıldırmışsa velîden sonra hiç bir kimseye yeniden namaz kılmak (ye kıldırmak) caiz değildir. Eğer namazı kılınmadan evvel defin edilirse, mezarı başında namaz kılınır. (Cesedin bozulmaması tahmin edilinceye kadar kılınabilir)

Cenaze Namazı

(Dört tekbirden ibarettir) birinci tekbirin arkasında «Sübhanekel-lâhümme ve bi-hamdik ve tebare kesmük ve teâlâ ceddük ve celle senâük ve lâ ilahe gayrük» okuyarak Allah'a hamdeder, sonra ikinci tekbiri alarak arkasında Peygamber efendimize selâtü-selâm getirecektir. Sonra üçüncü tekbiri getirir kendisine, ölüye ve müslümanlara duâ eder. Daha sonra dördüncü tekbiri getirir selâm verir, (Dördüncü tekbirden sonra duâ yoktur. Cemaatlı camilerin içinde meyyitin namazı kılınmaz.) Cenazeyi sedye üzerine koydukları zaman sedyenin dört ayağından tutarak kaldırırlar ve seğirtmeksizin acelece götürürler; mezarına geldikleri zaman daha ölü, taşıyıcıların omuzlarından yere konmadan evvel halka oturmak mekruhtur.

Mezar eşilirken kıble tarafına ölünün koyulması için «lahd» demlen bir çukur eşilir. Ölü kıble tarafından kabre koyulur. Mezara koyulduğu zaman koyan zat «Bismillahi ve âlâ milleti resullullah» diyecektir, yüzünü kıbleye çevirir, düğümleri çözer ve kabir üzerine kerpiçleri dizer. Kabrin kiremit ve kerestelerle örtülmesi mekruhtur. Kamışlarla örtmekte beis yoktur. Sonra kabir üzerine toprak atılır. Kabir tümseklenir, su tutacak şekilde dümdüz yapılmaz.

Doğduktan sonra kendisinde dirilik işareti (ağlamak, aksırmak gibi) bulunan çocuğa isim verilir, yıkanır ve namazı kılınır. Eğer dirilik belirtileri yoksa bir bez parçasına sarılır ve öylece defnedilir, üzerine namaz kılınmaz.

21 Şehidler

Putperestler tarafından (hangi şekilde olursa olsun) öldürülen veya muharebe meydanında kendisinde yara olduğu halde ölüsü bulunan veya haksız yerde müslümanlar tarafından diyeti vacip olmadığı halde öldürülen kişiler şehittir.

Şehit yıkânmadan kefenlendirilir, namazı kılınır. Cünüb olan ve şehit edildiğinde Ebû Hanife'ye göre, guslü yapılır, çocuk da öyledir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre cünüb olarak şehit olana, ne de çocuk iken şehit edilene yıkanmak yoktur.

Şehidin kanı yıkanmaz, elbisesi çıkarılmaz ancak kürkü, mesti, pamuklu kaftanı ve silâhı çıkarılır. İrtisastan sonra ölen şehit yıkanır. İrtisas: Aklı başında olduğu halde yemek yemek, su içmek veya tedavi olunmak veya bir namaz vakti geçinceye kadar yaşamak veya muharebe meydanından diğer bir yere naklolunmak demektir.

Had (ceza) olunurken öldürülen veya kısasen (öldürdüğü için öldürmek) öldürülen yıkanır ve namazı kılınır. Bagi (hükümete karşı gelen) lerden veya yol kesenlerden birisi öldürülürse namazı kılınmaz.

22 Kabede Namaz Kılma

Namazın farzını da, nafilelerini de Kâbe'nin içinde kılmak caizdir. Eğer imam Kâbe'nin içinde namaz kıldırırsa cemaatin bir kısmı arkasını, imamın arkasına vererek namazını eda ederse, caizdir. Sırtını imamın yüzüne çevirerek namazını eda etmeye kalkışanların namazı caiz değildir.

İmam, Mescid-i Haram'da namaz kıldırdığı zaman cemaat Kâbe'nin etrafını sararak halka halinde imama uyarlar. İmamın durduğu taraftan değil diğer taraflardan imamdan Kâbe'ye daha yâkın olanların namazı caizdir. Kâbe-ı Muazzama'nın damına çıkarak orada namaz kılanın namazı caizdir

3 ZEKÂT

1

Âkil, baliğ ve hür müslümana, serveti tamamen kendisinin olduğu halde nisaba (zekât düşecek miktara) yetişmiş ve üzerinden bir sene geçmiş ise, zekât farz olur. Çocuk, deli ve tam hür olmayan köleye, servetini kaplayıcı bir borca sahip olan bir kimseye zekât düşmez. Eğer malı borcundan fazla ise ve fazlası da, nisaba yetişiyorsa fazlasının zekâtını verecektir. Oturmak için yapılan evlerde, şahsî elbiselerde, ev eşyalarında, binek hayvanlarında, hizmetçi kölelerde ve özel silâhlarda zekât yoktur. Zekâtın verilmesi ancak verirken veya verilmek için ayırt edilirken beraberinde niyet olursa caiz olur. Zekâta niyet etmiyerek bütün servetini sadaka veren kişiden zekât farzı düşer.

2 Devenin Zekâtı

Beşten az olan develerde zekât yoktur. Ağzıyla yaylayan beş deve üzerinde bir sene geçerse, dokuza kadar bir koyun zekât olarak verilir. Ondan on dört oluncaya kadar iki koyun verilir. On beşten on dokuza kadar üç, yirmiden yirmi dörde, kadar dört verilir. Yirmi beşten otuz beşe kadar bir «Bintü mahad» (bir yaşını doldurup ikinci yaşına basmış deve) verilecektir. Otuz altıdan kırk beşe kadar bir «Bintü lebun» (iki yasını doldurup üçüncü yaşına giren deve) verilecektir. Kırk altı deve olunca altmışa kadar bir «Hıkka» (üç yaşını tamamlayıp dördüncü yaşına giren deve) verilecektir. Altmış bir olunca yetmiş beşe kadar bir «Ceze'a» (dört yaşını doldurmuş beş yaşına girmiş deve) verilecektir. Yetmiş altı olunca doksana kadar iki «Bintü lebun» verilecektir. Doksan bir olunca yüz yirmiye kadar iki «Hıkka» verilecektir. Yüz yirmiden sonra hüküm değişir, o zaman yüz yirmi beşte iki Hıkka ile bir koyun verilecektir. Yüz otuzda iki koyun, yüz otuz beşte üç koyun, yüz kırkta dört koyun, yüz kırk beşte yüz elliye kadar iki Hıkka ile beraber bir Bintü mehad verilecektir. Yüz ellide ise üç Hıkka verilecektir. Bilâhare farzın seyri değiştirilir. Bu adet (yüz elli) üzerine gelen beşte bir koyun, onda iki, on beşte üç, yirmide dört koyun verilir. Yirmi beşte bir Bintü mehad, otuz altıda bir Bintü lebun verilir. Ne zamanki yüz doksan altıya baliğ olursa iki yüze kadar dört Hıkka

verilir. Bundan sonra daima hüküm değişir, yüz elliden sonraki gelen ellide değiştiği gibi... Safkan Arap develer ile diğer develer zekât verme babında birdirler. (Çünkü her ikisine de deve denir.)

3 Sığırların Zekâtı

Otuzdan az olan sığırlarda zekât yoktur. Ağzıyla yaylayarak üzerinde bir sene geçen otuz sığırı olduğu zaman, bir erkek veya dişi buzağı zekât olarak verecektir. Kırk sığırda iki yaşını doldurmuş üç yaşına ayak basmış bir dişi veya erkek sığır zekât verecektir.

Kırktan fazla olunca Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre, altmışa kadar fazlası hesap edilerek zekâtı verilecektir. Oysa bir sığırın zekâtı, iki yaşını doldurmuş üçüncü yaşa basan sığırın onda birinin dörtte biridir, fazla olan iki sığırın zekâtı aynı sığırın onda birinin yarısıdır. Üç fazla sığırda aynı sığırın onda birinin dörtte üçü zekât olarak verilir. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki, kırktan altmışa kadar olan fazlalıkta bir şey yoktur. Altmış olunca iki erkek veya dişi «Tebîa» (bir senesini bitirmiş ikinci seneye ayak basan buzağı) verilecektir, yetmiş olunca bir dişi «Müsinne» (iki yaşını bitirmiş üçüncüye ayak basan bir deve) ile bir erkek Tebîa zekât olarak verilir. Seksen olunca iki Müsinne zekât verilir. Doksanda üç dişi Tebîa yerilir. Yüzde iki Tebîa, birde dişi Müsinne verilir. Bu kaideye binaen her on fazla oluncada farz olan bir erkek Tebîadan bir dişi Müsinne değişir. Camuslarla sığırlar birdirler. (Hepsi sığırgillere dâhildir.)

4 Koyunun Zekâtı

Kırktan az olan koyunlarda zekât yoktur. Ağzıyla yaylayan ve bir seneden beri sahibinin elinde olan kırk koyundan yüz yirmiye kadar bir koyun zekât vardır. Bir fazla olunca iki yüze kadar iki koyun verilecektir. İki yüzden bir fazla olunca üç yüz doksan dokuza kadar üç koyun zekât verilir. Dört yüze yetişince dört koyun verilir. Bundan sonra her yüz koyunda bir koyun zekât vardır. Koyun ve keçi bir sayılırlar. (Yani ayna türdendir.)

5 Atın Zekâtı

Atlar erkek ve dişi karışık olduğu halde veya yalnız dişi olduğu halde kendi ağzıyla yaylarsa sahipleri muhayyerdir. İsterse her at için senede bir altın zekât verir, dilerse para ile takdir eder. Her iki yüz dirhem için beş dirhem zekât verir. Yalnız erkek atlar olursa zekâtları yoktur. Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: “Atlar, katırlar ve eşeklerin hiç birinde zekât yoktur.”

Ancak ticaret için alınmış olurlarsa, o vakit ticaret zekâtı verilecektir. (Yani normal fiyatla kıymetlendirilir zekâtları verilir.)

Daha bir senesini doldurmayan deve yavrularında, birinci senesinde olan kuzularda ve buzağılarda beraberinde büyük baş hayvan yok ise, Ebû Hanife ve Muhammed'e göre zekât yoktur. Ebû Yusuf diyor ki: “Onlardan birisi zekâtlarına verilecektir.”

Kendisine bir erkek müsinni zekât vermesi vacip olanın müsinnisi yok ise, zekâtı toplamakla vazifelendirilen zat ondan daha üstününü alır ve fazlasını mal sahibine geri verir veya müsinniden daha düşüğü ile beraber üste para alır. Zekâtta hayvan yerine kıymet te verilir ve caizdir. Çalıştırılan, senenin yarısı veya ekserisi yem yedirilen hayvanlar için zekât yoktur.

Zekâtı toplayan memur, malın en iyisini almadığı gibi en kötüsünü de alamaz, orta olanı alır. Zekâtı icap ettirecek miktar malı bulunan kişi senenin ortasında aynı cinsten mal elde ederse onu da malına ilave ederek ikisinin zekâtını birden verecektir.

Saime: Senenin ekserisinde otlamakla iktifa eden hayvandır. Eğer kişi hayvanlarına senenin yarısı veya daha fazlasında yem yedirirse o hayvanlara zekât düşmez. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf ‘a göre, zekât ancak nisap miktarında vardır. İki nisap arasındaki fazlalıkta yoktur. İmam-ı Muhammed, «Hepsinde vardır» dedi. Zekât vacip olduktan sonra tehir edilir ve mal helak olursa yine zekât düşer. Nisaba sahip olduğu halde daha senesi tamam olmadan evvel zekâtını verirse caizdir. (Bu zekâta, zekât-ı muaccele denir.)

6 Gümüş Zekâtı

İki yüz dirhemden az olan gümüşte zekât yoktur. İki yüz dirhem olup, üzerinden bir sene geçerse beş dirhemim zekât olarak vermelidir. İki yüzden fazla olan

dirhemler, iki yüz kırka varmayınca zekâtı yoktur. İki yüz kırk olunca bir dirhem daha verilir. Bundan böyle her kırk dirhemde bir dirhem ilâve edilerek verilir. Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: "İki yüz dirhemden fazla olanın zekâtı hesaplanarak verilmelidir" Meselâ bir dirhem fazla olursa, birinin (yani fazla olan bu bir dirhemin de) kırkta birini vermelidir. Eğer turalı paraların yüzde ellisinden fazlası gümüş ise o para gümüş hükmünü alır. Eğer karıştırılmış madde gümüşten daha fazla ise, metre malı hükmündedir. Ne zaman kıymeti ile nisaba erişirse zekâtı verilecektir.

7 Altın Zekâtı

Yirmi miskalden daha az olan altında zekât yoktur. Yirmi miskal olmakla üzerinden bir sene geçerse yarım miskal zekâtı vardır. Bilahare her dört miskalde iki kırat,(her kirat beş arpa tanesi miktarıdır) zekât vardır. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, yirminin üstünde olan miskaller dörde varmayınca zekâtları yoktur. (Meselâ yirminin zekâtı ne ise yirmi bir, iki ve üçün zekâtı da o kadardır.)

Altın ve gümüşün külçelerinde, onlardan yapılmış süs eşyasında ve kaplarda zekât vardır. (Altın ve gümüş ne şekilde olursa olsun zekâtları behemehâl vardır.)

8 Ticaret Eşyasının Zekâtı

Ticaret eşyası ne olursa olsun kıymeti altın veya gümüşle takdir edilip, nisaba baliğ olursa zekâtı vaciptir. Altın ve gümüşten hangisiyle takdir etmek fakir ve miskinlere daha uygun düşerse, onunla takdir etmelidir. Senenin iki tarafında nisap tamsa ortasında azalmak zekâtı düşürmez. Ticaret eşyasının kıymetleri hesaplanarak, altın ve gümüşe eklenecektir. (Öylece zekâtı verilecektir) İmam-ı Âzam Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre, altının kıymeti nisap tamamlanıncaya kadar gümüşe eklenir ve bu suretle zekât verilir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre altın gümüşe kıymetle değil, cüzler (parçalar) halinde eklenir ve zekâtları verilir

9 Ziraatler Ve Meyvelerin Zekâtı

İmam-ı Âzam diyor ki, odun, kamış ve otlar hariç yeryüzünün bitirdiği her ürünün azında ve çoğunda, nehir veya yağmur suyu ile sulandığı takdirde onda bir vardır. (On tenekede bir teneke zekât vardır.)

İmam-ı Ebû Yusuf ile Muhammed dediler ki: "Ancak meyvesi (bir sene ilâçsız olarak) dayanan bitkilerde beş vask'a vardığı zaman onda bir vardır." Vask: Resulullahın (aleyhis-salatü ves-selâm) sâiyle (ölçek) altmış sâ'dır (bin kırk dirhemdir) . İki imama göre, sebzelerde (yeşilliklerde) onda bir yoktur.

İki kavle göre de, kova, dolap veya hayvan sırtıyla sulanan meyve ve ziraatın yirmide biri verilir. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) ölçü ile değil de tartıyla satılan zâferan ve pamuk gibi nesnelerde «Eğer kıymetleri, ölçü ile satılanların en ucuz cinsinin beş vaskina tekabül ederse kendilerine de zekât vacip olur» der. İmam Muhammed dedi ki: "Eğer yerden alınan mahsul, nevinin takdir olunduğu en büyük ölçüyle beş misline yetişirse onda bir vacîp olur. O halde pamuk beş yük (her yük üç yüz ırak batmanıdır) olarak itibar olunur. Zâferanda beş batman (bir batman yirmi altı vâkîyedir) olarak itibar olunur."

Bal, üşürlü araziden elde edildiğinde ister az, ister çok olsun onda biri zekâta verilir. Ebû Yusuf dedi ki; bal on zikkeye (tulum) varmadıkça zekâtı yoktur. (Tulumun değeri elli Irak batmanıdır.) İmam Muhammed (rahmetüllahi aleyh) dedi ki; Beş ferak'a varmadıkça zekâtı yoktur.

Her ferak otuz altı batmandır. Haraç düşen araziden çıkan şeylerde onda bir zekât yoktur. (Bu arazide sadece haraç vardır.)

10 Kendisine Sadaka (Zekât) Vermek Caiz Olup Olmayan Şahıslar

Allah (celle celâlüh) buyurur ki, «Zekâtlar Allah'tan bir farz olarak yoksullara, düşkünlere, zekâtları toplayan memurlarına, kalbleri müslümanlığa ısındırılacaklara verilir; kölelerin, borçluların, Allah yolunda olanların ve yolda kalanların uğrunda sarf edilir. Allah bilendir, hâkimdir. » (Tevbe: 61)

Bunlar Âyet-i celîlede beyan buyurulan sekiz sınıftır. Kalbleri müslümanlığa ısındırılacaklar sınıfı ortadan kalkmıştır. Çünkü Cenabı Allah İslâmı aziz kılmış, artık İslâm onlara muhtaç değildir. Fakir, az bir malı olandır. Miskin, hiç bir malı

olmayandır. Zekâtı toplamakla vazifeli olan bir kimseye çalışmasının ücreti kadar zekâttan kendisine verilir. Kölelere, kendileriyle akdi kitabet (yani şu kadar para getir seni âzât edeyim) edilenlere boyunlarını kölelikten kurtarmak için zekâtla yardım edilir. Garım; borçludur (borcunu verecek malı yok ise zekât verilir). Allah yolunda, fakirlikten dolayı ordudan geri kalan gazilerdir. Yolda kalanlar, vatanında malı olup kaldığı yerde bir şeyi olmayandır. Zekâtın sarfedilecek yerleri bunlardır. Mal sahibi isterse bunların hepsine, isterse tek bir sınıfına zekâtını verebilir. Zekâtını gayr-i müslim vatandaşa veremez. Zekâtiyle mescit inşâ edemez. Zekâtıyle ölüyü kefenleyemez. Zekâtiyle âzât olunacak bir köleyi satın alamaz. Zekât zengine verilemez. Zekâtını veren zat babasına, dedesine —ne kadar yukarı giderse gitsin— öz evlâdına, evlâdının evlâdına —ne kadar aşağı inerse insin— veremez. Koca, hanımına, hanımı da kocasına, İmam-ı Azam'a göre zekâtını veremez. İmam-ı Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: "Hanım, kocasına verebilir çünkü nafakasiyle mükellef değildir. Kişi; mukâtebine, kölesine, zengin bir kimsenin kölesine ve zenginin küçük çocuğuna, Beni-Hâşim'in temiz soyundan olanlara —ki bunlar, Hazret-i Ali (radıyallahü anh), Hazret-i Abbas (radıyallahü anh), Hazret-i Cafer, Hazret-i Âkil ve Hazret-i Abdülmuttalip oğlu Hazret-i Hâris'in aileleri ve azatlılarıdır— zekâtını (malının kirini) veremez.

İmam-ı Âzam ve Muhammed dedi ki, "Fakir zannettiği birisine de verir, sonra zengin veya Hâşimi veya kâfir olduğu anlaşılırsa veya karanlıkta bir fakire verdiğini zannedip de sonra babası veya oğlu olduğu anlaşılırsa, geri alınak yoktur, zekât yerine geçer. İmam-ı Ebû Yusuf dedi ki; "Geri almak lâzımdır." Eğer zekâtını bir şahsa verirse, sonra o şahsın kendisinin kölesi veya mükâtebi olduğunu anlarsa, bütün ulemânın kavline göre caiz değildir.

Hangi maldan olursa olsun, nisaba sahip olan şahsa zekâtın verilmesi caiz değildir. Her ne kadar sağlam ve çalışır olursa da nisâbdan az serveti olana, zekât verilir. Bir memleketten diğer bir memlekete, zekâtın nakli câiz değildir. Ancak her memleketin halkının zekâtı onların içinde bulunan' fakirlerine dağıtılır. Ancak insan, bir memleketten diğer bir memlekete akrabası için veya memleketinin fakirlerinden daha muhtaç olanları için zekâtını götürebilir.

11 Fitre Zekâtı

Eğer nisaba erişen serveti, meskeninden, elbesisinden, ev eşyalarından, binek

atından, harp âletlerinden ve hizmet için beslediği kölesinden fazla ise hür ve müslüman olan kişiye fitre vacip olur. Küçük çocuklarının ve kölelerinin fitrelerini vermek mecburiyetindedir. Ne kadar aynı evde iseler de hanımının ve büyük çocuklarının fitresini izinleri olmaksızın veremez. Kendisiyle akdî kitabet ettiği kölesinin ve ticaret için aldığı kölelerinin de fitrelerini veremez. İki ortağın arasında olan kölenin fitresi hiçbirisine düşmez. Müslüman, kâfir olan kölesinin fitresini vermelidir. Fitre, yarım sâ' (1750 gr.) buğday veya bir sâ' (3500 gr.) hurma veya kuru üzüm veya arpadan ibarettir. İmam-ı Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) nezdinde, litre sekiz Irak batmanıdır. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) dedi ki; "Beş tam, üçte bir batmandır."

Fitrenin vacip olunması Ramazan bayramının fecrinin doğmasına bağlıdır, oysa bundan evvel vefât edenin fitresi vacip olmaz. Fecir doğduktan sonra müslüman olan veya doğup dünyaya gelenin fitresi vâcip olamaz. Bayram gününde daha namazgâha çıkmadan evvel fitreyi (fakirlere) vermek müstehaptır. Eğer bayram gününden evvel verilirse caizdir. Şayet bayram gününden sonraya tehir ederlerse sakıt olmaz. Belki fitre vermek kendilerine düşer ve lâzımdır.

4 ORUÇ

1

Oruç iki kısımdır: Farz ve nafile oruçlardır.

1 -Farz olanı da iki kısımdır: Ramazan ve muayyen adak orucu gibi. Bir kısmı muayyen bir zamana bağlıdır. Bu oruç geceleyin edilen bir niyetle caizdir.

Eğer sabahlanıncaya kadar niyet etmemişse fecirle zeval arasında yapacağı niyet kâfî gelir. Farz orucun ikinci kısmı; insanın zimmetinde sabit olan bir orucdur. Ramazanı şerifte kazaya kalmış oruç, mutlak nezir (adak) ve kefaret oruçları gibi. Bu kısım oruçlar ancak geceleyin getirilmiş bir niyetle caiz olurlar.

Bütün nafile oruçlar öğleden evvel yapılan niyetle caiz olurlar. Şaban ayının yirmi dokuzunda, Ramazan ayının hilâlini (ayını aramak halk için en uygun bir harekettir. Eğer hilâli görürlerse ertesi gün oruç tutarlar. Eğer hava bulutlu olup ayın görünmesi mümkün olmazsa Şaban ayını otuz gün olarak tamamlarlar, sonra oruç tutarlar.)

Tek başına Ramazan ayını görenin şahitliğini devlet reisi kabul etmezse dâhi şahsî olarak orucunu tutmalıdır. Eğer gökte bulut varsa, devlet reisi hilâli gören bir tek âdil şahidin şahitliğini kabul edecektir. Bu şahit ister erkek, ister kadın, ister hür, ister köle olsun... Eğer bulut yok ise, tek kişinin şahitliği kabul olunmaz, ta ki haberleri ilim ifâde eden bir cemaat şahitlik etmezse... Orucun zamanı ikinci fecrin doğuşundan başlar, güneş batıncaya kadar devam eder.

Savm (oruç): Niyetli olarak gündüzleyin yemek, içmek ve cinsî münasebetten sakınmak demektir. O halde oruçlu, unutarak yer, içer ve cima yaparsa orucu bozulmaz. Eğer gündüzleyin uyuyarak ihtilâm olursa veya bir kadına bakarak menisi akarsa veya yağlanırsa veya kan aldırırsa veya gözüne sürme çekerse veya hanımını öperse orucu bozulmaz. Eğer öpmekten veya ellemekten menisi akarsa günü gününe orucunu kaza eder, kefaret yoktur.

Nefsinden emin olunca öpmekte beis yoktur. Eğer emin değilse mekruhtur. Eğer kişi zorla ve elinde olmayarak kusarsa, orucu bozulmaz. Eğer isteğiyle ağız

dolusu kusarsa kaza etmesi lâzımdır. (Kefaret lâzım gelmez.)

Taş veya demir yutanın orucu bozulur ama kefâret yoktur. İradesiyle bir insanı ön veya arkadan cima eder, gıda veya deva alıp bir şeyi yer veya içerse orucunu günü gününe kaza etmekle beraber zihar kefareti gibi bir kefaret verecektir. Fercin haricinde (bacakların v.s.) cima yaparak meni gelirse, orucunu kaza eder, fakat kendisine keffaret lâzım değildir.

Ramazan haricinde ifsat edilen oruç için kefaret yoktur. Arkasından şırınga ile ilâç veya burun yoluyla herhangi bir sıvıyı alan veya kulaklarına bir şey akıtan veya karnın derinliğine veya dimağa doğru inen bir yarayı tedavi ederken, karnına veya dimağına ilâç kaçan bir kimsenin orucu bozulur, kaza eder, fakat kendisine kefaret düşmez). Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde, kişinin tenasül âletine bir sıvı akıtılırsa, orucu bozulmaz. Ebû Yusuf «Bozulur» dedi. Ağzıyla bir şeyi tadanın orucu bozulmazsa da mekruhtur.

Eğer kadının başka imkânı varsa, çocuğu için yemek çiğnemesi mekruhtur. Sakızın çiğnenmesi oruçlunun orucunu bozmaz, fakat mekruhtur. Ramazanda hasta olan kişi, oruç tutmakla hastalığının uzanmasından korkarsa, orucunu bozar, bilâhare kaza eder.

Eğer misafir orucu tutmaktan zarar görmezse, oruç tutması daha iyidir, fakat yeyip sonra kaza etmesi de caizdir.

Eğer hasta veya misafir aynı durumda oldukları halde ölürlerse kaza lâzım gelmez.

Eğer hasta iyileşir, misafir de evine geldikten sonra ölürlerse, sağlık ve ikamet ettikleri günler kadar kendilerine kaza düşer. Ramazan kazalarını kişi isterse ayrı ayrı ve dilerse arka arkaya tutar.

Eğer Ramazan kazalarını diğer Ramazanın gelişine kadar tehir ederse ikinci Ramazanı tutar ondan sonra, diğer Ramazanı kaza eder. Fidye (kefaret) yoktur. (Şafiî diyor ki, her gün için bu şekilde kefaret yardır.) Gebe ve süt veren hanımlar evlâtlarından veya kendilerinden korktukları zaman oruçlarını bozar, bilâhare kaza ederler, kendilerine fidye kefaret düşmez. Oruç tutmaya gücü kalmayan ihtiyar, orucunu bozar, keffâretlerde yedirdiği gibi, her gün için bir miskini doyuracaktır.

2 Devir (İskat)

Üzerinde Ramazan kazaları olduğu halde ölen kişi, vasiyet ederse velisi, her günü için bir miskine buğdaydan yarım sa hurma ile arpadan tam bir sa taam yedirecektir. Kim ki, nafile orucu tutar veya nafile namazı kılar tamam etmeden bozarsa kaza etmesi lâzım gelir. Çocuk baliğ ve kâfir müslüman olursa, o günlerinin kalmış kısmında yemez içmezler, o günden sonra oruç tutarlar ve geçmiş zamanları kaza etmezler. Ramazan'da baygınlık geçiren kimse baygınlık geçirdiği günü kaza etmez, ondan sonraki baygın geçen günleri kaza eder, çünkü niyet yoktur.

Deli olan kimse Ramazan ayının bir kısmında iyileşirse, bütün geçmiş günlerini kaza etmelidir. Kadın kişi, Ramazan'da âdet görürse, orucunu yer, bilâhare kaza eder (namaz kaza edilmez). Günün bir kısmında misafir seferden gelirse, kadın âdetten temizlenirse günün geri kalmış kısmında yemek ve içmekten sakınır. Fecrin doğmadığını zannederek sahur yiyene veya güneşin battığını sanarak akşamüzeri itftar edene, bilâhare fecir doğması veya güneş batmaması görünürse, o gününü kaza eder, keffâret lâzım gelmez. Bayram hilâlini tek başına gören kişi bayram etmez. Gök bulutlu olursa, bayram hilâli hakkında ancak iki kişinin veya iki kadınla bir erkeğin şahitlikleri kabul olunur. Gökte herhangi bir illet bulut ve sis yok ise, ancak haberleriyle yâkin (kesin bilgi) peydah olan bir cemaatin şahitliği kabul olunur. (Yâni iki erkek veya iki kadınla bir erkeğin şahitliği kâfi değildir.)

3 İ'tikâf

İ'tikâf müstehaptır. İtikâf; Oruçlu olup, niyet ederek camide durmaktır. İ'tikâfa girene, cinsî münasebette bulunmak, hanımını ellemek ve öpmek haram olur. Camiden, ancak ihtiyacı ve Cuma namazı için çıkabilir. Satılan ve satın alınan mal ortada olmadığı halde camide satmak ve satın almakta bir beis yoktur. İ'tikâfa giren şahıs ancak hayırla konuşabilir. Sükût etmek de mekruhtur, i'tikâfta olan zat, gece veya gündüzleyin cinsî münasebette bulunursa, i'tikâfı bozulur. Birkaç günün itikâfını kendisine vacip eden yani bir günlük i'tikâfı nezir eden, yani adayan şahıs o günlerin gecelerini itikâfla geçirdiği gibi ara vermeyerek arka arkaya yapar, velev ki arka arkaya yapacağını şart koşmamış olsa bile...

5 HAC

1

Sağlam, akıllı, baliğ ve hür olan Müslümanlara yolu emin olup, gelinceye kadar aile efradının nafakasından, levazimat ve meskeninden fazla olarak yol azığına ve bineğe sahipse hac farz olur. Kadını hacca götürecek mahremi veya kocasının beraberinde olması lâzımdır. Onlarsız Mekke'den üç gün veya daha fazla uzakta olan bir hanımın hacca gitmesi caiz değildir. (Beraberinde mahremi olmayan kadın hacca gidemez.) (Hadîsi şerif)

2 Mikat (İhrama Girme Yeri)

Ancak ihram ile geçilmesi câiz olan mîkatlar şunlardır: Medine ehline (yani Medine-i Münevvere yoluyla gelenler için) zulhuleyfedir.

Iraklılara (yani o yoldan gelenlere) «Zâtü Irk» dır. Şamlılara «el-Cuhfe» dir. Necdlilere «Karen» dir. Yemenlilere «Yelemlem» dir. Eğer daha bu yerlere gelmeden evvel ihramını giyerse caizdir. Bu mikatlarla Mekke arasında oturanların mîkatları harem hududuna kadar olan arazîlerin hepsidir.

Mekke'de oturanların hac için ihram bağlama yerleri haremin ta kendisidir, umre için ise, haremin haricine çıkıp “Kıla” tâbir edilen yerden, ihram bağlanır. İhramı bağlamak isteyen, gusül eder veya abdest alır, fakat gusül daha efdaldir. İki adet yeni veya yıkanmış peşkir bağlar. Birisini göbekten aşağı ki, buna izar denir, diğerini göbekten yukarı bağlar ki, buna da Rıda denir. Eğer güzel kokusu varsa ihramdan evvel koku sürer. İhramdan sonra iki rekât ihramın sünnetini kılar, selâmdan sonra şu duayı okur: «Ey ulu Allah’ım, ben hac etmeyi irâde ediyorum, bana kolaylaştır ve benden kabul eyle» Bunu dedikten ve namazdan sonra telbiye edecektir. Eğer ihramını yalnız hac için bağlamışsa hac niyetiyle telbiye eder. Telbiye şudur: «Lebbeyke Allahümme lebbeyk» (Ey Allahım işte emrine geldim, işte emrine geldim.) Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk (İşte emrine geldim, senin ortağın yoktur. İşte emrine geldim) İnnel hamde venni'mete leke velmülke (Şüphesiz hamd ve nimetlerin şükrü sanadır ve mülk de senindir) Lâ şerike leke (Senin ortağın yoktur)

Bu kelimelerin hiç birisini bozmak caiz değildir. Eğer bazı kelimeleri sonuna eklerse, caizdir. Kişi, Lebbeyke'yi okuduğu zaman ihrama girmiştir. O zaman ihramda yapılmasından Allah'ın sakındırmış olduğu şeylerden sakınsın. Rafes, cima, fahiş konuşmak veya kadın huzurunda cinsî münasebetten bahsetmek, fücur (günahlar), cidal (mücadele etmek)den şiddetle kaçınsın. Avlanamaz, av hayvanlarını işaret ederek avcıya gösteremez, avcıya avın yerini söyleyemez, gömlek, don, sarık, fes, aba ve mestler giyemez. Ancak ayakkabı bulamazsa mestleri ayak bileklerinden aşağı gelmek üzere ağızlarını keserek pabuç yerme kullanabilir.

Başını, yüzünü örtmez. Bedenine koku sürmez, başını ve bedeninin diğer tüylerini tıraş etmez. Sakalından almaz, tırnaklarını kesmez, üsfür, zâferan ve veris boyalarıyla boyanmış elbiseyi giyemez, ancak yıkanmış ve boyası çıkmamışsa ihram olarak giyinebilir, İhramda iken gusül etmesinde, hamama gitmesinde, evin ve hevdecin gölgesinde gölgelenmesinde hiç bir beis yoktur. Para kemerini beline sarar, başını ve sakalını «Humı» denilen köpüklü otla yıkayamaz. Namazlardan sonra bol bol telbiye getirir. Bir yüksekliğe çıktığında, bir vadiye çukura indiğinde bir kafile ile karşılaştığında ve seher zamanlarında telbiyeyi getirir.

Mekke'ye ilk girdiğinde, Mescid-i Haramdan başlar, Kâbe-i Muazzamayı gördüğünde tekbir (Allahü ekber) ve tehlil (La ilahe illallah) getirir. Sonra Hacer'ül-Esved (siyah taş) tan başlar, taşa doğru durur ve Allahü ekber der, iki ellerini kaldırarak taşa sürer, her hangi bir müslümana zahmet vermeksizin gücü yetiyorsa taşı öper. Kâbe kapısının tarafına gelen sağ kolu üzerine ziyarete başlar, daha ziyarete başlamazdan evvel göbekten yukarı bağlanan ihramını sağ koltuğu altından sol omuzu üzerine atıp (îzdiba' yaparak) yedi kere dönmek ile Beyt-i Şerifi ziyaret eder. (Bir dönmek bir şavttır, yedi şavt bir ziyarettir) Tavafı (ziyareti) Hatîm'a (Hazret-i İsmail'in hücresi) girmezden yapmalıdır. İlk üç şavtta omuzlarını silke silke biraz acele edecektir. (Remi yapacaktır) Diğer dönüşlerinde normal yürüyüşüyle yürüyecektir.

Taşın yanından her geçtiğinde eğer gücü yetiyorsa, taşı eller ve ziyaretini taşı elleyerek ve öperek sona erdirir. Bundan sonra Hazret-i İbrahim (aleyhis-selâm) in makamına gelir, onun yanında veya mescidin mümkün olduğu herhangi bir yerinde iki rekât namaz kılar. Bu ilk tavaf ziyaret kudüm (Mekke'ye ilk gelme) tavafıdır ve sünnettir. Vacip değildir. Ancak Mekke'de oturanlar için tavaf'ıl-kudüm yoktur. Bu ziyaret böylece yapıldıktan sonra «Safa» denilen tepeye gelir,

Safâ'nın üstüne çıkarak kıbleye yüzünü çevirir. Tekbir, tehlil ve peygambere salâvat getirir ve ihtiyacı için Allaha yalvarır, ondan sonra «Merve» denilen tepeye doğru iner normal yürür, tam vadinin (eskiden varmış) ortasına gelince iki yeşil direğin arasında koşa koşa yürüyecektir. Merve'ye gelinceye kadar normal yürüyüşüne devam edecektir. Merve'nin üstüne çıkar Safa'nın üstünde yaptığını burada da yapar, işte bu bir şavttir. Böylece yedi şavt yapar, Safa'dan başlar Merve'de bitirir.

Bu safa ile Merve arasındaki sa'yden sonra Mekke'de ihramını çıkarmadan ve fırsat buldukça Beyt-i Şerif'i ziyaret ederek terviye (düşünce manasındadır ve ayın sekizinci günüdür) gününden bir gün evveline kadar kalır. O gün de devlet reisi bir hutbe okuyarak, o hutbede halka, Mina'ya gitmeyi, Arafat'ta namazın ne şekilde kılınacağı, vakfeye durmayı ve Arafat'tan Müzdelife'ye inmeyi öğretir. Kişi terviye günü Mekke'de sabah namazını kıldıktan sonra Mina'ya gider. Arafat günü sabah namazını Mina'da kılıncaya kadar Mina'da durur. Ondan sonra Arafat'a doğru yola çıkar ve Arafat'ta vakfe (durak) eder.

Arife günü biraz geciktirerek öğle zamanında devlet reisi öğle ve ikindi namazlarını cem-i takdim ederek ikisini bir arada kıldırır, bir hutbe okur ve hutbede halka Arafat'ta nasıl vakfe edilir, Müzdelife'de nasıl durulur, Cemrelere (taş yığınları) nasıl taş atılır, Kurban nasıl kesilir, ziyaret (faiz) tavafı nasıl yapılır, öğretir.

Öğle ve ikindi namazlarını öğle zamanında bir ezan iki kametle kıldırır. Ebû - Hanife'ye göre kişi tek başına çadırında namazını eda ederse, her namazı vaktinde kılar. Ebû Yusuf ve Muhammed (Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun) dediler ki: "Tek başına namazını kılan dahi iki namazı cem eder." (Yani çadırında dahi kılarsa semeder.)

Namazdan sonra durak yerine gider Rahmet dağına yakın bir yerde durur. Dua eder, ta ki güneş batıncaya kadar.

Arafat'ın her yeri duraktır, ancak «Batnu ârne» (Arafat'ın karşısında ve soldadır) denilen yer haricdir. Devlet reisi, binici olduğu halde dua edip halka hac menâsikini (ibadetlerini) bildirecek durumda olması daha uygun ve elzemdir.

Arafat'ta vakfe (durak) etmezden evvel, gusül etmek müstehaptır. Vakfede çok dua etmelidir. Güneş battıktan sonra, devlet reisi, halkla beraber normal bir

şekilde yürüyerek Müzdelîfe'ye inerler ve orada konaklarlar. Müstehap olanı «Küzeh» denilen ve üzerinde ateş yaktırılan dağın yakınına inmeleridir. Devlet reisi ezan ve kametle halkın önünde akşam ve yatsı namazlarını, yatsı zamanında cemi te'hir ve toplu olarak kıldıracaktır.

Ebû Hanife ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) nezdinde, Arafat'tan Müzdelife'ye gelirken yolda akşam namazını kılanın namazı olmaz. Fecir gelince imam halkla beraber sabah namazını gales (karanlık) te kılar, sonra kendisi vakfe eder, halk da onunla beraber vakfe ederler (yani ayakta durup dua ederler). Müzdelife'nin bütünü vakfe yeridir. Müzdelife'de sabah namazından güneşe kadar bulunmayana kurban lâzım gelir. Zira bu saatta Müzdelife'de bulunmak vaciptir.

Ancak Müzdelife ‘nin solunda olan Muhassir vadinin içi Müzdelife'den değildir. Daha sonra devlet reisi beraberinde halk olduğu halde güneş doğmazdan evvel «Mina» denilen mübarek yere gelir. Büyük şeytan diye adlandırılan Cemretü’l Akabe’den başlayarak vadinin içinde durarak sırtı tam Mekke'ye yüzü Mina'ya gelir. Hazef taşları kadar olan yedi taşı Cemretü’l Akabe’ye atar, her taşta tekbir alır, Cemrenin yanında durmaz, ilk taşı atarken telbiyeyi keser. Dilerse bundan sonra kurban keser, kurbandan sonra başını tamamen tıraş veya bir kısım saçını makasla keser. Tamamen tıraş olunmak daha efdaldir. Bunları yaptığında kadınla düşüp kalkmak hariç her şey kendisine helâl olur. O gün veya ertesi veya daha ertesi günü Mekke'ye gider, ziyaret (farz) tavafı olarak Kâbenin etrafında yedi şavt (tur) ziyaret yapar. İlk Mekke'ye geldiğinde yaptığı ziyaretten sonra Safa ve Merve arasında sâ'yi yapmış ise, bu farz ziyarette «Rami» (Kısa ve sert adımlar atarak göğsünü gere gere yürümek) yapmadığı gibi Safa ye Merve arasında sâyi de yapmaz,

İlk ziyaretten sonra Safa ve Merve arasında sâ'yi yapmamış ise, bu farz ziyarette (ilk üç turlarında) rami yapıp ziyaretten sonra belirttiğimiz şekilde Safa ile Merve arasında sa'yi yapacaktır. Bundan sonra kadın da kendisine helâl olur. Hacda farz olan tavaf işte bu tavaftır.

Bu üç günden sonraya bu tavafı tehir etmek tahrimen mekruhtur. Eğer tavafı bu günlerden sonraya tehir ederse, İmam-ı Âzam Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre bir kan akıtması lâzımdır. Bu tavafı yaptıktan sonra Mina'ya döner ve Mina'da kalır. Bayramın ikinci günü öğle olduktan sonra Hayf mescidine yakın olan (küçük) cemreden başlayarak, yedi taşı bu cemreye atar, her taş atışında

tekbir getirir, bu cemrenin yanında biraz durur, sonra ortancaya gider aynisini yapar, biraz durduktan sonra cemretü’l-akabeye gider ve öylece ona da yedi taş attıktan sonra derhal uzaklaşır. Ertesi günü öğleden sonra yeniden üç cemreye aynı minval üzere yedişer taş atılır. Acele olarak dönmek isterse Mekke'ye döner, Mina'da durmak isterse, dördüncü gün öğleden sonra üç cemreye taşları atar, böylece bitirir. Dördüncü günü fecirden sonra öğleden evvel taş atmak Ebû Hanife'ye göre caizdir. Kendisi Mina'da taş atmak için kalıp, ağırlığını daha önce Mekke'ye göndermesi mekruhtur, Mekke'ye giderken «Mühasseb» vadisinde iner.

Mekke'ye gelince Kâbe’nin etrafında yedi tur ramelsiz tavaf yapar. Bu tavaf seder (çıkış) tavafıdır. Mekkeliler hariç, diğer hacılara vaciptir. Bu tavaftan sonra Mekke'yi derhal terkeder, memleketine döner.

Eğer ihrâmlı bir kimse Mekke'ye girmeden doğrudan Arafat'a gidip önce orada dediğimiz şekilde vakfe yaparsa, kendisinden kudüm (ilk geliş) tavafı düşer, kudüm tavafını terkettiğinden dolayı herhangi bir kan akıtmakta yoktur. Arefe günü öğleden başlar, bayram gününün şafağı sökünceye kadar, bu arada Arafat’a vakfeye yetişen bir kimse hacca yetişmiştir. (Hac arefedir) Arafat'tan uyku veya baygınlık halinde veya Arafat'ta olduğunu bilmediği halde geçen bir kimseye bu geçişi vakfe yerini tutar.

Kadın, haccın bütün menasikinde (ibadetlerinde) erkek gibidir. Ancak ihrâmlı iken başını açamaz, sadece yüzünü açar, telbiyede sesini yükseltemez, tavafta ramel yapamaz. Safa ve Merve arasında sa'yi yaparken yeşil direkler arasında normalden fazla yürüyemez, başını dipten tıraş edemez, ancak kasır (makasla birkaç tüyünü almak) yapar.

3 Hacc-ı Kıran

Biz Hanefilerin nezdinde, Kıran, temettü ve îfrâttan daha efdaldir. Hacc-ı kıranın şekli: Hac ve umre için mikâttan (ihram bağlanır) yüksek sesle tekbir getirir. Namazından sonra «Ey ulu Allahım ben hac ve umreyi birden irade ediyorum, onları bana kolaylaşdır, onları benden kabul eyle» diyecektir. Mekke'ye girdiğinde umre ibadetine başlar, Kâbeyi yedi tur ziyaret eder, ilk üç turda remel yapar, ziyaretten sonra Safa ile Merve arasında yedi defa sa'yi yapar. Bunlar umre için yapılan ibadetlerdir. Umre sa'yini yaptıktan sonra kudûm ziyareti için

ayrıyeten tavâf ve Safa - Merve arasında sa’yi yapar, Hacc-ı ifrâd (yalnız hacca ihram bağlamak) da beyan ettiğimiz gibi, bunlar yapılır. Hacc-ı kıran için ihramını bağlayan kişi, kurban bayramı (büyük şeytana) cemretü’l-akabeye taş attıktan sonra bir koyun veya sığır veya deve, devenin veya sığırın yedide birini kurban olarak keser, bu kan kıran kanıdır.

Eğer kurban kesmeye gücü yetmiyorsa, hacda sonuncu günü Arafat günü olmak şartiyle üç gün oruç tutar. Kurban günü gelinceye dek, oruç tutmamış ise artık kan akıtmaktan başka çaresi yoktur. Hacda üç gün oruç tuttuktan sonra memleketine geldiği zaman yedi gün orucunu da orada tutar (bununla on gün tamam olunur.)

Hacdan sonra Mekke'de yedi gün orucunu tutarsa caizdir. Kârın (hac ve umreye birden ihram bağlayan) Mekke'ye girmeden Arafat'a giderse, Arafat'ta vakfe etmesiyle umreyi terketmiş sayılır ve kendisinden kıran için akıtılması gereken kan düşer, ancak umreyi terkettiği için kan akıtması gerekir. Umrenin kaza edilmesi de lâzımdır.

4 Hacc-ı Temettü

Hacc-ı temettü, bize göre haccı ifrattan daha efdaldir. Temettuya ihram bağlamak iki kısımdır: 1 — Mutemetti (haccı temettuya ihram bağlayan) kurbanını beraberinde getirir. 2 — Mutemetti kurbanını beraberinde getirmez. Haccı temettuun keyfiyeti: Mikâttan umreye ihramını bağlar, Mekke'ye girer umre için ziyaret, Safa - Merve arasında sa'yi yapar, tıraş olur veya makasla bazı tüylerini kırpar, böylece umresinden çıkar.

Tavafa başlarken telbiyeyi keser, Mekke'de ihrâmsız olarak durur, terviye (düşünce Arafat'tan bir gün öncedir) günü gelince Mescit’te hac ihramını bağlar, hacc-ı ifrada ihramını bağlayan hacının yaptığını yapar, Temettü için kendisine bir kan düşer, yoksa üç gün hacda (yâni bayramdan evvel) yedi gün de memleketine döndüğü zaman oruç tutar.

Mutemetti, beraberinde bir kurban getirmek istiyorsa, ihram bağlar ve bizzat kurbanını sürerek götürür. Kurbanı deve ise, boynuna, dağarcık veya bir pabuç takar, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre devenin iş'arı (ilânı) edilmesi lâzımdır. İş'ar: Hörgücün sağ tarafının yarılmasıyla olur. Ebû Hanife'ye göre iş'ar yoktur.

Kurbanını beraber getiren Mekke'ye girdiği zaman tavaf eder, sa'yi yapar, terviye gününde hacca ihram bağlayıncaya kadar umre ihramından çıkamaz. Hac için ihramını terviye gününden evvel bağlarsa caizdir, fakat bu takdirde kendisine bir kan lâzım gelir. Kurban gününde tıraş olduğu zaman her iki ihramdan da (hac ve umre) tehallül eder. Mekkeliler için temettü ve kıran haccı yoktur, ancak onlar için hacc-ı ifrâd vardır. Hedyi (kurban) getirmeyen bir kişi (daha Arafat'a çıkmazdan evvel) umreden fariğ olunca ehline (memleketine) dönerse, temettü haccı bozulur.

Hac aylarından evvel umre için ihram bağlayan ve o zaman dört veya daha fazla tavaf yaparsa, sonra aynı senede hacca giderse mutemetti sayılmaz.

Haç ayları: Şevval, Zilka'de ve Zilhicce’nin on günüdür.

Eğer bu aylardan evvel hacca ihram bağlarsa, caizdir ve hac olarak ihram bağlanmış olur.

Kadın ihram zamanında hayız (âdet) kanını görürse gusül edip, ihramım bağlar, erkek hacının yaptıklarını yapar. Ancak temiz oluncaya kadar Kâbe’yi ziyaret edemez. Eğer Arafat'ta durduktan ve farz ziyareti yaptıktan sonra hayız kanını görürse, Mekke'den veda tavafını yapmadan ayrılır ve seder (veda) tavafını terkettiği için herhangi bir şey de lâzım gelmez.

5 Cinayetler

İhrâmlıya, koku sürdüğünde keffâret lazım gelir. Tam bir azasına veya daha fazlasına koku sürerse bir kan akıtması gerekli olur. Bir âzâdan az bir yerine koku sürerse sadaka vermelidir. Bütün bir gün dikili elbise giyer veya başını örterse kendisine bir kanın akıtılması düşer. Eğer bundan az ise sadaka vermekle yetinir.

Başının dörtte birini veya daha fazlasını tıraş ederse, kendisine bir kan düşer. Eğer dörtte birden daha az ise sadaka vermesi lâzım gelir. Ebû Hanife'ye göre kan aldırma yerlerinin tıraş edilmesiyle kan lazımdır. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre ise, sâdece sadaka düşer. Bir meclisde el ve ayaklarının tırnaklarını keserse, kendisine kan lâzım gelir. Yalnız bir el veya bir ayağının tırnağını keserse yine bir kan vacip olur. Beş tırnağından daha az keserse,

kendisine sadaka düşer. Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'un nezdinde, ayrı ayrı el ve ayaklardan kesilen beş tırnak için ancak sadaka vardır. İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) dedi ki, kan vardır.

Bir özürden dolayı koku sürer, tıraş olur veya elbise giyerse muhayyerdir. Dilerse koyun keser, dilerse üç sâ yiyeceği altı miskine sadaka verir, dilerse üç gün oruç tutar.

Hanımını şehvetle öper veya ellerse, bir kan akıtmak mecburiyetindedir. Daha Arafat'ta vakfe etmezden evvel ön veya arkadan cimâî yapanın haccı bozulur, fasit olur. Bu halde bir koyun keser, haccı fasit olmayanlar gibi haccına devam eder ve bilâhare bu haccını kaza etmek de kendisine düşer. Biz Hanefilere göre, hanımıyla birlikte haccını kaza etmeye geldiği zaman hanımından ayrılması lâzım değildir. (Zira cimanın başlarına getirdiğini görmüşlerdir. Bir daha buna teşebbüs etmemeleri aşikârdır.)

Arafat'tan sonra cima edenin haccı bozulmaz, ancak kendisine bir devenin kesilmesi lâzım olur. Eğer Mina'da tıraş olduktan sonra ve ziyaretten evvel cima yaparsa bir koyun kesmelidir.

Umrede dört tur ziyaret yapmazdan evvel cima eden bir kimse umresini bozar, sonuna kadar bu bozuk umreye devam eder ve bilâhare kaza yapıp, bir kurban kesmesi lâzımdır. Dört tur yaptıktan sonra ailesiyle cima ederse, bir kurban kesmesi lâzımdır ve umresi bozulmaz.

Unutarak cima eden kasden cima yapan gibidir. Abdestsiz olarak kudüm (varış) tavafını yapana sadaka düşer, cünüp olarak yaparsa, kendisine bir koyunu kurban etmek düşer. Farz ziyaretini abdestsiz olarak yapana bir koyun, cünüp olarak yapana bir deve lâzım gelir. Bu durumda Mekke'de iken tavafını tekrar yapması daha efdaldir ve o zaman kan lâzım gelmez. Seder (veda) ziyaretini abdestsiz olarak yapana sadaka, cünüp olarak yapana bir koyun lâzımdır.

Farz tavafın üç veya daha az turunu terkedene bir koyunu kesmek lâzım gelir.

Eğer dört turunu terkederse, o ihramla dört tur yapıncaya kadar ihramda kalır. Seder tavafından üç turu terkedene, sadaka düşer. Eğer seder tavafının tamamını veya dört turunu terkederse, kendisine bir koyun kesmek düşer. Safa ile Merve arasındaki sa'yi terkedenin haccı tamamdır, fakat bir koyunu kesmelidir.

Devlet reisinden evvel, Arafat'tan Müzdelife'ye inen bir kimseye kan düşer. Müzdelife'deki vakfeyi terkedene kan düşer. Bütün günlerde cemrelere taş atmayı terkedene kan lâzım olduğu gibi sadece bir günün taşını terkedene de kan lâzım gelir.

Eğer (bir günde) yalnız bir cemrenin taşlanmasını terkederse, kendisine sadaka lâzım olur. (Her taş için yarım sa)

Eğer kurban bayramı gününde cemretü'l-akabe (büyük şeytân) nin taşlanmasını terkederse, bir kurban lâzım olur.

İmam Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde, kurban günleri çıkıncaya kadar tıraşını tehir edene kurban düştüğü gibi, ziyaret (farz) tavafını tehir edene de kurban düşer.

İhramda olan, av öldürür veya öldürene gösterirse, ceza lâzımdır. Ceza bakımından kasden av hayvanını, gösterenle unutarak gösteren, ilk vuranla ikinci vuran hepsi birdir. (Yâni hepsine ceza düşer) İmam-ı Ebû Hanife ve imam-ı Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) nezdinde ceza: Av hayvanını öldürdüğü yerde veya en yakını olan yerde —eğer çölde ise— takdir edilir, takdir edenlerin, iki âdil insan olması lâzımdır. Takdirden sonra cinayet işleyen kıymet hakkında muhayyerdir, bir hedyin alınacağı kadarsa, isterse bir hedyi alır ve keser, isterse onunla yiyecek alır, her yoksula yarım sâ buğday, bir sâ hurma veya arpa verir. Ya da yarım sâ buğdayın ve bir sâ arpa yerine birer gün oruç tutar. Eğer taamdan yarım sâ'dan daha az bir miktar kalırsa, yine kişi muhayyerdir; isterse sadakaya verir, isterse yer ve yerine tam bir gün oruç tutar.

İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «avlanan hayvanların benzeri varsa benzerini kurban etmesi lâzımdır» dedi. O halde, geyik ve sırtlanda koyun, tavşanda oğlak, deve kuşunda deve ve yerbû (yaban faresi) da dört aylık bir oğlak lâzımdır.

Av hayvanını yaralayan veya tüylerini yolan veya bir azasını kesen kimse, o hayvanın tamamını değil ancak hayvanda noksan olan kıymeti tazmin eder. Eğer bir kuşun tüylerini yolmak veya ayaklarını kesmekle, onu başkalarından koruma imkânından mahrum ederse, o zaman kişiye, o hayvanın tam kıymetini tazmin etmek düşer. Av hayvanının yumurtasını kıran kimseye, ancak yumurtanın kıymeti düşer. Eğer kırdığı yumurtadan ölü bir yavru çıkarsa, onun diri iken

kıymeti ne ise, tazmin etmek lâzım gelir.

İhramda olan bir kimse için leş kargası, dulengeç kuşu, kurt, yılan, akrep ve farenin öldürülmesinde ceza yoktur. (Zira Buharî ve Müslim'de ihramını dişleyici köpeği, fareyi, akrebi, yılanı ve leş kargasını öldürdüğü Resulullah'ın hanımlarından biri rivayet etmiştir.) Sivrisinek, pire ve kenelerin öldürülmesiyle, hiç bir şey lâzım gelmez. Bir biti öldüren ise dilediği sadakayı verebilir.

Bir çekirgeyi öldüren dilediğini sadaka verir. Bir hurma bir çekirgeden daha hayırlıdır.

Eti yenilmeyen avları -yırtıcı hayvan gibi- öldürene ceza düşer. Fakat o, cezanın kıymeti bir koyunu geçmemelidir. Eğer yırtıcı hayvan ihramda olan zata hücum ettiği için onu vurup öldürürse, kendisine hiç bir ceza lâzım gelmez. İhrâmlı, av etini yemeye mecbur olduğu için avlansa, bile yine kendisine ceza lâzım gelir. (Ancak işlediği zaruretten ötürü haramlıktan çıkar.)

İhramlının, koyun, sığır, deve, tavuk ve keskere (Bagdada yakın bir yerdir) kazını kesmesinde hiç bir beis yoktur. Ayaklarında tüy olan bir güvercini veya evcil bir geyiği öldürürse, kendisine ceza düşer. İhramda bulunan zat, bir av hayvanını keserse, (haramı işlediğinden) kestiği murdardır, yenilmesi helâl değildir. İhrâmlı zat, ihramda olmayan avcıya avı göstermemiş ve avlamasını emretmemişse, onun avlayıp kestiği etten yiyebilir.

Helâl (ihrâmsız) bir insan, haremin hudutları içinde avlanır, ihrâmda olan zat da ondan yerse, kendisine ceza düşer. Haremin bitkilerini veya bir kimsenin malı ve insanların bitirdiklerinden olaıyan bir ağacını keserse, sadece kıymetini vermek kendisine düşer. Hacc-ı ifrade ihram bağlayan için bir kanı icap eden suçları işlemekte, kırana ihram bağlayan için iki kan vacip olur, biri haccı, diğeri umresi içindir. Ancak mikâtı ihrâmsız olarak geçerse sonra hac ve umreye birden ihram bağlar (bu ihrâmsız geçişi için) kendisine tek bir kan düşer. İki ihramlı beraberce bir av hayvanını öldürürlerse her ikisine de tam ceza düşer.

İki ihramsız birlikte harem hayvanlarından birisini avlarsalar, ikisine bir ceza düşer. İhrâmlı kişi, bir avı satar veya satın alırsa, o alış veriş bâtıldır.

6 İhsar

İhrâma girmiş kişi, düşman veya kendisini ibâdete devam etmekten alıkoyan bir hastalıkla hac vazifelerinden geri kalırsa, ihramdan çıkmak kendisine caiz olur. O zata «Haremde kesilsin diye bir koyun gönder o koyunu götürene, muayyen bir gün söyle ki, o günde kessin sonra sende o gün ihramdan çık» denir. Eğer hacc-ı kırana ihram bağlamış ise, iki kam (kurbanlık) gönderir. İhsar için kesilen kan, ancak haremde kesilmesi caizdir.

İmam-ı Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre, ihsar için gönderdiği kurbanın kurban gününden evvel kesilmesi caizdir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki, hacdan men edilene, kurban kesmek, ancak kurban gününde caizdir. Emreden men edilen, istediği zaman kesebilir.

Hacdan men edilen, tehallül ederse,(ihramını çıkarırsa) kendisine bir hacla bir umre lazım gelir, umreden men edilene ise, ancak o umresini kaza etmek düşer. Hacc-ı kırana ihram bağlayan, hacdan men edilirse kendisine bir hacla iki umre düşer.

Hacdan men edilen kişi, hedyi (kurban) göndererek ve götürenlerle muayyen bir günde kesilmesini konuştuktan sonra mani ortadan kalkar, yol açılırsa duruma bakılır. Eğer hedyi ve hacca yetişmeye imkân varsa tehallülü (ihramdan çıkmak) caiz değildir. Devam etmesi lazımdır, eğer hedyi'ye yetişir, fakat hacca yetişemezse bu durumda tehallül eder, eğer hacca yetişmeye imkânı olup hedyi'ye yetişmeye imkân yoksa kendisine istihsanen tehallül caiz olur.

Mekke-i Mükerreme'de muhasaraya alınan kişi, Arafat'ta vakfe ve Kâbe’yi ziyaretten men edilirse muhser sayılır (hedyi’ni keser tehallül eder) eğer vakfe veya ziyaretten birisine gücü yetiyorsa, muhser sayılmaz (hedyin kesilmesiyle tehallül edemez.)

7 Haccın Fevti

Hacca, ihram bağlayan kişi, kurban günü fecire kadar Arafat'a gelip vakfe etmezse haccı fevt olur. Ancak ziyaret etmek, sa’yi yapmak, ihramdan çıkmak ve gelecek sene de haccını kaza etmek kendisine düşer, kan akıtmak ise düşmez. Umre hiçbir zaman fevt olmaz. Zira beş gün hariç bütün senede umre caizdir.

Ancak o beş günde yapılması mekruhtur. O günler, arefe, kurban, günleridir. Umre sünnettir, ihram bağlamak, Kâbeyi ziyaret etmek ve Safa-Merve arasında sa'yi yapmaktan ibarettir.

8 Hedy (Kurban)

Kâbe-i Muaazmaya gönderilen hedynin en azı bir koyundur. Hedy üç neviden olur: Deve, sığır ve koyun. Bunların seniyeleri ve daha yaşlıları kâfi gelir. Kulağının tamamı veya çoğu kesilen, kuyruğu kesilen, eli ayağı kesilen, bir gözü kör olan, zayıf olan ve mezbahaya gidecek kudrette olmayan topal hayvanın hedy olunması câiz degildir.

Koyun her cinayette caiz olur, ancak iki yerde olamaz,

1 -Ziyaret (Farz) tavafını cünüp yapana

2 –Arafat'ta vakfe yaptıktan sonra (Minada tıraştan evvel) cima yapana koyunun kesilmesi caiz olmaz. Çünkü buralarda ancak devenin kesilmesi caizdir.

Bir deve ve sığır yedi kişiye kâfi gelir. Eğer yedisi de kurban için kesiyorsa. Eğer o yedi kişiden birisi kurban değil de evine et almak için kesiyorsa, bu kurban diğer şeriklere de kâfi gelmez.

Sünnet temettü, muta ve kıran haccın hedyilerden (kurbanlıklarından) yemek caizdir. Diğer hedyilerden caiz değildir.

Sünnet, temettü ve kıran hedylerinin kesilmesi ancak kurban gününde caizdir. Diğer hedyilerin kesilmesi ise her zaman caiz olur. Hedyilerin kesilmesi ancak haremi Mekke'de caiz olur.

Hedy etinin, harem fakirlerine ve diğer fakirlere verilmesi caizdir. Hedyileri Arafa'ta çıkarmak caiz değildir. Kurban develerinde nahir sığırlar ve koyunlarda zebh daha fedaidir. Eğer kesmeyi iyice biliyorsa, kurbanını kesmesi evlâdır. Kurban olan hayvanın çulları ve yuları sadakaya verilecektir. Kasabın ücretini kurbandan vermemelidir. Deveyi kurban kesmek için getiren, eğer binmeye mecbur kalırsa, binecektir. Eğer binmeye ihtiyacı yoksa binmemelidir. Eğer kurban hayvanının sütü varsa sağılmaz, aksine çekilmesi için memelerine soğuk

su serpilir.

Mütetevvinin getirdiği hedy yolda ölürse ikinci bir hedy almaya lüzum yoktur. Vacip için getirilen hedy ise onun yerine başkasını alması lâzımdır.

Eğer hedye, kurban olmasını men edecek büyük bir kusur isabet ederse, yine yerine başkasını koymalı ve kusurlu olanında da istediği gibi tasarruf etmelidir.

Eğer sünneti hedyi devesi helak olmaya yüz tutarsa keser, boynuna taktığı pabucu kanıyla boyar ve o kanlı pabucu onun hörgücünün bir tarafına vurur, ne kurban sahibi ve ne de zenginlerden başka birisi onun etini yemezler. Eğer bu deve vacip hedyilerden ise yerine başkasını koyar ve onda da istediği şekilde tasarruf eder.

Tetavvu, temettü ve kıran hedylerinin boyunlarına bir şeyler takılır, taklid (boyunlarına gerdanlık takma) edilir. Fakat ihsar ve cinayet kanlarında taklid yapmak yoktur. (Zira onların gizlenmesi daha uygundur. Çünkü cinayetten dolayıdırlar)

6 ALIŞ VERİŞ (Muâmelât)

1

Bey (alış veriş) mâzî (geçmiş) lâfzı olan icap (sattım) ve kabul (satın aldım) ile münakit (kesinleşir) olur. Alış veriş yapanlardan birisi bey'i vacip kılarsa (yâni tarafından caymayı kaldırırsa) diğeri muhayyer (serbest) dir; isterse o mecliste kabul, isterse aynı mecliste reddeder.

Kabul (satın aldım) den evvel hangisi meclisten kalkarsa icap (sattım) bozulur. İcap ve kabul tamamlandıktan sonra alış veriş kesinleşir, satıcı ve alıcıdan hiç birisi kusur veya görmemezlik olmazsa cayamaz.

Alışverişi caiz olmak bakımından işaretle gösterilen nesnelerin miktarının bilinmesine ihtiyaç yoktur. Mutlak semen (paha) ancak miktar ve sıfatları (yâni nasıllıkları) belli ise bey'i caiz olur.

Peşin ve veresiye alış veriş caizdir. Veresiye ile caiz olunması, müddetin malûm olunmasına bağlıdır, eğer müddet muayyen olursa caizdir. Bey'ide semen mutlak olarak zikredilirse, beldenin (memleketin) galip olan semeni kabul olunur. Eğer paralar muhtelif iseler ve birisini tâyin etmezse Bey fasit olur.

Yemek ve tanelerin (hububatın) ölçekle ve tahminen genişliği bilinmeyen bir kap ve ağırlığı belli olmayan bir taşla satılmaları caizdir

Bir yığın taamın, her bir ölçeğini bir dirheme satan kişinin bey'i İmam-ı Ebû Hanefi (rahmetüllahi aleyh) ye göre, ancak tek bir ölçekte caiz olur, diğerlerinde fasittir, meğerki ölçeklerinin adedini söylerse... Bir sürü koyunu, her birisini bir dirhemden satarsa, hepsinde bey'i fasittir. Böylece, bir elbiseyi beher metresi bir dirheme satarsa fakat ne kadar metre olduğunu söylemezse bey'i caiz değildir. Bir yığını, yüz ölçektir diye beher ölçeği bir dirheme mukabil yüz dirhemle satın alırsa, yığını az gördüğünde alıcı muhayyerdir, isterse mevcut olan kısmın her ölçeğini bir dirheme kabullenir, isterse bey'i, kökünden iptal eder. Eğer yığını daha fazla bulursa, fazlası satanın malı olarak kalır.

Bir elbiseyi on metredir diye, on dirhemle veya bir araziyi yüz metredir diye yüz

dirheme satın alan kişi bunların daha az olduğunu görünce muhayyerdir; isterse bütününü kabullenir, dilerse terkeder. Eğer söylenen metrelerden daha fazla çıkarsa müşterinin malıdır, satana caymak hakkı yoktur.

Eğer «yüz metre olarak, beher metresi bir dirhemden yüz dirhemle sana sattım» dese ve müşteri de bilâhare onu eksik bulursa o zaman muheyyerdir, isterse semenden mevcut olanın payına düşen miktarla kabul eder, dilerse terkeder. Fazla görürse müşteri serbesttir; dilerse hepsini beher metresi bir dirhemden alır, dilerse alış verişi fesheder. Bir evi satın alırken o evin temeli de satışa dâhil olur, her ne kadar satışta temelden bahsedilmezse bile...

Bir araziyi satarken o arazide bulunan hurma ve diğer ağaçlar dâhil olur, her ne kadar onlardan bahsedilmemiş ise dahi... Satılan araziye, o arazide bulunan ziraat mahsulü ancak isimlendirilirse dâhil olabilir.

Hurma veya başka bir meyveli ağacı satarsa, meyve satışa dâhil değil satanın malıdır. Ancak alıcı meyvelerin de kendisinin olacağını şart ederse olur. Meyveler satıcının ise, satıcıyı "Meyvelerini kes ağaçları alana teslim et» denir.

Daha olmamış veya olmuş bir meyveyi satarsa, alıcıya derhal kesmesi (toplaması) düşer. Eğer alıcı, oluncaya kadar ağaçta durmasını şart kılmışsa satış bozulur, ağaçta olan meyveleri satıp, ancak birkaç batmanını ayırırsa caiz değildir. Buğday sünbülünde (başağında) bakla kabuğunda olduğu halde satılmaları caizdir.

Evin satıldığında, kilitlerin anahtarları satın alana ait olur. Satılan malın ölçmek ve sarraflık ücreti satana aittir. Hazır bir şeyi satarsa, evvelâ alana «sen parayı ver» denilecektir. Müşteri parayı verdiği zaman, satana «Teslim et» denilecektir. Eşyayı, eşya veya parayı para ile satanlara «Birbirinize beraberce teslim ediniz» denilecektir.

2 Muhayyerliği (Caymayı) Şart Kılma

Satışda muhayyerliğin şart kılınması satıcı ve alıcı için caizdir. Her ikisi için üç gün ve daha az zaman muhayyerlik şart edilmesi câ izdir. (Yâni ben üç güne kadar cayarsam malımı geri alırım veya geri veririm gibi.) Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre üç günden fazla muhayyerlik caiz değildir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki; belli bir müddet söylendiği zaman caizdir. (Meselâ on gün gibi).

Satıcının muhayyerliği, satılan malın onun mülkünden çıkmasına mâni olur, o halde eğer o malı müşteri götürürse ve müşterinin elinde helak olursa müşteri ancak onun kıymetiyle mes'ul olur. (Onun kararlaşmış fiyatıyla değildir). Müşterinin muhayyerlik şartını ileri sürmesi, satılan malın satanın mülkünden çıkmasına mâni olamaz. İmam-ı Ebû Hanife'ye göre, o mal, müşterinin mülkü de değildir. İki imama göre, müşteri, o malı mülk edinir, eğer müşterinin elinde helak olursa, aralarında kararlaştırılmış semeni (fiyatı) verecektir.

Eğer o mal kusurlu olursa hüküm yine böyledir.

Taraflardan kim, caymayı şart kılarsa müddetinde cayabildiği gibi satışı da kesinleştirebilir. Arkadaşı olmadığı bir yerde satışı kesinlikle kabullendiğini söylerse, caizdir. Bozmaksa ancak diğerinin bulunduğu bir yerde bozabilir.

Kendisine caymak hakkı olan zatın, ölümüyle hakkı iptal olunur, varislerine intikal etmez.

Fırıncıdır veya yazardır diye satın aldığı köle, aksine çıkarsa, müşteri muhayyerdir, dilerse, onu bütün fiyatla kabul eder, dilerse terkeder (Yani fiyat eksiltip almak yoktur.)

Görmek Suretiyle Cayma

Görmediği bir şeyi satın almak câizdir, fakat gördüğü zaman cayabilir; isterse kabullenir, dilerse reddeder. Kişi, görmediği malını satarsa, bilâhare gördüğü zaman cayamâz. Yığının yüzüne, durulmuş elbisenin görünür tarafına, cariyenin yüzüne veya hayvanın yüz ve sağrılarına (kalçalarına) bakarak satın alırsa, bir daha kendisine pişmanlık (caymak) yoktur.

Satın aldığı evin odalarını görmeyip ancak sofa (salon) sını görüp alırsa caymak yoktur. Körün, alış verişi caizdir. Satın aldığı zaman (aldanmış ise) cayabilir. Eğer ellenmekle bilinir cinstense satılan mal, kör de onu elleyerek alırsa veya koklanmakla bilinen bir malı, koklamakla alırsa veya tatmakla bilinen malı tadarak alırsa cayamaz. Arazide, kendisine vasıfları söylenmedikçe caymak hakkı düşmez.

Başkasının mülkünü satarsa, mülk sahibi muhayyerdir; dilerse satışı caiz kılar, dilerse fesheder. Bu şekil satışın caiz kılınması ancak satılan malın varlığına ve satış yapan iki tarafın caymamalarına bağlıdır.

Satın aldığı iki elbiseden birisini görüp diğerini görmediği halde almışsa, sonra diğerini gördüğünde her ikisini de çevirebilir. Görüşten dolayı caymak hakkı olan kimse, görmezden evvel ölürse cayma hakkı düşer.

Bir şeyi görüp, aradan bir müddet geçtikten sonra onu satın alırsa, eğer gördüğü keyfiyet üzere ise caymak hakkı yoktur, şayet bozulmuş olduğunu görürse cayabilir.

Kusurdan Dolayı Cayma

Alıcı, satın aldığı malda bir kusur görürse muhayyerdir; dilerse konuşulmuş olan bütün fiyatla kabul eder, dilerse geri verir. O malı kabul etmek ve kusur için de paranın bir kısmını geri almak yoktur.

Tüccarların nazarında fiyatın düşüklüğünü icap ettiren her şey, kusur sayılır.

Baliğ olmazdan evvel, hırsızlık yapmak, yatağa işemek ve efendinden kaçmak, küçük köle için kusur sayılır. Müşterinin yanında baliğ olunca bu kusurları birkaç defa yapmadıkça kusur sayılmaz.

Câriye hakkında, ağız ve koltuk kokusu kusur sayılır, köle hakkında ise kusur sayılmaz. Ancak hastalıktan mütevellit ise sayılır.

Zinacı olmak, zinacının velâdı olmak, câriye hakkında kusur sayılır, köle hakkında ise kusur değildir.

Müşterinin yanında, satın aldığı malda bir kusurun peydah olması sayesinde bayiin (satıcının) yanındaki eski bir kusura muttali oldu ise, yeni kusurun eksikliğini ödemekle o malı eski sahibine,—yeni kusuru ile beraber kabul eder ve razı olursa —verir. (Eğer satıcı geri almazsa, eski kusurun eksikliğini alıcıya geri verecektir.)

Müşteri, aldığı kumaşı elbise olarak kesmiş ve dikmiş veya boyaya atmış veya satın aldığı kavutu (kavuzu) yağla karıştırmış, bunları yaptıktan sonra eski bir kusurun varlığına vâkıf olmuş ise, ancak o kusur sebebiyle vücuda gelen

eksikliğin karşılığını geri alır, o, malın geri alınması ise, satıcıya düşmez.

Bir köleyi satın aldıktan sonra, âzât ettiği veya öldüğü zaman kusurlu olduğuna vâkıf oldu ise, ancak kusurdan dolayı noksanlığı geri alır. Müşteri, satın aldığı köleyi öldürürse veya satın aldığı malı yerse, sonra kusurlu olduğuna vâkıf olursa, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, hiç bir şey geri alamaz. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre alır.

Köleyi satarsa, alıcı da başka birisine satarsa ve ikinci satıcıya kusurundan dolayı geri verilirse, eğer ikinci satıcı, o, köleyi hâkimin hükmüyle kabullenmiş ise, birinci satıcıya geri yerebilir.

Eğer ikinci satıcı hâkimin hükmü olmaksızın geri almışsa birinci satıcıya geri veremez.

Bir köleyi bütün kusurlarım (yâni o kölede ne kusur olursa olsun geri çevirmemek) kabul etmek şartıyla satın alırsa, hiç bir kusurdan dolayı geri veremez. Velev ki kusurları teker teker isimlendirip söylemezse...

3 Fâsîd (Bozuk) Alış Veriş

Satılan veya fiyat olarak verilen eşyanın birisi veya her ikisi haram olursa alışveriş bozuktur. Murdar olmuş et, kan, şarap veya domuzla yapılan alış veriş gibi...

Yine alışveriş bozuktur, eğer satılan köle değil de hür bir insansa… Ümmü’l-veled (efendisinden bir çocuk doğurmuş cariye) müdebber (efendisi kendisine «ölümümden sonra hürsün» diyen köle) ve mükâtep (efendisiyle bir miktar mal üzerinde hür ve âzât olması bakımında anlaşan köle) nin satışları bâtıldır.

Sudaki balığın, havadaki kuşun satılması caiz değildir.

Cariyenin ve hayvanın karnındaki yavruyu, memeden sağılmamış sütü, koyunun kırkılmamış yününü, elbiseden bir metreyi, tavandan bir ağacı, torun denize bir defa yayılmasıyla çıkan balıklanrı ve «Bey'il Muzabene» denilen hurma ağacının daha kesilmemiş meyvelerini tahmin ederek kuru hurma ile satması caiz değildir. Taş atmak veya ellemek suretiyle satış caiz değildir. İki elbiseden birisini

lâalettayin satmak caiz değildir.

Kölesini, "Müşteri âzât etsin veya müdebber veya mükâtep kılsın veya cariyesini müşteri ümmü'l-veled yapsın» diye satarsa satış fasittir. Eğer kölesini bir ay çalıştırmak, evinde bir miktar oturtmak, müşteri kendisine başka borç para veya bir hediye vermek şartıyla satarsa bütün bu suretlerde satış yine fasittir.

Kim ki bir şeyini, aybaşına kadar teslim etmemek şartıyla satarsa bu satış fasittir. Hâmile cariyeyi, hamli dâhil olmamak suretiyle satarsa satış fasittir.

Elbiseyi kesmek, iç gömlek veya aba olarak dikmek şartiyle satın alırsa veya kendisine ayakkabı yapmak veya bağ takmak şartiyle deriyi alırsa satış bu iki surette defasittir.

Nevruz (baharın ilk günü), Mehrican,(güzün ilk günü) Hristiyan orucu ve Yahudi bayramı müddet göstererek borçla yapılan alış veriş, satıcı ile alıcı bu zamanları bilmezlerse fasittir. Hacıların geleceğine, bağ bozumuna, harman ve ekin biçimine kadar borçla satış caiz değildir, çünkü meçhuldür.

Eğer iki taraf daha halk biçmeye ve harmana başlamazdan ve hacılar gelmezden evvel müddetinin kaldırılmasına razı olurlarsa, alış veriş caiz olur. Fasit alış verişte, müşteri satıcının emri ile malı teslim alırsa ve muameledeki verilen ve alınan ivez mal ise, teslim aldığı mal, kıymetiyle onun malı olur. Fakat her iki tarafta bu şekil alış verişi bozabilirler. O, halde eğer müşteri bu malı satarsa satışı caiz olur.

Hür insanı, köle ile birlikte veya kesilmiş koyun etiyle, murdar olunmuş koyunu bir arada satarsa her ikisinin hakkında da satış bâtıl olur. Eğer (tanı) köle ile müdenber köleyi veya kölesiyle diğer bir kimsenin kölesini birlikte satarsa, ancak semenden kölesinin hissesiyle âkid caiz olur.

Resûl-i Ekrem (aleyhis-salatü ves-selâm) «Neceş (başkasını teşvik etmek için fiyatı arttırmak) den, anlaşmışların anlaşmasını bozmaktan, celeblerin önüne giderek daha şehre varmazdan evvel satın almaktan, (eğer şehirliler bununla mütezarrır olurlarsa, aksi takdirde zarar yoktur) şehirli olan bir kimsenin göçebenin malını satmasından (veya ibarenin mânası: Şehirlilerin ihtiyacı olduğu halde onlara satmaz da, daha pahalı satmak için göçebelere satmaktan) ve Cuma ezanı okunduğu zaman alış veriş yapmaktan sakındırmıştır» Ancak bütün bunlar

mekruhtur, bunlarla alışveriş bozulmaz.

Yekdiğerinin yakını olan iki küçük köleyi elde eden, onları ayırt edemez. Birisi büyükse de yine ayırdetmek yoktur. Eğer ayırtederse tahrimen mekruh olur. Fakat alışveriş caizdir. Eğer ikisi de büyük ise ayırdetmelerinde her hangi bir beis yoktur.

4 İkâle (Satışı Kaldırmak)

İlk fiyatın misliyle, alışverişte ikâle caiz olur. Eğer ilk fiyattan daha az veya daha fazlasının şartıyla ikâle yaparsa şart bâtıldır, ancak ilk fiyatın misli verilir. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, alıcı ile satıcı hakkında ikâle fesh (bozuk) sayılır. Diğerleri hakkında yepyeni bir satış sayılır. Semenin yok olması ikâlenin sahih olmasına mâni teşkil etmez. Satılan malın helaki ise ikâleyi men eder. Satılan malın bir kısmı helak olursa geri kalan diğer kısmında yine ikâle caizdir.

5 Mürâbaha (Kâr ile Devir Etmek) ve Tevliye (Kârsız ve Aldığı Gibi Devretme)

Mürabaha: İlk âkidle elde ettiği malı, anaparaya kâr ekleyerek başkasına devretmektir.

Tevliye: Elde ettiğini, kârsız olarak birinci âkid ve sermaye ile başkasına devretmektir.

Mürabehe ve tevliye ancak misli (benzeri) olan sermaye ile alınmışsa doğru olabilir.

Öz sermayeye, bez ağırdıcının, boyacının, nakış yapıcının, elbisenin etrafını ipek veya pamukla örenin ücretini, masraflarını ve hamal ücretini ekleyerek, onları da sermayeden saymak caiz olur. Ancak devrettiği zaman “Bana şu kadara mal olmuştur.” diyecek, “Ben şu kadarla satın aldım.” demiyecektir. Eğer ikinci müşteri, mürabehe meselesinde hiyanet yapıldığına muttali olursa, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, muhayyerdir; dilerse, denilen sermaye ile kabul eder, dilerse geri çevirir.

Eğer tevliye meselesinde hıyaneti görürse sermayeden fazlasını düşürür. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) dedi ki; her iki şekilde de düşürür. İmam-ı-Muhammed (rahmetüllahi aleyh) “İkisinde de düşüremez.” dedi.

Menkul bir şeyi, satın alan, nakletmedikçe başkasına satamaz, Ebû Hanife ve Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) a göre daha teslim almazdan evvel gayrimenkul akarı (araziyi) satabilir. İmam-ı Muhammed «Arazinin de teslim alınmazdan evvel satılması caiz değildir» dedi.

Bir kimse ölçekle satılanı ölçekle, tartıyla satılanı tartıyla satın alıp teslimlenirse, sonra ölçekle veya tartıyla başkasına satarsa, ikinci müşteriye bu malı tekrar ölçmeden ve tartmadan, ne yemesi ne de başkasına satması caiz olamaz.

Sermayede, daha vermezden evvel (sermayedarın) tasarruf etmesi caizdir.

Alıcının, söylenen fiyattan daha fazlasını satıcıya vermesi caizdir. Satıcının, alıcıya satılan maldan daha fazlasını vermesi caiz olduğu gibi, sermayeden eksiltmek caiz olur. İstihkak (başkasının malı olmak) hepsine (yâni asi iie eksilenin tamamına) teallûk eder.

Bir kimse hazır para ile satış yaparsa bilâhare malını bir müddete kadar borca verirse, alış veriş borca tahvil edilir. Zamanı gelmiş alacağın sahibi, bir müddet mühlet verdiği zaman o müddete tehir edilir. Ancak elden verdiği net paranın tehiri caiz değildir. Zamanı geldiğinde derhal verilmesi lâzımdır.

6 Riba (Faiz)

Her ölçülen ve tartılanda (velev kî yenilmese dahi) cinsiyle fazla olarak satılırsa, riba (fazlalık) haramdır.

Ribanın illeti: Cinsiyle beraber satıldığı zaman ölçek ve tartıdır. (Cevhere)

Eğer ölçek veya tartıyla satılan mallar, cinsleriyle eşit olarak satılırsa caiz olur. Eğer fazlasiyle satılırsa caiz değildir. Ribâlı nesnelerden iyiyi kötü ile satmak ancak eşit olduğu halde caizdir. (Yâni birisi iyidir diye kötünün fazlasıyla satılması caiz olamaz) Eğer iki vasıf yok olursa yâni; ayni cinsten olmak, ölçek veya tartıyla satmak vasıfları yok olunca birbiriyle fazla ve te'hirli satılması helâl

olur. İki vasıf bulunduğu zaman fazlasıyla ve te'hirli (yâni biri hazır diğeri değil) satış haram olur. Eğer vasıflardan birisi bulunur diğeri bulunmazsa fazlasıyla satış helâl, te'hirli satış ise haram olur.

O şey ki, Resûl-i Zişan (aleyhis-salatü ves-selâm) onun, ölçek yönünden cinsiyle fazla satılmasını haram kılmıştır, halk şu zaman ölçekle satılmasını terkederlerse dahi, o ebediyete kadar ölçülen şey kabul edilir. Tuz, hurma, arpa ve buğday gibi... O şey ki, Resulullah (aleyhis-salatü ves-selâm) tartı yönünden cinsiyle fazla olarak satılmasını kesinlikle haram kılmıştır, o şey daima tartılmşılardan itibar olunur. Altın ve gümüş gibi... Resulullah (aleyhis-salatü ves-selâm) in kesinlikle belirtmediği şey ise, halkın âdetine hamlolunur. (Eğer halk onu ölçekle satarsa ölçülenlerden, eğer tartıyla satarsa tartılandan sayılır.)

Semenlerin cinsi üzerine vâki olan sarf akdinde (yâni sarraflıkta), iki ivezin (paranın) da aynı mecliste alınmasına itibar olunur, yâni lâzımdır.

Semenler üzerine vâki olmıyan faizli şeylerdeki sarraflık akdinde, ancak tayin edilen itibar olunur, ayni mecliste teslim almak itibar olunmaz. Yâni şart değildir.

Buğdayın, unla veya kavutla (kavuzla) satılması caiz değildir.

Ebû Hanife ve Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) nezdinde kesilmiş etle canlı hayvanı satın almak caizdir.

İmamı Muhammed «Ancak kesilmiş et, canlı hayvanın etinden daha fazla ise caizdir» dedi.

Olmuş yaş hurmayı, kuru hurma, yaş üzümü, kuru üzümle eşit olarak satmak, değiştirmek caiz olur. Zeytinleri, zeytinyağıyla, susamları susam yağıyla değiştirmek, ancak net yağın, zeytin ve susamda bulunan yağdan daha fazla olunması bilinirse caiz olur. Ta ki, yağ misliyle değiştirilmiş ve fazlası da net yağın çıkartılmasının karşılığı olsun.

Ayrı hayvanların etlerini fazla olarak yekdiğeriyle değiştirilmesi caiz olur. Böylece sığır ve koyunun sütlerini, hurmadan yapılmış sirkeyi, üzümden yapılmış sirke ile değiştirmek caiz olur. Pişirilmiş ekmeğin buğday ve unla fazla olarak değiştirilmesi caiz olur...

Köle ile efendisi arasında, müslüman ile daru’l-harbde olan harp edici kâfir arasında ribâ yoktur. (Yâni bir ölçek buğday verip on ölçek buğday alabilir.)

7 Selem

Ölçülen tartılan, büyüklük bakımından aralarında pek fark olmayan ve tane ile satılan —ceviz ve yumurta gibi- ve metre ile satılan nesnelerde de selem (selef) caizdir. Sayı ile hayvanlarda, azalarında ve derilerde, yük ile odunlarda ve bag ile yoncada selem caiz değildir.

Kendisi için selem parası verilen nesne, selem edilen çağdan teslim zamanına kadar dayananlardan olmadıkça selem caiz olamaz. Selem ancak gelecek zamanı bağlanırsa sahih olabilir. Ancak muayyen bir zamana kadar olursa caiz olur.

Belli bir kişinin ölçeği ve metresiyle, belli bir köyün taamından ve belli bir ağacın hurmasından selem caiz olamaz. İmamı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde selem âkid yapılırken ancak söylenen yedi şartla sahih olabilir:

1 -Malûm cins

2 -Belli nev'i

3 - Belli sıfat (iyisi, ortası gibi)

4 - Malûm miktar

5 -Malûm bir müddet

6 -Sermaye miktarının bilinmesinle âkîd ilgili ise (ölçülen, tartüan ve sayılanlar gibi) bilinmesi

7-Eğer malın teslimi için ücret lazımsa malın teslim edileceği yerin isîmlendirilmesi.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki; “Sermaye muayyense teslim edilecek yerin isimlendirilmesine ihtiyaç yoktur. Ancak akdin olduğu yerde teslim eder. Selem parasını alan şahıs, parayı almazdan evvel ayrılırsa selem sahih olmaz. Ne sermayede ve ne de selem edilmiş malda

alınmazdan evvel tasarruf etmek caiz olamaz. Selef edilmiş malda, başkasını ortak yapmak veva devretmek caiz değildir. Elbiselerde uzunluğu, genişliği, ince veya kalınlığı söylendiği zaman selem (selef) caiz olur. Mücevher ve boncuklarda selem caiz değildir. Muayyen bir kalıp şart ettiği zaman kerpiç ve kiremitlerde yapılan selemde beis yoktur.”

Sıfatı mazbut ve miktarı bilinen her şeyde selem caiz olur.

Sıfatı mazbut olmayan ve miktarı bilinmeyen nesnelerde selef caiz değildir. Köpek, pars ve diğer yırtıcı hayvanların satışı caizdir. İçki ve domuzun satışı caiz değildir. İpek böceğinin ancak ipeğiyle beraber, arının ancak kovanıyla beraber satışları caiz olur.

Zımmiler, alış verişlerinde müsîümanlar gibidirler. Ancak içki ve domuzda ayrılırlar. Zira onların içki satışı Müslümanların şıra satışı; domuzu satmaları ise, müslümanın koyun satması gibidir.

8 Sarf (Sarraflık)

Sarf: İki tarafın para olduğu bir alış veriştir. O halde eğer gümüşü gümüşle veya altını altınla satarsa ancak tartı bakımından eşit olurlarsa caiz olur. Velev ki ayarı ve el emeği bakımından farklı iseler de.

Daha ayrılmazdan evvel iki paranın ayni mecliste verip alınması lâzımdır. Eğer altını gümüşle satarsa, fazla vermek caiz olur; fakat derhal ve aynı mecliste iki paranın verip alınması lâzım gelir. Eğer sarf muamelesinde daha iki para veya birisi alınmazdan evvel ayrılırsalar âkid bozulur.

Sarraflık parasını almazdan evvel sarfetmesi caiz olamaz. Tahmini olarak altını gümüşle satmak caiz olur. Donatılmış ve süsü elli dirheme müsavi olan bir kılıcı yüz dirhemle alan kişi, fiyatın elli dirhemini peşin verirse alışveriş caiz olur. Her ne kadar beyan etmezse bile o verilen para, kılıçta bulunan gümüşün karşılığıdır. Eğer «Al bu elli dirhemi ikisinin parası yerinde» desa yine o para gümüşün karşılığı olur.

O meclisten ayrılınca, bir şeyler verip almazsalar, hem hülye (süs) ve hem de kılıç hakkında muamele, hülyenin kılıçtan ayrılması kılıca zarar getirirse

bozulur. Şayet zarar getirmeksizin ayrılırsa kılıç hakkında âkit caiz, ancak hülye hakkında ise batıl olur.

Gümüşten yapılmış bir kabı, (gümüş veya altınla) satın alıp paranın bir kısmını aldığı bir kısmını almadığı halde ayrılırsa alınmamış miktar hakkında âkid bozulur, ancak alınmışın hakkı sahih olur ve kab aralarında müşterek (ortak) olur. Eğer satıştan sonra kabın bir kısmının başkasının malı olduğu tebeyyün ederse, alıcı serbesttir; dilerse geri kalan kısmı pahasıyla kabullenir, dilerse geri çevirir.

Eğer külçeden bir parça satın aldıktan sonra, bir kısmının başkasının malı olduğu anlaşılırsa geri kalanı, hissesiyle alır ve cayamaz.

İki dirhem ile bir altını, iki altın ile bir dirheme değiştirirse, alış verişi caiz olur. Cinslerin her birisi diğer cinsin karşılığı olur. Kim ki on bir dirhemi, on dirhem ile bir altına satarsa alışveriş caiz olur; on dirhem benzerlerinin karşılığıdır, bir altın ise bir dirhemin karşılığı olur.

İki saf bir karışık dirhemin, iki karışık bir saf dirhemle değiştirilmesi, câiz olur. Dirhemlerde çoğu gümüş ise gümüş sayılırlar, dinarlarda çoğu altın ise altın sayılırlar, saf gümüş ve altınlarda itibar olunan fazlasıyla satılmanın haramlığı, bu çoğu gümüş ve altın olanlarda da itibar olunur.

Eğer fazlaları katışık madde ise, dirhem ve dinarlar (altınlar) hükmünde değildir. O halde katıştıkları, cinsleriyle fazla olarak satılırlarsa caiz olur. Katışık parayla, bir malı satın alırsa sonra o para geçmez olursa ve halk onunla muameleyi terkederse İmam-ı Azam’a göre bu alışveriş bozulur. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) «Alışveriş için günü kıymeti ne ise onu vermelidir» dedi. İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh): «En son olarak halk onu kaça bozarsa onu vermelidir.» buyurdu. Belirtmese dahi, geçer pullarla (paralarla) alışveriş caiz olur. Eğer geçer değilse belirtmeksizin onunla muamele caiz olamaz. İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde, birisi geçer para ile satarsa bilâhare o para tedavülden düşerse alışveriş bâtıl olur. Kim ki, bir şeyi fulusun yarım dîrhemiyle satın alırsa alışveriş caiz olur, bir fulustan yarım dirhemle satılan bir şeyin öbür tarafa vermesi lâzım gelir.

Kim ki sarrafa tam bir dirhem verip “Bu dirhemin yarısıyla bana fulus (ufak para) ver, diğer yarısıyla bir tanecik eksik olmak suretiyle yarım dirhem ver.”

dese İmam-ı Ebû Hanîfe'ye göre hepsinde de alışveriş fasit olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki, “Fuluslar hakkında alışveriş caiz, diğer kısım da bâtıldır. Eğer «yarını dirhemlik fulus, (bozuk para) ve ikinci yarımı da bir tane (para) eksik olarak bana ver» dese alışveriş caiz olur. O fuluslar ve bir tanesi eksik olan yarımı, bir dirhemle satın almış oluyor.”

7 REHİN

Rehin, vermek ve kabullenmekle münakid ve teslim almakla tamam olur. Mürtehin (alacaklı) rehni, derli toplu (borçlunun mülkünden çıkmış) ve ayırdedilmiş bir şekilde elde ederse, rehin akdi tamam olur. Alacaklı, rehini almadıkça, borçlu muhayyerdir; dilerse teslim eder, dilerse rehin vermekten cayar. Borçlu, rehini alacaklıya teslim edip oda kabullenirse, o mal alacaklının zimmetindedir.

Rehin ancak mazmun olan borç (yâni verilmesi kesin olan borç) için verilir. Rehinin ve borcun kıymetinden hangisi daha azsa, rehin onunla alıcının elinde durur. (Eğer rehin telef olursa, o kıymetle alıcıdan gider.) Alıcının elinde iken rehin helak olursa, kıymeti de borçla eşit ise alıcı hakkını hükmen almış sayılır. Eğer rehnin kıymeti alacaktan daha fazla ise, fazla olan kısım alıcının elinde emanettir. Eğer alacaktan daha azsa onun miktarı alacaktan düşer, geri kalanını alıcı, borçludan alır. Taksim olunmamış malı, ağacın başındaki meyveyi ağaçsız, tarladaki ziraati tarlasız rehin vermek caiz olamaz. Nasıl ki, yeri ve ağacı, ziraatsiz ve meyvesiz rehin vermek caiz değilse...

Emanetler, mudarebe (kârına ortak olmak şartıyla verilen sermaye) paraları ve şirket malı (gibileri) rehin vermek doğru olamaz.

Selem sermayesi, sarf fiyatı ve selem edilmiş mal rehin olarak verilebilir. Eğer âkid meclisinde rehin verilen selem ve sarf sermayeleri helak olursa, sarf ve selef muamelesi tamam olur ve alıcı da hükmen hakkını almış sayılır. Eğer iki taraf rehni, âdil bir kişinin yanına bırakmaya razı olursalar caiz olur. Ne alıcı, ne de borçlu rehni tek başına âdil kişinin elinden alamaz. Eğer âdil kişinin elinde rehin helak olursa alıcının zimmetinden gider. Dirhem ve dinarların rehin olunması caizdir.

Dirhem, dînar, ölçülen ve tartılan nesnelerin rehni caizdir. Cinsleri karşılığı rehnedilip helak olursalar borçtan benzerleri düşer, velev ki iyilik ve elemeği bakımından bir değilseler.

Başkasında alacağı olan, borçludan alacağının benzerini alıp sarf edip bilâhare katışık olduğunu anlarsa, İmam-ı Ebû Hanife’ye göre, başka bir hak iddia

edemez. Ebû Yusuf ve Muhammed «Katışığın benzerini geri verir, iyilerini alır» dediler, iki kölesini bin dirhem için rehin eden kişi, bir köleye düşen payı verirse borcun diğerini vermedikçe o köleyi geri alamaz.

Borçlu alacaklıyı veya âdil bir kimseyi veya bunlardan başkasını borç zamanı geldiği için rehninin satılmasına vekil kılarsa bu çeşit vekâlet caizdir. Eğer rehnin ta akdinde vekâlet işi şart koşulmuşa, borçlu vekili düşüremez, azlederse dahi düşmüş sayılmaz.

Eğer borçlu (ve alacaklı) ölürse dahi vekil azlolunmaz. Alacaklı, borçludan hakkını ister ve alacağından ötürü borçluyu hapsettirebilir. Eğer rehin alacaklının elinde ise, alacağını onun fiyatından almadıkça borçluyu onda tasaruf etmekten men edebilir. Ne zaman ki, borçlu, alacaklının alacağını verirse, o vakit alacaklıya «Rehni sahibine teslim et» denilecektir. Alacaklının izni olmaksızın borçlu rehni satarsa satış muamelesi durdurulmuştur; alacaklı caiz kılarsa veya borçlu alacaklının hakkını verirse satış caiz olur.

Eğer verecekli, rehin olan köleyi azat ederse, azat olunur. Rehin olan köle azat olduktan sonra, borcun zamanı gelmişse, borçludan zenginse borcunun edası istenecektir, daha vakti gelmeyen, borçlardan ise azat olunan kölenin parası vereceklinden alınır borcun zamanı gelinceye kadar kölenin yerinde rehin olunur.

Verecekli fakirse, köle, kıymetini kazanıncaya kadar çalıştırılır ve onunla borç ödenir. Verecekli rehni helak ederse yine hüküm böyledir.

Bir ecnebi rehni helak ederse, onun davacısı ve ödeticisi alacaklıdır. Alacaklı o ecnebiden rehinin kıymetini alır, rehin olarak elinde tutar.

Verecekli, rehne karşı yaptığı cinayetini ödemelidir. Alacaklının rehne karşı olan tecavüzün miktarı alacağından düşürülür.

Rehnin, verecekliye, alacaklıya ve mallarına yaptığı zarar kendilerinden gider.

Rehnin muhafaza olunduğu evin kirası, alacaklıya aittir. Çobanın ücreti ve rehnin nafakası verecekliye (borçluya) aittir. Rehnin ziyadeleşmesi vereceklinin olmakla beraber aslıyla birlikte rehin olarak kalır. Eğer ziyade olan miktar helak olursa karşılıksız olarak helak olur.

Eğer rehnin aslı helak olup ziyadesi kalırsa verecekli, o ziyadeyi hissesiyle

rehinlikten çıkarır, borcu, rehin alman nesnenin alındığı gündeki kıymetiyle ziyadenin rehinlikten çıkarıldığı gündeki kıymetine taksim ederek rehnin aslına isabet eden miktar borçtan düşer, ziyadeye isabet eden miktarı derhal verip ziyadeyi kurtarır.

Rehni arttırmak caizdir. İmam Ebû Hanife ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) nezdinde (rehne tam karşılık olsun diye) borcu arttırmak caiz değildir. Eğer borçta ziyadelik yaparsalar rehin o ziyadeliğin rehni olamaz.

Eğer tek bir şeyi iki kişiye ayrı ayrı olan borçlarından dolayı rehin olarak verirse caizdir. O şeyin tümü her birisinin yanında rehindir. Eğer helak olursa her 'birisine, alacağı miktarı tazmin ettirilir. Verecekli iki kişiden birisinin alacağını verirse, o şeyin hepsi diğerin elinde rehin olarak kalır, tâ hakkını alıncaya kadar.

Kölesini, müşteri kendisine belli bir şeyi rehin verecek şartiyle satarsa bilâhare müşteri de ayni şeyi rehin vermesinden imtina ederse, verilsin diye zorlanamaz, öyle ise satıcı muhayyerdir; isterse o rehinin terkine razı olur, dilerse alışverişi bozar ancak müşteri parayı hazır verip veya rehnin kıymetini rehin verirse alışveriş bozulmaz.

Alacaklı rehni bizzat kendisi, ailesi, çocuğu ve evinde bulunan hizmetçisi koruyabilir. Eğer evinde olmayan birisiyle korursa veya emânet olarak birisinin yanına bırakırsa helak olunduğu zaman mesul olur. Alacaklı, rehine saldırdığında gasip gibi, bütün kıymetini tazammün eder.

Alacaklı, rehini vereçekliye âriye (teberru) yoluyla verdiği zaman alınmasıyla alacaklının zimmetinden çıkar. Burada vereceklinin elinde helak olursa karşılıksız olarak helak olur.

Alacaklı, rehini tekrar alabilir. O halde aldığı zaman mesuliyeti geri alır. Verecekli, öldüğü zaman vâsisi rehni satar vereceğini ondan, öder. Öyle ise eğer vâsisi olmasa, kadı kendisine bir vâsi tâyin eder ve tâyin olunan vâsiye «Malını sat, borcunu öde» der.

8 HACR

Hacri icabettiren sebepler üçtür:

1-Küçüklük,

2 -Kölelik,

3 -Deliliktir.

Küçüğün tasarrufu ancak velisinin izniyle caiz olur. Köle ancak efendisinin izniyle tasarruf eder. Daima deli olanın tasarrufu hiç bir halde caiz değildir. Bu kişilerden berisi, alışverişi bildiği ve kasdettiği halde satar veya satın alırsa velisinin isteğine bağlıdır. Alışverişte maslahat varsa, caiz kılabildiği gibi fesih de edebilir.

Bu üç sebep, sözlerde hacri icap ettirir, fiillerde ise icap ettirmez. Çocuk ve delinin ne alışverişleri, ne ikrârları doğru ve ne de boşanma ve azat etmeleri sahih olur. Ama bir şeyi telef ederlerse mesuliyeti onlara aittir.

Kölenin, kendisi hakkında söylediği nafizdir. Efendisinin hakkında ise nafiz değildir. Eğer bir malı ikrar ederse (yâni başkasının malı bende var dese) hür olduktan sonra kendisine o malın ödenmesi lâzım gelir, kölelik halinde ise ödenmesi lâzım gelmez. Eğer had (ceza) ve kısası icap ettiren bir suçu ikrar ederse, derhal tatbik edilir. Kölenin boşanması muteberdir.

İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) dedi ki, sefih (aklı hafif olan) bir kimse, baliğ âkil ve hür olduğu zaman üzerine hacr konulmaz, malında tasarrufu caizdir; ne kadar mübezzir, lehinde olmayan ve maslâhatsız yerlerde malını harcarsa bile.

Ancak Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)- «Erkek çocuk gayr-î reşit (sefili) olarak baliğ, olduğunda yirmi beş seneye varıncaya kadar öz malı kendisine teslim olunmaz» dedi.

Fakat yirmi beşten evvel tasarruf ederse, tasarrufu nafizdir. (Çünkü hacr yoktur). Yirmi beş seneye varınca kendisinde reşitlik görülmese, bile malı kendisine

teslim olunur.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki: “Sefih bir kimseye hacr konur, malında tasarruf etmekten men olunur.” O halde eğer mahcur (hâcîrli) olan sefih, malını satarsa satışı nafiz olamaz. Eğer satışında bir maslahat varsa ancak hâkim onu caiz kılabilir.

Bir köleyi azat ederse nafizdir, fakat köleye, kıymetini ödemek için çalışmak düşer. Bir kadınla evlenirse nikâhı olur. Evlendiği hanıma vereceği mihrin miktarını belirtirse bile, belirttiği miktardan ancak mihri misli, (yâni o hanımın yakınlarının mihri) kadar mihir vermesi caiz olur, fazla kalan kısımsa bâtıl sayılır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki: “Gayr-i reşit olarak baliğ olan bir kimsede reşitlik görülmezse, malı ebediyyen kendisine teslim edilmez ve o malda tasarruf etmesi caiz olmaz.

Sefih kişinin malından zekâtı çıkarılır, ayni maldan çocuklarına, ailesine ve nafakası kendisine düşen yakınlarına nafaka verilir. Eğer Haccetü’l-İslâm (Farz hac)'ı yapmak isterse men edilemez. Hac yoluna çıkınca, kadı yol nafakasını kendisine değil, belki hacılardan emin ve güvenilir birisine verir o adam da yolda ona harcar.

Eğer hastalanır da hayır kapılarına vasiyetler yaparsa ölümünden sonra malının üçte birisinden vasiyetleri çıkarılır.

Erkek çocuğun baliğ olması, ihtilâm olmak, cinsi münasebette bulunduğu zaman gebe yapmak ve menisinin gelmesiyledir. Eğer bunlar bulunmazsa Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, on sekiz senesini doldurunca baliğ olur.

Kız çocuğunun baliğ olması, hayız (âdet) kanını görmek, ihtilâm olmak ve gebe kalmakladır. Eğer bunlar yok ise on yedi yaşını tamam edince baliğ olur.

Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyhima): «Erkek ve kız çocukları on beş senelerini doldurunca baliğ olurlar.» dediler. Erkek ve kız çocukları bulûğa yaklaşıp baliğ olup olmamalarında şüphe peydah olunca, kendileri «Biz baliğ olduk» dedikleri vakit söz onlarındır. Onlar baliğin hükmündedir.

İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) diyor kî: “Borçtan dolayı, (kişiyi) hâcr (hapis) altına almam. O halde bir kişiye bir sürü borç yüklenirse, alacaklılar da hapsetmesini ve hâcr altına alınmasını isterlerse ben onu hacr altına almam, eğer malı varsa hâkim malında tasarruf edemez, ancak malım satıp borcunu ödeyinceye kadar hapsedilir. Borcu dirhem olduğu halde dirhemleri de varsa —rızası olmasa bile— kadı, borcunu malından verebilir.”

Borcu dirhem olduğu halde dinarı varsa, kadı dinarlarını borcunu ödemek için satar.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Alacaklıları, iflâs etmiş borçlunun hacrini isterlerse kadı üzerine hacr koyar ve onu alışverişten, tasarruftan ve başkasına mal ikrar etmekten men eder, tâ ki alacaklılara zarar vermesin. İflâs etmiş zat malını salıp borçlarını ödemekten imtina ederse, kadı malını satar, alacaklılara hisselerine göre taksim eder.» der.

Eğer iflâs eden zat, hacr halinde iken başkasına hak ikrar ederse, hazır malından eski borçları ödedikten sonra kendisine o hakkın verilmesi lâzım gelir. Hacr zamanında iflâslı zata, eşine ve küçük çocuklarına malından nafaka verilecektir.

İflâslının malı olduğu bilinmez, alacaklılar da hapis edilmesini ister ve o da «Benim malım yoktur.» dese, hâkim satılan malın fiyatı, elden aldığı paranın bedeli ve âkitle kendisine lâzım gelen mihir, kefalet gibi borçlar için derhal hapseder. Bu gibi borçlar hariç gasbettiği malın kıymeti, yaptığı cinayetlerin karşılığı ve kalan borçlar için hapis olunmaz. Ancak malının olduğu delille ispat edilir ve bu gibi borçları vermezse hapsedilir.

Kadı, böyle bir kimseyi iki veya üç ay hapsettiği zaman halini tetkik edecektir; eğer serveti bulunmadı ise serbest bırakacaktır. Eğer delille malının olmadığı ispat edilirse yine bırakması lâzımdır. İflâslı kişi, hapisten çıktıktan sonra kadı, alacaklıları ondan uzaklaştıramaz belki onun arkasını takip ederler, fakat tasarruf etmekten, sefere çıkmaktan men edemezler. Çalışmasından elde ettiği kazancının fazlasını alırlar, aralarında alacaklarına göre taksim ederler. Ebû Yusuf ve Muhammed «Hâkim onu müflis ilân ettiği zaman, alacaklıları ondan uzaklaştırır, ancak malının olduğunu ispat ederlerse, uzaklaştırma yoktur.» dediler.

Serveti için ıslâh edici ise, fâsık bir kimseye hacr konulmaz. Eski fâsıklıkla yeni fâsıklık arasında fark yoktur.

Kişi, belli bir kişiden (borçla) satın aldığı mal elinde olduğu halde iflâs ederse, o malın sahibi de diğer alacaklılara tâbidir. (Yâni bu benim malımdır, bari hepsini alayım diyemez.)

9 İKRAR

Baliğ ve âkil olan hür insan (bir hakkın kendisinde olduğunu) ikrar ettiği zaman, ikrar edilenin verilmesi kendisine lâzım gelir, ikrar ettiği hakkın miktarı meçhul (belirsiz) veya malûm olması eşittir. Meçhulü ikrar ettiği zaman kendisine «Meçhulü beyan et.» denir. Meselâ: «Falan adamın bir şeyi bende vardır.» dese o meçhul şeyi, kıymeti olan bir nesne ile açıklamalıdır. (On kuruş gibi). Ancak bu açıklamasında yeminle beraber sözü kabul olunur. Velev ki kendisi için hak ikrar edilmiş zat, ikrar edenin açıkladığı miktardan daha fazla bir hak iddia ederse dahi... «Falanın bir malı bende var» dediği zaman, o malın açıklanması için ikrar edene müracaat edilir, az ve çokta onun sözü kabul olunur. Eğer «Onun büyük bir malı bende vardır.» deyip iki yüz dirhemden daha az tefsir ederse, sözü kabul edilmez. Eğer «çok dirhemleri vardır bende» deyip te on dirhemden az tefsir ederse yine kabul edilmez. Eğer «dirhemler» dese üç dirheme hamlolunur. Ancak üçten daha fazla bir rakamla tefsir ederse olur.

Eğer «Onun bende bu kadar, bu kadar dirhemi vardır» dese ön bir dirhemden az bir miktarla tefsir ederse doğru kabul edilmez. Eğer «Bu kadar ve bu kadar dirhemi vardır bende.» dese yirmi bir dirhemden az bir miktarla açıklarsa doğru kabul edilmez. Eğer «Onun için üzerimde ve tarafımda vardır.» dese bir borcun olduğunu ikrar eder. Eğer «Yanımda veya beraberimde vardır» dese, elinde bir emanetin bulunmasını ikrâr eder. Eğer birisi muhatabına «Benim sende bin dirhemim vardır» dese, muhatabının «Ölç veya bozuklarını ayırt veya bunun için bana müddet ver veya ben sana daha evvelden verdim» demesi, o parayı ikrardır.

Gelecek bir borcu ikrar edeni, alacaklı borcun hususunda tasdik eder, fakat tehir hususunda yalanlarsa borcun derhal verilmesi lâzım gelir.

Kendisi için ikrar yapılan zat (alacaklı) borcun derhal verilip verilmemesi hakkında yemine davet edilecektir. İkrar yapıp hemen ardında bir kısmını istisna (ayırtmak) yaparsa istisnası caiz ve geri kalan miktarın verilmesi kendisine lâzım gelir, tekrâr edilen miktarın çoğunu veya azını istisna etmek eşittir.

İkrar ettiği miktarın tümünü istisna ederse, o miktarın hepsini vermesi lâzım gelir ve istisna bozulur. Eğer «Onun üzerimde yüz dirhemi vardır, ancak bir dinar veya bir ölçek buğday ondan eksiktir.» dediği zaman bir dinarın veya bir

ölçek buğdayın kıymeti hariç olmak üzere, yüz dirhemin verilmesi kendisine lâzım gelir. Eğer «onun bende yüz ve bir dirhemi vardır.» dese o yüzün tümü dirhem kabul olunur. Eğer «Onun bende yüzü ile bir elbisesi vardır.» dese tek bir elbise kendisine lâzım gelir. Yüzün tefsirinde kendisine müracaat edilir. Kim ki «Eğer Allah dilerse falanın şu kadar hakkı bende vardır.» dese, ikrar ettiği miktar kendisine lâzım gelmez. Kim ki bir hakkı cayabilmek şartiyle ikrar ederse ikrar ettiği miktar kendisine lâzım gelmekle beraber caymak şartı da bâtıl olur.

Bir evin (arsasının) başkasına ait olduğunu ikrar ederek üzerindeki, bunları nefsi için istisna ederse, hem ev arsası hem de bina, kendisi için ikrar yapılana ait olur.

Eğer «Bu evin binası benimdir, arsası falan adamındır.» dese bu şekilde onun dediği gibi kabul edilir. Bir kimse, sepette olan hurmayı başkasınındır diye ikrar ederse, hem hurma ve hem de sepeti vermesi lâzımdır.

Ahırda olan hayvanın başkasının malı olduğunu ikrar ederse, yalnız hayvanın verilmesi lâzımdır. Eğer dese ki: «Ben, mendilin içinde olan bir elbiseyi gasbettim.» bu takdirde hem mendilin ve hem de elbisenin verilmesi kendisine düşer.

Eğer: «Elbisenin içinde elbisesi bende vardır» dese iki elbisenin verilmesi kendisine lâzım olur.

Eğer «Onun on elbisesinin içinde bir elbisesi bende vardır.» dese Ebû Hanife ve Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) nezdinde, ancak bir elbisenin verilmesi kendisine lâzım gelir. İmam-ı Muhammed dedi: On bir elbise lâzım gelir. Bir kimse bir elbiseyi gasbettiğini itiraf eder ve kusurlu bir elbise getirip budur dese, yemin etmesiyle beraber sözü muteberdir. Yine hüküm böyledir, başkası için kaç dirhemi ikrar ettiği zaman « Dirhemlerden gayem katışık dirhemlerdi.» dese eğer «Onun bende beşte beşi vardır.» der, çarpma ve hesabı irâde ederse, kendisine beş dirhem lâzım gelir. Eğer dese ki; «Ben iki beşi irâde ettim.» bu takdirde kendisine onun verilmesi lâzım gelir. Eğer «Onun bende birden ona kadar dirhemi vardır.» dese, kendisine, Ebû Hanife'ye göre, dokuz dirhem lâzım gelir. O halde birden dokuza kadar makbul sonuncusu olan onuncu ise sakıt olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed: «Onun bütünü kendisine lâzım gelir.» dediler.

«Ondan satın aldığım ve teslim almadığım kölenin parasından bende bin dirhemi

vardır.» deyip bir köleyi gösterirse kendisi için para ikrar edilen zata; «Eğer dilersen o köleyi ver, bin dirhemi al, aksi takdirde sana bir şey yoktur.» denilecektir. Eğer bu para bir kölenin parasındandır deyip te köleyi tâyin etmezse Ebû Hanefi'ye göre ona bin dirhemin verilmesi lâzmı olur.

Eğer «Onun bende şarap veya domuz pahasından bin dîrhem vardır» dese bin dirhemin verilmesi lâzım olur ve açıklaması kabul edilmez.

Eğer «Bir metâın (eşya) parası olarak onun bende bin katışık parası vardır» dediğinde kendisi için itirafta bulunulan zat da, «Hayır katışık değildir, belki saf paradır» derse imam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre katışık olmayan bin lira lâzım gelir.

Başkasına, bir yüzüğü ikrar edene, halka ile taşını birden vermesi lâzım gelir. Eğer kılıcı ikrar ederse, demiri, kılıfı ve takma kayışını vermelidir. Bir gerdek odasını (mahfeyi) ikrar ederse, odanın ağaç ve perdeleri dâhil olur.

Eğer falan kadının hamli için bende bin dirhem vardır, bu hami için filân adam bu miktarı vasiyet etti veya babası ölmüş kendisine babadan kalma mirastır, derse, ikrarı doğru olur, eğer ikrarı müphem bırakırsa Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) a göre, ikrar sahih olmaz. Cariyesinin veya bir koyunun hamlini başkasına ikrar ederse, ikrarı doğru olur ve ikrar olunmuş malın verilmesi lâzım gelir.

Daha evvelce borçlu olan bir kimse, ölüm döşeğinde iken bir takım borçlarını ikrar ederse, hasta iken de belli sebeplerden bir takım borçlar altına girerse, bütün bu durumlarda sağlık zamanında ve belli sebeplerle hastalık zamanında kendisine lâzım gelen borçlar diğer borçlardan daha evvel verilir. Bunlar verildikten sonra fazla mal kalırsa ölüm hastalığı halinde ikrar ettiği borcuna verilir. Sağ iken, hiç bir borcu yok ise, hastalık halinde yaptığı ikrarı caiz olur ve kendisi için ikrar yapılan şâhıs, vârislerden daha evlâdır. (Yâni evvelâ ona, sonra vârislere verilir.) Hastanın vârisi için yaptığı ikrarı bâtıldır, ancak diğer vârisler hastayı doğrularsalar ikrarı sahih olur.

Bir kimse, bir ecnebiye hastalığında mal ikrar eder, bilâhare “O benim oğlumdur” dese ve oğlu olduğu da sabit olursa (oğlu) için yaptığı ikrar bozulur.

Ecnebi bir hanıma mal ikrar ettikten sonra onunla evlenirse, ona yaptığı ikrar bozulmaz. Hastalığında ailesini üç talâkla boşadıktan sonra, kendisinde

alacağının olduğunu ikrar eder ve ölürse hanım ikrar edilen mal ve kocasından alacağı mirastan hangisi daha azsa onu alır.

Nesebi belli olmayan ve kendisinin evlâdı olabilecek bir erkek çocuğu "Evlâdımdır" diye ikrar ederse ve o çocuk da (evet benim babamdır diye) onu doğrularsa hastalığı şiddetli dahi olsa çocuk onun olur ve mirasta vârislerle ortak olur. Kişinin, anne, baba, eş ve âzat eden efendiyi ikrar etmesi caiz olur.

Kadının anne, baba, koca ve kendisini azat eden efendiyi ikrar etmesi kabul olunur.

Ancak ikrar ettiği evlâdın kabul edilmesi, kocasının tasdikine veya doğurduğuna dair ebe şahitliğine bağlıdır.

Ana, baba ve evlâttan başka, kardeş ve amca gibi bir nesebeyi ikrar edenin ikrarı kabul değildir. Yakın veya uzak olan belli bir vârisi varsa, onlar mirası elde etmek bakımından «Kardeşim ve amcamdı» diye ikrar ettiği şahıstan daha evlâdır.

Vârisi yoksa kendisi için «Kardeşim veya amcamdır» diye ikrar yapılan şahsa miras düşer.

Babasının ölümünden sonra «Kardeşimdir» diye birisini ikrar eden zatın, ikrarı ile kardeşliğini ispat etmeye çalıştığı zatın kardeşliği sabit olamaz, ancak mirasta ona ortak olur.

10 İCAR

İcar, ivez (para) ile menfaatlerin üzerine yapılan bir âkittir. Menfaatler belli ve ücret malûm olmazsa, icar akdi caiz olamaz. Alışverişte semen olan nesnelerin icarda ücret olunması caizdir. Menfaatler, bazen müddetle belli olur, oturmak için evlerin, ziraat için arazilerin kiralanması gibi bu kiralanmada belli bir müddet -ne kadar uzun olursa olsun- için anlaşmak doğrudur. Bazen de menfaatler çalışmak ve belirtmekle malûm olur. Elbiseyi boyamak veya dikmek için, bir hayvanı belli bir yük yüklemek veya belirttiği bir mesafede binmek için kiralamak gibi.

Bazen de menfaatler işaret etmekle malûm olur; bir kişiyi kendisi için bir yiyeceği belli bir yere götürmek için kiralamak gibi. İçinde neler yapacağını belirtmese dahi evler ve dükkânların icar edilmesi caizdir ve orada her şeyi yapabilir, ancak demircilik, bez ağırtıcılık ve değirmencilik yapamaz. (Ancak bunları yapmak için, kiralarsa yapabilir.)

Arazileri ziraat için icar etmek caizdir, o arazilere neyi ekeceğini belirtmedikçe veya sana istediğin şeyi ekebilirsin diye veriyorum demedikçe âkid doğru olamaz.

Arsayı bina yapmak veya hurma ağaçlarını veya diğer ağaçtan dikmek için kiralarsa caiz olur. İcar müddeti tamam olunca binasını ve ağaçlarını kaldırmalı, arsayı boş olarak sahibine teslim etmelidir.

Ancak arsa sahibi evin ve ağaçların enkaz ve kesilmiş oldukları haldeki kıymetleriyle satın almak ister, ev ve ağaç sahipleri de razı olursa, parasını verir kendisine baktırabilir veya bir müddet arsasında kalmaya razı olursa, o zaman ev icar edenin, arsa da sahibinindir. Hayvanların, binmek ve yüklemek için icar edilmeleri caizdir. O halde eğer binecek kimseyi belirtmeden binmek için kiralanmışsa, istediğini bindirebilir. Yine istediğini giydirebilir, eğer elbiseyi giyecek olanı belirtmeden giymek için kiralarsa.

Eğer filân adam binsin veya elbiseyi giysin diye kiralarsa, bilâhare başkasını bindirir veya başkasına gîydirirse ve bu suretle bir noksanlık olursa zâmin olur.

Böylece kullananın değişmesiyle hüküm de değişir.

Eğer bir kişinin oturması için evi kiralarsa, başkasını da oturtabilir. Eğer hayvana yükleyecek yükün nev'i ve miktarı belli ederse, meselâ; beş ölçek buğday yüklerim dese, zarar vermek bakımında buğday benzeri veya daha hafifini —arpa ve susam taneleri gibi— yükleyebilir. Buğdaydan daha zararlısını (ağırını) —tuz ve demir gibi— yükleyemez. Eğer belli bir miktar pamuk yükletmek için kiralarsa, o pamuğun ağırlığı kadar demir yükleyemez. Eğer bir miktar buğday yüklemek için kiralarsa bilâhare ondan fazlasını yüklettiğinden dolayı hayvan helak olursa, ağırlığı ziyadeleştiren miktar kadar zâmin (mesulü) olur.

Eğer binmek için icar eder, sonra terkisine bir kişi daha alır ve bundan dolayı da hayvan helak olursa, yarı kıymetini vermek mecburiyetinde bırakılır, bu mesuliyet ağırlıkla itibar olunmaz..

Eğer bindiği hayvanın dizginini kendisine doğru çeker veya vurursa, hayvan da bu sebeple helak olursa İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, mesul olur.

Irgatlar (işçiler) iki kısımdır: Müşterek ve hususi işçi. Müşterek işçi o işçidir ki, çalışmayınca, ücreti hak etmez. Boyacı ve bez ağartıcısı gibi. Meta, işçinin elinde emanettir eğer kaza ile helak olursa Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, hiç bir şeyin mesulü olmaz. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki, mesul olur. İşçinin çalışmasından ötürü telef olan şeyler, abartıcının vurmasından dolayı delinen elbise, hammalın ayağının kaymasıyla, kiracının yüke bağladığı ipin kopmasıyla ve hızlı yürüttüğünden dolayı geminin batmasiyle, telef olan malın kıymeti tazmin ettirilir. Ancak gemide boğulanla hayvandan düşüp ölenden mesul değildir.

Kan alıcı kan aldığı, iğneci iğne vurduğu zaman, mûtadı (normali) geçmezse o kan almak ve iğne vurmakla telef olanın mesulü olamaz.

Hususi işçi, çalışmazsa bile belirtilen müddette kendisine çalışmadığı ve ücret sahibine teslim olduğu için ücrete müstehak olan işçidir. Bir ay müddetle hizmetçiliğe veya koyun çobanlığına kiralanmış bir kimse gibi... Hususî işçi elinde veya çalışmasında telef olan maldan mesul tutulamaz.

Şartlar, alışverişi bozduğu gibi icarı da bozar. Hizmet için bir köleyi icar eden, o köleyi beraberinde sefere götüremez, ancak götürmeyi şart koşarsa o zaman götürebilir. Mekke'ye kadar bir hevdec (mahmil) ile iki biniciyi bindirmek için

bir deveyi kiralamak caiz olur ve halk arasında mutad olan bir mahmili yükletmelidir. Deveci daha evvelce mahmili görürse daha iyi olur. Bir deveyi zahiresini yükletmek için icar ederse, yolda o zahireden yerse, yediğinin miktarını yolda tekrar yükletebilir.

Ücret yalnız âkitle vacip olamaz. Ancak üç sebepten birisiyle lâzım olur:

1) Ya acele vermek şart koşulmakla,

2) Veya şartsız olarak acelece vermekle,

3) Veya icar müddetinin tamamlanmasıyla lâzım olur.

Bir evi kira edenden ev sahibi her günün ücretini isteyebilir. Ancak âkid yapılırken para vermek vakti beyan edilirse o vakit gelmezden evvel istenilmez.

Bir deveyi Mekke'ye kadar kiralayandan, deveci her konak başında o konağın ücretini isteyebilir. Bez ağartıcı ve terzi ücretini peşin almayı şart koşmadığı takdirde işi tamam etmezden evvel ücreti istemeye yetkili değildir.

Bir fırıncıyı, evinde bir ölçek unu bir dirhemle pişirsin diye kiralarsa, ekmeği tandır (yer fırını) dan çıkarmadıkça ücret alamaz.

Düğün yemeğini pişirsin diye, bir aşçıyı kiralarsa, yemeği kaplara boşaltılması da aşçıya düşer.

Kendisine kerpiç kessin diye bir kişiyi kiralarsa ancak kurumuş kerpiçleri yerinden kaldırdığı zaman —İmam-ı Azama (rahmetüllahi aleyh) göre— ücreti hak eder. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, istif yapmadıkça ücreti hak edemez. Eğer terziye: «Bu elbiseyi farisi biçiminde dikersen sana bir dirhem, Rumî biçimi dikersen sana iki dirhem vardır.» dese caizdir. Hangi biçimle dikerse o ücrete müstehak olur.

Eğer «Bugün dikersen bir dirhem, yarın dikersen yarım dirhem var» dese, terzi birinci gün dikerse bir dirhemi alır, ikinci gün dikerse İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, ücreti misil (yâni benzerinden ne alırsa ondan da onu alır fakat bu ücretilmisil de yarım dirhemi geçmemelidir. Eğer dese ki: «Bu dükkânda âttar (koku satan) olarak durursan kirası bir dirhem, haddad (demirci) olarak oturursan aylık iki dirhem olsun.» Bu iki şart da caizdir. Hangi işi yaparsa

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, onun kirasını vermesi lâzımdır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki: “Bu biçim icar bâtıldır.”

Bir evi her ay bir dirhemle icar ederse tek bir ay için âkid doğrudur. Diğer aylar için sahih değildir. Ancak bütün ayların adedini söylerse o zaman sahih olur. (meselâ on ay beheri için bir dirhem.)

Kiracı ikinci aydan tek bir saat kadar evde durursa ikinci ay hakkındaki akitte caiz olur, ev sahibi, o ay tamam almadıkça onu çıkaramaz. Her ayki, başlangıcında bir saat filân durursa hükmü budur.

Bir senelik bir evi on dirhemle icar ettiği zaman «her ayın (umumî) ücretten karşılığı şu kadardır» diye belirtmezse bile caizdir. Hamamcı ve kan alıcının ücret almaları caiz olur. (Yâni hamam işletmek ve kan tahlili ve aldırması sanatinde çalışmakta hiç bir beis yoktur.)

Tekenin keçileri aşması için, ücret almak caiz değildir. Ezan okumak, ikamet etmek, hac yapmak, türkü söylemek ve ağlamak için başkasını kiralamak caiz olamaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, taksim olunmamış müşterek mal ancak ortağa icarla verilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki: Taksim olunmayan mal ortaklardan olmayanlara da icar ile verilmesi caizdir.

Malûm bir ücretle çocuğa dadı (sütannesi) icar etmek caiz olur. Dadıyı, yiyeceği, içeceği ve giyeceği ile kiralamak caizdir. Dadıyı kiralayan, kocasını cinsî münasebetten men edemez. Eğer gebe kalıp sütünün çocuk için muzır olacağından korkarlarsa icarı bozabilirler.

Dadıya, çocuğun yiyeceğini yararlı bir hale getirmek lâzımdır. Eğer dadı süt müddetinde çocuğa koyun sütü emzirirse kendisine ücret yoktur.

Çalıştığı işte etkisi olan her usta, —bez ağartıcı ve boyatıcı gibi— işi yaptıktan sonra ücretini alıncaya kadar malı yanında bıraktırabilir. Çalışmasının her hangi bir tesiri olmayan —hamal ve kaptan gibi— ücretini alsın diye malı hapsedemez.

Ustanın çalışılması şart kılındığı zaman, usta, başkasını o işte çalıştıramaz. Eğer "Bana su işi yap” dese, usta birisini icar edip çalıştırabilir.

Elbise sahibi; «Kaftan olarak dikmeni emrettim?» iddiasında, terzi de: «İç gömlek olarak dikmemi söyledin» derse veya elbise sahibi boyacıya: «Kırmızıya boyamanızı emrettiğim halde sarıya boyamışsın» dese yeminiyle beraber elbise sahibinin sözü kabul olunur. Elbise sahibi yemin ettiği takdirde terzi mesul olur. (boyacının hükmü de budur.)

Elbise sahibi “Bana ücretsiz olarak dikti” diye iddia eder, usta da ücretle diktiğini söylerse, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, elbise sahibinin yemin etmesiyle sözü kabul olunur.

Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) dedi ki, “Eğer bu usta daha evvelce de bu adama çalışıyorsa bu sefer de ücretini alacaktır, eğer daha evvel ona çalışmamışsa bu defası ücretsiz olur.” İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) dedi ki: Eğer ustanın böyle işleri ücretle yaptığı meşhursa «Ben ücretle yaptım» demesi kabul olunur.

Bozuk olan bir icarda ücreti misil (benzerinin ücreti kadar ücret) lâzımdır. Fakat söylenen -ücretten fazla almamak şartıyla oturmazsa hile kiraladığı, evi teslim aldığı zaman ücretin verilmesi kendisine lâzım olur.

Eğer birisi onun elinden kiraladığı evi gasbederse evin ücreti düşer.

Eğer kiracı evde durmaya zarar veren bir sey görürse, icar muamelesini bozabilir. Kiralanan ev harap olursa veya arazinin veya değirmenin suyu kesilirse icar muamelesi kendiliğinden bozulur.

Kendi nefsine icar akdettiği halde, iki taraftan birisi ölürse icar muamelesi bozulur. Eğer başkası için akdetmişse bozulmaz. Hayarı şart (yâni cayma şartı) icar muamelesinde sahihtir (doğrudur). İcar muamelesi özürlerle (eksiklikler) bozulur. Çarşıda ticaret yapmak için bir dükkânı icar edip iflâs etmek, evini dükkânını kiraya verdikten sonra iflâs etmiş, ancak ev ve dükkânın satılmasıyle ödeyebilecek borçlar kendisine terettüp eden kimse gibi. Bu surette kadı, icar akdini bozar, onun evini ve dükkânını, borcunu ödemek için satar.

Sefer etmek için bir hayvanı icar edip sonra sefere gitmemesini icap eden bir hal

beliren kimse gibi. Bu zatın bu durumu özürdür. Eğer mikâreciyi (hayvanını kiraya vereni) seferden men edici bir sebep peyda olursa özür sayılmaz. (Zira bir insanı kiralayıp hayvanın başında gönderebilir.)

11 ŞÜF'A

Evvelâ satılan malda ortak olana, ondan sonra satılan malın hakkında —su ve yolu gibi— ortak plana daha sonra komşuya, şüf'a hakkının tanınması vaciptir. Satılan malda ortak olan olduğu halde yolda ve suda ortak ve komşuya şüf'a hakkı yoktur ve iddia edemezler.

Eğer satılan malda ortak olan zat şüf’adan vazgeçerse, yolda ortak olana şüf'a hakkı intikal eder. Eğer o da vazgeçerse şüf'ayı komşu alır.

Şüf'a, satışın akdiyle vacip olur, şüf’a hakkımı kullanırım diye şâhid edinmekle istikrar bulur. Müşteri şüf'ayı teslim veya hâkim şüf’a ile hükmettiği zaman şüf'adar teslim alırsa mülk edinir.

Şüf'adar, ortak malın satıldığını bildiği zaman hemen o mecliste şüf'a hakkını talep edeceğine dair şâhid edinmeli ve ondan sonra oradan kalkmalıdır. Mal daha satıcının elinde ise, satıcının yanında şüf’a hakkını talep edeceğine dair şâhid edinir veya satın alana giderek veya gayrimenkulun yanında şâhid edinir. Bunu yaptığı zaman şüf’a hakkı sabit olur. İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, şüf’adarın şüf’a hakkını biraz geçirmesi bilâhare isteme hakkını düşürmez.

İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) dedi ki; “Eğer şâhid edindikten sonra özürsüz olarak bir ay şüf’a hakkını terkederse şüf'ası bozulur.”

Taksimi mümkün olmadığı halde yine de gayrimenkulde şüf'a vaciptir. Ticaret mallarında ve gemilerde şüf'a yoktur. Müslüman ile zımmîler şüf'ada eşittirler.

Mal olan bir paha ile mülk edindiğinde gayrimenkulde şüf'a vacip olur. Mihir olarak verilen, kadından hûl'u bedeli olarak alınan, başka evin kirası olarak verilen, kasden öldürülmenin sulh yoluyla bedeli olarak verilen ve karşılığında küle azat edilmiş evde şüf'a yoktur. Davalının hakkı inkâr etmesinden veya hakkı ikrar etmekten sükût etmesinden dolayı (davacıya malının geri verilmesi için) sulh yoluyla verilen evde de şüf'a hakkı yoktur. Eğer dâvâlı, sulh yoluyla hakkı ikrar edip ev alırsa şüf'a sabit olur.

Şüf’adar, kadıya gelip ortak malın satıldığını iddia edip şüf'a hakkını talep ettiği zaman, kadı dâvâlıdan sorar; Eğer dâvalı davacıyı şüf’adar yapan mülkünün

olduğunu ikrar ederse (ne güzel) eğer itiraf etmezse kadı, davacıdan delilini getirmesini isteyecektir. (Yâni ispata çağıracaktır). O halde eğer, davacı ispattan âciz kalırsa, kadı müşteriyi davacıyı şüf'adar kılan mülke sahip olduğunu bilmediğine dair Allaha yemin eder misin?» diye yemine davet eder.

Eğer dâvâlı, yemin etmekten imtina eder veya davacının şüf'adar olduğunu ispat eden bir delil bulunursa, kadı davalıdan; "Sen bu malı satın mı aldın yoksa?" diye soracaktır. Eğer dâvâlı satın aldığını inkâr ederse, şüf'adara; «Dâvâlının bu malı satın aldığını ispat et» denilecektir, eğer şüfa'dar ispattan âciz kalırsa, kadı müşteriyi (dâvâlıyı) «Allah'a yemin ederim, bu malı satın almadım veya onun (davacının) zikrettiği yönden bu evde bana herhangi bir şüf'a terettüp edemez» diye yemin ettirir.

Şüf'adar, semeni (parayı) kadının meclisine getirmemişse bile şüf'a hakkında münazaa (münakaşa) caizdir. Kadı, şüf'adara hükmettiği zaman kendisine derhal semenin getirilmesi düşer.

Şüf'a yoluyla elde ettiği evi, kusurunu görmek veya kendisini görüp beğenmemek suretiyle çevirebilir.

Eğer şüf'a sahibi, satanı elinde satılmış mal olduğu halde kadı huzuruna getirirse şüf'a hakkında onunla münakaşa edebilir. Kadı şüf'anın delilini, müşteriyi getirmeyince dinlemez. Ancak müşterinin huzurunda alışverişi bozar, şüf'ayı satana yükletir, onu mesul kılar.

Şüf'a sahibi, ortak malın satıldığını haber aldığında ve şüf'a hakkına kudreti olduğunda kullanacağına dair şâhîd edinmezse hakkı iptal olunur, mecliste şâhid edinir.

Yine şüf'a hakkı iptal olunur, eğer işittiği mecliste şahid edinir. Fakat satan ile alandan birisinin veya gayrimenkulun yanında şahit edimezse. Eğer şüf'a hakkından vazgeçmek için para ile sulh ederse, şüf'a hakkı düştüğü gibi para da kendisinden geri alınır.

Şüf'a sahibi öldüğü zaman şüf'ası bozulur. Eğer müşteri ölürse şüf'a hakkı sakit olmaz. Daha kedisine şüf'a hakkıyla hüküm olunmazdan evvel kendisini şuf'adar kılan payını satarsa şüf'a hakkını kaybeder. Satıcının vekili, sattığı malın şüf'adarı olduğu halde satarsa şüf'a hakkı iptal olunur.

Eğer şüf’adar olana dese ki: "Satın aldığın mal başkasının çıkarsa ben mesuliyeti kabullenirim." Şüf’a hakkı batıldır. Satın alanın vekili şüf’adar olduğu bir malı müvekkiline alırsa şüf’a hakkı vacip olur.

Bozuk bir muamele ile bir evi satın aldığında şüf’a yoktur. O halde eğer bozukluk düşer, alışveriş düzelirse şüf’a vacip olur. Gayrimüslim birisi şarap veya domuzla bir evi satın alırsa ve o evin şüf’adarı da gayrimüslimse, şarabın benzeriyle (yani misliyle şarap vermek) ve domuzun kıymetiyle o ev geri alınır. Eğer o evin şuf’adarı müslümansa şarap ve domuzun kıymetini verip evi alacaktır.

Hibe edilen malda şüf’a yoktur, ancak şart koşulmuş bir para mukabilinde hibe ederse o zaman şüf’a vardır. Şüf’adar ile müşteri verilen kıymet hakkında ihtilafa düştükleri zaman müşterinin sözü kabul olunur. Eğer her ikisi de delil getirirse Ebû Hanife ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, şüf’adarın delili kabul olunur. Müşteri daha fazla satan daha az parayı iddia ederse ve müşteriden para daha alınmamışsa, satanın dediğiyle şüf'adar malı kabullenir, aynı zamanda satanın sözü müşteriden paranın fazlasını düşürür. Eğer satan parasını daha evvelden almışsa şüf’alı mal müşterinin dediğiyle alınır, satanın sözüne bakılmaz. Satan alıcıdan bir kısım parayı almazsa o miktar şüf’adardan da düşer.

Eğer satıcı, alıcıdan bütün parayı almazsa, şüf’adardan o para sakıt olamaz. Müşteri satıcıya fazla para verirse o fazla parayı alamaz.

Birkaç şüf’adar, bir araya gelirse, paylarına düşen mülklerinin, azlık ve çokluğuna bakılmaksızın şüf 'a aralarında eşit bir şekilde taksim olunur. Bir evi, ticaret mallarıyla satın alırsa şüf’adar o evi malın kıymetiyle alır. Eğer bir evi ölçülen veya tartılan nesnelerle alırsa şüf’adar onların misliyle geri alır. Eğer bir gayrimenkulü, diğer bir gayrimenkulle satarsa şüf’adar her birisini diğerin kıymetiyle alır. Şüf’adara malın bin lira ile satıldığı ulaştığı için şurasından vazgeçerse, sonra daha az bir fiyat buğday veya arpa ve —ki, onların fiyatı bin lira veya daha fazladır— satıldığını haber alırsa, evvelki vazgeçmesi iptal olunur, şüf’a hakkı bakîdir. Eğer bu malın altınlarla satılmış olduğu -ki o altınların kıymeti bindir— belli olursa, iptal ettiği şüf’a hakkı yeniden geri gelemez.

Şüf’adara, alıcı falan adamdır dendiği için şüf'a hakkından vazgeçtiyse sonra alıcının başkası olduğunu öğrenirse şüf'a hakkı bakîdir.

Başkası için bir evi satın alan bir kimse, şüf’a dâvasında dâvâlıdır. Ancak evi müvekkiline teslim ederse o zaman dâvalılıktan çıkar.

Şüf’adarın tarafından bir zira'lık (Eski zamanın ölçü âletidir) mesafeyi bütün hudut boyunca bırakmak suretiyle evini satarsa, şüfadara artık şüf’a hakkı yoktur. Eğer evinden bir parçayı bir fiyatla satar, sonra diğer kısmı da başka bir fiyatla satarsa komşusunun ancak şüf’a hakkı birinci kısımda vardır, ikinci kısımda ise şüf’ayoktur.

Evi para ile satın alıp ta sonra para yerine elbise verirse bile şüf’adar ancak söylenen para ile alır.

Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) a göre, hile yapıp sofayı düşürmek mekruh değildir. Muhammed (rahmetüllahi aleyh) e göre, mekruhtur.

Müşteri aldığı yerde ev yapar veya ağaç diktikten sonra şüf’adara şüf’a hakkı verilirse, şüf’adar muhayyerdir; dilerse verilen paraya ev ve ağaçların sökük fiyatlarını da katarak alır, isterse müşteriyi, evini ve ağaçlarım sökmeye zorlar. Şüf’adar araziyi alıp ev yapar veya ağaç dikerse, sonra başkasının malı olduğu meydana çıkarsa ancak arsa için verdiği parasını geri alabilir.

Eve ve ağaçların dikilmesine verdiği parayı geri alamaz. Eğer satılan ev kendiliğinden yıkılırsa veya binası yânarsa veya bostanın ağaçları (kökleri) kurursa şüf'a sahibi muhayyerdir; dilerse verilen paranın bütününü verir alır, dilerse terkeder, hakkından vazgeçer.

Eğer müşteri binayı yıkarsa, şüf'adar dilerse arsasını fiyatiyle alır, isterse terkeder. Şüf'adar hiç bir zaman enkaz kısmını almaz. Ağaçlarında meyve olan bir yeri satın alırsa şüf'adar onu meyveleriyle beraber alır. Eğer müşteri o meyveleri toplarsa onların parası şüf'adardan sâkit olur. Şüf’adara, ev kadının hükmüyle verildiğinde daha evvelce görmemiş ise, gördüğü zaman beğenmese cayabilir, kusurlu görürse, kusurundan dolayı geri verebilir, her ne kadar müşteri kusurunu kabullenmeyi şart koşmuşsa dahi.

Müşteri, borçla satın aldığında şüf'adar muhayyerdir; isterse hazır para verir alır, isterse borç zamanına kadar bekler, o zaman parayı verir ve alır.

Ortaklar gayrimenkulü aralarında taksim ettikleri zaman taksimden ötürü

komşularına şüf'a hakkı yoktur.

Satın aldığı evin üzerindeki şüf'a hakkından şüf'acı vazgeçerse, bilâhare müşteri de görmek, şartlı caymak veya kadının hükmüyle bir kusur gördüğünden geri verirse artık o malda şüf'adarın şüf'a hakkı kalmaz. Eğer kadının hükmü olmaksızın veya aralarındaki alışveriş hükmünü kaldırmak suretiyle geri verirse şüf'adarın şüf'a hakkı vardır.

12 ŞİRKET (Ortaklık)

Şirket, (ortaklık) iki kısımdır:

1 - Mülklerde ortaklık,

2 -Âkidler (alışverişler) de ortaklık.

Mülklerin ortaklığı: Bir aynı, iki kişi irs (varislik) yoluyla elde eder veya beraberse satın alırlarsa, birisi diğerinin izni olmaksızın arkadaşının payında tasarruf etmez. Yekdiğerinin payına da tasarruf etmek bakımında ecnebi gibidirler.

Âkidler ortaklığı olan ikinci kısmı dört nev'e ayrılır:

1 -Mufaveze,

2 - İnan,

3 - Sanat ortaklığı,

4 -Kredi ortaklığıdır.

Mufaveze ortaklığına gelince borçlar, tasarruflar ve mallarında eşit olan iki kişinin ortak olmasıdır. Baliğ, akıllı, Müslüman ve hür olan kişinin arasında bu biçim ortaklık caizdir. Hür ile köle, çocuk ile baliğ ve Müslüman ile kâfir arsında bu ortaklık caiz değildir. Vekâlet ve kefalet üzere bu ortaklık akdolunur.

Bu iki arkadaştan birisinin satın aldığı mal ikisinin arasında ortak olur. Ancak aile efradının yemeği ve giyeceği hariçtir.

Ortak olmaya elverişli olan nesnenin karşılığında hangisine borç yüklenmişse, diğeri de o borçtan mesuldür.

Eğer birisi ortaklığa elverişli olan bir malı miras olarak elde ederse veya böyle bir bir mal kendisine hibe olunup ve eline yetişirse müvafeze ortaklığı bozulur, ortaklık i’nan ortaklığına çevrilir.

Ortaklık ancak dirhem, dinar ve geçer fuluslarla kurulabilir. Bunların hacrinde kalan nesnelerle muamele ederse ortaklık kurulabilir. Altın ve gümüş külçeleri gibi…

Ortaklığı ticaret mallarıyla kurmak istediğ zaman, her birisi malının yarısını, öbürünün yarı malıyla değiştirecek ve sonra o malda şirket kuracaklardır.

İ’nan şirketine gelince, vekâlet üzerine kurulan bir ortaklıktır. Bu ortaklıkta kefalet yoktur. Sermayede biri diğerinden fazla koymak caizdir. İki tarafın sermayede eşit ve karda yekdiğerinden fazla olmaları sahihtir. İki taraftan her biri malının bir kısmıyla iştirak edebilir.

Muvafeze ortaklığı, neyle sahih olduysa, bu ortaklıkta ancak onunla sahih olabilir.

Birinin sermayesi dinar, diğerinin dirhem olduğu halde ortaklık kurmaları sahihtir. Şirket için her birisinin aldığı malın parası ancak ondan istenir, diğer ortaklardan istenmez. Parayı verdikten sonra ortağından bilahare alır. Şirketin bütün malı, iki ortağın maldan (sermayeden) birisi, daha bir şey almazdan evvel helak olursa şirket bozulur. Eğer birisi malıyla (sermayesiyle, kapıtaliyle) (bir şeyler) satın alırsa ve diğerinin daha bir şey satın almazdan evvel malı (sermayesi) helak olursa şartlarına binaen satın alınmış nesne aralarında ortaktır.

O nesneyi maliyle alan zat, ortağının hissesine düşen parayı ortağından bilâhare tahsil eder. Mallarını birbirine karıştırmasalar bile, ortaklık caiz olur. İki ortaktan birisine kârdan belli bir miktar dirhem şart edilirse ortaklık sahih olur. Mufaveze ve i’nan ortaklıklarının iki ortakçısı için, «malı ticaret eşyasına çevirmek, sermaye, yerinde kalmak şartiyle kârda ortak olmak şekliyle başkasına vermek ve şirket malında tasarruf etmeye şirket haricinden birisini vekil tâyin etmek»» salâhiyetini vermek vardır. O, vekilin elinde şirket malı emanettir.

Sanatta ortaklığa gelince: İki terzi, iki boyacı beraberce bir işi kabul edip hâsılatını aralarında yarı yapmak üzere anlaşabilirler. Bu ortaklık caizdir. Her birinin kabullendiği işin yapılması, hem kendisine, hem de ortağına lâzım gelir. O halde eğer birisi çalışır, diğeri çalışmazsa dahi hâsılat aralarında yarıyarıyadır.

Kredi şirketine gelince, iki kişi, malları olmadığı halde halkın yanındaki, itibar ve kredileriyle müşterek alışveriş yapacak şartıyla ortak olmalarıdır. Bu şekilde

ve bu minval üzere yapılan ortaklık sahihtir. Her birisi aldığı malda ortağının vekilidir.

Bu gibi ortaklıkta satın alınan malın parası aralarında yarıya olsun şartını koşarsalar, kâr da aralarında yarıyarıyadır. Kârdan biri diğerinden fazla alırsa caiz değildir. Eğer satın alınan mal için «birisine üçte bir miktarı parası vermek şartını koşarlarsa kâr da böyledir.» Odun toplamak, ot edinmek ve avlanmakta ortaklık yoktur. Onlardan her birisinin avladığı ve topladığı kendisinindir. Birisinin katırı diğerinin tuluhu (tulumu) olduğu halde, “Katır ile suyu çekip satalım hâsılat aramızda” deseler, bu ortaklık sahih değildir. Su çekip satan, bütün hâsılatı elde eder; eğer katırın sahibi ise, tuluhun (tulumun) ücretilmislini verecektir, eğer tuluhun sahibi ise katır sahibine katırın ücretilmislini verecektir. Her fâsid (bozuk) şirkette, elde edilen kâr sermayeye taksim edilir. Birisi için şart koşulan fazla kâr almak şartı bozulur.

Ortaklardan birisi ölür veya irtidat edip darülharbe (kâfir memleketine) iltihak ederse, ortaklık bozulur. Ortaklardan hiç birisi arkadaşının izni olmaksızın onun malının zekâtını veremez. Eğer yekdiğerine malının zekâtını vermek iznini verirse ve her birisi de zekâtı eda ederse, ikinci defa zekât veren, ilkönce verenin zekât vermesinden haberi olursa veya olmazsa verdiği zekât kadar mesul olur.

13 MÜDÂREBE

Müdarebe bir şirkettir ki, ortaklardan birisinin malı, diğerinin çalışmasıyla kurulur. Müdarebe —daha önce beyan ettiğimiz ve ortaklığın sahih olmasında rolü olan— malla ancak sahih olabilir. Kârın aralarında müşterek olması ve hiç birisine muayyen bir miktar belirtilmemesi müdarebenin şartlarındandır.

Malın (kapitalin) çalışana teslim edilmesi lâzımdır. Mal sahibinin malda müdahalesi, kalmamalıdır. (Yâni çalışanı serbest bırakmamalıdır) Kayıtsız ve şartsız bir şekilde müdarebe şirketi kurulduğu zaman, çalışana, satın almak, satmak, sefere gitmek, parayı, ticarî eşyaya çevirmek ve kendisine vekil edinmek caiz olur. Malı ikinci birisine müdarebe şirketi kurmak için vermesi caiz olamaz. Meğerki mal sahibi kendisine izin verirse ve başkasına müdarebe yoluyla mal verebilirsin dese.

Eğer mal sahibi, belli bir memlekette veya belli bir mal üzerinde çalışmayı tahsis kılmışsa, onları geçmesi caiz olamaz. Yine geçmek caiz olamaz eğer müdarebe için muayyen bir müddet tâyin ederse. Bu tâyin caiz olduğuna göre, o zamanı geçerse âkid bozulur.

Sermaye sahibinin, (köle) olan babasını, oğlunu ve onun malı olmakla azat olunan başka bir kimseyi satın almak müdarib (çalışan) için caiz değildir. O halde, eğer bunları satın alırsa kendi nefsine almış olur. Müdarebe şirketine olamaz. Şirket malında kâr varsa müdarip, kendisinin malı olduğu zaman azat olunan kimseyi satın almaya yetkili değildir.

Eğer alırsa şirketin malından mesul olur, çünkü öz nefsine satın alınış olur.

Eğer şirket, malında kâr yok ise, mezkûr şahısları satın alabilir. Bilâhare kıymetleri artarsa, müdaribin payı azat olunur ve mal sahibine karşı mesul olamaz. Âncak azat olan kimse, tamamen azat olması için payını ödemeye çalışmak ve demek düşer.

Malsahibi, iş ortağına izin vermediği halde diğer birisiyle müdarebe şirketi kurarsa verdiği maldan ve ikinci iş ortağının o maldaki tasarrufundan kâr edinceye kadar mesul olamaz, ancak kâr ettiği zaman birinci iş ortağı mal sahibine karşı maldan mesul olur. Mal sahibi, malını kârı yarıyarıya olmak üzere

mudarebeye verip, iş sahibine, bu malın ikinci bir müdarebe yoluyla verilmesi için de izin verdiyse, ilk iş ortağı da başkasına kârın üçte birini vermek suretiyle parayı verirse ve mal sahibi «Allah'ın rızık olarak verdiği kâr aramızda yanyanya olsun» dediyse, mal sahibine kârın yarı, ikinci müdaribe (işçiye) üçte birisi ve birincisine altıda birisi düşer. Eğer mal sahibi «Allah'ın sana verdiği kâr aramızda yarıyarıya olsun» dedi ise, ikinci müdaribe üçte bir düşer, geri kalan ise mal sahibiyle birinci müdaribin arasında yanyanya taksim olunur.

Eğer mal sahibi «Allah'ım verdiğinin yarısı benim olsun diye, veriyorum» dese, o da malı ikinci birisine yanyanya verse ikinci müdaribe kârın yarısı düşer, mal sahibine de yarısı, birinci müdaribe ise hiç bir şey düşmez. Eğer, ikinciye kârın üçte ikisini şart ederse mal sahibine kârın yarısı, ikinci müdaribe yarısı düştükten sonra, ayriyeten ikinci müdarip, birinciden kârın altıda birisi (kadar para) alır.

Mal sahibi veya bedenen çalışan zat, öldüğü zaman müdarebe şirketi bozulur. Eğer mal sahibi irtidat (dinden caymak) edip darü’l-harbe kaçarsa müdarebe şirketi bozulur.

Mal sahibinin kendisini azlettiğinden haberi olmayan müdaribin, alışverişteki tasarrufu caizdir. Eğer azlolunduğunu haber alır, elindeki mal (para olmayıp) ticarî eşyası olursa, onları satabilir. Azloluşu onu bu satıştan men edemez. Sattıktan sonra onun parasıyla başka bir şey alması caiz değildir.

Mal sahibi çalışanı azlettiğinde kapital tamamen dirhem ve dinara (yâni paraya) çevrilmiş ise, müdarip için, bundan böyle herhangi bir tasarruf caiz olamaz.

Ayrıldıkları zaman, halkta alacakları olup kâr da etmiş ise, hâkim o alacakların toplanmasıyla müdaribi yükümlü kılar. Eğer malda kâr yoksa yükümlü kılmaz, ancak kendisine «Mal sahibini, alacakları tahsil etmekte vekil kıl» diyecektir.

Müdarebe malından heîâk olan kısım, kârdan gitmiş sayılır, kapitalden değil. Eğer helak olan miktar, kârdan fazla ise müdarip mesul kılınmaz, (Çünkü o mal onun elinde emanettir.)

Kârı aralarında taksim edip mudarebe şirketi de haliyle kalırsa, bilâhare malın tümü veya bir kısmı helak olursa, her ikisi de aldıkları kârı geri getirirler; mal sahibi kapitalini kârdan alır, eğer bir şey fazla kalırsa yine aralarında taksim ederler. Eğer kâr, helak olan sermayeyi karşılamazsa, müdaribe, geri kalan kısmı

tazmin ettirilemez. Eğer iki taraf kârı taksim etmek suretiyle mudarebe şirketini feshettikten sonra yeniden kurdukları ikinci şirketin malı helak olursa birinciden elde ettikleri kârı geri veremezler.

Müdarip için, peşin ve borçla muamele etmek caizdir. Müdarip, şirketin malından olan köleyi ve cariyeyi evlendiremez.

14 VEKÂLET

İnsanın bizzat yapabileceği her işte, başkasını tevkil etmesi câizdir. Bütün haklar ve ispatlarında vekil edinmek caiz olur. Hakkı almak için, vekil edinmek caizdir. Ancak hadlar (cezalar) ve kısaslar da kendisi olmadığı halde vekil edinemez.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) dedi ki: “Husumetlerde, hasmın rızası olmazsa, vekil tutmak caiz olamaz, ancak müvekkil hasta veya üç gün ve daha fazla bir mesafede ise, hasmın rızası olmasa dahi vekil tutabilir.”

Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) dediler ki: “Hasmın rızası olmazsa bile, vekil tutmak caizdir.”

Vekil edinmenin şartlarındandır ki; müvekkil (vekil edinen) tasarruf edenlerden ve kendisine ahkâm lâzım gelenlerden olmalıdır. Vekil ise akdin ne olduğunu bilip kastedenlerden olmalıdır. (Yâni ikisi de âkil, baliğ ve müslüman gibi vasıflara hâiz olmalıdır.) Baliğ (ergenleşen) nur veya me'zun olan bir kimse, benzerini vekil edinirse caiz olur.

Eğer ticaret yapmaktan memnu, yalnız alışverişin ne olduğunu bilen bir çocuğu veya hacr (tasarruftan men) altında bulunan bir köleyi vekil edinirlerse, caiz olur. Vekil edilen çocuk ve köleye değil, ancak müvekillerîne hak taallûk eder.

Vekillerin yaptığı muameleler, iki kısma ayrılır.

1-Vekilin nefsine izafe ettiği (Yâni kendim için yapıyorum dediği) satış, alış ve icar gibi muameledir, bu akitlerin hakları vekile aittir, müvekkille hiç bir ilgisi yoktur. Vekil satılan malı müşteriye teslim eder, parasını alır, satın aldığı zaman para kendisinden istenir, satın aldığı malı kabullenir kusuru varsa geri vermek için mücadele eder (v.s.)

2- Müvekkiline izafe ettiği (Onun için yapıyorum dediği) müvekkili için nikâh kabullenmek, hul (para ile boşanmak) yapmak ve kasden akıtılan kandan ötür sulh yapmak gibi muamelelerde, haklar müvekkile taallûk eder, vekil ile hiç bir ilgisi yoktur. O halde hanım kocasının vekilinden mihrini istemez. Hanımın vekili, onu kocasına teslim etmekle mükellef değildir.

Müvekkil parayı istediği zaman, müşteri ona vermezlik yapabilir, verdiği takdirde de caiz olur. Vekil ikinci bir defa o parayı isteyemez. Bir kişiyi bir şeyi almaya vekil yaparsa, o şeyin cinsini, sıfatını ne kadar para edeceğini belirtmelidir. Ancak umumî bir vekâlet verdiği takdirde, "Gördüğünü bana al" diyecektir.

Vekil, satın aldığı malı teslim aldıktan sonra kusurlu olduğunun farkına varırsa ve mal da daha elinde ise kusurundan Ötürü geri çevirebilir.

Eğer satın alman hayvanı müvekkile teslim etmişse ancak onun izniyle geri verebilir.

Sarrafta para bozdurmak ve parayı seleme vermek akitlerde de vekil edinmek caiz olur. Bu iki surette vekil, karşı taraftan daha malı almazdan evvel ayrılırsa âkid bâtıl olur. Müvekkilin ayrılmasına ise itibar olunmaz.

Satın almak hususunda vekil edilmiş zat, parayı cebinden verip satın alınan malı alırsa o malı müvekkile vererek parasını ondan alabilir. Eğer satın alınan mal yanında hapsetmeden helak olursa müvekkilden gider. Vekilin parası düşmez. Vekil, parasını müvekkilden alıncaya kadar, satın aldığı malı hapsetmeye yetkisi vardır.

Eğer malı parasını almak için, hapsedip, mal helak olursa Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) a göre, rehindeki mesuliyet, İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) e göre, satılmış hayvanın mesuliyeti gibi mesul olur.

İki vekil tuttuğu zaman, ikisinden birisi diğerinin bulunmadığı bir sırada beraberce vekil olundukları dâvada tasarrufu caiz olamaz. Ancak husumet, parasız olarak ailesini boşamak, kölesini parasız azat etmek, yanındaki emaneti sahibine iade etmek veya borcunu vermek için vekil edinmişseler birisi bulunmadığı yerde diğeri tek başına bu gibi tasarrufları yapabilir. Vekil, vekil olunduğu işte başkasını vekil edinemez, ancak müvekkil vekil edinmesine izin vermişse veya kendisine; «bildiğin gibi yap» demiş ise (ikinci vekili tutabilir). Eğer birinci, vekil müvekkilinin izni olmaksızın ikinci bir vekil tutar. İkinci vekil, müvekkili birinci vekilin huzurunda muamele yaparsa caiz olur. Eğer esas vekil olmadığı bir zamanda âkid yapar, birinci vekil de onun yaptığı akdi caiz kılarsa, akdi caiz olur.

Müvekkil, vekili vekâletten azledebilir. Eğer vekile, azil haberi ulaşmamışsa, haberi alıncaya kadar vekilliğine devam eder ve tasarrufu caizdir.

Müvekkilin ölümü, devamlı deliliği ve darülharbe mürted olarak iltihakiyle vekâlet akdi bozulur. Kendisiyle kitabet muamelesi yapılan köle birisini vekil tutar da sonra söz olunan parayı vermekten âciz olursa veya ticaret etmeye mezun kılınan köle vekil tutar da sonra hacr altına alınırsa veya iki ortak vekil edinip bilâhare ayrılırlarsa, bütün bu şekillerde vekâlet akdini bozarlar, ister vekilin haberi olsun, ister olmasın. Vekil öldüğü veya daimî bir deliliğe tutulduğu zaman vekâleti bozulur. Eğer darülharbe mürted olarak iltihak ederse, müslüman olup geri gelinceye kadar tasarrufları caiz olamaz.

Herhangi bir şeyde çalıştırmak için vekil tuttuktan sonra, bizzat kendisi o şeyde tasarruf ederse vekâlet akdi bozulur.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, alışverişte vekil olan zat, babası, dedesi, evlâdı, torunu, ailesi, kölesi ve kitâbetlisiyle müvekkili namına alış veriş yapamaz.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) "Kölesi ve kitabetlisi hariç diğerlerinden günlük fiyatıyla satın alabilir” dediler. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, alışverişe vekil edilen bir kişinin az ve çokla satışı caiz olur, Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki;

Halkın benzerine kanmadığı bir azlıkla satarsa satışı caiz olamaz.

Satın alınmaya vekil edilen bir kimse, normal kıymetin benzeri ve halkın kanabileceği bir fazlalıkla satın alması caiz olur. Halkın kanmayacağı bir fazlalıkla satın alırsa caiz olamaz. Halkın kanmayacağı miktar: Eksperlerin (fiyat verenlerin) tahminlerine sığmayan miktardır.

Malın satışına vekil edilmiş şahıs, satın alana kefil olduğu zaman kefaleti bozuktur.

Efendi, kölesinin satışına birisini vekil yapar o da, kölenin yarısını satarsa, Ebû Hanife’ye göre, bu satış caiz olmuştur. Bir kölenin satın alınmasına vekil eder o da, kölenin yarısını alırsa, o satın alınma muamelesi müvekkilin caiz kılmasına bağlıdır; diğer yarısını da alırsa müvekkile hepsinin kabul edilmesi lâzım olur.

On batman eti bir dirhemle almaya vekil edildiği zaman, o da, yirmi batman eti bir dirhemle satın alırsa —ki o gibi etin on batmanı bir dirhemle satılır— Ebû Hanifeye göre; müvekkil bu etten on batmanı yarım dirhemle kabul eder.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Yirmi batmanın hepsini alacaktır» dediler. Belli bir şeyi almak için, vekil tutarsa artık vekil o malı öz nefsine alamaz. Belli etmediği bir köleyi satın almak için vekil edildiği zaman, bir köleyi satın alırsa, o köle vekilindir. Meğerki müvekkili için almasını niyet eder veya müvekkilinin parasiyle satın alırsa (o zaman köle müvekkilin olur.)

Husumette vekil olan bir zat, Ebû Hanife, Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, sadece teslim almak vekilidir. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre; borcu almak için vekil tutulan bir zat, husumet için de vekildir. Vekil, kadının huzurunda dâvayı müvekkilinin aleyhinde ikrar ettiği zaman, ikrarı caiz olur. Ebû Hanife ve Muhammed'e göre, kadının yanında olmadığı takdirde vekilin müvekkili aleyhindeki ikrarı caiz olamaz ve vekil bu ikrariyle dâva vekilliğinden çıkmış olur. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) dedi ki; “Kadıdan başka olan zatların yanındaki ikrarı da caizdir.”

Kayıp şahsın alacağını tahsilde vekili olduğunu iddia eden bir kimseyi, borçlu da doğrularsa, parayı ona teslim etmekle emrolunur, doğrularsa hakkını almış sayılır. Doğrulamazsa, yeniden borçlu alacağını vermeye zorlanır. Evvelce vekile verdiği mal daha mevcut ise, malını vekilden geri alır. Kişi, «Sendeki emanetini almak için falanın vekiliyim» dese, emanetçi de onu tasdik ederse, emaneti ona teslim et diye emanetçi zorlanamaz.

15 KEFÂLET

Kefalet iki türlüdür.

1 - Nefsiyle kefil olmak.

2 - Malıyla kefil olmak.

1 -Nefsiyle kefalet caizdir. Bu kefaletle mesuliyet derecesi, kefili olduğu zatı bulundurmaktır. Bu biçim kefalet, «Falanın nefsine veya boynuna veya ruhuna veya cesedine veya başına veya yarısına veya üçte birine kefil oldum» dediği zaman akdolunur. Ben ona zâmin (mesul) oldum, o benim üzerime olsun, ben onun önderiyim veya kefiliyim, dediği zaman, kefalet akdolunur.

Kefil, kefili bulduğu zatı, muayyen bir vakitte teslim edeceğini şart koşarsa ve alacaklı da, o zamanda kefilden teslim edilmesini isterse, hazır edilmesi kefile vacip olur. Eğer kefil onu hazır ederse ne âlâ, eğer hazır etmezse hazır edilinceye kadar, kadı kefili hapseder. Ne zamanki kefil, kefili olduğu zatı hazır edip alacaklıya mahkeme etmesine gücü yettiği bir yerde teslim ederse o zaman kefillikten kurtulur.

Kadının meclisinde teslim etmek şartıyla kefil olursa ve getirip çarşıda teslim ederse, kefaletten kurtulur, çölde teslim ederse kurtulamaz. Kefili olan zat, öldüğü zaman, nefsiyle kefil olan şahıs kefaletten kurtulur.

Nefsiyle kefil olup borçlu falan vakitte borcunu edâ etmezse, “Bin lira borcunun zâmini olurum” dese, o zaman da borçlu borcunu getirmese, kefile malî mesuliyet lâzım olur, nefsiyle kefil olması onu kurtaramaz. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nin nezdinde hadlar (cezalar) ve kısaslarda nefisle kefil olmak caiz değildir.

2 -Alınacak mal, sahih bir borç olduğu zaman —ister miktarı belli ister meçhul olsun- malla kefil olmak caizdir. Meselâ: “Filânın üzerinde olan bin (liraya) veya onda olan alacağına veya bu satışta sana düşeri payına kefil oldum” demesi gibi.

Alacaklı muhayyerdir; dilerse alacağını borçludan, dilerse kefilden ister.

Kefaleti şarta bağlamak caiz olur, meselâ: «Eğer falan adama satarsan benim üzerime olsun veya onun üzerinde sabit olan hakkın benim üzerime olsun veya senden gasbettîği benim üzerime olsun» demesi gibi...

Kefilin «Senin onda olan hakkına kefil oldum» demesinden sonra delille sabit oldu ki, muhatabın onda bin (lirası) vardır, o zaman kefil o paradan mesul tutulur. Eğer delille alacağın miktarı belli olmasa yeminiyle beraber kefilin belirttiği miktar kabul olunur. Borçlu kefilin dediğinden daha fazlasını itiraf ederse bile, fazlasından kefil mesul değildir (Ancak borçlu itirafından mesuldür.)

Borçlunun isteğiyle kendisine kefil olunduğu gibi, isteği olmaksızın da kendisine kefil olunmak caiz olur. Eğer kişinin isteğiyle kefil olmuşsa onun yerine verdiği parayı bilâhare ondan alır. Eğer teklifi olmaksızın kefili olmuşsa verdiği parayı bilâhare ondan alamaz, çünkü teberrudur.

Kefil, daha borcunu vermezden evvel borçludan para istemeye yetkili değildir, eğer borcun alınması için, kefil alacaklının takibine maruz kalırsa, kefili olduğu zatı, kendisini takip edilmekten kurtarıncaya kadar sıkıştırabilir. Alacaklı, borçluyu borçtan affettiği veya oradan borcunu tamamen aldığı zaman kefil de kurtulur. Alacaklı kefilin, zimmetini beri ederse (Yâni kefili mesuliyetinden azat ederse) borçlunun zimmeti beri olamaz.

Kefil olmaktan çıkmayı, herhangi bir şarta bağlamak caiz olamaz.

Alınması kefilden mümkün olmayan (had, cezalar ve kısaslar gibi) bir hakta kefil olması caiz değildir.

Müşterinin vereceği paradan dolayı, müşteriye kefil olursa caiz olur. Satılmış maldan ötürü satıcıya kefil olursa, doğru değildir. Belli bir hayvanı yükletmek için icar ederse, kefil olmak doğru değil, belli değilse doğrudur.

Kefalet ancak âkid yapılan mecliste alacaklının, kabullenmesiyle doğru olabilir. Fakat bu hükümden bir mesele hariçtir. (Yâni o meselede alacaklı kabul etmese bile kefillik caiz olur). O mesele şöyledir: Hasta, vârisine der ki; «Halkın bendeki, alacaklarına kefil ol.»

Alacaklılar hazır olmadıkları halde de vârisin kefil olması câizdir.

Borç, iki kişide olup birisi diğerinin kefili ise, verdiği miktar, borcun yarısından

(Yâni kendisine düşen kısımdan) fazla olmadıkça arkadaşından bir şey alamaz. Eğer yarısından fazla (yâni payından fazla) vermiş ise, o verilmiş miktarı arkadaşından tahsil eder.

İki kişi arka arkaya bin (lira) borcu olan bir zata, yekdiğerinin kefili olmak şartıyla kefil olursa, birisinin verdiği paranın yarısını —ister az olsun isterse çok olsun— ortağından alır.

Hürün de, kölenin de, bir kölenin kitabet borcuna kefil olunması caiz değildir.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, fakir olarak ölen bir kimse için alacaklılara nezdinde kefil olmak caiz olmaz. Ebû Yusuf ve Muhammed «Doğru olur» dediler.

16 HAVÂLE

Borçları havale etmek caizdir. Havale ancak verecekli, alacaklı ve kendisine borcun verilmesi, havale edilen zatların rızasıyla doğru olur.

Havale muamelesi tamam olduğu zaman, havaleyi yapan borçlu borçtan kurtulur, alacaklı havale yapan borçludan bir şey istemez. Meğerki hakkı zayi olursa o zaman esas borçlusundan hakkını talep edebilir.

Hakkın helak olmak mânasında olan (tevaa) Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, iki emirden birisiyle olur: Ya üzerine havale yapılan şahıs havaleyi ispat eden delilin olmadığı için yemin ederek havaleyi inkâr etmesi veya iflâslı olarak ölmesiyledir. (O zaman alacaklı, eski borçludan hakkını alır.)

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, bu iki şekille beraber üçüncü bir şekil daha vardır. Şöyle ki: «Havaleyi kabul eden şahıs daha hayatta iken hâkim tarafından müflis ilân edilmesidir.» (Yani bu şekilde de alacaklı eski borçludan hakkını tahsil eder.)

Borcun kendisine havale edilmesini kabullenen zat, borcu havale ettirenden o kadar mal istediğinde, havale yaptıran “Sende alacağım vardır, ona karşılık sana bu borcu havale ettim” dese, sözü kabul olunmaz. Belki o borç kadar para vermesi lâzım gelir.

Muhil (havale eden) Muhtal'a (havale edilene) «Benim için alırsın diye sana havale ettim» dese havale edilen de «Hayır sende alacağım vardı, onun karşılığı olarak bana havale ettin» dese havale yapanın sözü kabul olunur. Safatıç mekruhtur. Safatıç: Alacaklıya yol emniyetini temin eden borca vermedir.

17 SULH

Sulh üç kısımdır:

1- İkrarla sulh,

2 -Sükûtla sulh —Davalı, dâvayı ne ikrar ve ne de reddeder—

3 -İnkârla sulh

Bütün bunlar caizdir. İkrarla sulh, malla maldan vâki olursa, satılanlarda ne hüküm varsa onda da o hüküm itibar olunur. Eğer menfaatle maldan vâki olursa, icarda muteber olan hüküm burada muteber olur. Sükût ve inkârla yapılan sulh, dâvâlının hakkında yeminden halâs ve mücadele kapısının kapanması içindir. Dâva olunanın hakkında ise, muvazaa (karşılık) içindir. O halde müsalâha ev için yapıldığı zaman şüf'a yoktur. Ev ile yapıldığı zaman şüf'a vacip olur.

İkrarla sulh olunduğunda, dâva olunanın bir kısmı başkasının hakkı olarak ortaya çıktı ise dâvâlı o nisbette verdiği paradan geri alır. Eğer sükût veya inkârla sulh yapılırsa, bilâhare dâva olunan malın (bütünü) başkasının hakkı olarak ortaya çıkarsa davacı münakaşayı bu sefer malın yeni sahibiyle yapar, eski dâvâlıdan aldığını ona geri verir. Eğer dâva olunan malın bir kısmı başkasının hakkı olarak tebeyyün ederse, onun karşılığında aldığını geri verir. Onun için de yeni hak sahibiyle mücadele eder. Eğer bir evde beyan etmediği bir hakkı iddia ederek onun karşılığı olarak bir miktar parayla sulh yapılırsa, bilâhare o evin bir kısmı başkasının malı olarak ortaya çıktığında, ev sahibi davacıya verdiğinden bir şey geri alamaz. Çünkü davacının hakkının geri kalan kısımda olması mümkündür. Mal, menfaat, kasden veya yanlışlıkla cinayet dâvalarında sulh caizdir. (Allahın hakkı olan) Hadd vurma dâvasında sulh caiz değildir. Bir erkek, bir kadına karşı «nikâhlımdır» diye, iddia eder kadın da inkâr eder ve dâvayı terketmesi için, erkeğe bir miktar mal verip sulh ederse caizdir. Bu sulh aslında hul (Talâkını satın almak) tır. Eğer bir kadın bir erkeğin nikâhlısı olduğunu iddia ederse, o erkekte kendisine, dâvasından vaz geçmek için biraz mal verip sulh ederse caiz değildir.

Eğer bir kişiyi, «Kölemdir» diye idda ederse, o kölenin kendisine verdiği bir miktar mal ile sulh yaparsa caiz olur. Bu gibi sulh, dâvâlının hakkında malla azat

etmek mânasını taşır.

Borçlanma yoluyla başkasının hakkı olan şey üzerinde vâki olan sulh, bedel verme ve almaya hamlolunmaz. Belki hakkının bir kısmını aldı, diğerini affetti mânasına gelir. Bir kişide, halis bin dirhemi olup karışık beş yüz dirhemle sulh edenin sulha caiz olur. Sanki hakkının bir kısmından verecekliyi beri etmiş, diğer kısmını da almıştır. Eğer bilâhare alınacak bin dirhem üzerinde sulh ederse, caiz olur ve sanki alacağının ta kendisini tehir etmiştir. Eğer hazırda verilmesi gereken para yerinde bir aya kadar tehirli verilecek altınlar üzerinde müsalâha yaparsa caiz olmaz. Eğer müeccel bin (lirasının) yerine beş yüz hazırla sulh yaparsa caiz olmaz. Eğer vereceklideki bin siyah liraya karşı beş yüz beyazla sulh ederse, caiz olamaz. Bir kimse, bir kişiyi yerinde sulh etmeye vekil eder o vekil de hasımla sulh etse, kendisine sulh olunan miktarın verilmesi lâzım değildir. Ancak zâmin olursa, üzerinde sulh yapılan mal müvekkile lâzım olur. Eğer «Zeyd» (Amrin) emri olmadığı halde onun yerinde bir şey üzerinde sulh yaparsa, bu sulh dört kısma ayrılır:

1-Eğer mal üzerine müsaleha yaparsa veya mala zâmin olursa sulh doğru olur.

2 -«Seninle bin üzerinde sulh ettim» deyip, o bini teslim ederse sulh tamamdır.

3 -Eğer «Seninle bin üzerinde sulh ettim» deyip, teslim etmezse, o zaman sulh akdi muallâktır, eğer dâvâlı caiz kılarsa caiz olur ve bini vermesi icap eder, eğer caiz kılmasa bâtıl olur. Borç iki ortak arasında müşterek olduğu zaman, birisi payı için bir elbise ile sulh ederse, diğer ortak muhayyerdir, dilerse borçludan yarı borcunu talep eder alır, dilerse Alman elbisenin yarısını ortağından alır. Meğerki ortağı kendisine borcun dörtte biriyle zâmin olursa yukarıdaki iki işlemden de feragat edebilir. Eğer ortak payının yarısını alırsa, diğer ortak o, aldığı malda ona ortak olup bilâhare her ikisi birden borçludan diğer alacaklarını alırlar.

Eğer ortaklardan birisi alacaktaki payı ile bir eşya alırsa ortağı onu borcun dörtte birisiyle zâmin kılar. (Başkasıyla bir ta'mda) selem yapan iki kişiden birisi, anaparasını geri almak suretiyle sulh yaparsa, Ebû Hanife ve Muhammed'e göre, caiz olamaz. Ebû Yusuf «Sulh caiz olur» dedi. Metruke mal, birkaç varâsin ise o maldan birisine bir şey vererek sulh ederlerse, eğer o mal gayrimenkul veya ticaret eşyası ise, bu sulh caizdir. İster verdikleri mal az, ister çok olsun... Tereke gümüşse, altın, altınsa gümüş verirlerse yine sulh caiz olur. Eğer tereke altın,

gümüş ve bunların gayrisinden ibaretse ve vârislerin içinden biriyle, gümüş veya altınla sulh olsalar, verilen şey o cinsten olan hissesinden çok olması gerektir. Tâ ki o, cinsteki payı misliyle ödenmiş ve fazlası da mirastan diğer haklarının karşılığı olsun. Terekenin bir kısmı başkalarda borç olduğu halde, vârisler aralarından birisiyle (bir varisle) borçtan istifade etmemek ve o borcun tümü onlara kalmak için, müsaleha ederlerse, bu sulh bâtıldır. Eğer o vârisle, borçluları, hakkından beri etmek ve bir daha da borçlulardan bir şey istememek suretiyle sulh yapılırsa, caizdir.

18 HİBE

Hibe, icap (Hibe ettim) ve kabulle (Kabul ettim) caiz ve hibe edilen nesneyi almakla tamam olur. Kendisine hibe yapılan zat, aynı mecliste hibe yapanın emri olmaksızın hibe olunan malı alırsa caiz olur. Eğer ayrıldıktan sonra ise, ancak hibe edenin emriyle olması caiz olur. Hibe, «Sana hibe ettim, hakkımdan verdim, verdim ve bu yemeği sana yedirdim, bu elbiseyi sana verdim, bu şeyi sağlığın müddetince sana verdim. Seni bu hayvana bindirdim. Eğer bu sözden hibe etmeyi niyet ederse…» gibi sözleriyle münakit (olmuş) olur. Taksim olunan şeyde ancak sahibinin elinden çıkmış ve taksim olunmuş ise, hibesi caiz olur. Taksim olunmayan şeyde belli olmayan payın hibesi caizdir.

Bir yerin belli olmayan bir parçasını hibe etmek fasittir. Meğerki taksim edip teslim ederse, hibesi caiz olur. Eğer buğdayda olan unu ve susamda olan yağı hibe ederse, fasittir, öğütüp teslim ederse bile, caiz olamaz. Hibe edilen âyin, kendisine hibe edilenin elinde ise verip, yeniden, almazsa dahi, hibe ile mülk edinir.

Baba, küçük oğluna hibe ettiği zaman, oğlan hibe akdiyle o malı mülk edinmiş olur. Küçük çocuğa, ecnebi bir kimse bir şey hibe ederse babasının o malı kabullenmesiyle hibe muamelesi tamam olur. Yetime hibe yapıldığında, velisi kabul ederse caiz olur. Eğer o yetim annesinin koynunda ise, annesi kabullenirse caizdir.

Bir ecnebinin yanında büyümekte ise, o ecnebi onun için kabul ederse caizdir. Çocuk bizzat hibeyi kabul ederse yine caiz olur. İki kişi birden birisine bir evi hibe ederlerse, caiz olur. Bir kişinin iki kimseye bir ev hibe etmesi, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, caiz olmaz. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Sahihtir» dediler. Bir kimse, bir yabancıya bir şey hibe ederse, cayabilir. Meğerki yabancı, hibeciye karşılık bir şey vermiş, hibeye ayrılmaz bir şey eklemişse ya da âkideyin (veren, alan) den birisi ölür veya hibe edilen mal hibe olanın mülkünden çıkarsa. Eğer bir yakınına hibe yaparsa, caymak yoktur. Eşlerden biri diğerine hibe ettiği zaman da caymak yoktur. Hibe alan, hibe verene «Hibenin ivezi veya bedeli olarak ve karşılığında bu şeyi al» dese hibecî de alırsa caymak ortadan kalkar. Ecnebi bir kimse hibe alanın yerinde teberru yoluyla, bir şeyi ivez olarak hibeciye verirse, o da o ivezi

kabullenirse caymak hakkı ortadan kalkar. Hibe edilen malın yarısı başkasının hakkı olarak çıkarsa, hibe alan verdiği ivezin yarısını geri alır. Eğer ivezin yarısı başkasının hakkı olarak ortaya çıkarsa, hibe eden, bütün ivezi geri vermedikçe hibe edilen malı geri alamaz.

Hibeden caymak, ancak iki tarafın rızası veya hâkimin hükmüyle olur. Hibe edilen şey yok olduktan sonra, başkasının hakkı olduğu bilinir, hak sahibi hibeyi alanı zâmin kılarsa, hibeciden hiç bir şey geri almaz. İvez verecek şartıyla hibe yapılmışsa, iki ivezde de almak lâzımdır, iki taraf yekdiğerine verdiklerini aldıkları zaman, âkid sahih olur ve alışveriş hükmüne girer. Ayıp ve beğenmemezlikten ötürü hibe edilen mal geri çevrilir ve kendisinde şuf'a vacip olur. Ümra, (Ömür müddetînce birisine bir şey hibe etmek) caizdir. Hayatta oldukça, kendisine hibe yapılanındır, öldükten sonra vârislerine intikal eder. Rükbâ (Eğer senden evvel ölürsem bu ev senin olsun. Eğer sen benden evvel ölürsen tekrar benim olsun) Ebû Hanife'ye ve Muhammed'e göre, bâtıldır. Ebû Yusuf «Caizdir» dedi.

Cariyeyi hamlsizin hibe ederse hibesi sahih, istisnası bâtıldır. Sadaka, hibe gibidir. Ancak kabizle almakla sahih olur. Taksimi kabullenen ortak maldan sadaka caiz olmaz. İki fakire bir şeyi sadaka verirse caiz olur. Alındıktan sonra sadakadan caymak yoktur. Kim ki malını sadaka vermek için adarsa elinde bulunup kendisinde zekât vacip olan malın cinsinden verir. Mülkünü sadaka vermeye adayan bir kimseye, bütün mülkünü vermek düşer.

Kendisine «Kendini geçindirecek bir malı edinceye kadar sana ve aile efradına yetecek miktarı elinde bulundur, malı edindiği o zaman elinde bulundurduğun mal kadarını» ver denilecektir.

19 VAKIF

Ebû Hanife'ye göre, vakfedenin mülkü, vakıf malından ancak hâkimin hükmü veya vâkifin ölümüne ta'lik edilmesiyle zail olur. Ölüme talik misali: «Öldüğüm zaman evimi falan adama vakfettim» demesidir.

Ebû Yusuf, “Vakıf ettim” demesiyle mülkiyeti zail olur dedi. Muhammed «Mülkiyet, vakfedilen mal için bir mütevelli bulup teslim etmedikçe, zail olmaz» dedi. Bu imamların dediklerine göre vakıf sahih olduğu takdirde vâkifin (vakfedenin) mülkünden çıkar, mevkufun aleyh (kendisine vakıf yapılan) nin mülküne dâhil olamaz.

Taksim olunmamış bir malın vakfedilmesi Ebû Yusuf'a göre, caizdir. İmam-ı Muhammed «Caiz değildir» dedi. İmam-ı Azam ve Muhammed'e göre, sonunu, hiç bir zaman ortadan kaldırılmayan bir cihete bağlamadıkça vakıf tamam olamaz. Ebû Yusuf: «Ardı gelen bir cihete bağlarsa dahi caiz olur» dedi. O cihet yok olduktan sonra vakıf malı fakirlere her ne kadar dememiş ise de intikal eder. Gayrimenkulün vakfı, sahihtir. Naklolunan ve değiştirilen malın vakfı caiz değildir.

Ebû Yusuf diyor ki: “Bir çiftliği, sığırları ve kölesi bulunan, hizmetçileriyle beraber vakfederse caizdir.” İmam-ı Muhammed «At ve silâhın vakfı caizdir» dedi.

Vakıf sahih olunduğu zaman, satışı ve başkasına mülk edilmesi caiz olamaz, ancak Ebû Yusuf'a göre, taksim edilmemiş mal ise, ortak da taksimi isterse taksim edilmesi sahih olur. İster vâkifi (vakfeden) şart etsin, ister etmesin, vakfedilen maldan gelen kârla o malın tamiri vaciptir. Eğer bir evi, çocuğunun içinde oturması şartıyla vakfetse ta'miri oturana aittir. Eğer oturan yapmasa veya fakirse, hâkim evi icara verir. Ücretiyle ta'mir ettirir. Ta'mirdan sonra oturma hakkına sahip olan kimseye, geri verir. Eğer ihtiyaç varsa, hâkim tarafından vakfın yıkılmış bina ve âletleri diğer kısmın ta'mirine sarfedilir. Eğer ihtiyaç yoksa oluncaya kadar saklanır, bilâhare sarfedilir. Hâkimin, yıkılmış kısmı müstahaklar arasında taksim etmesi caiz olamaz. Ebû Yusuf'a göre, vakfeden zat, vakfın menfaatini veya mütevelliğini, kendisine kılarsa caizdir. Cami yaptığında, yol açmasıyla ve halka orada namaz kılma için izin vermesiyle mülkünden

ayırtmadıkça mülkiyetinden çıkmaz. Ebû Hanife'ye göre, tek bir kişi orada namaz kıldığı zaman mülkiyetinden çıkar.

Ebû Yusuf dedi ki «Ben bunu cami yaptım» demesiyle, mülkünden çıkar. Ebû Hanife nezdinde, bir kimse arazisinde müslümanlara çeşme veya yolculara han, kervansaray veya mezarlık yaparsa, hâkim hüküm vermedikçe mülkiyetinden çıkmaz.» İmam-ı Ebû Yusuf'a göre sözüyle, İmamı Muhammed'e göre çeşmeden su içtikleri, han ve kervansarayda oturdukları, mezarlıkta defin yaptıkları takdirde mülkünden çıkar.

20 GASB

Bir kimse, benzeri bulunan bir şeyi gasbedip, elinde helak olursa benzeri ile tazmin ettirilir. Eğer benzeri olmayan bir şey ise, kıymetini vermekle mükellef kılınır. Gasbedene, gasp ettiği şeyin aynısının geri verilmesi lâzım gelir. Eğer helak olduğunu iddia ederse, hâkim onu, hakikati bilinceye kadar hapseder. Bilâhare bedelini vermekle hükmeder. Gasp ancak menkul şeylerde olabilir. O halde Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre, gayrimenkulü gasbettiği zaman elinde helak olursa zâmin olmaz. İmam-ı Muhammed «Zâmin olur» buyurdu. Gâsibin (gaspedenin) fiiliyle ve oturmasıyla eksilen miktarı, bütün imamlara göre, tazmin edilmesi lâzımdır.

Gâsibin elinde gerek kendisinin fiiliyle, gerekse başkasının fiiliyle helak olan malın cezasını vermek kendisine düşer. Gasbolunan nesne, elinde noksanlaşırsa, yine o noksanlık kadar ceza vermelidir.

Başkasının koyununu kesenin hakkında, koyun sahibi muhayyerdir; dilerse onu kıymetiyle cezalandırır ve koyunun gövdesini kendisine teslim eder, isterse hâsıl olan eksikliğin bedelini alır.

Başkasının elbisesini az yırtarsa, noksanlığına zâmin olur. Eğer bütün değerini iptal edecek büyük bir şekilde yırtarsa, elbise sahibi, ona elbisenin bütün kıymetini ödetebilir.

Gasibin fiiliyle, ismi ve büyük değerleri silinecek derecede gasbolunan malını aynısı bozulduğunda, eski sahibinin mülkiyetinden çıkar, gasibin mülkü olur ve gasip ona zâmin olur.

Ve bedelini vermedikçe, ondan menfaatlenmesi de helâl olamaz. Bunun misali: Bir koyunu gasbedip keserek kebap yapması ve pişirmesi, buğdayı gasb edip öğütmesi yahut da demiri gasbedip kılıç yapması veya bakırı gasbedip kap yapması gibi.

Eğer gümüş veya altını gasbeder eritir ve para yaparsa Ebû Hanife'ye göre, sahibinin mülkünden çıkmaz. Saç ağacını gasbedip, üzerinde bir ev inşa ederse sahibinin mülkünden çıkar, gasibe kıymetini sahibine vermek lâzım gelir. Bir araziyi gasbedip bağ diktiği veya üzerinde ev yaptığı zaman «Ağacı ve binayı

kaldır, araziyi boş olarak sahibine teslim et» denilecektir. Eğer ağaç ve binanın sökülmesiyle kıymeti azalırsa, arazi sahibi, onların sökük olduğu haldeki, kıymetlerini gasibe verir onlar arazi sahibine kalır.

Bir elbiseyi gasbedip boyatırsa veya kavutu (kavuzu) gasbedip yağ ile karıştırırsa malın sahibi muhayyerdir; dilerse boyasız elbisenin kıymetini ve yağsız kavutun benzerini gasipten alıp, onları da gasibe teslim eder, dilerse onları öylece kabul ederek boyanın ve yağın parasını gasibe verir. Bir ayni gasbedip gizlerse, malın sahibi onu kıymet vermekle cezalandırırsa, o âyin gasibin mülkü olur. Malın kıymeti hakkında yemin ile beraber gasibin sözü makbul olur. Meğerki malın sahibi, şahit ile onun dediğinden daha fazlasını ispat etse.

Eğer gasbolunmuş âyin bilâhare görünürse, kıymeti de mal sahibinin sözü veya getirdiği delille veya gasibin yeminden çekinmesiyle sabit olan miktardan daha fazla ise, mal sahibi için pişmanlık yoktur. Eğer daha evvelce gasibin yeminli sözü ile kıymetlendirilmiş ise, sahibi muhayyerdir; dilerse tazminata razı olur, dilerse tazminatı geri verir, malın kendisini alır. Gasbolunan malın yavrusu ve ziyadesi bostanın meyveleri gasibin (gasbedenin) elinde emanettir.

Eğer kusuru olmaksızın veya sahibinin isteğine rağmen vermemeye kalkışmaksızın gasibin elinde helâk olursa, zâmin olmaz. (Aksiyle helak olursa zâmin olur.)

Doğum ile cariyede meydana gelen eksiklik gasibe yüklenir. Eğer doğan çocuğun kıymeti o eksikliği karşılarsa, o eksiklik çocukla tamamlanır. Gasip eksikliğin cezasından kurtulur.

Gasip, gasbolunan malı kullanarak eksiltmezse, kıymetinden sorumlu değildir.

Müslüman, zımminin şarabını veya domuzunu helak ederse, kıymetlerini vermelidir. Eğer müslüman, müslümanın şarap ve domuzunu yok ederse zâmin olamaz.

21 VEDÎ’A

Vedia (Muhafaza edilmek için başkasına teslim edilen mal) Müdâ'in (emanetçi) elinde emanettir. Helak olunduğunda, emanetçi mesul değildir.

Emanetçinin kendisi de, emrinin altında bulunanlar da o emaneti koruyabilir. Başkalarıyla korur veya başkasına emanet ederse, zâmin olur. Ancak evi yandığı zaman komşusuna teslim ederse veya batmak üzere olan bir gemiden diğer bir gemiye atarsa mesul olmaz.

Eğer emanetçi, emaneti ayırdedilmiyecek şekilde malına katarsa, zâmin olur. Emanet sahibi, emanetini istediği zaman emanetçi verebildiği halde vermezse zâmin olur. Emanetçinin haberi olmadığı halde, emanet mal onun malına karışırsa, sahibiyle ortak olur.

Emanetçi, emanetin bir kısmını infak ederse, bilâhare mislini geri verip diğeriyle karıştırırsa hepsinin zâmini olur. Emanetçi, evvelâ emanette suiistimal yapar. Meselâ hayvana biner, elbiseyi giyer veya köleyi çalıştırırsa veya başkasına emanet bırakırsa bilâhare suistimali kaldırırsa ve emaneti geri getirirse, zâminlik ortadan kalkar.

Eğer emanet sahibi, emaneti ister, emanetçi de inkâr ederse, zâmin olur. Bilâhare itiraf ederse bile zâminlikten çıkmaz.

Ağırlığı ve masrafı varsa bile emanetçi, emaneti beraberinde yolculuğa çıkarabilir.

İki kişi birden, birisine emanet bıraktığında birisi tek başına gelip payını isterse İmam-ı Azam’a göre, diğeri gelmezden evvel emanetçi gelene payını vermez. Ebû Yusuf ve Muhammed «Payını verecektir» dediler.

Bir kişi, taksim olunan bir şeyi, iki kişiye emanet ederse, birisi diğerine payını teslim etmez, ancak taksim eder herkes payını korur. Eğer taksim olunmayan şeylerden olsa birisi diğerinin izniyle hepsini muhafaza edebilir.

Emanet sahibi emanetçiye hanımına teslim etme dese, o da zevcesine teslim ederse zâmin olamaz. Eğer bir odayı kastederek, bu odada muhafaza et dese,

emanetçi de evin diğer bir odasında muhafaza ederse, zâmin olamaz. Başka bir evde muhafaza ederse zâmin olur.

22 Â’RİYE

Â’riye caizdir. Â’riye: Menfaatleri bedelsiz olarak başkasına mal etmektir.(Bu yeri sana arîye verdim, sana yedirdim, —hibe kasdetmemek şartiyle— bu elbiseyi sana verdim. Seni bu hayvana bindirdim, bu köleyi sana hizmetçi yaptım, evim sana meskendir, evim sana hayatım boyunca meskendir.) Sözleriyle doğru olur.

Muui’r: Bedelsiz olarak başkasına bir şeyi mülk eden istediği anda a'riyeden cayabilir. A'riye emanettir. Eğer kendiliğinden helak olursa, hiç bir mesuliyet yoktur.

Müste’ir: A'riyeyi kabullenen a'riye olarak aldığı şeyi icara veremez. Fakat çalıştıranın değişmesiyle zarar görmeyen bir malı, diğerine a'riye suretiyle verebilir.

Dirhemlerin, dinarların, altınların, ölçülen ve tartılan malların a'riyeye verilmesi alanın boynunda borç olur.

Ev yaptırmak ve ağaç dikmek için, bir araziyi a'riye suretiyle alırsa caizdir. A'riyeye malını veren zat, a'riyeyi alandan ev ve ağaçlarının sökmesini isteyebilir. Eğer a'riyenin vakti yoksa zâmin de olamaz.

1-A’riyenin müddeti olduğu halde, Muui'r vakit gelmezden evvel cayarsa, ev ile ağaçların sökülmesiyle eksilen kıymetlerine zâmin olur.

A'riyeye verilen malın sahibine geri getirme ücreti müstei're (A'riyeyi alana) aittir. Ücrete verilen şeyin geri getirme ücreti ise icara verene aittir. Gasp edilen malın geri getirme ücreti gasbedene aittir.

Bir hayvanı a'riye yoluyla alıp kendiliğinden hayvanı sahibinin ahırına bırakırsa zâmin olmaz. Eğer bir ayni a'riye yoluyla alıp bilâhare sahibine teslim etmeksizin evine bırakırsa zâmin olmaz. Eğer emaneti, sahibine teslim etmeksizin evine bırakırsa zâmin olur.

23 LAKÎT

Lakît: Ehli tarafından nafakasından korkularak terkedilen çocuk. Lakit hürdür. Nafakası hazineye aittir.

Onu alan kişinin elinden, hiç bir kimse alamaz. Eğer birisi «Oğlumdur» diye iddia ederse sözü kabul olunur. Kendisine teslim edilir. Eğer iki kişi bu iddiada ise, fakat birisi bedenindeki bir alâmeti söylerse buna verilir.

Çocuk, müslümanların bir şehrinde veya bir köyünde bulunduğu halde bir zımmî, «oğlumdur» diye iddia ederse nesebi sabit olur, fakat kendisi müslüman diyarında bulunduğu için müslümandır. Eğer zımmîlerin köyünde, Havra'da veya kilisede bulunursa, zımmî sayılır.

Birisi «Lakît benim kölemdir» diye iddia ederse iddiası kabul olunmaz. Eğer bir köle «Oğlumdur» diye iddia ederse nesebi sabit olur, fakat hürdür. Eğer lakîtle bağlı bir mal üzerinde bulunursa o mal onundur.

Mültekit (çocuğu bulan) in lakîti evlendirmesi ve malında tasarruf etmesi caiz olamaz. Çünkü velisi değildir.

Lakîte yapılan hibeleri onun için kabullenmesi, lakîti sanata vermesi ve ücretle çalıştırması caiz olur.

24 LUKATA

Korumak ve sahibine vermek için şahitli olarak yerden alınan lukata (kaybolan şey) emanettir. Eğer bulunan şey on dirhemden daha azsa, birkaç gün bulduğu yerde tarifini yapacaktır.

Eğer on ve daha fazla ise, bir sene müddetle halka bildirecektir. Eğer sahibi çıkarsa alır. Eğer çıkmazsa onun niyetiyle sadakaya verir. Bilâhare sahibi gelirse muhayyerdir, isterse sadakayı kabul eder, isterse yerde bulan zatı, zâmın kılar, yâni parasını ondan alır.

Sahipsiz koyun, sığır ve devenin alınması caiz olur. Eğer alan adam, hâkimin hükmü olmaksızın bunlara nafaka verirse kendiliğinden vermiş olur. Eğer hâkimin emriyle yedirirse sahiplerinin borcu olur.

Bu hâdise, hâkime götürüldüğü zaman hâkim düşünür. Eğer hayvanın kârı varsa ücretle verilecek ve ücretinden kendisine yedirilir. Eğer menfaati yok ise hâkim de yiyeceğinin kıymetini kapsamasından korkarsa, satar parasının muhafaza edilmesini emreder. Eğer kendisine yedirmekte menfaat varsa, yedirmeye izin verir ve nafakayı sahibine borç kılar.

Hayvanın sahibi geldiği zaman besleyen, nafakayı alıncaya kadar vermeyebilir. Helâl ve haram (Mekke) arazisinden bulunan Lukta (bulunan eşya) lara eşittir. Hükümleri aynıdır.

Bir kişi, gelip luktanın kendisine ait olduğunu iddia ederse, şahit ve delil getirmedikçe kendisine verilmez. Alâmetini söylediği zaman, bulan zat kendiliğinden verebilir. Fakat mahkemece vermeye zorlanmaz.

Lukta, zengine sadaka olarak verilmez. Eğer luktayı bulan zat zengin ise, ondan istifade etmesi haramdır. Eğer bulan zat, fakirse ondan menfaatlenmesinde beis yoktur. Luktayı bulan zat zengin ise, fakir olan babasına, oğluna ve zevcesine verebilir. Allah (celle celâlüh) daha iyi bilir.

25 HUNSA

Çocukta, hem erkeklik hem dişilik alâmeti bulunduğu zaman çocuk hünsadır. Eğer erkeklik aletiyle idrarını yaparsa erkek, dişilik aletiyle yaparsa dişidir. Eğer her ikisiyle (idrar) ederse, fakat idrar birinden daha evvel gelirse ona nisbet edilir.

Eğer her birisinden aynı zamanda bevl gelirse İmam-ı Azam'a göre, birisinden fazla akmasına itibar edilmez. Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Hangi âletten daha fazla akarsa ona nisbet edilir» dediler. "

Hünsa, baliğ olduğunda sakalı biter veya kadınlarla temas ederse erkektir. Eğer kadın memeleri gibi memesi görünmeye başlar veya memelerinden süt gelirse veya hayız (âdet kanı) görürse veya gebe kalırsa veya fercinden kendisiyle temas mümkün olursa, kadındır.

Eğer bunlardan hiç birisi görünmezse durumu meçhul bir hünsadır. Namazda imama uyarsa erkek ile kadınlar safının arasında tek başına duracaktır. Eğer malı varsa, kendisini sünnet edebilecek bir cariye kendisine satın alınacaktır. Eğer malı yok ise, İmam (Devlet başkanı) hazineden kendisine bu cariyeyi alacak, sünnet olunduğu zaman cariyeyi satıp pahasını hazineye geri verecektir.

Ölen baba, bir erkek ile bir hünsa evlât vâris olarak bırakırsa Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, mal üç kısma ayrılır. Erkeğe iki kısım, hünsaya bir kısım verilecektir. Hünsa irs meselesinde Ebû Hanife'ye göre, kadındır. Ancak erkeklik alâmetleri kendisinde bulunursa hüküm değişir. Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre, mal ikiye bölünür. Yarısı erkeğin diğer yansı hünsanındır.

Bu söz aynı zamanda şa'binin sözüdür. İmâmeyn bu sözün tevilinde ihtilâfa düşmüşler. Ebû Yusuf «Mal aralarında yediye bölünür. Dördü erkeğe, üçü hünsaya verilecektir» dedi. İmam-ı Muhammed: «Mal on ikiye ayrılır erkeğe yedi, hünsaya beş verilecektir» dedi.

26 MEFKÛD (Kaybolan)

Kişi, kaybolunca bulunduğu yeri, diri veya ölü olduğu bilinmediğinden kadı, malını muhafaza, haklarını alan, malından ailesine ve çocuklarına nafaka veren birisini, tâyin eder.

Kaybolan zat ile hanımını ayırt edemez. Doğduğu günden itibaren yüz yirmi senesi tamam olduğunda ölümüne hükmederiz, artık ailesi iddetini çeker ve o zamandaki vârislerinin arasında malı taksim olunur. Daha evvel ölen birisi vâris olamaz. Kayıp zat, kayıplık zamanında ölenlerin hiç birisine vâris olamaz.

27 İBÂK (Kaçmak)

Kaçan köleyi, üç günlük ve daha fazla bir mesafeden tutup getiren kişiye, kırk dirhem ücret verilir. Eğer daha az bir mesafeden çevirirse ona göre hesaplayarak ücret alır. Eğer geri getirilen kölenin kıymeti kırk dirhemden daha azsa, getirene, bir dirhem eksik olarak kölenin kıymeti verilir.

Eğer köle, getirenin elinden kaçarsa getiren, hiç bir hak iddia edemez.

Köleyi geri getirene, ilkönce efendisine teslim etmek üzere götürdüğüne dair şahit edinmesi lâzımdır.

Eğer kaçan köle birisinin yanında rehin ise, geri getirmenin ücreti alacaklıya (mürtehine) düşer.

28 İHYÂ-İ MEVÂT (Çorak Arazileri İşletmek)

Mevat: Susuzluktan veya selden ötürü kabili menfaat ve ziraata elverişli olmayan arazi ve benzeridir. Köyün kenarında durup bağıran bir kimsenin sesi içinde duyulmayacak kadar köyden uzak ya da hiç sahibi olmayan veya müslümanların zamanında sahibi olup bilâhare unutulan arazi mevattan sayılır. İmamın izniyle çalıştırana mülkü olur. Eğer izinsiz ihya ederse, Ebû Hanife'ye göre mülk edinmez. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, mülk edinir.

Müslümanın ihya ile mülk edindiği gibi, zımmî de mevatı ihya ile mülk edinir.

Bir araziyi himayesine alıp üstüste üç sene işletmeyen şahıstan, o araziyi imam (devlet reisi) alır işleten birisine verir.

Köye yakın olan bir arazinin ihyası caiz değildir. Belki köylülere, otlak ve harman yeri olarak bırakılır.

Kişi, çölde kazdığı kuyunun harimine (dört tarafına) sahip olur. Deve ve diğer hayvanlar için, elle su çekilen kuyunun hârimi her taraftan kırk arşındır.

Deve ile suyu çekilen kuyunun hârimi, altmış zira (arşın) dır. Eğer çeşme olursa hârimi üç yüz zira olur.

Daha evvelce açılmış kuyunun hâriminde, diğer bir kuyu açmak isteyene imkân verilmez.

Fırat ve Dicle'nin terkedip başka bir mecraya aktığı, fakat tekrar, orada akmaları mümkün ve muhtemel olan yerin ihyası caiz olamaz. Eğer oradan bir daha akmaları mümkün görülmezse mevat gibidir. İhyası caiz olur. İhya edilen arazi aynı zamanda bir köyün hârimi olmazsa —imamın izniyle— ihya edenin mülkü olur.

Başkasının arazisinden geçen bir arka sahip olana Ebû Hanife'ye göre, hârim hakkı yoktur. Meğer daha evvelce olduğuna dair delil getirirse, Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: “Kanalın kenarı üzerinde yürümek ve çamurunu atmak için onundur.”

29 ME’ZÛN (İzin Verilmiş Köle)

Efendi, kölesine ticaret etmesi için umumî izin verdiği zaman, her ticarî tasarrufu caiz olur. Satın alır, satar, rehin verir, rehin alır.

Ticaretin bir nev'inde mezun kılarsa, diğer nev'ilerde mezun kılmasa dahi hepsinde mezun sayılır.

Muayyen bir şey için iznini verirse, diğerlerinde mezun değildir.

Mezun bir kölenin, borcu ve gaspları ikrar etmesi caizdir. Mezun köle, evlenemez, köleleri evlendiremez. Onlarla mukâtebe akdi yapamaz. Mal karşılığında azat edemez, ivezli ve ivezsîz hibe yapamaz. Ancak yiyecekten az bir şey hediye eder veya misafiri kabul edebilir.

Mezun kölenin borçları kendisine aittir. Alacaklılarına verilmek üzere köle satılır meğerki efendisi borçlarını verirse. Kıymeti alacaklılara, alacakları nisbetinde taksim olunur. Geri kalan borcunu, hürriyetine kavuştuktan sonra öder.

Eğer efendisi mezun köleyi alışverişten men ederse, piyasaya bu hükmünü açıkça belirtmezden evvel, köle men edilmiş sayılmaz.

Efendisi öldüğü yahut deli olduğu veya dinini değiştirerek darül-harbe kaçtığı zaman, mezun kölesi alışverişten men olunur.

Mezun köle, firar ederse mezuniyeti kalkar.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, mezuniyeti geri alınan kölenin, elinde bulunan mal için bu mal başkasınındır demesi caizdir.

Eğer kölenin borçları, hem elindeki malı ve hem de kendisinin kıymetini kaplarsa, efendisi kölenin elindeki mala sahip olamaz.

Eğer borçlu köle, elindeki kölelerini azat ederse Ebû Hanife'ye göre, azat olamazlar.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, köle elindekine sahiptir. Efendisinden normal

fiyatla alırsa caizdir. Efendisine az bir fiyatla satarsa caiz olamaz.

Eğer efendisi kendisine normal veya normalin altında bir fiyatla bir şey satarsa caizdir. Eğer efendisi, kıymeti almazdan evvel malı köleye teslim ederse fiyatın alınması iptal olunur. Eğer fiyatını alıncaya kadar malı elinde tutup vermezse caizdir.

Efendisi, mezun köleyi borçlu olduğu halde azat ederse, azat edilmesi caiz olur, efendisi, alacaklılara kölenin kıymeti kadar zâmin olur. Geri kalan borçta azat olunan kölenin zatına râcictir.

Mezun bulunan cariye, efendisinden doğurduğu zaman mezuniyeti ortadan kalkar.

Çocuğun velisi çocuğa ticaret iznini verdiği zaman, eğer çocuk alışverişi bilir ise, alışveriş konusunda mezun köle gibidir.

30 MÜZÂRAA (Ortak Ziraat Yapmak)

Ebû Hanife, (Allah ondan razı olsun) “Üçte ve dörtte bir almak şeklinde müzaraa muamelesi yapmak batıldır” dedi.

Ebû Yusuf ve Muhammed “Caizdir” dediler. Müzaraa, imameynin nezdinde dört şekilde yapılır:

1-Yer ile tohum birinin, çalışmak ile öküz de öbür ortağın olduğu zaman müzaraa caiz olur.

2 -Arazi birinin, çalışmak, öküz ve tohum da diğerinin ise, müzaraa caiz olur.

3 -Eğer arazi, öküz ve tohum birisine ait, çalışmakta birisine ait ise yine caiz olur ve öküz birisinin, tohum ve çalışmakta diğerine ait olduğu zaman müzaraa akdi caiz değildir.

Müzaraa ancak belli bir müddet için yapılabilinir.

Yerden alınan mahsulün, müzaraa akdini yapanların arasında ortak olması müzaraanın sartlarındandır. Eğer ikisi birden, taraflardan birisine belli birkaç ölçek şart kılarsa, müzaraa bâtıldır. Eğer birisine, büyük ve küçük nehirlerin kenarındaki tarlaları şart kılarlarsa yeniden müzaraa fasit olur.

Müzaraa sahih olduğu zaman, şarta göre çıkan mahsul, ikisinin arasında taksim olunur.

Eğer hiç bir şey bitmezse, çalışana bir şey yoktur. Müzaraa akdi fasit olduğu zaman, çıkan mahsul tohum sahibinin olur. Tohum arazi sahibinin ise, çalışana ücretilmisil (yâni benzerinin aldığı ücret) verilir. Ancak bu ücrette mahsulden payına düşeceği miktardan daha fazla olmamalıdır. İmam-ı Muhammed'e göre, ücreti ne kadara baliğ olursa olsun verilecektir.

Eğer tohum, âmil (çalışan) dan olursa, yer sahibine ücretilmisil verilir.

Müzaraa muamelesi akdolunduktan sonra, tohum sahibi çalışmaktan vazgeçerse icbar olunamaz. Eğer diğeri çalışmak istemiyorsa, hâkim, onu çalışmaya icbar

eder.

Akd yapanlardan birisi öldüğü zaman, müzaraa bozulur. Müzaraa müddeti, mahsulün yetişmesinden evvel biterse, mahsulün olgunlaşmasına kadar olan müddet için, muzarî' (ziraat akdini yapan) payına düşen ecrilmisli arazi sahibine verir. Ziraata yapılan masraf, haklarına göre her ikisine de düşer.

Ekini biçenin, taşıtanın, döğenin ve savuranın ücretleri hisselerine göre, her ikisine düşer.

Eğer iki taraf akd yaparken bu masrafı âmile (çalışana) yükletmişseler akd bozulur.

31 MUSÂKAT

(Bostanı, Meyvenin Bir Kısmının Karşılığında Ortağa Vermek)

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) dedi ki: Meyvenin bir kısmıyla yapılan müsakat muamelesi bâtıldır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Eğer belli bir müddet ve meyvenin de belirsiz bir cüz'ünü zikrederse caizdir» dediler. Hurmada, ağaçlarda, bağlarda, otlarda (yonca gibi) ve patlıcan köklerinde musakat caizdir.

Eğer, meyvesi olan bir hurmalığı musakata verirse ve çalışmaktan dolayı da meyveleri fazlalaşıyorsa caizdir. Eğer gelişme sona ermişse caiz olamaz.

Musakat akdi bozulduğu takdirde, çalışana ecrilmisil verilir. Musakat muamelesi, ölümle bozulur. İcar özürlerle bozulduğu gibi musakat da bozulur.

32 NİKÂH

Nikâh, her ikisi geçmişi veya birisi geçmişi diğeri geleceği belirten iki sözle yapılan icap ve kabulle sahih olur. Damadın «Benimle evlendir» Kız tarafının «Seninle evlendirdim» demesi gibi.

İki müslümanın nikâhı, ancak müslüman, akıllı, baliğ ve hür iki erkek veya bir erkek iki kadın, şahidin huzurunda yapılır, ister şahitler âdil, ister gayri âdil veya iftira cezasını çekmiş olsun.

Eğer bir müslüman erkek, zımmî bir hanımla evlenirse iki zımmînin şahitliğiyle Ebû Hanife’ye ve Ebû Yusuf'a göre caizdir.

İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) zımmi şahitlerin şahadetiyle yapılan nikâh caiz değildir, dedi.

Kişiye, annesiyle, nineleriyle, kızıyla ne kadar aşağı inerse insin evlâdının kızıyla, hemşiresiyle, hemşiresinin ve kardeşinin kızlarıyla, teyzesiyle, halasıyla, (ister kızıyla temasta bulunsun, ister bulunmasın) kayınvalidesiyle, annesiyle cinsî münasebette bulunduğu üvey kızıyla (ister evinde olsun, ister olmasın) babasının ve dedelerinin karılarıyla, oğlunun ve torunlarının zevceleriyle, sütannesiyle, süt hemşiresiyle evlenmek haram kılınmıştır.

Nikâhla iki hemşireyi bir araya getirmek, kardeş olan iki cariyeyi birlikte kullanmak caiz değildir.

Kadınla, teyzesini, halasını, kardeşinin ve hemşiresinin kızını nikâh edip bir araya getirmek caiz değildir.

Eğer birisi erkek olsaydı, diğeriyle evlenmesi caiz olmayan iki hanımı birden almak caiz olamaz. Bir hanımı üvey kızıyla beraber nikâh etmekte hiç bir beis yoktur.

Bir kadınla zina edene, o kadının annesi ve kızı haram olur. Kişi, hanımını bayin talâkı ile boşadiğı zaman iddeti bitinceye kadar onun hemşiresiyle evlenemez.

Efendi cariyesiyle, hanım kölesiyle evlenirse caiz değildir.

Kitap ehli olan hanımlarla evlenmek caizdir. Putperest ve ateşperest hanımlarla evlenmek ise câîz değildir. Eğer bir Peygambere iman ve bir kitabı ikrar ederse «Sabi» lerle evlenilir. Eğer yıldızlara ibadet eder ve kitapsız iseler nikâhlanmaları caiz değildir.

İhramda bulunan erkekle ihramda bulunan kadının ihram halinde evlenmeleri caizdir.

Hür, âkil ve baliğ olan hanımın rızasıyla velisi olmasa dahi nikâhı sahih olur. İster bakire ister dul olsun.

Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki: Ancak veli ile nikâh sahih olur.

Baliğ olan bir bakireyi nikâha zorlamak velisine caiz değildir.

Bakire kızdan velisi, izin istediği zaman susarsa veya gülerse veya ağlarsa bu haller izin vermek demektir. Eğer izin vermezse velisi onu evlendiremez.

Velisi, duldan izin istediği zaman, sözle rızasını belirtmesi lâzımdır. Bekâreti, sıçramakla veya hayızla veya herhangi bir yara ile zail olan hanım bakireler hükmündedir.

Eğer bekâreti zina ile zail olmuşsa, Ebû Hanife'ye göre, yine bakireler hükmündedir.

Kocası, hanıma: «Sana evlenme haberi geldiği zaman sen sükût ettin» dediği zaman, hanım da: «Hayır sükût etmedim belki reddettim» dese hanımın sözü yeminsiz kabul olunur.

Ebû Hanife'ye göre, nikâhta yemin istenilmez. Ebû Yusuf ve Muhammed nezdinde ise nikâhta yemin talep edilir.

Nikâh, tezviç, temlik, hibe ve sadaka bu köklerden gelen lâfızlarla nikâh münâkit olur. İcare ve ibaha kökünden gelen lâfızla münakit olamaz.

İster bakire olsun, ister dul, küçük erkek ve küçük kızın nikâhını velileri kıyarsa caiz olur.

Veli: Asabe (vâris) dir. Öyle ise, eğer baba ve dede evlendirirse baliğ olduktan

sonra cayamazlar. Eğer baba ile dedenin gayrisi evlendirmişse, baliğ olduğu zaman her ikisine de hürriyet vardır; İsterseler nikâhı devam ettirir, isterse bozarlar.

Köle, küçük ve deli bir kimse nikâhta veli olamaz. Müslüman bir hanıma, kâfirler veli olamaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh), “Asabe olmayan akrabalar da evlendirebilirler” dedi.

Velisi olmayan hanımı, azat eden efendisi evlendirirse caizdir.

En yakın veli, daimî bir şekilde kaybolursa, ondan daha uzak velisi evlendirebilir. Daimî kaybolmak: Senede ancak bir defa kervan uğradığı bir beldede olmak demektir:

Nikâhta kifaet (denklik) lâzımdır. O halde hanım küfvü olmayan birisiyle evlendiği zaman velileri nikâhı feshedebilirler.

Kifaet: Nesepte, dinde ve malda muteberdir. Maldaki kifaet damat olan zatın, mihre ve nafakaya malik olması demektir.

Sanaatlarda kifaet muteberdir. Hanım evlendiğinde mihrinden eksiltirse Ebû Hanife'ye göre, velileri itiraz edebilirler. Ya mehri misli tamamlanarak kendisine verilir veya kocası kendisinden ayrılır.

Baba, küçük kızını evlendirdiğinde mehrini azaltırsa veya oğlunu evlendirip fazla mehir verirse bu iki şekil de caiz olur. Baba ve dededen başkasına bu şekilde hareket etmek caiz olamaz.

Koca olacak zat, nikâhta mehir belirtirse nikâh sahih olduğu gibi, mehir zikretmezse de nikâh sahih olur.

Mehrin en azı, on dirhemdir. Eğer ondan daha az söylerse bile yine on dirhemi hanıma vermek mecburiyetindedir.

On veya daha fazla mihri vaadeden bir kişi, cinsî münasebette bulunmakla veya öpmekle vaadettiği miktar kendisine lâzım olur

Eğer, temas ve halvetten evvel hanımını boşarsa vaadettiği mehrin yarısını vermelidir.

Eğer mehir belirtmeksizin veya mehir olmaksızın evlenirse, cinsî münasebet veya ölüm olduğunda mehri misil hanıma verilir. Eğer dokunmazdan evvel boşarsa müt'a verilmesi lâzım gelir.

Mut'a: O hanımın benzerlerinin giydiği elbiselerden üç elbisedir.

Eğer müslüman, içki veya domuz üzerine evlenirse, nikâh caizdir. Hanıma mehrimisil verilir.

Eğer mehrini belirtmeksizin evlenirse, bilâhare ikisi bir miktar parada ittifak ederseler, cinsî münasebetten veya kocanın ölümünden sonra hanıma o, miktar verilir. Eğer, cinsî münasebetten evvel boşarsâ müt'a vermesi lâzımdır.

Eğer akdi nikâhtan sonra, koca mehri arttırırsa cinsî münasebetten evvel boşanma olduğu takdirde kocaya fazla mehrin verilmesi de lâzımdır.

Eğer hanım, kocasından bir miktar mehrini atarsa, azaltması sahih olur. Eğer cinsî münasebetten men edecek bir durum olmadığı halde hanımıyla başbaşa kalırsa, sonra boşarsa bütün mehrini vermelidir Eşler birisi hasta veya ramazan münasebetiyle oruçlu yahut da hac veya umre ile ihram bağlamış veya hanım hayızda ise, bu durumda başbaşa kalmak tam teslimiyet sayılmaz. Eğer bu durumda boşarsa mehrin yarısı düşer.

Âleti kesilen koca, ailesiyle başbaşa kaldıktan sonra boşarsa Ebû Hanife'ye göre, tam mehir verecektir (İmameyne göre yarısı verilir.) Her boşanmış hanıma müt'a vermek müstehaptır. Ancak daha evvelce mehri belirtilmediği halde boşanan hanıma müt'a yoktur.

Âkidlerden biri diğerinin ivezi (mihri) olmak üzere, başkasıyla —kız ve kızkardeşinin mukabilinde— kızını evlendirirse akd caiz olur. Ebû Hanife ve Yusuf'a göre, mehri misil verilmesi lâzım gelir. Muhammed (rahmetüllahi aleyh) “Ecrü misil lâzımdır” dedi.

Hür bir kişi, bir hanımla bir sene hizmetçiliğini yapmak veya Kur'an öğretmek mukabilinde evlenirse, hanım mehri mislini alır.

Eğer köle, efendisinin izniyle bir hür hanımla bir sene hizmetini yapmak şartıyla evlenirse, caiz olur. Deli bir hanımın hem babası ve hem de oğlu varsa, Ebû Hanife'ye ve Ebû Yusuf'a göre, nikâhında oğlu velisi olur. İmam Muhammed, “Babası velisidir” dedi.

Kölenin ve cariyenin nikâhları ancak efendilerinin izniyle sahih olur. Köle efendisinin izniyle evlendiği zaman mehri kendisine ait olur. İcabında mehir için satılır.

Efendi cariyesini evlendirdiği zaman kocasının evine gitmesine müsaade etmek kendisine lâzım gelmez. Belki efendisine hizmet etmeye devam eder. Kocası, fırsat buldukça temasta bulunabilir.

Bir kadın, kocası kendisini şehrinden başka yere götürmesin veya üzerine kuma getirmesin diye, bin dirhem mehirle evlenirse, eğer koca şartını yerine getirirse, hanım bin dirhem mehdini alır. Eğer üzerine evlenir veya şehirden çıkarıp başka yere götürürse, hanıma mehri misil vermek gerekir. Hanıma belirsiz bir hayvanı mehir vermek suretiyle evlenirse, bu mehir doğrudur. Hanıma orta bir hayvan verilir. Kocası muhayyerdir; isterse kendisine hayvanı verir, isterse hayvanın kıymetini verir.

Meçhul bir elbise üzerine evlenirse, hanıma mehri mislini verecektir.

Mut'a nikâhı ve muvakkat nikâh bâtıldır. Kölenin ve cariyenin, efendilerinin izni olmaksızın evlenmeleri mevkuftur. Eğer efendileri doğrularsa caiz, reddederse bâtıl olur.

Yine nikâh mevkuftur, eğer kişi bir hanımı veya bir erkeği razılıklarını almaksızın evlendirirse

Amcaoğlu, amcasının kızını vekâlet edip kendisine alabilir.

Bir hanım herhangi bir erkeğe, beni kendinle evlendir şeklinde izin verirse, o da iki şahidin huzurunda akdi nikâh yaparsa caiz olur.

Kadının velisi mehrin zâmini olduğu zaman, zâminiyeti doğru olur. Bu takdirde kadın muhayyerdir; dilerse kocasından mehrini ister, isterse velisinden ister.

Temas olmazdan evvel, kadı fasit nikâhtan ötürü iki tarafı ayırırsa, hanıma mehır

düşmez, aralarında halvet olursa dahi... Eğer cinsî münasebette bulunulmuşsa, söylenilen miktardan fazla olmamak şartıyla mehri misil hanıma verilir, iddet çekmesi gerekir ve olan çocuğunun nesebi sabit olur.

Hanımın mehri misli hemşireleri, halaları ve amcakızlarının mehriyle itibar olunur. Eğer annesi ve teyzesi kendisinin kabilesinden değilseler, onların mehirleriyle itibar olunamaz.

Mehri misilde iki hanımın (benzerler) güzellikte, malda, akılda, dindarlıkta, şehirde ve zamanda bir olmaları nazarı itibara alınır.

İster müslüman, ister kitaplı olsun, cariyenin evlendirilmesi caizdir. Hür bir kadınla evli olan bir zatın, cariye ile evlenmesi caiz olamaz. Fakat hür bir hanım, cariyesinin üzerine kuma gelebilir. Hür bir erkek, dört hür kadın veya cariye ile evlenebilir. Dörtten fazla evlenmesi yasaktır.

Köle ikiden fazla evlenemez.

Hür olan zat, dört hanımından birisini bain talâkı ile boşarsa, onun iddeti tamamlanmazdan evvel başka birisiyle evlenemez.

Efendisi tarafından evlendirilen cariye, bilâhare azat olunursa, ister kocası hür, ister köle olsun muhayyerdir. (Dilerse hürriyete kavuştuğunda nikâhını fesheder.) Böylece kendisiyle akdi kitabet yapılan cariye de muhayyerdir. Eğer bir cariye, efendisinin iznini almadan evlenirse, bilâhare azat edilirse nikâhı sahih olur ve pişmanlık da yoktur.

Kendisine nikâhı düşmeyen bir hanımla beraber başka bir hanımı bir âkidde nikâh ederse kendisine düşen hanımın nikâhı sahih, diğerinin nikâhı bâtıl olur.

Kadında ayıp varsa bile kocasına caymak yoktur.

Talâk üç vecih üzeredir. 1 — En güzel talâk, 2 — Sünnet talâk. 3 — Bidat talâk.

Kocada, delilik veya cüzzam veya beres denilen cilt hastalığı olduğu zaman Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre, kadına muhayyerlik. (caymak) yoktur.

Muhammed'e göre, kadın cayabilir.

Eğer kocanin âleti gevşek cima kudreti olmaz olursa, hâkim bir sene mühlet verir, eğer o bir sene zarfında cima ederse ne âlâ, eğer yapamazsa hâkim onları eğer kadın isterse ayırır.

Ayrılmak, bayin talâkı sayılır. O halde kadına eğer -kadınla başbaşa kalmışsa— tam mehir verilir. Eğer kocanın âleti kesik ise kadı, derhal ayırır, mühlet falan vermez. Âleti gevşek olana mehil verildiği gibi hasiyye (taşak) sıza da mehil verilir.

Kadın, kocası kâfir olduğu halde müslüman olursa, kadı kocasına islâmı teklif eder. Eğer müslüman olursa zevcesi kendisinindir. Eğer müslüman olmayı reddederse derhal ayırır, İmam-ı Azam ile Muhammed'e göre, bu ayrılış bain talâkı sayılır. Ebû Yusuf, «talâk olmaksızın bir ayrılıktır» dedi.

Eğer koca müslüman olup elinde bir putperest hanımı varsa, ona İslâm dini teklif edilir. Müslüman olduğu takdirde kocasının ailesidir, kabul etmediği takdirde, kadı derhal ayırt eder ve bu ayırmak da boşanma sayılmaz. Eğer duhul (cinsî münasebet) yapmış ise mehrini verir, eğer duhul yoksa mehir de yoktur.

Darülharpte kadın müslüman olursa, üç defa hayız görmezse kocasından ayrılmış sayılmaz. Hayız gördüğünde kocasından ayrılır.

Bir semavî kitaba tapan hanımın kocası müslüman olduğu zaman, nikâhları devam eder.

Karı-kocadan birisi darülharpten müslüman olarak çıkıp gelirse beynunet (ayrılık) aralarına girer.

Eğer birisi esir düşerse yine aralarına ayrılık vâki olur. Eğer beraber esir edilirseler beynunet yoktur.

Kadın, bize muhacir olarak gelirse evlenmesi caizdir. Ebû Hanife'ye göre, iddette çekmez. Eğer hâmile ise doğuruncaya kadar evlenemez.

İki eşten birisi İslâm’dan irtidat ederse, derhal talâk (boşanma) sız aralarına ayrılık vâki olur. Eğer irtidat eden, müslüman hanımla cinsî münasebette bulunmuşsa tam mehir vermesi lazımdır. Eğer duhul yapmamışsa mehrin yarısını verecektir. Eğer duhuldan evvel zevce irtidat ederse mehir yoktur. Eğer duhulden sonra irtidat ederse üutün mehri alır.

Eğer karı koca beraber mürdet veya müslüman olsalar nikâhları devam eder.

Mürted (dininden dönen) olan bir kişi, ne müslüman ne kâfir ve ne de mürted bir kadınla evlenemez, (Çünkü ölüme müstehak olur.) Böylece mürted bir kadın, ne müslüman ne kâfir ve ne de mürted bir erkekle evlenemez.

Eşlerden birisi müslüman olduğu zaman çocuk onun dini üzere kabul olunur.

Böylece birisi müslüman olursa küçük çocuğu onunla müslüman oluverir. Eğer ebeveynlerden birisi kitap ehli, diğeri puta tapanlardan ise, çocuk kitap ehli sayılır.

Eğer kâfir, şahitsiz veya diğer bir kâfirin iddetini çekmekte olan bir hanımla evlenirse ve bu gibi evlenme de dinlerinde caiz ise, bilâhare ikisi birden müslüman olsalar ayni nikâh üzere durdurulur.

Putperest annesiyle veya kızıyla evlendiğinde bilâhare ikisi birden müslüman olursa derhal ayrılırlar.

Kişinin iki hür zevcesi olduğu zaman, ister bakire olsun ister dul veya birisi bakire, diğeri dul olsun aralarında yatmakta adalet etmesi lâzımdır.

Eğer birisi hür kadın diğeri cariye ise üçte iki hürün, üçte biri de cariyenindir.

Sefer halinde yatmaktaki hakları düşer. Koca hangisini dilerse onunla sefere gider. En iyisi aralarında kur'a çeker, hangisinin kurası çıkarsa onunla sefere çıkar.

Hanımlardan birisi payını arkadaşına terketmeye razı olduğunda caizdir ve tekraren cayabilir.

33 RİDÂ’ (Memeden Süt Emmek)

Rida'nın azı ve çoğu, emzirme zamanında meydana gelirse, eşittir ve haram olma keyfiyeti kendisine taalluk eder.

Ebû Hanife'ye göre, rida müddeti otuz aydır.

Ebû Yusuf ve Muhammed’e göre iki senedir.

Rida müddeti geçtiğinde, rida herhangi bir haramlık terettüp edemez.

Neseb ile ne haramsa rida ile de o haram olur. Ancak süt hemşiresinin annesiyle evlenebilir. Nesebden olan hemşiresinin annesiyle evlenmesi elbette caiz değildir.

Oğlunun süt hemşiresiyle evlenebilir. Fakat nesebden olan hemşiresi ile evlenemez.

Nesebden olan oğlunun karısıyle evlenemediği gibi, sütoğlunun ailesiyle de evlenemez.

Nesebden babasının ailesiyle evlenemediği gibi, sütbabasının ailesiyle de evlenemez.

Erkeğin sütüne, haramlık taallûk eder; şöyle ki: Hanımı, küçük bir kız emzirdiği zaman, bu kız kendisine, babalarına ve evlâtlarına haram olur. Sütün sebebi olan koca, emen kızın babası olur.

Kişi, sütkardeşinin hemşiresiyle evlenebilir. Nesebden olan kardeşinin hemşiresiyle evlenebildiği gibi, meselâ: Baba bir olan kardeşinin ana bir olan hemşiresiyle evlenebilir.

Ayni memeden süt içen iki çocuğun, evlenmeleri caiz değildir.

Emziren hanım, emzirdiği çocukların hiç birisiyle evlenemediği gibi onların çocuklarıyla da evlenemez. (Çünkü nineleridir.)

Süt emen çocuk, süt sahibinin kız kardeşiyle de evlenemez. Çünkü sütten halası

olur. Süt, su ile karıştığında eğer sudan daha fazla ise haramlığı icap eder. Eğer, su daha fazla ise, haramlığı icap etmez.

Ebû Hanife'ye göre, süt yemeğe karıştırıldığında haram olmaya sebep olamaz, velev kî süt daha fazla ise bile.

Fazla olduğu halde, ilâca karışırsa haram olmaya sebep olur.

Ölü kadından süt sağılarak çocuğun boğazına akıtılırsa hürmete sebebiyet verir. Kadının sütü daha fazla olduğu halde koyunun sütüne karıştırılırsa hürmete sebebiyet verir. Eğer koyunun sütü daha fazla ise hürmete sebep olamaz.

Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre, iki hanımın sütü karıştırıldığı zaman, hangisi daha fazla ise haramlık hükmü ona taallûk eder. İmam-ı Muhammed, her ikisine de taallûk eder, dedi.

Bakire kızın sütü akar ve bir çocuğa içirirse haram olmaya sebebiyet verir. Eğer erkeğin memesinden süt akarsa ve o sütünü başka bir çocuğa îçirirse hüramete sebebiyet veremez.

İki yavru, bir koyunun sütünden içerlerse, yekdiğerinin sütkardeşi olamaz. Kişi, biri küçük, diğeri büyük iki hanımla evlendiğinde büyük hanım küçüğü emzîrirse her ikisi de (eğer büyük hamınla temas etmişse) kendisine haram olur. Eğer büyük karıyla duhul etmemişse ona mehir yoktur, yalnız küçük karıya mehrîn yarısını verecektir ve ceza olarak onu da büyük hanıma —fesatlık için süt vermişse— alır. Eğer kasdı mahsusu yoksa hiç bir ceza verilemez.

Rida meselesinde, tek olarak kadınların şahitliği kabul değildir. Rida (süt emzirme) ancak iki erkek veya bir erkek ile iki kadının şahitliğiyle sabit olur.

34 TALÂK (Boşanma)

Talâk üç çeşide ayrılır:

1- En güzel talâk,

2 -Sünnet talâk,

3-Bidat talâktır.

En güzel talâk: Kişi hanımını bir talâkla, hiç cima etmediği bir tuhur (hayızdan temizleme) de boşar ve iddeti bitinceye kadar kendisini terkeder.

Sünnet talâk: Kişi cima ettiği hanımını üç tuhurda üç talâkla boşar.

Bidat talâk: Kişi hanımını bir kelime (cümle) ile üç talâkla boşar veya bir tuhurda üç talâkla birden boşar.

Bunu yaptığı zaman, talâk düşer ve hanım kocasından ayrılır. Koca günahkâr olur.

Talâkta sünnet iki çeşittir:

1-Vakitte sünnet,

2 -Âdette sünnettir.

Âdette olan sünnette, kendisiyle cima yapılan ve yapılmayan hanım eşittir. Vakitte olan sünnet, ancak kendisiyle duhul yapılan hanım hakkında sabit olur. Vakitteki sünnet: Cima yapmadığı bir tuhurda hanımını bir talâkla boşamaktır.

Kendisiyle cima yapmadığı hanımını, hayızda da, tahir olduğu halde de boşayabilir.

Kadın küçüklükte veya büyüklükte hayız görmüyor ve kocası da sünnete uygun bir şekilde boşamak istiyorsa, o zaman bir talâkla boşar bir ay aradan geçince diğer bir talâkla daha boşar; bir ay daha geçince üçüncü talâkla da boşar ve biter.

Hayız görmeyen hanımını, cima ile talâk arasına zaman sokmaksızın tatlik etmesi caiz olur.

Hâmile bir hanımın boşanması cimâdan sonra caizdir. Hamileyi sünnet şeklinde tatlik etmeli; üç talâkla her iki talâkın arasını Ebû Hanife'ye ve Ebû Yusuf'a göre, bir ay müddet vererek tatlik etmeli.

İmam-ı Muhammed, «Sünnet hamileyi bir talâkla boşamaktır»dedi.

Kişi hanımını hayız görürken boşarsa, boşanır. Fakat böyle bir hanımı tekrar müracaat şekliyle nikâhının altına geri alması müstehaptır. Ne zaman ki, temizlendi ve tekrar hayza düştü ve yine temizlendi o zaman kişi muhayyerdir; isterse yeniden boşar, isterse eş edinir.

Her kişi, âkil ve baliğ olduğu zaman boşanması nafizdir. Çocuğun, delinin ve uyuyanın boşanması nafiz değildir.

Köle, evlenip sonra boşarsa hanımı boşanır. Efendisinin boşatmasıyla kölenin hanımı boşanmaz.

Talâk iki kısma ayrılır:

1-Sarih (açık),

2 -Kinaye (kapalı) yoluyla boşanmaktır.

Sarih talâk: Kişinin: «Sen boşsun ve boşanmışsın, seni boşadım» sözüdür. Bu sözlerle ancak Rici'i talâk vâki olur ve ancak bu sözlerle bir talâk düşer.

Birden fazla niyet ederse bile ancak bu sözlerle bir talâk gider ve bu sözlerde niyete ihtiyaç yoktur.

Kocanın, «Sen talâksın veya sen talâkı boşsun veya sen kesin olarak boşsun» sözü eğer niyeti yok ise, bir rici'i talâktır, eğer bu sözüyle üç talâk niyet ederse, üç talâk gider.

Talâkın ikinci kısmı, kinayelerdir. Ancak talâk niyet edilirse ve hal dalâlet ederse kinayelerle boşanma olur.

Kinayeler iki kısma ayrılır. Üç söz vardır ki, onlarla ancak bir ric'i talâk vâki olur. Onlar şu sözlerdir: «İddet çek, rahmini temizlet ve sen birsin.»

Diğer kinayelere gelince, eğer onlarla boşanmayı niyet ederse bir bayin talâk düşer, eğer üç talâk niyet ederse, üç talâk gider. Eğer iki talâk niyet ederse tek bir talâk gider.

Kocanın «Sen bayin (ayrılmış) sın, senin ilgin kesilmiştir, sen ayrısın, sen haremsin, senin yuların hörgücün üzerindedir (dilediğin yere gidebilirsin). Ehline iltihak et, sen hâlisin, sen berisin, seni ehline hibe ettim, seni bıraktım, senden ayrıldım, sen hürsün, başına örtünü örtün, gurbete çık, kocaları veya kadınları ara» bu sözleri kinayedir. Eğer bu sözlerle beraber niyeti yoksa boşanma olmaz. Ancak karı ve koca boşanma müzakeresi yapıyorlarsa hüküm vermek bakımından bunlarla boşanma olur. Fakat kişi ile Allah arasında ancak niyet ederse boşanma olur. Eğer eşler talâk bahsinde değil belki öfke ve kavgada iseler, kendisinden sövmek maksadıyla her kelime ile boşanma olur. Ancak sövmek maksadıyla sarfedilen kelimelerle boşanma niyeti yoksa talâk vâki olamaz.

Kişi, talâkı bir çeşit ziyade ve şiddetle tavsif ederse, talâk bayin olur «Sen bayin bir şekilde boşsun veya talâkın en şiddetlisi en fahiş veya şeytan ve bidat talâkla dağ ve evin dolusu talâkla boşsun» demesi gibi.

Talâkı, kadının cümlesine (bütün cüzlerin) veya cümlenin yerinde kullanan bir parçaya izafe ettiğinde talâk düşer. «Sen boşsun veya boynun boştur, ruhun veya bedenin veya gövden veya fercin (tenasül âleti) veya yüzün boştur» demesi gibi.

Yine talâk düşer, kadının belirsiz bir cüzünü boşarsa «Yarım veya üçte birin boştur» demesi gibi.

Eğer «Elin veya ayağın boştur.» dese talâk düşmez.

Eğer karısını yarım talâkla veya bir talâkın üçte birisiyle boşarsa bir talâkı düşer. Zorlanan ve sarhoş olan bir kimsenin boşanması nafizdir.

Ahras (dilsiz) in talâkı işaretle düşer. Talâkı (boşanmayı) nikâha izafe ettiğinde nikâh olur olmaz talâk düşer. «Seninle evlenirsem sen boşsun veya her evlendiğim hanım boştur.» demesi gibi...

Boşanmayı bir şarta izafe ederse, şartın var olmasından sonra derhal boşanır. Hanımına, «eve girersen sen boşsun» demesi gibi...

Talâkın izafesi, ancak tatlik edenin talâka malik olmak veya mülküne izafe etmekle sahih olur. Öyle ise eğer bir ecnebi hanıma «Eğer eve girersen sen boşsun» dese bilâhare aynı hanımla evlenir ve o hanım da eve girerse boşanmaz.

Şart kelimeleri: İn (eğer) İza (vakta) İzama (vakta ki) külle (Her) Küllema (Her zaman) Meta (ne zaman) ve metama (Ne zaman) kelimelerdir. Bütün bu şart aletleriyle yapılan şart bir defa meydana gelirse yemin tamam olur. Ancak «Küllema» kelimesinde, hüküm değişir. Çünkü “Küllema”da ancak şartın tekrariyle talâk tekrarlanır. Üç talâk düşünceye kadar, eğer bundan sonra başka kocaya varır, ondan da boşanır, yine ilk kocasıyla evlenirse, şartın tekrarında hiç bir şey vâki olmaz. Yeminden sonra, nikâhın yok olması yemini bozmaz. O halde eğer şart —daha kocanın mülkünde iken— var olursa yemin yerine gelir ve talâk vâki olur.

Eğer şart -kocanın, mülkünde olmadığı halde— var olursa, yemin yerine gelmiş olur ve her hangi bir talâk vâki olmaz.

Eğer eşler, şartın varlığında ihtilâfa düşerlerse, söz kocanındır. Ancak karı, aksini delil ile ispat ederse, dâva değişir. Öyle ise, eğer şart, ancak hanımın beyanıyla bilinirse, söz hanımındır. Meselâ: Koca, hanıma “Eğer hayız görürsen boşsun.” dese, hanım da “Ben hayız gördüm” dediği zaman boşanır.

Koca, ailesine: «Hayız gördüğünde hem sen, hem de falan hanımım boşsunuz» dediğinde, hanım “Ben hayız gördüm” dese kendisi boş, olur, fakat diğer hanım hoş olamaz.

Koca, hanımına «Hayız gördüğün zaman sen boşsun» dediğinde, hanım ilk gördüğü kanla üç gün devam etmedikçe boş olamaz. Üç gün tamam olunca biz, kan gördüğü andan itibaren boş olduğuna hükmederiz.

Hanımına, «Bir hayız gördüğün zaman boşsun» dediğinde, hanım hayızdan; temizlenmeyince boş olamaz.

Cariyenin talâkı ikidir. İster kocası hür, ister köle olsun.

Hür hanımın talâkı üçtür. İster kocası hür, ister köle olsun.

Kişi, temas etmezden evvel eşini üç talâkla boşarsa her üçü birden düşer. Eğer talâkı tek tek atarsa birinci talâk gider, ikinci ve üçüncü düşmez.. Ne zaman hanımına «Sen bir ve bir talâkla boşsun» dese bir talâk gider. Eğer: «Sen birden evvel, bir talâkla boşsun» dese bir talâk gider. Eğer dese ki, evvelinde bir talâk düşen bir talâkla boşsun iki talâk gider. Eğer «Bîrle boşsun, ondan sonra bir daha ile boşsun» dese tek bir talâk vaki olur. Eğer «Birden sonra veya birle beraber birle veya birin beraberinde birle boşsun» dese iki talâk düşer.

Ne zaman hanımına: «Eğer eve girersen, sen bir talâkla ve bir talâkla boşsun» dedi ise ve hanım da eve girerse Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, bir talâk düşer.

Hanımına «Sen Mekke'de boşsun» dediği zaman, hanım nerede olursa olsun derhal boş olur.

Hanımına «Sen evde boşsun» dediği zaman da derhal boş olur. Eğer hanımına «Sen Mekke'ye dâhil olduğunda boşsun» dediğinde Mekke'ye girmezden boş olamaz.

Eğer, hanımına «Sen yarın boşsun» dese, ertesi günün şafağıyla talâkı düşer.

Hanımına «Nefsini seç» deyip ve bununla boşanmayı niyet ettiğinde veya kendisine nefsini boşat dese, bütün bu durumlarda hanım o mecliste oldukça kendini boşayabilir. Eğer o meclisten kalkıp, başka bir işle meşgul olursa emir onun elinden çıkar.

Eğer, kocasının «Nefsini seç.» demesiyle nefsini seçerse bir bayin talâkla boş olur. Koca niyet etse dahi, üç talâkla boş olamaz.

Kocanın veya hanımın sözünde nefis kelimesinin denmesi behemehâl lâzımdır.

Eğer «Nefsini boşat.» demesi mukabilinde nefsini boşatsa, bir rici talâk ile boş olur. Kocasının iradesine uygun olarak nefsini üç talâkla boşarsa, üç talâkı birden düşer.

Eğer koca, hanımına «İstediğin zaman nefsini boşat.» dese, hanım, gerek o mecliste ve gerekse ondan sonra kendini boşatabilir.

Başka bir ecnebi erkeğe, «Hanımımı boşat.» dediğinde o vekil gerek o mecliste ve gerekse ondan sonra boşatabilir.

Eğer ecnebi bir erkeğe «İstersen hanımını boşat.» dese, ancak vekil o mecliste boşatabilir.

Eğer bir kişi hanımına: «Eğer beni seviyorsan veya benden buğzediyorsan sen boşsun» dese, hanım da «Ben seni seviyor veya senden buğzediyorum» dese kalbindeki söylediğinin hilafı ise dahi yine de boşanır.

Ne zaman ki, ölüm hastalığında kişi hanımını bayin suretiyle boşar ve daha iddet tamam olmazdan ölürse, hanım onun vârisi olur. Eğer iddet tamam olduktan sonra ölürse, hanıma mirası düşmez.

Kişi, hanımına ara vermeksizin: «Eğer Allah dilerse sen boşsun» dediği zaman boş olmaz.

Eğer «Sen üç talâkla boşsun, ancak bir talâk hariç» dese hanımı iki talâkla boş olur. Eğer «Üç talâkla boşsun ancak iki talâk hariç» dese bir talâkla boş olur.

Koca hanımını veya her hangi bir parçasını mülk edinirse, hanım kocasını veya herhangi bir kısmını mülk edinirse derhal aralarına ayrılık girer, yâni boş olur.

35 RİC’AT

Kişi hanımını bir veya iki rici talâkla boşadığı anman iddette -ister hanım razı olsun ister olmasın— tekrar nikâhının altına alabilir.

Ric'at: «Eğer Hanım hazırsa seni nikâhınım altına aldım veya hanımımı nikâhımın altına aldım.» demesi veya cinsî münasebette bulunması veya hanımını öpmesi veya şehvetle ellemesi veya şehvetle hanımın fercine bakmasıdır.

Ric'at ettiğine dair iki şahit edinmesi müstehaptır. Eğer şahit tutmaksızın ric'at yaparsa ric'atı doğru olur.

İddet bittiği zaman, koca “Ben hanımımı iddette iken ric'at ettim.” dese ve hanımda kendisini tasdik ederse ric'at olur. Eğer hanım kocasını bu iddiasında yalanlarsa hanımın sözü makbuldür. Ebû Hanife'ye göre, yemin etmesi de lâzım değildir.

Koca hanımına: «Ben seni nikâhınım altına aldım.» dediği zaman, hanım da, benim iddetim bitti diye cevap verirse, Ebû Hanife'ye göre, ric'at sahih değildir.

Cariyenin kocası iddetinin bitiminde, “Ben daha iddet bitmezden ric'at yaptım” dese, cariyenin efendisi de onu doğrularsa, cariye yalanladığı takdirde söz cariyenindir.

Kadının üçüncü hayzının kanı on günde kesildiği zaman, yıkanmasa dahi ric'at müddeti biter. Eğer on güne varmazdan evvel biterse Ebû Hanife ve Yusuf'a göre, gusül yapmazdan veya bir namaz vakti geçmezden veya teyemmüm edip namaz kılmazdan evvel ric'at zamanı bitmez.

İmam-ı Muhammed'e göre, teyemmüm ettiği zaman, namaz kılmazsa dahi ric'at müddeti biter.

Gusül yaparken bedenin bir parçasına su değmezse, o parça bir âza ve daha fazla bir yer ise, ric'at müddeti bitmez. Eğer bir azadan daha az ise, ric'at müddeti biter.

Ric’î talâkla boşanmış bir hanım, kocasına karşı şevkini izhar etmeli ve süslenmelidir. Kocası iznini almadan veya ayakkabılarının takırtısını işittirmeden evine girmemesi müstehaptır.

Ric’î talâk, cinsî münasebeti haram kılmaz, çünkü nikâhın aslı vardır.

Üç talâktan aşağı olarak bayın bir şekilde hanımını boşadığı zaman iddet içinde ve iddetten sonra hanımıyla evlenebilir.

Eğer hür hanımını üç talâkla veya cariye olan hanımını iki talâkla boşamışsa, başka bir koca ile doğru bir nikâhla evlenip boşanmadıkça veya ikinci kocası ölmedikçe, birinci kocasına helâl olmaz.

Mürahik bir çocuk (buluğa yaklaşan ve anlayışlı) tahlil (hülle) meselesinde baliğ gibidir. Yâni hanımla bir mürahik evlenirse sonra boşanırsa kocasına helâl olur.

Boşanmış cariyenin efendisi, cariye ile yatarsa birinci kocasına bu temasla helâl olamaz.

Eğer ikinci koca, sadece birinci kocasına helâl olsun diye hanımla evlenirse nikâh mekruh olur. (Fakat bozuk değildir). O halde eğer ikinci koca, hanımla temasta bulunur (ve boşarsa iddet çektikten sonra) birinci kocaya helâl olur.

Hür olan hanımını bir veya iki talâkla boşadığı zaman, iddeti bitti. Başka bir koca ile evlendi, bilâhare ikinci kocadan boşanıp birinci kocasiyle tekrar evlenirse, üç talâkla gelmiş olur. Çünkü ikinci koca, üçten az kalan talâkları —üç talâkı bozduğu gibi— bozar.

İmam-ı Muhammed'e göre, üçten aşağı olan talâkları bozmaz.

Hanımını üç talâkla boşadığında, hanım “Benim birinci îddetim bitti ve evlendim, ikinci kocam temasta bulundu ve beni boşadı ve ikinci iddetimi de çektim.” dese ve aradan geçen müddette bunu istiap edebilirse birinci kocaya, hanımı doğrulamak caiz olur. Eğer zannı galibiyle onun doğru olduğunu tasdik ederse.

36 ÎLÂ

Kişi hanımına: «Allah'a yemin ederim sana yaklaşmam ve dört ay kadar yaklaşmam» dediğinde muli (yeminli) olur. Eğer bu dört ay içinde cinsi münasebette bulunursa yeminini bozmuş olur ve kendisine kefaret lâzım olur ve iylâ ortadan kalkar. Eğer dört ay geçinceye kadar hanımına yaklaşmadıysa, hanım bir talâkla kendiden boş olur.

Eğer yalnız dört ay üzerine yemin etmişse, dört ay geçince yemin düşer. Eğer ebediyyen yaklaşmamak için yemin etmişse bir talakla boş olduktan sonra yemin de daima vardır. 4 ay geçtikten sonra tekrar hanımla evlenirse, iylâ (yemin) yine vardır, temasta bulunursa kefaret verir ve boş olamaz. Eğer temas etmez ve dört ay geçerse, diğer bir talâkla boş olur. Tekrar evlenir yaklaşmadan dört ay geçerse, diğer talâkla boş olur. Başka bir kocadan sonra o hanımla evlenirse artık o eski yeminle talâk düşmez, fakat yemin daha da vardır. Eğer hanımla, cinsi münasebette bulunursa, yeminin kefaretini vermelidir. Dört aydan az bir müddet için yemin ettiğinde, muli sayılmaz. Eğer hacla veya oruçla veya sadaka veya köle azat etmek veya talakla bir hac etmek lâzım gelsin veya kölem azat etmek veya talakla yemin ederse, muli sayılır.(Mesela hanımına “Eğer sana yaklaşırsam bana bir hac etmek lazım gelsin veya kölem azat olsun.” Gibi.)

Eğer, ric’î talâkla boşanmış hanımından uzak olacağı için yemin ederse muli (yeminli) olur. Eğer, bayin talâkla boşattığı hanımından uzaklaşmak için yemin ederse, muli olamaz.

Cariyenin iylâ müddeti iki aydır. Eğer yemin eden koca, hastalığından cima kudreti yok ise veya hanım hasta ise veya her ikisinin arasında öyle bir mesafe vardır ki, iylâ müddetinde hanıma yetişmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda kişinin cayması lisanıyla: “Ben hanımıma dönüş yaptım.” demesidir. Bu sözü söylediği zaman iyla ortadan kalkar. Eğer bilâhare müddet içinde iyileşirse, o lisanla yaptığı dönüş iptal olunur, ancak cimâa bağlanır. (Dürer)

Hanımına «Sen bana haramsın» dediğinde niyetinden sorulur; Eğer deseki “Ben yalanı irade ettim.” sözü kabul olunur. Eğer "Ben boşanmayı irade ettim.” dese hanım beyin olarak boşanır. Ancak üç talak niyet ederse niyeti gibi olur. Eğer «Ben zihari irade ettim.» dese zihar olur. Eğer «Ben haram olmayı irade ettim

veya hiç bir şeyi irade etmedim.» dese, bu söz yemin ve kişi onunla muli olur.

37 HUL’

Eşler ihtilafa düşüp, Allah'ın sınırlarına riayet etmemekten korktukları zaman, hanım nefsini bir miktar malla kocasının nikâhından kurtarabilir ve beiste yoktur. Koca bu muameleye razı olduğu zaman hul ile bayin bir talâkı düşer ve hanıma söylenen malın kocaya verilmesi lazım gelir.

Eğer huzursuzluk kocadan geliyorsa hanımdan bir şey alıp öylece boşanması bizce mekruhtur. Huzursuzluk hanımdan gelirse, hanıma verdiği sıdak ve mehirden fazlasını alması yine de mekruhtur. Ancak fazla alırsa hükmen câiz olur.

Eğer, koca hanımını mal mukabilinde boşar, oda kabullenirse, talak bain olarak vaki olur ve hanıma o malın verilmesi lâzım gelir.

Hul'de alınacak ivez batıl olduğu zaman Müslüman hanımın içki veya domuz üzerine hul yaptığı gibi kocaya hiç bir şey verilmez ve talakta bayindir.

Eğer talakta söyleşilen mal batıl olursa talak rici olur.

Mehir olunması caiz olan bir mal, hul meselesinde hulun bedeli olabilir. Eğer hanım, kocasına «Benîm elimdekinin mukabilinde beni boşat» o da boşar ve bilâhare elinde hiç bir malın olmadığı anlaşılırsa, koca hiç bir hak iddia edemez. Eğer «Beni elimdeki malın karşılığında boşat» dese ve elinde bir mal bulunmazsa, kocanın başta verdiği mehir kocaya geri verilir.

Eğer «Beni elimdeki dirhem (para) lerin karşılığında boşat» dese bilâhare elinde hiç bir dirhemin olmadığı anlaşılırsa, kocaya üç dirhem vermek kendisine lâzım gelir.

Eğer hanım, kocasına «Benî o bin liranın karşısında üç talâkla boşa» dese, o da bir talâkla boşarsa, binin üçte birine sahip olur.

Eğer «Beni binin karşısında üç talâkla boşa» dese, koca da bir talâkla boşarsa Ebû Hanife'ye göre. Hanıma bu surette hiç bir şey lâzım gelmez.

Eğer koca, hanımına «Nefsini binle veya binin üzerine üç talâkla boşat.» dese,

hanım da, bir talâkla nefsini boşarsa hiç bir şey hanıma lâzım gelmez. (Yâni ne boşanır ne de mal falan lâzım gelir).

Mübaret (Yekdiğerini affetmek) hul gibidir. Ebû Hanife'ye göre, Hul ve mübaret, eşlerin yekdiğerinde olan nikâhla ilgili haklarını düşürür .

38 ZİHÂR

Koca, hanımına «sen benini üzerime (için) annemin sırtı gibisin» dediğinde hanım kendisine haram olur. Hanıma temasta bulunması, ellemesi ve öpmesi, ziharın kefaretini vermedikçe kendisine helâl olmaz.

Eğer kefaret vermezden evvel hanımla cinsi münasebette bulunursa Allah'tan af talep eder, ilk kefaretten başka kendisine herhangi bir kefaret lâzım gelmez. Ancak kefaret vermedikçe bir daha temasta bulunmamalıdır.

Kefareti icap ettiren dönüş, hanımıyla cinsi münasebette bulunmaya azim ve cezm eylemesidir.

Hanımına: «Sen benîm için annenim karnı veya apışı veya ferci gibisin» dediğinde müzahir (zihar etmiş) olur. Yine müzahir olur. Eğer hanımı kendisine ebediyyen haram olan bir yakınına benzetirse hemşiresi veya halası veya sütannesi gibi...

Eğer: «Senin başın benîm için annemin sırtı veya yüzü veya boynu ya da yarısı yahut da üçte birisi gibidir» dese müzahir olur.

Eğer: "Sen benim üzerime annem gibisin" dese niyetine müracaat olunur. Eğer, "Sen yanımda şereflisin manasını irade ettim bu sözümle." dese, sözü kabul olunur. Eğer, "Ziharı irade ettim." dese, zıhar olur. Eğer, "Talâkı irade ettim." dese talâkı bayın olur. Eğer hiç bir niyeti yoksa hiç bir şey olamaz.

Zihar, ancak hanımı hakkında olabilir. O halde eğer carîyesiyle zihar yaparsa müzahir olamaz.

Bütün hanımlarına birden «Sizler benim üzerime annemin sırtı gibisiniz» diyen bir koca, hepsinden müzahir olur. Her birisi için bir kefaret vermesi icap eder.

ZİHÂR KEFFÂRETİ

Ziharın kefareti: Bir köleyi azat etmektir. Eğer yoksa arka arkaya iki ay oruç tutmaktır. Eğer gücü ona da yetmezse altmış miskine yemek yedirmektir. Bütün kefaretler cimâdan evvel verilir.

Zihar kefaretinde, kâfir, müslüman, erkek, dişi, küçük ve büyük kölelerin azat edilmesi kâfidir. Kör, elleri veya ayakları kesik olan bir kölenin azat edilmesi kâfi değildir (yâni kefaret olamaz.)

Sağır, bir eli ve bir ayağı çaprazlama kesilen kölenin azat edilmesi kâfidir.

İki elinin baş parmaklan kesilen ve düşünce kabiliyeti olmayan deli bir kölenin azat edilmesi kâfi değildir.

Müdebber (efendisi, kendisine ölümümden sonra sen hürsün demiş). Köle, ümmül veled (efendisinden doğurmuş) cariye ve biraz parasını eda eden mükâtep (azat olunması paraya bağlanan) köle kefaret olarak azat edilemez. Eğer hiç bir para efendisine vermeyen bir mükâtep köleyi (kefaret olmak için) azat ederse caiz olur. Eğer kefaret niyetiyle köle bulunan babasını veya oğlunu satın alırsa kefaret yerine geçer ve caizdir.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, ortak bir kölenin yarısını kefaret için azat ettiğinde diğer yarısının da kıymetine zâmın olup onu da azat ederse, caiz olamaz.

Eğer kölesinin yarısını kefaret için azat edip bilâhare cimâdan evvel kefaret için diğer yarısını da azat ederse caizdir. Ebû Hanife'ye göre, kölesinin yarısını kefaret için azat edip, zihar yaptığı hanımiyle cîmâ ettikten sonra diğer yarısını azat ederse, caiz olamaz.

Müzahir azat edeceği köleyi bulamazsa kefareti içinde ramazan ayı, ramazan bayramı, kurban bayramı ve kurban bayramından sonra gelen üç teşrik günleri bulunmayan hiç fasıla vermeksizin iki ay oruç tutmaktır.

Ebû Hanife ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) e göre, zihar yaptığı hanımıyla, o iki ay kefaret orucun meyanında geceleyin kasden veya unutarak gündüzleyin cima yaparsa yemden iki ay oruca başlamalıdır.

Eğer o iki aydan tek bir gün orucu özürle veya özürsüz yerse yeniden başlanması lâzım gelir.

Eğer köle hatunuyla müzahere yaparsa kefareti ancak oruç olabilir. Efendisi kendisinin yerinde bir köle azat ederse veya fakirlere yemek yedirirse caiz olamaz.

Müzahir, oruç tutmaya kudretli değilse, altmış miskine yemek yedirecektir. Her miskine yarım sa' buğday veya bir sa' hurma veya arpa veya bunun kıymetini verecektir. Eğer onlara sabah ve akşam yedirirse —ister az ister çok yesin— caizdir. Eğer tek bir miskine altmış gün verirse kâfidir. Eğer bir miskine bir günde bütününü verirse, ancak bir günlük kefaret olarak kabul olunur. Eğer yemek yedirdiği zaman zarfında, zihar yaptığı hanımla cinsi münasebette bulunursa yeniden yedirmek lâzım gelmez.

Bir kimsede iki zihar kefareti varsa, iki köleyi tayin etmeksizin azat ederse her iki ziharın da kefareti olmak hesabıyla kâfi gelir. Dört ay oruç tutarsa veya yüz yirmi miskine yemek yedirirse hüküm böyledir. Eğer bir köle azat ederse veya iki ay oruç tutarsa istediğinin kefaretini sayabilir.

39 Lİ’ÂN

İkisi şahitlik yapacak nitelikte ve kadında kendisine iftira atana had vurulacak kapasitede olduğu halde, kocası kendisini zina ile itham veya çocuğunun nesebini kadının isteğine rağmen inkâr ederse kocaya li’ân düşer. Eğer koca li’ândan men olursa li’ân yapıncaya kadar veya kendisini yalanlayıp kendisine had tatbik oluncaya kadar hâkim hapse atar. Eğer koca li’ân yaparsa hanıma da li’ân lâzım gelir. Eğer hanım li’ândan men olursa, li’ân yapınca veya kocasını tasdikleyinceye kadar hâkim hanımı hapseder... .

Koca, kâfir, köle veya iftiradan dolayı kendisine had vurulmuş bir kimse ise, hanımına zinayı isnat ettiğinde kendisine had düşer.

Koca, şahitlik yapacak nitelikte ise, hanımı, cariye, kâfir veya daha evvelce had yemişlerden veya kendisine iftira atana had vurulmayacak tipten ise, kendisine zina isnat eden kocasına had vurulmaz ve li’ân da yoktur.

Li’ân nasıl yapılır?

Kadı, ilk evvelâ kocadan başlar. Koca dört defa şahitlik yapar, her defasında: «Ben Allah'ı şahit kılıyorum ki, şüphesiz hanımımın hakkında ileri sürdüğüm zina meselesinde, doğru söyleyenlerdenim» diyecektir. Beşinci olarak: «Eğer, hanımıma zina meselesinde iftira atanlardan isem, Allah'ın laneti üzerime olsun» diyecektir. Bütün bu yeminleri yaparken hanımına işaret etmesi lâzımdır. Bundan sonra hanım dört defa şahitlik eder ve her defasında «Allah'ı şahit ederim, kocam bana atfettiği zina meselesinde yalancılardandır.» Beşincide «Eğer kocam bana atfettiği zinada doğru ise Allah bana gazap etsin» diyecektir.

Yekdiğerini lanetlediği zaman, kadı birbirinden ayırır. İmam-ı Azam’a ve Muhammed'e göre, bu ayrılık bayin bir talâk sayılır.

Ebû Yusuf: «Ebedî bir şekilde o hanım kocasına haram olur» dedi.

Eğer kazıf (iftira) çocuğun inkâr edilmesiyle olursa, kadı çocuğun nesebesini yok eder ve çocuğu annesine ilhak eder (yâni annesine verir ve ancak ona vâris olur).

Eğer li’ândan sonra, koca cayıp kendisini yalanlarsa, kadı ona had vurur ve böylece hanımıyla tekrar evlenmek helâl olur. Eğer hanımından başka birisine zinayı atfedip had yerse veya bir kadın zina edip had vurulursa, bu şekilde kişi hanımıyla evlenebilir.

Hanımı küçük veya deli olduğu halde kendisine zina atfederse, aralarında li’ân olamaz.

Ahrasın (dilsiz) hanımına zina atfetmesi li’ânı icap edemez. Koca, hanımına «Senin hamlin benden değildir» dediği zaman aralarında li’ân olmaz.

Eğer hanımına: «Sen zina ettin bu hamlin zinadandır» dese li’ân muamelesi aralarında icra edilir. Fakat kadı, hamlin nesebini kaldıramaz.

Doğumun hemen akabinde veya tebrik edildiğinde veya doğum için âletler alındığı zamanda, hanımının çocuğunu inkâr ederse, iddiası doğrulanır ve bu iddiasından dolayı li’ân yapar. Eğer bu müddetten sonra çocuğu inkâr ederse, li’ân yapar, fakat nesep sabit olmuştur.

Ebû Yusuf ve Muhammed: «Bütün nifas (lohusa) müddetince çocuğu inkâr edebilir» dediler.

İkiz doğuran hanımın birinci çocuğunu inkâr edip ikincisini kabullenirse her ikisinin de nesebi sabit olur ve kocaya da had vurulur. Eğer birincisini kabullenir, ikincisini inkâr ederse her ikisinin nesebi sabit olur ve li’ân yapar.

40 IDDET

Kişi hanımını bayin veya rici talâkla boşarsa veya boşanmadan başka bir şekilde aralarına ayrılık girerse, hanım da hür ve hayız görür hanımlardansa iddeti üç kür'dir. Kür'lar hayızlardır (Yâni bir kür, bir hayızdır.)

Eğer küçüklük veya büyüklükten ötürü hayız görmezse iddetî üç aydır. Eğer hâmile ise iddeti hamlini doğurduğu zamana kadardır.

Eğer cariye ise, iddeti iki hayızdır. Eğer hayız görmez bir cariye ise, iddeti bir buçuk aydır.

Koca öldüğü zaman, hür hanımı dört ay on gün iddet çekecektir. Eğer cariye ise iki ay beş gün çeker. Eğer hâmile ise hamlini doğuruncaya kadar bekler.

Hastalıktan boşanan hanım vâris olduğu zaman en uzun iddeti çekecektir. (Yâni ölüm ve boşanma iddetilerinden hangisi daha uzunsa onu çekecektir.)

Eğer rici talâkın iddetini çeken cariye, o müddet zarfında azat edilirse iddeti hür hanımlar iddetine çevrilir. Eğer, bayin talâkla boşandığı ve kocası öldüğü halde azat edilirse, iddeti başka bir şekle çevrilemez.

Eğer âyise (hayız görmez) olduğu için, aylarla iddet bekler, sonra hayız kanını görürse, geçmiş iddeti iptal olunur. Yeniden hayızla iddet görmeye başlar.

Fâsid nikâhla nikâhlanmış şüphe ile cinsi münasebette bulunulmuş hanımın iddeti –gerek ayrılıkta gerek ölümde- hayız görmekledir. Ümmülveled olan cariyenin efendisi öldüğünde veya azat etiğinde iddeti üç hayızdır. Eğer hamli ölümden sonra olursa iddeti o zaman dört ay on gün olur. Kişi hanımını hayız halinde boşarsa o hayızla iddet başlamaz. İddet çekmekte olan hanım, şüpheli olarak kendisi ile cinsi münasebette bulunursa, yeni bir iddet kendisine lâzım gelir. İki iddet birbirine girer, o halde gördüğü hayız her iki iddete birden sayılır. Eğer birinci bittiğinde ikinci iddet daha bitmemişse, iddeti tamamlamak lâzım gelir.

Boşanmada, iddetin başlangıcı talâktan hemen sonra, ölüm de hemen ölümden sonra başlar. Eğer hanım, iddet müddeti bitinceye kadar boşanmasından ve

kocasının vefatından habersiz ise dahi iddeti bitmiştir.

Fâsid nikâhta, iddet eşlerin yekdiğerinden ayrılmasıyla veya kocanın cinsî münasebeti terkeylemeğe azmeylemesiyle başlar. Mabtuta (ricaat hakkından mahrum bir şekilde boşanmış hanım) ve kocası vefat eden hanıma -Akil, baliğ ve müslüman olduğu halde- ıhdat lazım gelir.

İhdad: Kokuyu, süsü, yağ sürmeyi ve gözlerine sürme çekmeyi terketmektir Ancak özürden dolayı olursa beis yoktur. Ellerine kına yakmamalı, üsfur (bir nevi boyadır) ve za'feranla boyanmış herhangi bir elbiseyi giymemelidir. Kâfir ve küçük olan bir hanıma ihdad yoktur.

Cariyeye ihdad lazımdır. Fasid nikâhın ve ümmülveledin iddetinde ihdad yoktur.

İddet çekmekte olan bir hanıma evlenme teklifi lâyık ve uygun değildir. Fakat ta'rizde bulunmakta hiç bir beis yoktur.

Rici'i veya mabtuta şeklinde boşanmış bir hanıma gece veya gündüz evinden çıkmak caiz değildir.

Kocası ölen hanım ise, gündüzleyin ve gecenin bir kısmında çıkabilir. Fakat evinden başka bir yerde yatamaz.

İddetini çeken hanım, ayrıldığı zaman kendisine atfedilen evde ancak iddet çeker.

Ölünün terekesinden kendisine düşen ev kendisine yetmiyor ve vârisler de paylarından çıkarıyorlarsa, başka eve gidebilir. Kişinin rici'i talâkla boşadığı hanımıyla sefere çıkması caiz değildir. Kişi, hanımını bayin talâkla boşadıktan sonra iddette iken evlenirse ve daha duhul etmezden evvel tekraren bırakırsa, kocaya zevcesine vermek üzere tam mehir düşer, zevceye ise Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre, yeni bir iddet düşer.

İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Kadına mehirin yarısı verilecektir ve birinci iddeti tamamlayacaktır.» dedi.

Rici'i talâkla boşanan hanım, iddetinin bittiğini ikrar etmedikçe, iki sene veya daha fazla bir müddet sonra doğurduğu çocuğun nesebi sabit olur. Eğer iki seneden daha az bir müddette doğurursa, kocasından boş olur. Eğer iki seneden

sonra doğurursa, çocuğun nesebi sabit olur ve hanım rici'i olur.

Mabtuta, iki seneden az bir müddette doğurursa, çocuğunun nesebi sabit olur. Eğer ayrılık gününden tam iki sene sonra doğurursa nesebi sabit olamaz. Ancak koca “Çocuk benimdir.” diye iddia ederse, sabit olur.

Kocası vefat eden hanımın, vefat günüyle doğum arası iki sene olduğunda doğurduğu çocuğun nesebi sabit olur.

İddetli hanım, “İddetim bitti” diye, ikrar yaptığından sonra altı ay geçmezden bir çocuk doğurursa onun nesebi sabit olur. Eğer altı ay geçtikten sonra, doğursa nesebi sabit olamaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, iddet çeken bir hanım bir çocuk doğurursa nesebi sabit olamaz. Ancak iki kişi veya bir kişi ile iki hanım doğurduğuna şahitlik yaparsa nesebi sabit olur. Meğerki göze çarpan gebelik veya kocası tarafından itiraf varsa, şahitlere lüzum kalmazdan nesebi sabit olur.

Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Bütün bu suretlerde tek hanımın şahitliğiyle nesebi sabit olur» dediler.

Evlendiği kadın, evlenme gününden itibaren altı aydan az bir müddet zarfında doğurursa nesebi sabit olamaz. Eğer altı aya veya daha fazla bir zamanda doğurur, kocası itiraf ve sükût ederse nesebi sabit olur. Eğer doğumu inkâr ederse, doğuma dair şahitlik yapan tek hanımın şahitliğiyle nesebi sabit olur.

HAMLİN MÜDDETİ

Hamlin en çok müddeti iki senedir. En az müddeti altı aydır. Zımmî erkek zımmî hanımını boşadığı zaman iddet beklemesi yoktur.

Eğer zinadan hâmile kalan hanım evlenirse nikâhı caizdir. Fakat hamlini doğurmazdan kendisiyle cinsî münasebette bulunulmaz. Allah herkesten daha iyi bilir.

41 NAFAKALAR

İster kadın müslüman olsun ister kâfire, kocasının evinde nefsini kocasına teslim ettiği zaman, kocasına nafakası vacip olur.

İster kocası zengin, ister fakir olsun, her ikisinin hali nazarı itibare alınarak kocasına, meskeni giyeceği ve nafakası lâzımdır. Eğer mehrini alıncaya kadar, nefsini teslim etmekten men olursa kendisine nafaka vermek elbet lâzımdır. Eğer kocasının evini terkederse, dönünceye kadar kendisine nafaka yoktur.

Eğer kendisiyle cima yapılmayacak derecede küçük ise, nefsini kocasına teslim ederse bile nafakası lâzım gelmez.

Eğer hanım büyük, kocası cima yapmayacak derecede küçük ise, kocasının malından nafakası verilir.

İster rici'i, ister bayin olsun, kişi hanımını boşadığı zaman kendisine nafaka ve mesken verecektir.

Kocası ölmüş veya isyanından ötürü boşanmış hanıma nafaka verilemez.

Eğer kocası tarafından boşandıktan sonra irtidad (dinden caymak) ederse nafakası düşer. Eğer boşandıktan sonra kocasının oğluna (üvey evlâdına) nefsini teslim ederse nafakası kesilmez. Eğer boşanmadan evvel ise nafakası düşer.

Eğer, hanım borcundan dolayı hapsolunursa veya zorla bir kişi tarafından gasbolunup götürülürse veya mahremiyle hacca giderse bu müddette kendisine nafaka verilmez.

Eğer kocasının evinde hasta düşerse nafakası lazımdır.

Koca zengin olduğu zaman, hanımının hizmetçisine nafaka vermesi farz olur. Bir hizmetçiden başka hizmetçilerin nafakası farz değildir.

İçinde kimsenin bulunmadığı bir evde oturtması lâzımdır. Ancak hanım kendisi başkasının oturduğu evde oturmayı isterse olur.

Eğer başka bir hanımdan çocuğu varsa o çocuğu üvey annesiyle beraber oturtmaya yetkisi yoktur.

Koca, hanımının ebeveynlerini, başka kocadan olan evlâdını ve ehlini evine sokmamaya yetkilidir. Fakat bu kimselerin istedikleri zaman, hanımla konuşmalarına ve hanıma bakmalarına mâni olamaz.

Hanımının nafakasını vermekten âciz olan bir kimseden hanımının boşanması talep edilemez. Ancak hanımına, «Kocanın namına nafakanı borç et.» denilecektir.

Servetini ve hanımının olduğunu itiraf edenin elinde malı olduğu halde, kişi kaybolursa, kadı o maldan kaybolan zatın hanımına, küçük çocuklarına ve ebeveynlerine nafaka takdir eder. Fakat hanımına takdir ettiği nafakayı vermek için hanımdan bir kefil alacaktır.

Kaybolan bir kişinin malında ancak bunlar için hüküm edebilir. Kadı, hanıma fakirlik nafakasını takdir ettikten sonra kocası zengin olursa ve kadıya şikâyet ederse, derhal kendisine zengin nafakasını tamam ederek verir.

Bir müddet geçtiği halde, koca hanımının nafakasını vermemişse ve hanım da geçmişin nafakasını isterse, hiç bir şey alamaz. Ancak kadı nafakasını farzetmiş veya koca nafaka miktarı üzerinde kendisiyle sulh etmiş ise, geçmişin nafakasını verecektir.

Kişi, kadı tarafından nafaka vermekle mahkûm olunduğunda bir kaç ay geçtiğinde nafakayı vermeyerek ölüp giderse, nafaka kendisinden sakıt olur.

Hanımına bir senelik nafaka verdikten sonra ölürse, hanımdan hiç bir şey geri alınmaz. İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Geçmişin nafakası hanıma hesaplanarak bırakır, geri kalan mal kocanın malıdır.» dedi.

Köle, hür bir hanımla evlendiği zaman, nafakası boynunda borç kalır ve nafakanın ödenmesi için satılır.

Hür bir insan cariye ile evlendiğinde ve cariyenin efendisi, kendisiyle evine gitmeye müsaade ettiğinde nafaka lâzım olur. Eğer evine gitmeye müsaade etmezse nafakası kocaya düşmez (Belki efendisine aittir.)

Küçük yavruların nafakası yalnız babalarına düşer, hanımın nafakası yalnız kocasına düştüğü gibi.

Eğer küçük süt emiyorsa, annesine emzirmesi lâzım değildir. Belki annesinin yanında olduğu halde emziren bir hanımı baba icar etmelidir.

Eğer, nikâhlı hanımını veya kendisinden iddet çeken bir hanımı çocuğuna sütanneliği yapsın diye kiralarsa caiz olamaz. Eğer iddeti bittikten sonra çocuğunu emzirsin diye, eski hanımını icar ederse caiz olur.

Eğer baba dese “Ben annesini icar etmem.” ve başka bir ecnebi hanım getirirse, o esnada anne de ecnebi hanımın ücreti misline razı olursa, anneye vermek daha uygun düşer. Eğer, öz anne fazla ücret isterse, koca illa vermeye zorlanmaz.

Küçüğün nafakası, babasının dini ayrı ise dahi babaya düşer, nasıl ki hanımın dini ayrı ise dahi nafakası kocasına düşüyorsa.

HİDANE (BESLEME)

Eşler ayrıldığında, anne çocuğun terbiyesine daha uygundur. Anne olmadığı takdirde annenin annesi, babanın annesinden daha evlâdır. Eğer anneannesi yoksa babaannesi küçüğün hemşirelerinden daha evlâdır. Eğer ninesi hiç yoksa hemşireleri, hala ve teyzelerinden daha evlâdır.

Evvelâ anne ve baba bir olan hemşireye, sonra anne bir hemşiresine, sonra baba bir hemşiresine teslim edilir, daha sonra annenin hemşireleri halalardan daha evlâdır, teyzeler, hemşirelerin indiği gibi inerler, halalar da öyledir.

Bunlardan her evlenenin hakkı sakıt olur, ancak nine hariçtir kocası dedesi olduğu zaman. Eğer çocuğa yakın kadınlardan hiçbir kimse yoksa ve yakınları olan erkekler terbiyesi ve beslemesi için münakaşa ediyorlarsa, asabe bakımından en yakını hepsinden dana evlâdır.

Erkek çocuk, tek başına yer, içer, elbisesini giyer ve taharetini yapıncaya kadar annesi ve ninesi bakmasına daha evlâdır. Kız çocuk da hayız görünceye kadar annesi ve ninesi yanında olmalıdır.

Acaba evlenmeye iştahı açılıncaya kadar anne ve anneannesinden daha iyi kim kız çocuğa bakabilir?

Efendisi cariyeyi azat ettiğinde, ümmülveled çocuğundan ötürü azat olunduğunda, hür kadın gibidir. Azat olmazdan evvel çocuk hakkı, ne cariye olan anneye ve ne de ümmülveled olan cariyeye yoktur.

Dinleri tefrik edecek çağa gelip küfründen korkmadıkça, müslüman çocuk kâfir annesinden alınmaz.

Boşanmış hanım, çocuğunu alıp şehirden çıkamaz. Ancak kocasıyla evlendiği vatanına götürebilir.

Dinde kişiye muhalif iseler dahî, fakir ebeveynine, dedeler ve ninelerine nafaka vermek mecburiyetindedir.

Din ayrılığında ancak nafaka hanımına, ebeveynlere, dedelere, ninelere, evlâda ve evlâdın evlâdına verilir.

Ebeveynlerin nafakasında, hiç kimse evlâda ortaklık yapmaz. Kişinin mahremi olan her rahim sahibi fakir ve küçükse veya baliğ ve fakir bir kadınsa veya kötürüm yahut da kör bir fakirse, mirası nisbetinde nafakası yakınlarına lâzım olur.

Baliğ kızın, kötürüm çocuğun nafakası üçlü olarak ebeveynlerine düşer; üçte iki babasına ve üçte bir de annesine düşer.

Yakınlarıyla kişinin arasında din ihtilâfı olduğunda vacip olamaz.

Fakir bir kimseye yakınlarının nafakası vacip değildir. Kayıp evlâdın malı varsa kadı evebeynin nafakasını o maldan verir, Eğer babası nafakası için kayıp oğlunun eşyasını satarsa Ebû Hanife'ye göre, caizdir. Eğer gayrimenkulünü satarsa caiz olamaz.

Eğer kayıp çocuğun ebeveynin elinde malı olup o maldan nafakalarını alırlarsa zâmin olamazlar. Eğer malı başka birisinin elinde ise ve o kimse kadı'nın iznini almazdan o maldan mal sahibinin ebeveynlerine nafaka verirse zâmin olur.

Kadı, evlâda, ebeveyne ve rahim sahiplerine nafaka vermekle hüküm ettiğinde bir müddet geçtiği halde nafaka alınmazsa düşer. Meğerki kadı o evlâdın namına borç etmelerine izin vere.

Efendi, kölesine ve cariyesine infak etmek mecburiyetindedir. Eğer infak etmezse ve onların da çalışmaları varsa çalışır ve nafakalarını temin ederler. Eğer çalışmalarıyla nafakalarını temin etmeseler, nafakalarını vermeyen efendileri satılmalarına zorlanacaktır.

42 ITÂK (Âzat Etmek)

Âkil, baliğ bir hürün mülkünde azat etmesi mümkün olur.

Kölesine veya cariyesine “Sen hürsün veya azat edilmişsin ve hür kılınmışsın.” yahut “Seni hür yaptım.” yahut da “Seni azat ettim.” dediğinde ister azat olmasını niyet etsin ister etmesin azat olunur. Yine hür olur. Eğer «Senin başın yahut yüzün veya boynun veya bedenin hürdür.» dediği zaman veya cariyesine «Fercin hürdür.» dediğinde.

Eğer kölesine: «Benim üzerinde mülküm yoktur.» dese ve bu sözle hürriyetini niyet ederse azat olur. Eğer niyet yoksa azat olamaz.

Azat edilmenin kinayeleri hep böyledir.

Eğer «Senin üzerinde her hangi bir hakkım yoktur.» dese ve azat olmasını niyet ederse yine azat olunmaz.

Eğer: «Bu oğlumdur.» dese ve bu sözünde ısrar ederse veya “Bu benim azat ettiğimdir.” veya “Ey azatlım.” dese azat olunur.

Eğer kölesine “Ey oğlum, ey kardeşim” dese azat olunmaz. Eğer kendisinden büyük bir köleye «Bu oğlumdur.» dese Ebû Hanife’ye (rahmetüllahi aleyh) ye göre, azat olunur.

Cariyesine hür olmasını niyet ederek «Sen boşsun.» dese azat olunmaz.

Kölesine; «Sen hür gibisin.» dediğinde azat olunmaz. Eğer «Sen hürsün.» dese behemehâl azat olunur.

Kişi, rahminin sahibi bir mahremini köle olarak elde ederse kendiliğinden azat olunur.

Ebû Hanife'ye göre, mevla (efendi) kölesinin bir kısmını azat ettiği zaman o kısım azat olunur, geri kalan kısım için çalışır, efendisine para verir kendisini tamamen kurtarır.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Kölenin bir kısmı azat edildiği zaman tümü azat olunur.» dediler.

Köle, iki ortağın arasında müşterek ise, birisi payını azat ederse, azat olunur. Eğer azat eden zat zengin ise, ortağı muhayyerdir. İsterse, o da payını azat eder, isterse ortağına yarısını yükler veya dilerse köleyi çalıştırır, parasını köleden çıkarır. Eğer ilk azat eden fakirse, ortağa iki yol vardır: İsterse azat eder, isterse köleyi çalıştırır yarı kıymetini ondan tahsil eder.

Ebû Yusuf ve Muhammed dediler ki, “Eğer azat eden zenginse ona payını tazmin ettirmek, eğer fakirse köleyi çalıştırmaktan başka yol yoktur.”

İki kişi birden birisinin köle olan oğlunu satın alırlarsa, pederin payı azat olunur ve diğer ortağa karşı mesul de değildir. İkisi birden bu köleye vâris olurlarsa, yine hüküm budur. Bu olduktan sonra diğer ortak muhayyerdir, dilerse payını azat eder, dilerse köleyi çalıştırmak suretiyle, payını alır.

Ortakların her birisi diğer ortağın köleden payına düşen kısmını azat ettiğine şahit yaptığı zaman, kölenin tümü azat olunur. Ebû Hanife'ye göre, ister zengin ister fakir olsunlar, köle çalışıp her ikisinin de payına düşen parayı verir.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, eğer zengin iseler para vermeye hacet yoktur; her ikisi de fakir ise, köle çalışıp kendilerine fiatını öder. Birisi fakir diğeri zengin ise, yalnız zengin için çalışacaktır.

Fakir ortak için ise, çalışamaz. Allah için yahut şeytan için veya put için kölesini, azat edenin kölesi azat olunur.

Zorlanarak veya sarhoş olarak kölesini âzat edenin kölesi azat olunur.

Azat olmayı mülküne veya başka bir şarta izafe ederse talâkta sahih olduğu gibi sahih olur.

Bir köle, müslüman olarak darülharpten kaçıp bize geldiği zaman azat olunur.

Hâmile bir cariyeyi azat ettiği zaman hamli de beraberinde azat olunur Yalnız hamli azat olunursa annesi azat olunmaz.

Kölesini bir malın karşılığında azat ettiğinde köle o malı vermeye razı olursa

azat olunur ve kendisine malın verilmesi lâzım gelir.

«Eğer sen bana bini verdiğin zaman hürsün.» dese hükmü doğru ve köle ticaret etmek için mezun olur. Köle o malı getirdiğinde kadı efendisini malı kabullenmeye zorlar ve köle azat olunur.

Cariyenin, efendisinden olan çocuğu hürdür. Evvelki kocasından olan çocuğu ise efendisinin kölesi olur. Hür hanımın, köle kocasından doğan çocuğu hürdür.

43 TEDBÎR

1

Efendi kölesine “Ben öldüğüm zaman sen hürsün veya benden sonra sen hürsün veyahut sen müdebbersin (yâni ölümümden sonra hürsün) veyahut ta ben seni müdebber kıldım.” dediğinde köle mudebber olur. Satılması ve hibe edilmesi caiz değildir.

Efendi, müdebber köleyi çalıştırabildiği gibi ücretle başkasına da verebilir

Eğer müdebber cariye ise cinsî münasebette bulunabileceği gibi akdi nikâhla kendisiyle evlenebilir.

Efendisi öldüğünde müdebber malın üçte birinden azat olunur. Eğer sülüs kâfi gelirse, eğer müdebberden başka malı yoksa köle kıymetinin üçte ikisini çalışarak vârislere verir ve azat olur.

Efendisi borçlu ise, çalışıp bütün kıymetini alacaklılara ödemek mecburiyetindedir.

Müdebbere bir cariyeden doğan çocukta müdebberdir. Eğer kölesinin müdebber sayılmasını herhangi bir sıfata bağlarsa normal ölümüyle müdebber olmaz. Meselâ “Ben bu hastalığımdan veya bu seferimde veyahut falan hastalıktan ölürsem, sen azat edilmişsin.” demesi gibi. Bu gibi kölenin satılması ise, caiz olur. Fakat efendisi zikrettiği sıfat üzere ölürse, müdebber köle gibi azat olunur. (Efendisinin servetinin üçte birinden sayılır.)

İSTÎLÂD (Câriyesinden Veled Talep Etmek)

Cariye mevlâsından doğurduğu zaman «Ümmülveled» olur. Satışı veya başkasına mülk edinmesi caiz olamaz. Efendisi için kendisiyle cinsî münasebette bulunmak, çalıştırmak, icara vermek ve evlendirilmek caizdir.

Evlâdının nesebesi, ancak efendisinin itirafıyla sabit olur.

Eğer ilk çocuğun nesebini itiraf ettikten sonra diğer bir çocuk doğurursa onun nesebi ikrarsız da sabit olur.

Eğer efendisi ilk çocuğu ikrar ettikten sonra, ikinci çocuğu inkâr ederse, onun sözüyle nesepsiz olur.

Eğer cariyesini evlendirip bir çocuk doğurursa o çocuk annesinin hükmündedir.

Mevlâsı öldükten sonra cariye bütün malından azat olunur. Mevlâsının borcu varsa, alacaklılara o parayı ödemek için çalışması gerekmez.

Kişi, başkasının cariyesini nikâhla vatederse (cinsî münasebette bulunursa) ve cariye ondan bir çocuk doğurursa bilâhare onu efendisinden satın alırsa kendisine ümmülveled olur.

Baba, yavrusunun cariyesiyle münasebette bulunduğunda cariye bir evlât doğurursa ve baba da onun nesebini iddia ederse nesebi sabit olur ve cariye de babaca ümmülveled olur.

Ancak baba, cariyenin esas sahibi olan evlâdına kıymetini verir. Cariyenin «ukru» ve çocuğunun kıymeti babaya düşmez. Eğer pederi hayatta olduğu halde dedesi cariye ile temas ederse doğan çocuğun nesebi sabit olamaz. Eğer babası ölü olduğu halde dedesi cariyesini kullanır, çocuk meydana gelirse, dedesinden babadan nesebi sabit olduğu gibi nesebi sabit olur.

Cariye, iki kişi arasında müşterek olup doğurduğu zaman birisi “Bu çocuk benimdir.” diye iddia ederse, çocuğun nesebesi ondan sabit ve cariye onun ümmülveledi olur. Cariyenin yarı ukrunu ve yarı kıymetini ortağına vermelidir. Cariyenin doğurduğu çocuğun kıymetinden ortağına vermek kendisine düşmez.

Cariyelerinden doğup meydana gelen çocuğu, her ikisi de iddia ederse, her ikisinden nesebi sabit olur. Cariye her ikisinin de ümmülveledi olur. Yekdiğerine maliyle ukrun yarısıyla borçlu olur. Oğlan, her ikisinden de tam evlât irsini alır, fakat onların ikisi çocuktan bir baba irsini elde ederler.

Mevlâ, akdi kitabet yapmış kölesinin cariyesiyle düşüp kalkar, cariye doğurduğu zaman “Çocuk benimdir.” diye iddia ederse —eğer mükâtep mevlâsını doğrularsa— çocuğun nesebi mevlâdan sabit olur. Fakat mükâtebine cariyesinin ukrunu ve evlâdının kıymetini verir ve cariye de kendisine ümmülveled olamaz.

Eğer mükâtep köle, efendisini iddiasında yalanlarsa, nesebi sabit olamaz.

44 MUKÂTEB

Efendisi kölesini veya cariyesini mal karşılığında (yâni şart edilmiş ve kabullenmiş miktarın karşılığında) mükâtep kılarsa köle mükâtep olur. (yâni her tasarrufunda serbesttir, çalışıp efendisine şart edilen parayı verecektir.)

Alınan mal, derhal veya başka bir zamanda toptan veya taksitle verilmesi şart edilebilir.

Küçük köle, alışverişi biliyorsa kendisiyle kitabet yapmak caizdir. Kitabet akdi sahih olduğu zaman, mükâtep köle mevlâsının elinden çıkar, fakat mülkünden çıkmaz. Bu köle için alış veriş ve sefere gitmek caizdir. Fakat mevlâsının izni olmazsa evlenemez ve bolca hibe edemez ve sadaka veremez. Ancak az bir şey verebilir.

Hiç bir surette başkasına kefil olamaz. Eğer kitabet muamelesinden sonra kölenin öz cariyesinden bir çocuğu olursa o çocukta akdi-kitabete dâhil olur, hükmü, babasının hükmü gibidir ve çocuğun kazancı babasına aittir.

Efendi, cariyesini kölesiyle evlendirir, bilâhare her ikisiyle de kitabette bulunur ve bu akdi kitabetten sonra cariye bir çocuk doğurursa, o çocuk cariyenin kitabet muamelesine dâhil olur ve çocuğun kazancı annesine aittir. Eğer mevlâ, mükâtep cariyesiyle cinsi münasebette bulunursa cariyeye. «ukur» vermesi icap eder.

Efendi, mükâtep cariyeye veya çocuğuna karşı cinayet işlerse, kendisine cinayet bedeli vermelidir. Eğer malını telef ederse zâmin olur.

Mükâtep köle, köle olan babasını veya oğlunu satın aldığı takdirde onlar da kitabet muamelesine dâhil olur. Eğer ümmülveledini satın alırsa, satın alınan cariyenin çocuğu da kitabet akdine dâhil olur. O halde o cariyenin satılması da caiz olamaz. (Çünkü çocuğuna tâbidir.)

Eğer mükâtep köle, mahremi olan fakat aralarında doğurmak ilgisi olmıyan bir yakınını satın alırsa, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, kitabet akdine dâhil olmaz.

Mükâtep bir taksiti vermediği zaman, hâkim onun haline bakar, eğer

başkalarında bir alacağı veya gelecek malı varsa hemen acizliğine hüküm veremez; iki veya üç gün mühlet verir. Eğer parayı temin edecek bir tarafı yoksa ve efendisi de âciz sayılmasını talep ederse, hâkim “Acizdir” diye hüküm verip kitabeti feshedecektir. Ebû Yusuf «İki ay üzerinden geçmedikçe hâkim âciz olduğuna hüküm veremez.» dedi.

Mükâtep âciz olduğu zaman tekrar kölelik hükümlerine avdet eder, elinde bulunan bütün kazancı mevlâsınındır.

Mükâtebin malı olduğu halde ölürse, kitabet feshedilmez, belki taksitleri kazançlarından verilir ve hayatının son demlerinde azat olduğuna hükmedilir.

Verilecek malı bırakmayarak ancak kitabet zamanında doğmuş bir evlât bırakmışsa, o çocuk babasının taksitlerini vermeye çalışacak, verdiği zaman babasının ölümden evvel âzat olunduğuna hükmederiz. Babasıyla çocuk da azat olunmuştur.

Eğer satın aldığı evlâdını terkedecek olursa, çocuğunla “Ya derhal babanın borcunu vereceksin veya tekrar köleliğe” denir.

Müslüman bir kişi, şarap veya domuz veya kendi nefsinin kıymetiyle kölesini mükâtep yaparsa, kitabet akdi fasittir. Eğer şarabı verirse azat olur, fakat çalışıp kıymetini vermelidir. Söyleşilen miktardan az olmaması belki daha fazla olması lâzımdır.

Eğer belirsiz bir hayvan mukabilinde kölesiyle kitabet yaparsa, kitabet caiz olur. Eğer iki kölesiyle birlikte bin (lira) mukabilinde kitabet akdi yapıp ta öderlerse ikisi birden azat olurlar, aksi halde köleliğe dönerler.

Biri diğerinin zaminidir diye ikisiyle akdi kitabet yaparsa, câiz olur. Birinin ödemesiyle her ikisi de azat olur. Ödeyen bilâhare ortağından yarısını geri alır.

Mevlâ, mükâtep kölesini azat ettiğinde azat olur ve kitabet borcu düşer.

Mükâtep kölenin, mevlâsı vefat ettiğinde kitabet bozulmaz, belki kendisine «Taksitlerin zamanında mevlânın vârislerine parayı ver.» denilecektir.

Eğer vârislerden tek birisi onu azat ederse nafiz olamaz. Bütün vârisler birden azat ederse azat olunur ve kitabet parası düşer.

Mevlâ ümmülveledi olan cariyesiyle kitabet akdederse caiz olur. Mevlâ ölürse kitabet parası cariyeden sakıttır. Zira azat olunur. Eğer kendisiyle kitabet akdi yapılan cariye doğurursa, muhayyer olur; isterse kitabet akdine devam eder, isterse kendisini âciz addeder ve mevlâsının ümmülveledi olur.

Müdebberesiyle akdi kitabet eden bir kişinin akdi caizdir. Mevlâsının malsız olarak öldüğünde, kitabetin bütününü vermek veya kıymetinin üçte ikisini çalışıp ödemek arasında müdebbere muhayyerdir.

Kitabet akdi yaptığı cariyesini müdebber yaparsa sahihtir.

Fakat hanım muhayyerdir, dilerse kitabete devam eder, isterse kendisini âciz sayar ve müdebbere olur. Kitabete devam ettiğinde mevlası servet bırakmadan ölürse, Ebû Hanife’ye göre, cariye muhayyerdir, dilerse söyleşilen miktarın veya kıymetinin üçte ikisini vârislere vermek için çalışabilir.

Mükâtep köle, kölesini mal karşılığında azat ettiği zaman caiz olamaz. Bir ivez karşılığında hibe ederse sahih değildir. Eğer kendisiyle kitabet yapılan köle, kölesiyle kitabet yaparsa caizdir. İkinci köle, efendisi olan birinci köleden evvel kitabet parasını verirse onun veliliği birinci kölenin velisine intikal eder.

Eğer, birinci mükâtebe azat olduktan sonra parasını öderse, o zaman birinci kölenin mulisi olur. Yani mevlâsi, kendisiyle kitabet akteden birinci köle olur.

45 VELÂ’

Kişi kölesini azat ettiğinde o kölenin velası onun olur. Kadın da kölesini âzat ederse hükmü budur.

Eğer azat eden hiç kimseye velası olmasın diye veya müslümanlara velâsı olsun diye azat ederse şart batıldır. Velâsı azat edenin olur.

Mükâtep hakkını eda ettikten sonra, azat olunur ve velâsı efendisinin olur.

Mevlânın ölümünden sonra azat olunursa, yine hüküm böyledir.

Mevlâ öldüğünde, müdebber ve ümmülveled cariyeleri azat olurlar ve velâları da kendisine olur.

Kişi rahim sahibi ve yakınlarını satın aldığında azat olurlar ve velâları da alıcınındır.

Kişinin kölesi, başkasının cariyesiyle evlenip cariye hâmile olduğu halde azat olunursa, hem cariye ve hem de hamli azat olunur, hamlin velası annesinin mevlâsına aittir. Hiç bir surette başkasının olamaz.

Anne azat oluşundan altı ay zarfında doğurursa, o evlâdın velası annesinin mevlâsına olur. Öyle ise, köle azat olduğu takdirde yavrusunun velası annenin mevlâsından babanın mevlâsına getirir. Acemlerden biri Arab’ın azat ettiği bir cariye ile evlenip o cariye kendisine birkaç çocuk doğurursa, Ebû Hanife'ye göre, o evlâtların velası annelerinin mevlâlarına aittir.

Azat etmekten gelen velilik mevlâyı mirasta asabe kılar. Eğer azat olunanın nesepten asabeleri varsa, onlar mevlâda daha evlâdırlar.

Azatlının nesepten asabeleri yoksa mirası azat eden zata aittir. Azatlı mevlâsından sonra vefat ederse, onun mirası mevlânın erkek çocuklarınadır. Kız çocuklarına hiç bir şey yoktur.

Kadınlar, ancak azat ettiklerinin veya azatlısının kitabet yaptıkları veya bunların kitabet yaptıklarının mevlâsı olabilirler.

Mevlâ, öz oğluyla erkek torunlarını bırakırsa azatlının mirası ancak öz oğluna verilir.

Velâ yakınlarındır.

Bir kişi, diğerin (Zeydin) eliyle müslüman olduğunda, müslüman edeni kendisine vâris ve yerinde cinayet bedeli versin diye mevlâ yapar veya başkası vasıtasıyla müslüman olup, yine de onu (Zeydin) kendisine mevlâ yaparsa, velâ sahihtir ve cinayet yaptığı takdirde nakdî cezası mevlâsına aittir.

Varissiz öldüğünde, mirası mevlâsının olur. Eğer vârisi varsa o vâris, mevlâsından daha evlâdır.

Muli, (kendisine mevlâ tutan) mevlâsı, cinayetin nakdi cezasını vermezse, mevlâsını değiştirebilir.

Mevlâsı, cinayetinin cezasını verirse, velâsını başkasına nakletmeye yetkili değildir.

Azat etmekle muli olan bir zat, mevlâlığını başkasına veremez.

46 CİNÂYETLER

Kati (öldürmek) beş çeşittir:

1-Kasden öldürmek,

2 -Kasden öldürmeye benzeyen katl,

3 -Yanlışlıkla katl,

4-Yanlışın yerine carî olan katl,

5 -Sebepten ötürü katldir.

1-Katl-i amdi: (Yâni kasden öldürmek) Silâh ve silâh vazifesi gören parçalayıcı bir şeyle öldürmek demektir. Ağaçtan yapılan kesici taş ve ateş gibi. Bu gibi bir öldürmenin mucibi, günahkârlık ve kısastır. Meğerki ölünün velileri affetsinler. Kasden öldürmekte kefaret yoktur.

2 –Şüph-i amd (Kasden öldürmeye benzer bir öldürme) Ebû Hanife'ye göre, silâh ve silâhın yerine geçen nesne olmayan bir şeyle vurup öldürmektir.

Ebû Yusuf ve Muhammed, «Büyük bir taş veya ağaçla vurup öldürdüğü zaman, katl-i âmd olur. Şüph-i amd (kasden öldürmenin benzeri) ise: Çoğu zaman öldürülmeyecek bir şeyle vurmaktır.» dediler.

Şüph-i amd olan katlin —her iki tarife göre de— mucibi günah ve kefarettir, kısas ise burada yoktur.

Şüph-i amd da katilin yakınlarına ağır diyet düşer.

3 -Yanlışlıkla öldürmek iki çeşittir:

a. Kastte yanlışlık: Bir şahsı av hayvanı sanarak, okunu atıp öldürdükten sonra insan olduğunu görmesi gibi.

b. Fiilde yanlışlık: Hedefine attığında bir insana isabet etmesi gibi.

Bu gibi katlin mucibi: Kefaret vermektir, katilin yakınlarına da diyet lâzım gelir. Burada günah yoktur. Çünkü irade dışı bir harekettir.

4 -Yanlışın yerine carî olan katl: Uyuyan bir kimsenin başka birisinin üzerine düşüp öldürmesi gibi. Bunun hükmü yanlışın hükmü gibidir.

5 -Bir sebeple öldürmek ise; mülkünde değil, başka bir yerde kuyu kazan veya taş diken bir kimsenin hareketi gibi...

Bu biçim katlden ötürü insan helak olursa, cezası yakınlarına diyetin terettüp etmesidir. Bir sebepten ötürü yapılan katilde kefaret yoktur.

Daimî bir şekilde kanı himaye altına alınmış bir kimseyi kasden öldürülmesiyle, katil öldürülür.

Hür bir insan, hür, köle ve zımmiyi öldürürse öldürülür. Müslüman olan şahıs, emin kılınan kâfiri öldürdüğü takdirde yine hüküm böyledir.

Erkek kadını, büyük küçüğü, sağlam körü ve topalı öldürürse yine öldürülür.

Kişi, öz oğlunu, kölesini, müdebber kıldığı kölesini, kendisiyle kitabet yaptığı kölesini ve öz evlâdının kölesini öldürürse, öldürülmez.

Bir evlât, babasına lâzım olan kısasa vâris olsa, o kısas düşer.

Kısas, ancak kılıçla yapılır. Mükâtep bir köle kasden öldürüldüğü zaman, mevlâsından başka vârisleri yoksa mevlâsı kısasını alır. Eğer kitabet parasını vermemişse ve mevlâsından başka vârisleri varsa, vârisleri kısas hakkına sahip değildirler, velev ki mevlâsiyle beraber olmuş olsalar.

Birisinin yanında rehin bulunan köle, öldürüldüğünde, rehin verenle, alan bir araya gelmedikçe katiline kısas tatbik olunmaz.

Bir kişi, diğer bir şahsı kasden yaralayıp yatağa düşürürse ve yaralı da bu sebepten ölürse, kendisine kısas lâzım olur. Kasden başkasının elini mafsaldan kesenin eli kesilir. Ayağın hükmü de elin hükmü gibidir. Burun, genz ve kulakta böyledir.

Başkasının gözüne vurup çıkarana kısas düşmez. Eğer çıkmamış fakat görmez

hale gelmişse vurana kısas lâzım gelir.

Ayna kızdırılır ve suçlunun yüzüne ıslak pamuk bağlanır, gözü aynanın karşısına getirilir, ışığı azalıncaya kadar devam edilir.

Dişte kısas vardır.

Benzeri mümkün olan her yarada kısas vardır. Dişten başka hiç bir kemikte kısas yoktur.

Kaste benzer katl (şüph-i amd) ancak nefiste vardır. Nefsin haricinde kalan azalarda ancak amd veya hata yanlışlıklar olabilir.

Nefis hariç, eşler arasında başka azalarda kısas yoktur. Hür ile köle ve iki köle arasında da nefis hariç kısas yoktur.

Müslüman ve zımmî kâfiri arasında azalarda kısas vardır.

Kişinin elini bileğinin yarısından kesene veya iyileşen bir derîn yara açana, kısas vacip olmaz (belki diyet lâzımdır.)

Kesilenin eli sağlam, kesenin eli çolak veya parmaklan eksikse, kesilen dilerse o ayıplı eli keser ve (ayıptan dolayı) kendisine bir şey (tazminat) verilmez. İster bir elin ırşını (diyetini) tam olarak alır. Bir kişinin iki boynuz arasını (yânî alnın üst tarafını) istiap edercesine başını yaran zatın iki boynuz arasına o kadar yara sıkışmazsa, yaralı muhayyerdir; isterse yarası karşılığında hangi taraftan başlarsa başlasın suçlunun başını iki boynuz arasını istiap edecek kadar yarar. Dilerse para cezası alır.

Lisan ve tenasül âletinde kısas yoktur. Meğerki tenasül âletinin sünnet yeri bulunan haşefesi kesilmiş olsun.

Katille ölünün velileri bir mal üzerinde sulh ettiklerinde kısas düşer, ister az ve ister çok olsun şart edilen miktar lâzım olur.

Ortaklardan tek birisi hakkını affeder veya bir şey karşısında sulh ederse, diğerlerin kısas hakları düşer. Ancak diyet olarak haklarını alırlar. Bir cemaat birlikte birisini öldürürse hepsi birden öldürülür. Bir kişi bir cemaati öldürürse hepsinin velileri hazır bulunduğu zaman, o kişi o cemaat yerinde öldürülür ve

onlara başka bir şey de verilmez. Eğer tek bir kişinin velisi hazır olursa onun yerinde öldürülür diğerlerin hakkı düşer.

Kendisine kısas lâzım olan zat, öldüğü zaman kısas kendiliğinden düşer.

İki kişi birlikte bir kişinin elini kestiğinde her ikisine birden kısas düşmez, ancak (insan) diyetin yarısını vereceklerdir.

Eğer bir kişi, iki kişinin sağ ellerini keserse, her ikisi de hazır olduğunda beraberce sağını keser ve yarım diyet alıp yarıya takdim edebilirler.

Eğer birisi hüküm meclisinde hazır olursa, o sağını kestirir, diğerinde diyetin yarısı verilir.

Köle birisini amden öldürdüğünü, ikrar ettiğinde, kendisine kısas tatbik edilir Bir kişiye kasden ok atarsa ok onu delip diğer birisini de öldürürse, birincinin yerinde öldürülür ikincinin diyeti katilin varislerine düşer.

47 DİYETLER

1

Bir kişi diğerini şüph-i amd olarak öldürürse, âkılesine (yakınlarına) mugalleze (ağır) diyet düşer ve kendisine de kefaret lâzım gelir.

Suph-i amd (kasden öldürme) diyeti; Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre dört yüz devedir. Yirmi beşi, iki yaşına girmiş dişi deve, yirmi beşi de üç yaşına girmiş dişi deve, yirmi beşi de dört yaşına girmiş deve ve yirmi beşi de beş yaşına girmiş dişi devedir.

Tağliz (ağırlık) ancak develerde olur. O halde eğer diyet develerden olmazsa, ağırlaştırılamaz.

Yanlış öldürmekle, öldürenin yakınlarına, diyet, kendisine de kefaret vacip olur, yanlışlıkla öldürmekte diyet, develerden yüz devedir, beş çeşittir.

İki yaşa varmış develerden yirmi dişi yirmi erkek, üç yaşa varmışlardan yirmi dişi, dört yaşlı develerden yirmi ve beş yaşlı develerden yirmi adettir.

Paradan olduğunda, altından ise, bin dinardır. Gümüştense on bin dirhemdir. Ebû Hanife’ye göre, ancak diyet bu üç (deve, altın ve gümüş) ten olabilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima), «Sığırdan iki yüz sığırdır, koyundan iki bin koyundur ve süsten (elbiseden) iki yüz süstür. Beher süsü iki elbiseden ibarettir.» dediler.

Müslüman ve zımminin diyeti eşittir. Nefiste, burnun genzinde, lisanda, zeker (tenasül âletin) de diyet vardır. Birisinin başına vurduğunda aklı giderse, akıl için diyet var.

Sakal, tıraş edildiğinde bir daha bitmezse diyeti vardır.

Başın saçında, (bitmezse) kaşlarda, gözlerde, ellerde, ayaklarda, kulaklarda, dudaklarda, taşaklarda ve kadının memelerinde diyet vardır. Bunların her

birisinde diyetin yarısı vardır. (Her ikisinde tamamı vardır).

Göz kirpiklerinde diyet vardır. Tek birisinde diyetin dörtte biri vardır.

El veya ayakların her hangi bir parmağında, diyetin onda biri vardır. Bütün parmaklar eşittir. Her parmakta, üç mafsal vardır. Beher mafsalda parmak diyetinin üçte birisi vardır.

İki mafsallı parmakta ise her mafsalın diyeti, tüm parmağın yarı diyetidir.

Her diş için beş deve diyet vardır. Ön dişler kesiciler ve diğerleri hep eşittir.

Bir azaya vurup, menfaatini tatil edene kestiğinde tam diyeti düştüğü gibi tam diyeti lâzım gelir. Sakatlanan el ve ışığı kaybolanı göz gibi…

Şecac (baş yarığı) on çeşittir.

1-Harise: Kan çıkmaksızın deriyi tahriş etmek,

2- Damiğa: Kan çıkıp sağa ve sola yayılmayan yara,

3 -Damiye: Kanı akan yara,

4 -Badia: Derisi kopmuş yara,

5 - Mütelahame: Derisinden sonra eti kesilen yara,

6- Simhak: Etile baş kemiği orasındaki ince perdeye yetişen yara,

7 -Mudiha: Kemiği görünen yara,

8- Haşima: Kemiği kırılan yara,

9 -Münekkile: Kemiği kırdıktan sonra yerinden başka yere oynatan yara,

10-Amme: Dimağa yetişen yaradır.

Mudihada, kasden yaparsa kısas vardır. Diğer yarıklarda kısas yoktur. Mudihanın haricindeki yaralarda, âdil bir insanın hükmettiği kadar para cezası vardır.

Yanlışlıkla olan Mudihada, diyetin yarısının onda biri vardır. Haşimede, onda bir vardır. Münekkilde, diyetin onda bir buçuğu vardır. Ammede, diyetin üçte birisi vardır.

Caife (içe nüfus eden yara) de, diyetin üçte biri vardır. Eğer deler öbür tarafa çıkarsa iki caife olur ve o zaman diyetin üçte ikisi lâzım gelir.

Bir elin parmaklarında, diyetin yarısı lâzımdır, parmakları elin ayasıyla beraber kestiğinde de diyetin yarısı lâzım gelir, parmakları bileğin yarısı ile beraber keserse, ayanın kesmesi için diyetin yarısı, fazlası için de bir âdil insanın hükmettiği ceza lâzımdır, fazla parmağın kesilmesinde bir âdilin hükmettiği miktar verilir.

Sağlamlığı bilinmediği takdirde, çocuğun gözüne, zekerinde (âletinde) ve lisanında bir âdilin hükmettiği miktar verilir.

Kemiği görülecek derecede yaralı bir kimsenin başını tekrar kırar, aklının giderilmesine veya başın tüylerinin bitmemesine sebep olursa Mudiha'nın cezası diyete dâhil olur. (Yâni diyet alınır ve iktifa edilir.)

Mudiha ile gözü kör olup, kulağı sağır veya ahres olursa, hem mudihanm cezasını ve hem de diyeti verecektir.

Ayağının bir parmağını kestiğinde yanındaki parmakta sakat olursa iki parmağın ırşi (cezası) lâzım gelir. Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, bu kesişten dolayı kısas yoktur.

Kaldırdığı dişin yerine diğer bir diş biterse cezası sakıt olur.

Ebû Hanife'ye (rahmetüllahi aleyh) göre, kırılan baş iyileşir yerinde tüyler biterse ceza sakıt olur. Ebû Yusuf «Elemin cezası olunur.» dedi. İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Doktor ücreti vardır.» dedi.

Bir kişiyi yaralayandan, yara iyileşmeyince kısas alınmaz. Bir kişinin elini yanlışlıkla keser sonra iyileşmeden öldürürse, diyet lâzım gelir ve elin cezası sakıt olur.

Her kasdi fiil ki, kısas onda şüpheden ötürü yok olur. (Babanın evlâdını öldürmesi gibi) Onun diyeti, katilin malından verilir. (Yâni yakınlarına diyetin

verilmesi lâzım değildir.)

Sulh ile vacip olan ceza, ancak katilin malından verilir. Baba, oğlunu kasden öldürdüğünde, üç sene zarfında yavaş yavaş malından diyet verecektir.

Canının itirafıyla sabit olan cinayetin cezası ancak öz malından alınır. Yakınlarına doğrulanması lâzım gelemez. Çocuğun ve delinin kasten öldürmeleri, hata (yanlışlık) tır. Burada diyet yakınlarına terettüp eder.

Müslümanların yolunda bir kuyu açarsa veya bir taş dikerse, onunla bir insan ölür ise onun diyeti yakınlarına düşer. Eğer bir hayvan telef olursa onun tazminatı yapanın malından alınır.

Yol tarafına bir balkon veya su oluğu yapmışsa, bu da düşüp bir insanı öldürürse, diyet yakınlarından alınır. Kuyu, kazan ve taş dikene kefaret düşmez.

Mülkünde açtığı kuyuya bir insan düşüp helak olursa, zâmin olmaz.

Binici, bineğin ayağıyla ve eliyle bastığından veya ısırarak öldürdüğünden mesuldür. Ancak çifte ve kuyruğuyla yaptığından değildir.

Binicinin bineği yolda terseder veya işerse ve onunla bir insan düşüp ölürse binici zâmin olamaz.

Hayvanı arkadan süren, hayvanın elinden ve ayağından çıkan zararlardan mesuldür.

Hayvanın yularından tutarak çeken, hayvanın eliyle yaptığı zarardan sorumludur. Fakat ayağından sorumlu değildir.

Bir deve katarını (toplumunu) çektiğinde çiğnediklerinden mesul olur. Eğer beraberinde arkadan sürücü de varsa her ikisi birden zâmin olurlar.

Köle yanlışlıkla cinayet işlediğinde mevlâsına, denir: “Ya köleyi cinayetin karşılığı olarak ver veya fidye ile kurtar.” Mevlâ, köleyi verdiğinde cinayet velisi köleyi mülk edinir, kurtarmak isterse, cinayetin cezasını vermek suretiyle kurtarır. Eğer köle ikinci defa cinayet işlerse, hükmü birinci cinayetin hükmü gibidir.

Köle, iki cinayeti birden işlediğinde efendisine: “Ya köleyi iki cinayet sahibine ver aralarında hakları kadar paylaşsınlar veya her ikisinin ırşın (cezasını) vermek suretiyle kurtar.” denilecektir.

Mevlâsı, cinayet işlediğini bilmediği halde azat ederse, kölenin kıymetinden ve cinayetin karşılığından hangisi daha az ise, onu vermek mecburiyetindedir.

Cinayet işlediğini bildiği halde satarsa veya azat ederse, cinayet ırşını vermek mecburiyetinde kalır.

Müdebber köle veya ümmülveled cariye yanlışlıkla cinayet işlediğinde mevlâsı kıymetinden ve ırştan hangisi daha azsa, ona çarptırılır. Mevlâsı kadının hükmüyle kıymetin bir evveline verdiğinde, ikinci cinayet için bir şey mevlâya lâzım gelmez. Belki ikinci hak sahibi birinci cinayetin velisini takip edip onunla aldığında ortak olacaktır.

Mevlâ, kölenin kıymetini, kadının hükmü olmaksızın vermişse ikinci cinayetin velisi muhayyerdir; dilerse, mevlâdan isterse birinci cinayetin velisinden hakkını alabilir.

Duvarı, müslümanların yolunda mail-i inhidam olduğunda, sahibine yıkılması talep edilip ve bu talebe dair şahit de edindiği halde, yıkılması mümkün olacak bir müddet geçtiğinde hâlâ sahibi yıkmamışsa sahibi, yıkılıp telef ettiği mal ve candan sorumludur. İster yıkılmasını müslüman bir kimse, ister zımmî bir kimse talep etsin.

Bir kişinin evine doğru meyletmişse, yıkılma talebi ancak o kişiden gelmelidir. İki süvari birbirine çarpar ve ölürlerse, her birinin yakınına diğerin diyeti lâzım gelir.

Kişi, yanlışlıkla bir köleyi öldürdüğünde on bin dirhemden fazla olmamak şartıyla kıymetini vermelidir. Eğer öldürülen kölenin kıymeti on bin veya daha fazla dirhemse, katil, on bin dirhemden on dirhem eksik bir cezaya çarptırılır.

Cariyenin kıymeti, diyetten fazla olduğunda, katil beş bin dirhemden on dirhem eksik bir cezaya çarptırılır.

Kölenin elinin diyetinde beş bini geçmeyen yarı kıymeti verilir, ancak beş dirhem eksik verilir.

Hür bir insanın diyetinde takdir olunan, kölenin kıymetinde de takdir olunur. (Meselâ hür hakkında yarı diyeti icap ettiren, kölede de yarı kıymeti icap ettirir.)

Hâmile bir hanımın karnına vurduğunda, ölü bir bebek düşürürse, vurana «Gürre» düşer.

Gürre: Diyetin onda birisinin yarısıdır. Eğer diri bir yavru düşürür, bilâhare ölürse, tam diyet vermek lâzım gelir. Bebeği ölü olarak düşürür, bilâhare annesi ölürse bir diyet ve bir de gürre lâzımdır.

Eğer anne öldükten sonra bebeği ölü olarak karnından çıkarsa, anne hakkında vurana diyet düşer, fakat bebek hakkında hiç bir şey lâzım gelmez.

Düşürülen bebekten gelen mal vârisleri arasında taksim olunur.

Cariyenin bebeği için erkekse diri olduğu kıymetinin onda birisinin yarısı lâzımdır.

Kızsa kıymetinin onda birisi verilir. Düşürülen yavru hakkında kefaret yoktur.

Yanlış ve şüph-i amde (kaste benzer) katillerin kefareti: Mü'min bir köleyi azat etmektir. O olmadığı takdirde arka arkaya iki ay oruç tutmaktır, ancak altmış fakire yedirmek yoktur.

KASÂME (YEMİNLER)

Katili belli olmadığı halde ölü bir mahallede bulunursa, o mahalle sakinlerinden ölü velisinin seçeceği elli kişi, Allah'a yemin ederler ki, “Biz bu adamı öldürmedik ve katilini de bilmiyoruz.” Yemin yaptıktan sonra o mahalle sakinlerine diyeti yüklenir.

Velisi, “Bunlar öldürmüştür.” diye yemine davet edilmez. Yemin, ederse bile cinayetle hüküm verilemez.

Mahalle halkı elli kişiyi tamam etmezse, elli (kişi) tamam oluncaya kadar yemin tekrarlanır.

Çocuk, deli, kadın ve köleler kasamete (yemin ektirmeye) dâhil olmaz.

Kendisinde yara bulunmayan bir ölü bulunursa, ne kasamet ve ne de diyeti yoktur. Burnundan, arkasından ve ağzından kan akarsa yine kasamet ve diyet yoktur.

Gözlerinden veya kulağından kan akıyorsa öldürülmüş sayılır.

Bir kişi tarafından sürülen bir devenin sırtında biri öldürülmüş bulunursa, onun diyeti sürenin yakınlarına düşer. Bulunduğu mahallenin halkına gelince, onlara bir şey düşmez.

Öldürülen şahıs, bir insanın evinde bulunursa, yemin etmek ev sahibine, diyet vermekte yakınlarına düşer.

Ebû Hanife'ye göre, kiracılar ev sahipleriyle beraber kasamete (yemin etmek muamelesine) dâhil değildir.

Ölü, bir yerde bulunursa, asıl olduğu için o yerin tapusuna sahip kimselere onlardan tek kişi bile kalsa yemin lâzım gelir. Alıcılara bir şey düşmez.

Gemide (bir kimse) öldürülmüş olarak bulunduğunda, orada bulunan halka ister gemi sahibi, ister müşteri olsun kasamet (yemin) düşer. Ölü, bir mahallenin camiinde bulunursa, yemin o mahallenin sakinlerine düşer. Umumî camide veya büyük çarşıda bulunduğunda yemin yoktur. Bu durumda diyeti devlet bütçesinden verilir.

Yakınında köy ve benzeri bulunmayan bir çölde bulunursa, kanı heder olur (hiç kimseden alınmaz.) İki köy arasında bulunursa, en yakın köye diyet vermek lâzım gelir.

Fırat nehrinin ortasında boğulmuş su ile giderken görülürse, kanı heder olur. Eğer suyun kenarında boğulmuş ve orada durmuş ise; o yere en yakın köye diyeti lâzım gelir.

Velisi mahalle sakinlerinden birisinin yakasını tutarsa bile, bütün mahallelilerden yemin ve diyet sakıt olmaz.

Mahalle sakinlerinden olmayan birisinin yakasına yapıştığı zaman

mahallelilerden yemin ve diyet sakıt olur.

Öldürmediğine dair kendisinden yemin talep edilen zat, “Ben değil de falan adam öldürttü” dediğinde, Allah'a yemin ettirilerek: «Ben öldürmedim ve falan adamdan başka da öldüreni tanımam.» diyecektir.

Hâdise yeri olan mahalle halkından iki kişi o mahalleli olmayan bir kişinin aleyhinde şahitlik ederek bu öldürdü deseler şahitlikleri kabul olunmaz.

48 MEÂKIL

Şüph-i amd ve hataen (yanlışlıkla) yapılan öldürmenin ve öldürmekle vacip olan diyet, öldürülenin âkilesine farz olur.

Eğer katil divana yazılmışlardansa (yâni memur ise) âkilesi, divana yazılmışların hepsidir, diyet üç sene zarfında onların maaşlarından kesilir. Eğer maaşları üç seneden fazla veya az bir müddet için verilirse ona göre alınır. Divan ehlinden (memur) olmayan bir kimsenin âkilesi kabilesidir. Diyet üç sene zarfında beherine dört dirhemden fazla düşmemek şartıyla taksite bağlanır ve her senede bir dirhem iki danık verilecektir. Bundan da azaltılabilinir.

Kabilesi buna kâfi gelmezse, başka kabilelerin en yakını kendilerine bu taksitleri verme bakımından yardımcı olabilir.

Katil de diyet vermekte kabileye dâhil olunur ve kabilenin birisi gibi taksit verir.

Azat olunan kölenin âkilesi, azat eden mevlânın kabilesidir.

Müvalat yoluyla mevlâ edenin âkilesi, mevlâ edindiği zat ve o zatın kabilesidir.

Âkile, diyetin onda birisinin yarısından az yüklenemez, onda birin yarısını ve daha çoğunu yükler. Onda birin yarısından az olan nakdî ceza, caninin malından alınır.

Kasten yapılan katlin cinayeti âkile kabul etmez.

Caninin itirafiyle sabit olan bir cinayetin diyeti, âkileye düşmez, meğerki caniyi tasdik etseler.

Sulh yoluyle lâzım gelen diyeti âkile ve vermez.

Hür bir insan, yanlışlıkla köleye karşı cinayet işlerse, diyet âkilesine düşer.

49 HADLAR

1

Zina, delil ve ikrarla sabit olur.

Delil: Dört şahidin, bir erkek veya kadının zina ettiğine dair şahitlik etmesidir.

İmam (hâkim) kendilerinden, “Zina nedir, nasıldır, nerede yapıldı, kiminle yapıldı ve ne zaman yapıldı” diye soracaktır.

Şahitler bu şekilde beyanda bulundukları ve sürmelikteki mil gibi, hanımla cinsî münasebette bulunduğunu gördüklerini söyledikten sonra kadı, şahitlerin durumunu sorar, gizlice ve açıkça âdil gösterildikleri zaman, şahittikleriyle hüküm verir.

İkrar: Baliğ ve akıllı bir kimsenin dört mecliste dört defa zina ettiğini ikrar etmesidir.

Zina ettiğini ikrar ettikçe kadı kendisini reddeder. Dört defa ikrârı tamam olduğu zaman, kadı zina nedir, nasıldır, nerede ve kimle zina ettiğini kendisinden sorar, bunu beyan ettiğinde kendisine haddi tatbik etmek lâzım olur.

Zânî evli ise, ölünceye kadar taşla recmedilir (yâni öldürülür) Zânîyi geniş bir sahaya çıkarıp evvelâ şahitler, sonra kadı ve daha sonra halk recmetmeye başlar.

Şahitler, önce recim etmekten sakındıkları zaman, had sakıt olur.

Eğer zinası ikrar etmesiyle sabit olmuşsa, evvel kadı, daha sonra halk recmetmeye başlar.

Öldürüldüğünde, yıkanır, kefenlenir ve namazı kılınır.

Hür ve bekâr olduğu takdirde, haddi (cezası) yüz sopadır.

Kadı, elbisesinin çıkarılmasını, budaksız ve dalsız bir ağaçla ortalama bir vuruşla vurulmasını emreder. Vurmalar baş, yüz ve tenasül âleti hariç, bedenin diğer

azalarına taksim edilir. Köle olduğunda ayni şekilde elli sopa kendisine vurulur.

İkrâr etmesiyle zâni addedilen kişi, haddin evvelinde veya ortasında ikrarından cayarsa, dönüşü kabul olunur derhal tahliye edilir.

Kadının, ikrar edeni caymaya teşvik etmesi, sünnettir. Kendisine «Belki öpmüşsün veya ellemişsin» diyecektir.

Erkekle kadın bu hükümde eşittirler. Meğerki kadının deriden yapılmış veya ortası pamukla doldurulmuş elbisesi çıkarılır, diğer elbiseleri, çıkarılmaz.

Recm olunduğunda kadına bir çukurun eşilmesi caizdir. Kadının izni olmaksızın mevla (efendi) kölesine had vurmaz.

Recm olunmazdan evvel, fakat hüküm verildikten sonra, şahitlerden birisi şahitlikten feragat ederse, şahitlere iftira cezası olan had vurulur ve recm sakıt olur.

Eğer recm yapıldıktan sonra şahitlerden birisi şahitlikten cayarsa yalnız ona had vurulur ve diyetin dörtte birini ödeyecektir.

Şahitlerin adedi dörtten azsa, kendilerine iftira cezası tatbik edilir.

Bir kimsenin recm olunmasının şartı: Hür, baliğ, akıllı, müslüman ve doğru bir nikâhla evlenip her iki tarafın had görmesinden evvel cinsî münasebette bulunmuş olmasıdır. Muhsin (evli) bir kimsede, hem sopa hem de recm bir arada tatbik olunamaz.

Bakire bir kimseye zina ettiğinde had ile sürgün beraberce tatbik olunamaz. Meğerki kadı uygun görürse, o zaman uygun gördüğü kadar sürgün edebilir.

Hasta bir kimse zina ettiğinde, haddi (cezası) recm ise derhal recmedilir, cezası sopa ise, iyileşinceye kadar tehir edilir.

Hâmile bulunan hanım zina ettiğinde, doğuruncaya kadar cezası tehir edilir. Eğer cezası sopa ise, lohusa kanından da çıkıncaya kadar tehir edilir.

İftira cezası hariç, şahitlerin geçmiş bir had hakkında kadıdan uzak olmalarından değil, başka bir mâniden ötürü yapmadıkları şahitliği şimdi yaparsalar kabul

olunmaz.

Ecnebi bir hanımla, iki yoldan başka münasebette bulunan bir kimse, ancak tazir (azarlama) olunur.

Evlâdının ve torununun cariyesini bana haram olduğunu bilirdim dese bile kullanan bir kimseye had vurulmaz.

Haram olduğunu ifade ettiği halde, babasının veya annesinin yahut hanımının cariyesini kullanan kişiye veya mevlasının cariyesini kullanan köleye had lâzım gelir. Eğer bu surette: «Ben bana helâl olduğunu zannettim.» dese had yoktur.

Kardeşinin veya amcasının cariyesini kullandığında «Bana helâl olduğunu zannettim.»dese bile had olunur.

Zevcesinin gayrisi gerdeğine götürülüp, kadınlar: «Bu senin hanımındır deseler» buna binaen o da münasebette bulunsa kendisine had terettüp etmez. Ancak mehir verir.

Yatağında bulduğu hanımı kullanan bir kimseye had lâzım gelir.

Nikâhı kendisine düşmeyen bir hanımla evlenip münasebette bulunan bir kimseye had lâzım gelmez.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, bir hanımı arka yolda kullanan veya bir erkekle Lût kavminin amelini yapan bir kimseye had düşmez. Ancak ta'zir olunur.

Ebû Yusuf ve Muhammed «Zina gibidir» dediler.

Hayvanla düşüp kalkana had yoktur.

Darulharpte veya bagîler diyarında zina eden bir kimse bilâhare bize gelirse had olunmaz.

İÇKİNİN CEZASI

Şarabı içerken tutuklanan bir kimsede kokusu mevcut olur, içtiğine dair sahitler

şahadet eder veya içtiğini ikrar ve itiraf ederse, bu kimseye had lâzım gelir. Şayet kokusu gittikten sonra içtiğini itiraf ederse, had vurulmaz.

Az kaynatılmış hurma veya üzüm suyunu içerken sarhoş olan bir bir kimseye had lâzım gelir.

Kendisinde içki kokusu bulunan veya şarap kusan bir kimseye had lazım gelmez.

Sarhoşa iradesiyle hurma veya üzüm suyunu içerek sarhoş olduğu anlaşılmadan had vurulmaz, sarhoşluğu geçmeden de had tatbik edilmez.

Hür bir insana şarap ve sarhoşluk cezası, seksen sopadır. Zina cezasında dediğimiz gibi, bedenin muhtelif yerlerine vurulur.

Eğer içen köle ise, cezası kırk sopadır.

Evvelâ, şarap içtiğini ve sarhoş olduğunu ikrar edip bilâhare ikrarından cayan bir zata had tatbik edilmez. Kişinin içtiği, iki şahidin sahîtliğiyle ve kişinin bir defa ikrar etmesiyle sabit olur. Burada erkeklerle beraber hanımların şahitliği kabul olunmaz.

İFTİRA CEZASI

Kişi muhsin bir erkek veya hanıma açıkça zina atfeder, iftiraya maruz kalan zat da cezalandırılmasını istediğinde, hakim eğer iftira eden hürse seksen sopa vurur, kürkü ve pamuklu elbiselerinden başka elbisesini çıkartmaz ve sopalar bedenin muhtelif yerlerine vurulur.

Müfteri köle ise, kırk değnek vurulur.

(Muhsinin kökü olan) İhsan: İftiraya uğrayanın hür, akıl, baliğ, müslüman ve zina fiilinden mahfuz olması demektir.

Babasının nesebim “Sen babanın oğlu değilsin.” veya “Ey zani hanımın oğlu” demek suretiyle inkâr ederse, iftiraya maruz; kalan zatın annesi de muhsine olarak ölmüşse, oğlu, anneme iftira ettiğinden dolayısıyla had olmasını istiyorum derse, müfteri derhal cezalandırılır.

Ölüye yapılan iftira cezasının tatbikini, ancak o iftiradan ötürü nesebine halel gelen zat talep edebilir.

İftiraya maruz kalan muhsin ise, kâfir oğlu ve kölesi müfterinin had edilmesini talep edebilirler.

Hür olan annesine zina isnat ettiğinde, köl mevlasının had olunmasını talep edemez.

Kişi, müfteri olduğunu ikrar edip sonra ikrarından cayarsa kabul değildir, yâni cezadan kurtulamaz.

Arap asıllı bir kimseye, “Ey Nebeti (Çingene)” diyen had olunmaz.

Bir kişiye, “Ey gök oğlu” diyene had vurulmaz. Kişiyi, amcasına veya dayısına veyahut üvey babasına nisbet eden bir kimse, müfteri sayılmaz.

Bir kimse, mülkinin gayrisinde haram bir şekilde cinsî münasebette bulunursa, ona zina nisbet edene had lâzım gelmez.

Çocuk doğurduğundan kendisiyle mülâanet (lânetleme) yapılan hanıma zina atfedene had vurulmaz.

Bir köleye, bir cariyeye veya bir kâfire zina atfeden veya bir müslümana zinanın gayrisini isnat edip: «Ey fâsık, ey kâfir veya ey habis» dese ta'zir olunur.

«Ey eşek veya ey domuz» dediğinde ta'zir edilmez. Ta'zirin en çoğu otuz dokuz sopadır, en azı ise üç sopadır.

Ebû Yusuf: «Ta'zir yetmiş beş sopaya kadar yükselebilir.» dedi. Hâkim ta'zirle beraber hapsetmeyi de faydalı görürse yapabilir.

Sopaların en şiddetlisi, ta'zir, sonra zina, sonra içki ve daha sonra kazif (İftira) haddında vurulan sopalardır.

Hâkim birisini had veya ta'zir ettiğinde ölürse, kanı heder olur.

İftiradan dolayı had yiyen müslümanın tevbe etse bile şahitliği kabul olunmaz.

Kâfir iken iftiradan had olunan bir kimse bilâhare müslüman olurusa şahitliği kabul olunur. Allah herkesten daha iyi bilir.

50 SERİKA (Hırsızlık)

Âkil ve baliğ bir kimse, on dirhemi veya on dirhem kıymetindekî bir şeyi ister darbedilmiş para, ister külçe olsun belli bir kasadan (muhafaza yerinden) çalarsa, elinin kesilmesi vacip olur.

Köle ve hür insan el kesmede eşittirler (yâni her ikisinin de eli kesilir.)

Bir defa ikrarı veya iki şahidin şahadetiyle kişinin eli kesilir. Bir cemaat topluca hırsızlık yapar ve her birisine on dirhem düşerse, hepsinin eli kesilir. Ondan az düşerse kesilmez.

İslâm diyarında, bolca ve mubah olarak bulunan şeylerin çalınmasıyla el kesilmez; odun, kamış, ot, balık ve av hayvanları gibi.

Yine el kesilmez eğer çalınan şey tez bozulan nevinden ise. Yaş meyveler, süt, et, kavun, ağacın dalındaki meyve ve biçilmemiş ekinler gibi...

Sarhoş yapan içkilerin, zurna ve Kur'an'ın çalınmasıyla el kesilmez. Her ne kadar Kur'an altın işlemeli ise de.

Altından yapılmış haç, satranç ve dama tahtası ve taşlarının çalınmasında el kesmek yoktur. Üstünde kıymetli zinet bulunursa dahi hür bir çocuğu çalanın eli kesilmez.

Büyük kölenin çalınmasında el kesmek yoktur. Küçük kölenin çalınmasında ise el kesilir. Hesap defterleri hariç, hiç bir defterin çalınmasıyla el kesilmez. Köpek, pars, saz, davul ve düdük çalınmakla el kesilmez.

Saç ağacı, mızrak, abnus ve sandal ağaçlarının çalınmasıyla el kesilir.

Elindeki emanette hainlik yapan erkek ve kadına, kefen soyan, yağmacı ve ihtilâsçı (devlet malını yiyen) nın eli kesilmez.

Devlet hazinesinden veya ortak olduğu bir maldan çalanın eli kesilmez.

Ana ve babasından veya evlâdından yahut mahreminden çalanın eli kesilmez.

Yine el kesilmez, eşlerden birisi diğerinden çalarsa veya köle mevlasından yahut mevlası hanımından veya mevlası bulunan hanımın kocasından çalarsa, mevla, mukâtep kölesinden, kişi ganimetten çalarsa eli kesilmez.

Hırz, (kasa, muhafaza yeri) iki kısma ayrılır:

1 -Kendisinde mevcut olan bir mânadan ötürü hırz olan,

2 -Bekçi ile hırz olandır. O halde bir şeyi gerek hırzdan ve gerekse sahibi yanında bulunduğu ve koruduğa halde gayri hırzdan çalarsa eli kesilmesi vacip olur.

Hamamdan ve herkesin görmesine açık bulunan bir evden bir şeyi çalanın eli kesilmez. Sahibi yanında olduğu halde camiden bir şey çalanın eli kesilir. Misafir, konağından bir şey çalarsa eli kesilmez.

Hırsız, evi delip içeri girer ve malı dışarıda bekleyen birisine vermek suretiyle çalarsa, her ikisinin eli de kesilmez.

Malı, dışarıya atıp sonra çıkıp alırsa eli kesilir.

Bir merkebe yükleyerek dışarıya çıkarıp alırsa yine elli kesilir.

Malın muhafaza edildiği yerine bir cemaat girdiği zaman, kısmı malı almaktan men olursa dahi hepsinin eli kesilir.

Bir evi delip, elini delikten uzatıp bir şeyler çalarsa eli kesilmez. Elini sarrafın sandığına veya başkasının koynuna sokup malını alırsa eli kesilir.

Hırsızın, sağ eli bilekten kesilir ve kaynar yağın içine sokulur. İkinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı kesilir, üçüncü yaptığında bir şeyi kesilmez, belki tevbe edinceye kadar hapse atılır.

Hırsızın sol eli sakat ise veya kesik veya sağ ayağı kesikse (bütün bu durumlarda) sağ eli kesilmez.

Mal sahibi hazır olmadıkça ve kesilmeyi istemedikçe hırsızın eli kesilmez.

Eğer mal sahibi, çalınan malı hırsıza hibe ederse veya satarsa veya malın kıymeti

hırsızlık nisabından (on dirhemden) az olursa hırsızın eli kesilmez.

Bir ayni çalıp eli kesildikten sonra onu geri sahibine verirse bilâhare bozulmamış ayni şeyi bir daha çalarsa eli kesilmez. Eğer hali değişmişse, meselâ iplik iken çaldı, eli kesilip o mal da geri verildi, bilâhare o iplik dokununca çalarsa eli kesilir.

Hırsızın eli kesildiği halde çalınmış mal mevcutsa sahibine iade olunur, yok olmuş ise, hırsız zâmin olamaz.

Hırsız, çalınan malın mülk edindiğini iddia ederse, delili yoksa bile eli kesilmez.

Başkasının saldırmasını defetmeye kudretli olan bir cemaat veya bir ferd yol kesmeyi kastederek yola çıkarsa daha kimseden mal almazdan ve bir nefis öldürmezden tutulurlarsa, tevbe edinceye kadar hâkim onları hapseder.

Bir müslümanm veya zımmînin malını alırlarsa o mal aralarında taksim olunduğu halde her birisine, on dirhem veya kıymetinden daha aşağı düşmese (fazla düşerse) hâkim hepsinin el ve ayaklarını çapraz olarak keser. Eğer mal almazdan yolcuları öldürürlerse had olarak imam onları öldürür, öldürülen yolcuların velileri onları affederse bile imam onların affına bakmaz ve derhal öldürür.

Hem öldürmüş ve hem de mal almışlarsa, imam, muhayyerdir; dilerse evvelâ el ve ayaklarını çapraz olarak keser, öldürür ve asar, isterse yalnız öldürür. İsterse asar. Her birisi diri diri asılır ve ölünceye kadar karınlarına mızraklar saplanır.

Üç günden fazla asılı kalmazlar.

Eğer yol kesenlerin arasında çocuk veya deli veya yolu kesilenin yakını varsa, had diğerlerden de sakıt olur. Öldürmek, ölünün velilerine ait olur, dilerse öldürür, dilerse affedebilirler.

Yolu o cemaatin tek kişisi keserse yine de hepsine had tatbik edilir.

51 EŞRİBE (İçkiler)

Haram olan içkiler dört nevidir:

1-Hamr (şarap) üzümün şırası kendiliğinden köpürür, köpüklerini dışarı atarsa, şarap olur.

2 -Üçte ikisinden daha azı gidinceye kadar kaynatılmış şıra,

3 -Kuru hurma Naki'i.

4 -Kuru üzüm neki'i katılaştığında şarap olur.

Hurma ve üzüm sicisi (ekşimiş hoşafı) ki buna Nebîz derler az kaynatıldığında, katılaşırsa dahi, -yeter ki eğlenmek ve neşelenmek için içilmesin- tahminen sarhoş etmiyecek bir miktarın içilmesi helâldir.

Hurma ve üzüm naki'nin karışımından meydana gelmiş halitanın içilmesinde beis yoktur.

Bal, incir, buğday, arpa ve darı sicisi (ekşimiş hoşafı) pişirilmişe dahi helâldir.

Taze üzüm şırası üçte ikisi gidip üçte birisi kalıncaya kadar kaynadığında katılaşırsa dahi helâldir.

Taze kabak, yeşil testi, ziftlenmiş küp ve ağaçtan yapılmış kaplarda hoşaf yapmakta beis yoktur.

Şarap sirkeye inkılâp edince, helâl olur. İster kendiliğinden veya içine atılan bir şeyle sirkeye tahvil olunsun.

Şarabı sirkeye çevirmekte her hangi bir kerahat yoktur.

52 SAYD (Av) ve ZEBÂİH (Boğazlamalar)

Talimli köpek, pars, doğan ve alıştırılmış her yırtıcı hayvanla avlanmak caizdir.

Köpeğin talimli olması: Üç defa (üstüste) avladığı hayvandan yememesidir.

Doğanın talimli olması: Çağırdığın zaman geri gelmesidir. Avcı, talimli köpeğini veya doğanını yahut şahinin ava göndrediği zaman, Allah'ın ismini zikrederse, o hayvanın tutup yaladığı av ölürse yenilmesi helâl olur.

Köpek, avdan yediği takdirde avın eti yenilmez. Doğan, kuşu yediğinde yenir.

Avcı hayvan daha sağ iken yetişirse, kesmesi vacip olur. Kesmeden ölüme terkedilirse yenmez.

Eğer köpek avladığını yaralamadan boğmak suretiyle öldürürse yenmez.

Eğer talimli köpeğe, talimsiz bir köpek veya ateş perestin köpeği yahut besmelesiz salıverilmiş köpek yardım ederse avlanmış hayvanin eti yenmez.

Kişi, besmele çektiği halde ava ok atarsa, isabet edip öldürülen hayvanın eti yenir.

Diri yetişirse kesmesi lâzımdır. Kesmediği takdirde eti yenmez.

Hayvana ok isabet ettiğinde ancak avcının gözünden kaybolduktan sonra düşerse, avcı ölüsünü buluncaya kadar arar, görürse yiyebilir, aramadan vazgeçip bilâhare tesadüfen ölüsüne rastlarsa yiyemez.

Av hayvanına ok attığında suya düşüp ölürse yenmez. Dama veya dağa düşer, oradan yuvarlanıp yere düşüp ölürse hüküm yine böyledir ve yenmez. Eğer başka yere düşerse yenir.

Okun eniyle vurulmuş, yarasız ölmüş bir avın eti yenmez, eğer yara yaparsa yenir.

Balçıktan yapılmış gülle isabet eder öldürürse yenmez.

Avcı hayvanın; bir azasını koparırsa hayvanın etini, yer, fakat kopmuş azasını yiyemez.

Fazlası kuyruk tarafında kaldığı halde hayvanı üçe parçalarsa, bütün parçalar yenir.

Ateşe tapanın, mürtedin ve putperestin avladığı yenmez.

Avcılardan birisi vurup kaçacak halden düşürmese diğer birisi vurup öldürürse av yenir ve ikincinin malı olur. Eğer birinci atıcı vurup kaçacak halden düşürürse ikincisi atıp öldürürse eti yenmez.

İkinci avcı, birinci avcının yaralamasyla eksilen miktar haricinde kalan hayvanın kıymetiyle birinciye zâmin olur.

Eti yenen ve yenmeyen hayvanların avlanması câizdir.

Müslümanın ve ehli kitabın boğazladığı helâldir.

Ateşperest, mürted, putperest ve ihramda bulunan kişinin kestiği yenmez. Kasap, kasden besmeleyi terkederse, kesilen hayvan murdardır ve yenmez. Unutarak terkederse yenir.

Boğazlama: Halk (boğaz) ile göğsün başlangıcı, arasındadır.

Boğazlamada kesilen damarlar dörttür:

1-Hulkum (Nefes borusu)

2 -Meri (Yemek ve içmek borusu),

3 ve 4 -Boğazını iki tarafındaki kan boruları ki, bunlara «Vedeç» denir.

Bütün bu damarlar kesildiğinde yenmesi helâl olur, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, çoğunu (yâni üçünü) keserse yine yenir. Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) hulkum, meri ve vedeçten birisinin kesilmesi behemehâl lâzımdır, dediler.

Keskin kamış, kesici taş (çakmak taşı gibî) ve her kan akıtıcı nesnelerle kesmek

helâl ve caizdir. Ancak yerinden kaldırılmamış diş ve tırnak bu hükümden hariçtir.

Bıçağı bilemek kasap için, müstehaptır.

Hayvan ölmezden evvel boyun kemiğinin içindeki beyaz şeridi (omurga iliği) veya başını bıçakla kesmek mekruhtur. Fakat kesildiğinde yenir.

Ensesinden kesilen hayvan damarlar kesilinceye kadar diri kalırsa bu kesiş caiz olur, fakat mekruhtur. Eğer damarlar kesilmezden evvel ölürse murdardır, yenmez.

Av hayvanlarından evcil olanların zebhi, boğazlanmaktır ki, zebh bunların hakkıdır Evcil hayvanlardan vahşileşenin kesişi boğazlamak ve yaralamaktır -ki isditrarîdir- mecburîdir.

Devenin kesişinde «nahr» (göğsün bitişiğindeki damarları kesmek müstehaptır,) fakat normal kesmek caiz olmakla beraber mekruhtur.

Sığır ve koyunda (yâni boğazın yukarısından kesmek) müstehaptır.

Eğer bu iki cinsi de deve gibi nahr eylerse caiz olmakla beraber mekruhtur.

Deveyi nahr veya sığırı yahut koyunu kesip karnında ölü bir yavru bulursa ister tüylensin, isterse tüylenmesin yenilmez.

Yırtıcılardan azı dişleri olan, kuşlardan pençesi olanın eti yenmez. Ziraat kargasının yenmesinde beis yoktur. Cifeyi yiyen karga yenmez. Sırtlan, keler, tilki ve diğer haşeratın etini yemek tahrimi şekilde mekruhtur.

Ehli merkeplerin ve katırların eti yenmek haramdır.

Ebû Hanifeye (rahmetüllahi aleyh) göre, at etini yemek mekruhtur.

Tavşanı yemekte beis yoktur. Eti yenmeyen hayvan kesilirse, hem eti hem de derisi temiz olur. Ancak insan ile domuz bu hükümden hariçtir, Çünkü kesmek onların ikisinde de (insanın şerefi, domuzun necaseti için) tesir etmez. Su hayvanlarından ancak balık yenir.

Balıkların kendiliğinden ölmüş ve su yüzüne çıkmış - olanları yenmez. Sıcaktan soğuktan dolayı ölen veya kuşlar tarafından öldürülen balıklar yenir. Sazan ve yılan balığının yenmesinde hiç bir beis yoktur. Çekirge yenir ve boğazlanması da yoktur.

53 KURBAN

Kurban gününde, zengin, yerli, müslümaıı ve hür olan herkese, kendisi ve küçük çocukları için kurban kesmek vaciptir.

Her birisi için bir koyun kurban keser veya bir deve yahut bir sığırı yedi kişi için kurban eder.

Fakir ve misafir bir kimseye kurban düşmez.

Kurbanın vakti: Bayram gününün fecri ile başlar, ancak imam bayram namazını kıldırmadıkça şehirlilere kurbanın kesilmesi caiz değildir. (Bayram namazı kılınan yerler hepsi bu hükme dâhildir.)

Köylülere (bayram namazı kılınmayan yerlere) gelince onlar fecirden itibaren kesebilirler. Kurban üç günde caizdir: Bayram ve ondan iki gün sonrası (Bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günüdür. Birinci günü efdaldir.)

İkisi veya bir gözü kör, mezbahaya gidecek durumda olmayan topal ve çok zayıf hayvan kurban olamaz.

Kulağı ye kuyruğu kesik ve kulağının çoğu kesik bulunan hayvan kurban edilmesi kâfi gelmez. Eğer kulak veya kuyruğun çoğu kalmışsa kurban edilmesi caizdir.

Boynuzsuz, burulmuş, derisi uyuzlu ve yaylanmasına halel getirmeyecek şekilde deli bulunan hayvanın kurban edilmesi caiz olur.

Deve, sığır ve koyun cinslerinden kesilen kurbanda «Senyi» ve daha fazla yaşlı olanı kâfidir.

Ancak koyunda (cüsseli ise) altı aylığı da kâfi gelir. Kesen kurbanın etini yer, zengin ve fakirlere yedirir, birazını da zahire yapabilir.

Sadakaya verilen miktarın üçte birinden az olmaması müstehaptır.

Kurbanın derisini sadaka olarak verir veya evde kullanmak için ondan bir âlet

yapar.

Kurban sahibi eğer kesmeyi güzelce biliyorsa kurbanını kendi eliyle kesmesi daha efdaldir.

Kurban kitaplı bir kâfir keserse mekruh olur. İki kişi yanılarak birisi diğerinin kurbanını keserse, her ikisi için de kâfi gelir ve yekdiğerine karşı zâminde değildir.

54 YEMİNLER

Yeminler üçe ayrılır:

1-Gamus yemin,

2 -Mun'akide yemin,

3 -Lağıv yemindir.

Gamus yemin: Geçmiş bir iş için bile bile yalanla yemin etmektir ki, bu yemini eden günahkâr olur. Fakat istiğfar etmekten başka her hangi bir kefaret vermek durumu yoktur.

Mun'akide yemin: Gelecek bir emri yapıp veya yapmayacağına dair yaptığı yemindir. Kişi bu yemini yerine getirmezse kefaret vermesi lâzım gelir.

Lağıv yemin: Geçmiş bir iş için yemin ediyor. Fakat o işin dediği gibi olduğunu zannediyor, hâlbuki onun zannının tam tersinedir.

Allah'tan umarız ki, bu yeminin sahibini muahaze etmeyecektir.

Yemin babında, kasden, zorlanarak veya unutarak yemin etmek eşittir.

Yapmamasına yemin ettiği bir şeyi zorlanarak veya unutarak yapmak eşittir.

Yemin: Lafza-i Celâl (Allah). Rahman ve Rahim gibi, Allah'ın her hangi bir ismi yahut izzetullah, celâlullah ve kıbriyaullah gibi, bir zatı sıfatıyla yapılır. Ancak kişinin «Allah'ın ilmine yemin ederim.» demesi yemin olmaz.

Allah'ın fiilî sıfatlarından birisiyle (Allah'ın öfkesi gibi) yemin ederse, yemin etmiş sayılmaz.

Allah'tan başkasıyla Peygamber, Kur'an ve Kâ'be gibi yemin eden bir kimse yeminli sayılmaz.

Yemin, kasem harfleriyle olur, kasem harfleri ise, Vav, Ba ve Ta harfleridir. Misali: «Vallahi, Billahi ve Tallahi» dir.

Bazen kasem harfleri takdirî olur o zaman da kişi yeminli sayılır. “Allah'ı Lâ Efalenne Keza” Yâni “Allah'a yemin ederim o şekilde yapmam.”

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) der ki “Ve hakîkillehi (Allah'ın hakkına yemin ederim) diyen yeminli değildir.”

“Kasem ederim.” veya “Allah'a Kasem ederim, yemin ederim veya Allah'a yemin ederim, şahitlik ederim veya Allah'a şahitlik ederim.” dediğin de yeminli sayılır.

“Benim üzerime nazır olsun.” veya “Allah'ın nazarı üzerime olsun.” demesi yemin olur.

“Bu işi yaparsam yahudi veya hıristiyan veyahut kâfir olayım.” dese yemin olur.

Bu işi yaparsam, “Allah'ın gazabı üzerime olsun.” veya “Zinacı olayım.” yahut “Şarap içici olayım.” veyahut da “Faiz yiyici olayım.” dese yemin edici olmaz.

Yeminin kefareti: Bir köleyi azat etmektir. Zihar meselesinde azat edilen köle, burada da azat edilir. Dilerse; köle azat etmek yerinde on fakiri giydirir. Her birisine bir elbise veya daha fazlasını giydirmelidir. Giydirilen elbise en az içinde namaz kılınabilecek kadar olacaktır.

Dilerse on miskine yedirir. Zihar kefaretindeki yedirmek gibi.

Bu üç (köle azat etmek, giydirmek ve yedirmek) şeyden birisine gücü yetmezse üç gün arka arkaya oruç tutacaktır.

Evvelâ kefaret verip bilâhare yeminini bozarsa, kâfi değildir.

Günahkârlığa yemin eden namaz kılmayacağına, babasıyla konuşmayacağına veya falan adamı öldüreceğine yemin etmesi gibi bir zata yeminini bozup kefaret vermek daha uygundur.

Kâfir iken yemin edip sonra küfür halinde veya müslüman olduktan sonra yaptığı yeminin aksine hareket ederse kefaret düşmez.

Mülk edindiği bir şeyi kendisine haram edene o şeyi haram olmaz. Fakat o şeyi mubah sayarak kullandığında yemin kefareti kendisine lâzım gelir.

Her helâl bana haramdır dediğinde yalnız yemek ve içmek dâhil olur, ancak onlardan başkasını niyetlerse niyet ettiği de dâhil olur.

Mutlak bir nezr (adak) yapan behemehâl nezrini yerine getirmelidir.

Nezrini bir şarta bağladığında o şartta tahakkuk ederse nezrettiği nesnenin ta kendisini yapmak mecburiyeti vardır.

Ebû Hanife'nin (rahmetüllahi aleyh) bu fetvadan döndüğü rivayet edilir ve demiştir «Şöyle yaptığımda bana bir defa hacca gitmek veya bir senenin orucu yahut mülk edindiği mehir şeyin sadakaya verilmesi nezir olsun.» dediğinde bir yemin kefaretinin verilmesi kâfi gelir. İmam-ı Azam'ın bu fetvasından dönüşünü İmam-ı Muhammed söyledi.

Bir eve girmeyeceğine dair yemin edip sonra Kâbe'ye, mescide, kiliseye veya havraya girerse hanis olamaz. (Yâni kefaret kendisine düşmez.)

Konuşmayacağına yemin eden, namazda okursa hanis (yemini, bozucu) olamaz.

Elbiseli ve giyinik olduğu halde hiç bir elbiseyi giymeyeceğine yemin eden, sırtındaki elbiseyi derhal çıkarırsa hanis olmaz.

Binek hayvanın sırtında iken bu hayvana binmeyeceğine yemin edip derhal inerse yine hanis olmaz. Bir saat durup bilâhare inerse hanis olur, kefaret vermek lâzımdır.

Evde iken, bu eve girmeyeceğine yemin ederse dışarı çıkıncaya kadar oturmakla hanis olmaz.

Eve girmeyeceğim diye yemin edip bilâhare harabe bir eve girerse hanis olmaz.

Bu eve girmem diye yemin edip bilâhare ev yıkılıp arsa olduğunda girerse hanis olur.

Bu odaya girmeyeceğine yemin eder, yıkıldıktan sonra girerse hanis olmaz.

Zeyd, "Hanımınla konuşmam" diye yemin ederse ve bilâhare zeyd o hanımı boşadıktan sonra konuşursa hanis olur.

“Falanın kölesiyle konuşmam evine girmem.” diye yemin ederse bilâhare o kişi kölesini ve evini satarsa yemin eden de o köle ile konuşur ve o eve girerse hanis olmaz.

Bu kürkün sahibiyle konuşmam diye yemin ederse adamcağız kürkünü sattıktan sonra konuşursa hanis olur.

“Bu gençle konuşmam.” diye yemin edip bilâhare ihtiyarlığında kendisiyle konuşursa veya “Bu kuzunun etini yemem.” deyip te, koç olduğu zaman yerse yine hanis olur.

“Bu hurma ağacından yemem.” diye yemin ederse meyvesine râcidir.

“Bu busur (ekşi hurma) dan yemem.” diye yemin edip bilâhare yetiştiği zaman o hurmadan yerse hanis olmaz.

“Hiç bir busuru yemem.” diye yemin ettiğinde rütebi (olmuş hurma) yerse hanis olmaz.

“Rüteb yemem.” diye yemin edip sonra kuyruklaşan (yeni yetişen) busur yerse Ebû Hanife'ye göre hanis olur.

Et yemeyeceğine dair yemin edip balık yiyen hanis olmaz.

Dicle nehrinden içmeyeceğine yemin edip bilâhare kova île su alıp içerse, Ebü Hanife'nin kavline göre boynunu uzatıp ağzıyla içmeyince hanis olmaz.

Dicle suyundan içmeyeceğine yemin ederse bilâhare bardakla içerse hanis olur.

Bu buğdaydan yemeyeceğine yemin edip bilâhare ekmeğinden yiyen hanis olmaz.

Bu undan yemem diye yemin edip ekmeğini yerse hanis olur.

Un olduğu halde avuçlayarak yerse hanis olamaz.

Falanla konuşmayacağına yemin edip, bilâhare sesini dinleyecek derecede kendisiyle konuşursa ancak kendisiyle konuşulan uykuda ise bile konuşan hanis olur.

“Falan adamla ancak izni olursa konuşurum.” diye yemin ederse, bilâhare izin verdiğinden habersiz olarak kendisiyle konuşursa hanis olur.

Şehrin valisi, bir kimseyi şehre giren her fesatçıyı kendisine haber vermek üzere yemin ettirirse, bu yemin ancak o valinin zamanına mahsustur.

Falan adamın hayvanına binmem diye yemin edip, kölesinin hayvanına binerse hanis olmaz.

Bu eve girmiyeceğine yemin ederse bilâhare damında durup veya salonuna girerse hanis olur. Kapı kapandığı takdirde dışarıda kalacağı şekilde kapı kemerine gîrerse hanis olmaz.

Kebap yemeyeceğine yemin ederse et kebabına hami olunur, patlıcan ve havuç kebabına hami olunmaz. Pişirmiş yemeyeceğine yemin ederse, etin pişirilmişine hamlolunur.

Baş yemeyeceğine yemin ederse, tandırda pişirilen şehirlerde satılan başlara hami olunur, yâni deve başını yiyebilir.

Ekmek yemeyeceğine yemin ederse şehirde âdet edilerek yenilen ekmeğe hamlolunur. O halde kadayıf yese veya Irak'ta pirinç ekmeği yese hanis olmaz.

Alış veriş ve ücretle muamele yapmayacağına yemin ederse, sonra kendisine bu konuda vekâlet eden birisini tayin ederek ona bu işleri gördürürse hanîs olmaz.

Evlenmeyeceğine veya boşanmayacağına yahut azat etmeyeceğine yemin edip, bu işleri tedvir eden birisini vekil yaparsa hanis olur.

Yer üstünde oturmayacağına yemin edip, halı veya hasır üzerinde oturursa hanis olmaz.

Karyola üstünde oturmayacağına yemin edip, üstüne halı serili karyolada oturursa hanis olur. Eğer o karyolanın üstüne diğer bir karyola koyup onun üstüne oturursa hanis olmaz.

Bir döşekte yatmayacağına yemin edip bilâhare üzerinde çarşaf olduğu halde yatarsa hanis olur.

Ancak o yatağın üzerine diğer bir yatak serip öyle yatarsa hanis olmaz

Yemin edip hemen arkasından: «Eğer Allah dilerse» cümlesini eklerse hanis olmaz.

Yarın Zeyd'in yanına -sıhhatli olursa- geleceğine yemin ederse, beden sıhhatine hamlolunur, kuvvet ve kudrete değil.

Falan adamla bir hîn veya bir zaman, muayyen bir hîn veya muayyen bir zaman konuşmayacağına yemin ederse, altı aya hamlolunur. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre dehir dese yine altı aya hamlolunur.

Birkaç gün konuşmayacağına yemin ederse üç güne hamlolunur. İmam-ı Ebû Hanife'ye göre, günlerce konuşmayacağına yemin ettiğinde, on güne hamlolunur.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, günler haftaya hamlolunur.

Onunla aylarca konuşmayacağına yemin ederse, Ebû Hanife'ye göre, on aya hamlolunur. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre on iki aya hamlolunur.

Şöyle yapmayacağına yemin ettiği zaman ebedî terketmesi lazımdır.

Şöyle yapacağına yemin ederse bir defacık yapmasıyla yemini yerine gelir.

Hanımı izin almaksızın dışarı çıkmayacağına yemin ederse, sonra izinle bir defa çıkarsa ikinci defa izni almaksızın çıktığında hanis olur. Her çıkışta izin vermesi lâzımdır.

“Eğer ancak sana izin verdiğimde çıkabilirsin.” dese ve bir defa çıkmasına müsaade ederse ondan sonra çıktığında hanis olmaz.

Kuşluk yemeğini yemeyeceğine yemin ederse, fecrin (şafağın) çıkışından öğleye kadar dâhildir. Akşam yemeği öğleden gece yarısına kadar dâhildir, sahur gece yarısından şafağa kadardır.

Borcunu yakın zamana kadar ödeyeceğine yemin ederse bir aydan az zaman irade edilir.

Uzağa kadar öderim dese, bir aydan daha fazla müddet irade olunur.

Bu evde oturmayacağına yemin ederse bilâhare kendisi çıkıp, eşyasını ve aile efradını orada bırakırsa hanis olur.

Göklere çıkacağına veya bu taşı altın yapacağına yemin edenin yemini derhal münakit ve hemen hanis olur, çünkü böyle yapmaktan âdet yönünden âcizdir.

Falan adama, alacağını bugün vereceğine yemin edip, verirse bilâhare verilen paranın bir kısmı kalp çıkarsa bakırı daha fazla veya başkasının malı çıkarsa, yemin eden zat hanis olmaz.

Kalay veya satuka (karışığı çok fazla) çıkarsa hanis olur. Alacağını müteferrikan almayacağına yemin edip bir kısmını alıp hepsini- ayrı ayrı parça parça almadıkça hanis olmaz. Alacağını iki ölçüde alıp aralık ancak ölçmek kadar verirse hanis olmaz. Ve buna parça parça olmak da denilmez.

“Basra şehrine gideceğim.” diye yemin ederse ölünceye kadar gitmezse, hayatının en son anında hanis olur.

55 DA’VÂ

1

Terkettiği zaman husumete cebr edilmeyen müddei (davacı) olur. Müddeialeyh (dâvalı) husumete mecbur edilendir. Müddeti, cinsî ve miktarı malûm olan bir şeyi zikretmedikçe, dâvası kabul olunmaz. (Yâni dâva açılmaz.) Şikâyet mevzuu olunan şeyi davalının elinde bir âyin ise, onun hazır edilmesi bakamından dâvâlı zorlanır. Tâ ki davacı dâvanın yürütülmesi bakımından ona işaret ederek, göstersin.

Dâva mevzuunu teşkil eden nesne hazır değilse, kıymetini zikretmelidir, dâvanın mevzuunu bir tarla teşkil ettiğinde hudutlarını zikretmeli, dâvâlının elinde bulunduğunu ve davalıdan istediğini söylemelidir.

Dâvâlının zimmetinde olan bir hakkı isterse, davalıdan o hakkı istediğini zikretmelidir.

Dâva sahih olunduğunda kadı, kendisinde bu hakkın olup olmadığını davalıdan soracaktır. Dâvâlı “Evet bende vardır.” diye, itiraf ederse, o hakla dâvâlının üzerine hükmedecektir.

Davalı, dâvayı inkâr ettiğinde, kadı davacıdan delil ister, eğer delil getirirse, onun lehinde hüküm verir. Delilin getirilmesinden âciz olup hasmın yemin etmesini talep ederse, dâvalı yemine çağrılır. Müddei (davacı) “Elimde hazır delil vardır ve dâvâlının yemin etmesini de isterim.” dese, Ebû Hanife'ye göre, yemine davet edilmez.

Hiç bir zaman yemin davacıya reddolunmaz.

Kayıtsız ve şartsız bir gayrimenkulü elinde bulunduranın o malın kendisine ait olduğu için delil getirmesi kabul değildir. Çünkü dâvâlıdır.

Müddeialeyh (dâvâlı) yeminden kaçtığı zaman, kaçışından ötürü aleyhinde hüküm verilir ve dâva edilen şey kendisinden istenir.

Kadı, “Üç defa sana yemin teklif ediyorum, eğer yemin edersen kurtardın, yemin etmezsen dâva olunan şeyle üzerine hükmediyorum.” demelidir.

Üç defa bu teklifi yaptığı halde davalı sükût edip yemin etmezse yeminden kaçtığı için aleyhinde hüküm verir,

Dâva nikâh dâvası ise, Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)’ye göre, inkâr eden yemine davet edilmez.

Nikâh, ricat, ganimet, iyla, kölelik Ümmülveletlik, velâ (yâni mevlâlik) ve hadlar meselelerinde dâvâlı inkâr ederse, yemin ettirmek yoktur.

İmam-ı Muhammed ve Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyhima) dediler; Hadler hariç diğer meselelerde inkâr eden dâvalının, yemin etmesi lâzımdır.

İki kişi, başkasının elinde bulunan bir aynı, iddia edip ve her birisi kendi açısından malın kendisine ait olduğunu delil ile ispat ederse kadı her ikisine birden ortaklaşa hükmeder.

İkisi birden bir hanımın nikâhlısı olduğunu dâva edip delil getirirse, kadı hiç bir delil ile hükmetmez. Ancak hanımın birisini tasdik etmesine başvurulacaktır.

İki kişi iddia ediyor: “Ben Zeyd'ten bu köleyi satın aldım.” ve her ikisi de delil getiriyor. Her ikisi de muhayyerdir; dilerse kölenin yarı fiyatını verp yarısına sahip olur, dilerse terkeder.

Kadı, ikisine ortaklaşa hükmettiğinde, birisi “Ben istemem.” dese, diğeri kölenin bütününü kabul etmeye zorlamak yoktur. Eğer bu iki davacıdan her birisi bir, tarih zikrederse, hangisinin tarihi daha evvel ise, ona hükmedilir.

Tarih zikretmemekle beraber mal birisinin elinde ise, ona vermek daha uygun düşer.

Birisi satın aldığını iddia edip diğeri “Bana hibe edildi ve aldım.” dese ve her ikisi iddiasının doğruluğunu delille tevsik edip fakat her ikisinde de tarih yoksa satın alana hükmetmek daha uygundur.

Birisi “Ben Zeyd'in öküzünü satın aldım.” dîye iddia edip, hanım da aynı öküzü “Bana mihir vererek evlendik.” dese, her iki davacı da burada müsavidirler.

Birisi bu mal bana rehin verilmiş ve kabzettiğini söylerse, diğeri de “Bana hibe edilmiş ve kabz etmişim.” diye iddia ederse, rehin aldığını söyleyene hükmetmek daha evlâdır.

İki yabancı, Ali'nin elindeki gayrimenkulün kendilerine ait olduğuna dair delil getirip ve her ikisinin elinde de kendisine ait tarih varsa en uzak tarih sahibinindir o mal.

İkisi aynı adamdan satın aldığını iddia edip, satın alma tarihlerine dair delil getirirse, birinci tarih sahibi daha evlâdır.

Yekdiğerinden satın aldığını iddia edip her ikisi de tarih zikrederse her ikisi de eşittir.

Yabancı, tarihli olan bir gayrimenkulün kendisine ait olduğunu delille ispat ederken, aynı gayrimenkulü elinde bulunduran daha kadim bir tarihten beri kendisinde olduğunu ispat ederse, mülkün kendisine olması daha evlâdir.

Yabancı ile malı elinde bulunduran zatın her birisi, doğar hayvanın yanında doğurduğunu delille ispatlarsa, malı elinde bulunduran daha evlâdır. Tek bir defa dokunan elbisenin dokuması konusunda yapılan iddiada da hüküm budur.

Mülk edinmenin tekerrür etmeyen her sebebinde hüküm budur. Yabancı mülkün kendisine ait olduğunu delil ile ispat ettiğinde, mülkü elinde bulunduran şahıs da ondan satın aldığına delil getirirse, elinde bulundurana vermek daha evlâdır.

Her birisi başkasından satın aldığına dair delil getirip ve hiç birinde tarih yoksa iki delil de sükût eder, dâva mevzuu olan nesne kimin elinde ise onda kalır.

Davacı ile dâvâlının birisi iki şahit, diğeri dört şahit getirirse, her ikisi eşittirler.

Birisi, “Başkasında kısas hakkım vardır.” diye dâva açıp, davalı da “Bende böyle bir hak yoktur.” dese, davalıdan yemin etmek istenir. Ölümden başka bir dâvada yeminden istinkâf ederse; kendisine kısas lâzım gelir. Ölüm meselesinde yemin etmekten imtina ederse ikrar veya yemin edinceye kadar hapsolunur.

Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed «Her iki takdirde de, irş (diyet para cessası) verir» dediler.

Davacı, “Benim hazır delilim vardır.” dediğinde, hasmına (dâvâlıya) “Nefsinden ötürü üç günlük bir kefil ver.” denilir. Eğer kefil verirse ne âlâ, eğer kefil vermezse davacı kendisini takip etmekle emrolunur. Eğer misafir ve yolcu ise, o zaman kadının meclisinden kalkıncaya kadardır takip müddeti, yâni dâvâlıdan hak alınır öylece bırakılır.

Dâvâlı, “Bu malı burada olmayan falan adam bana emanet veya bana rehin bıraktı veya ondan gasbettim.” ve buna dair delil de getirirse, onunla davacı arasında husumet kalmaz. “Ben kayıp kişiden satın aldım.” dediğinde, hasım olur.

Davacı, «Bu mal benden çalınmıştır.» der ve delil getirirse malı elinde bulunduran da, «Bana falan adam emanet bırakmıştır.» dese ve delil de getirse husumeti defetmez.

Davacı, falan adamdan “Satın aldım.” dese dâvâlı da “Falan adam bu malı bana emanet olarak teslim etmiştir.” derse husumet delilsiz ortadan kalkar.

Yemin, Allah'a yapılır, başkasına yapılmaz. Allah'ın sıfatlarını eklemekle tekitli olur.

Talâkla ve köle azat etmekle yemin edilmez.

Yahudi, Musa (aleyhis-selâm) ya Tevrat indiren Allah'a yemin eder. Hristiyan İsa (aleyhis-selâm) inen incile yemin eder. Ateşperest, ateşi yaratan Allah'a yemin eder. Mabetlerinde yemin ettirilemez. Müslüman kişiye, zamanla ve mekânla galiz (ağır) yemin verdirmek vacip değildir. (Yani cuma günü ikindiden sonra camide vb.)

“Ben bundan, kölesini bin liraya satın aldım.” diye iddia edip karşıdaki zat da inkâr ederse, “Aranızda mevcut herhangi bir alışveriş olmadığına yemin edermisin?” diye, yemin ettirilir. “Ben satmadım.” diye yemin ettirilemez. Gasp meselesinde, “Allah'a yemin ederim sana geri verilmesine müstehak değilsin.” diye yemin ettirilir. “Ben gasbetmedim.” diye Allah'a yemin etmez.

Nikâh meselesinde “Aramızda olan mevcut bir nikâh yoktur.” diye yemin eder. Boşanma dâvasında, “Kadının dediği şekilde bu saatte kadın benden boş değildir.” diye yemin eder “Boşamadım.” diye yemin etmez.

Bir kişinin elinde bulunan bir evin bütününü birisi, yarısını diğer birisi iddia eder ve her ikisi de delil getirirse, Ebû Hanife'ye göre, hepsini iddia edene, dörtte üç pay verilir, yarısını iddia edene dörtte bir pay verilir. Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, aralarında üçlü olarak taksim olunur. Ev ikisinin elinde ise, hepsini iddia edene yarısı, hüküm bakımından yarısı da hükümsüz şekilde olmak üzere hepsi verilir.

İkisi bir hayvan hakkında münazaa edip her ikisi de, yanında doğduğuna dair delil getirir ve her ikisi de tarih zikrederse, hayvanın sinni de iki tarihten birisine muvafık gelirse, o tarihin sahibine vermek daha evlâdır.

Eğer isbatı zor olursa, her ikisinin, arasında eşit olarak kalır.

Birisi bindiği, diğeri dizginine yapıştığı bir hayvan için münazaa ederlerse, binene verilmesi daha evlâdır. Birisinin yükü yüklü bir deve hakkınca münazaa ederlerse, yük sahibine vermek yine evlâdır. Biri giyinmiş, diğeri yenine yapışmış bir iç gömlek hakkında da hüküm böyledir; giyene vermek daha uygundur.

Alışverişte iki taraf ihtilâfa düştüğünde birisi bir miktar fiyatı iddia edip, satan ondan daha fazlasını iddia eder veya satan, satılan malın bir kısmını ikrar edip, müşteri daha fazlasını iddia eder ve bu esnada birisi delil getirirse ona hükmedilir.

Her iki tarafta delil getirip fazla miktarı hangi delil ispat ederse onun sahibine hükmetmek daha uygun olur.

Her iki tarafın elinde delil olmadığı takdirde alıcıya «Ya satanın iddia ettiği fiyatla iktifa et yahut da alışverişi feshederiz.» denir. Satıcıya da «Müşterinin iddia ettiği malı teslim et, aksi takdirde bey'i (alışverişi) iptal ederiz.» denir. Bu takdirde her iki taraf da dâvayı kabul etmezse, hâkim her iki tarafı “Diğerin dâvası batıldır.” Diye yemin ettirir, evvelâ müşterinin yemininden başlar. Ne zaman her iki taraf yemin ederse, kadı aralarındaki alışverişi fesheder. Eğer bu meyanda taraflardan birisi yeminden men olunursa dâva onun aleyhinde tecelli eder.

Müddet hakkında veya muhayyerlik şartı yahut fiyatın bir kısmını almak bakımından ihtilâfa düşerse aralarında ihtilâf yoktur demektir. Yemin ederek

muhayyerlik ve zamanı inkâr edenin sözü kabul olunur.

Satılan mal helak olduktan sonra ihtilâfa düşerlerse, Ebû Hanife ve Ebû Yusuf nezdinde yemin ettirmek yoktur ve hüküm müşterinin sözüne göre verilir.

İmam-ı Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Yemin ederler ve helak olan malın kıymeti üzerinde alışveriş feshedilir.» dedi.

İki köleden birisi helak olunduktan sonra fiyatında ihtilâfa düşerlerse Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde iki tarafın da yemin etmesi lâzım değildir. Meğerki satıcı helak olunan kölenin bahasından vazgeçerse… Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) der ki, “Her iki taraf ta yemin edip, dirinin zatı ve ölünün kıymeti hakkında bey'i feshedilir.” Bu kanaat aynı zamanda İmam-ı Muhammed'in de kanaatidir.

Karı, koca mihir hakkında ihtilâfa düştüğünde, koca “Ben bin lira mihir mukabilinde hanımımla evlendim.” diye iddia edip, hanım da «İki bin mukabilinde benimle evlendi.» iddiasında bulunursa, iki eşten hangisi delil getirirse derhal kabul edilir. Eğer her iki taraf da delil getirirse, hanımın delili kabul olunur. Her iki tarafın delili yoksa Ebû Hanife'ye göre iki taraf da yemin eder, nikâh feshedilmez, fakat mihri misille hüküm edilir. Mihri misil, kocanın iddiası kadar veya daha az ise, kocanın dediğiyle hükmedilir. Eğer hanımın iddiasına müsavi veya daha fazla ise, hanımın iddiasıyla hükmedilir. Eğer mihri misil, kocanın iddiasında fasla ve hanımın iddiasında az ise, hanıma mihri misille hükmedilir.

İcar müddeti bitmezden evvel ihtilâfa düşerlerse, her birisi doğru olduğuna dair yemin eder ve birbirine malını geri verirler.

Müddet bittikten sonra ihtilâfa düşerlerse, yemin etmeleri belki müstecir (icar eden) in sözü kabul olunur. (yeminiyle)

Müddetin bir kısmından istifade ettikten sonra ihtilâfa düşerlerse, yemin ederler geri kalan kısımda akd feshedilir ve geçmişin hakkında müstecirin sözü makbuldür.

Mevlâ ile mükâtep kölesi, kitabet malının miktarında ihtilâfa düştüklerinde Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, yemin etmezler, Ebû Yusuf ve İmam-ı

Muhammed'e göre, yemin ederler ve kitabet muamelesi bozulur.

Koca ile karısı, ev eşyaları hakkında ihtilâfa düştüklerinde erkeklere elverişli olan eşya erkeğin, kadına yakışır eşya kadınındır. Hem erkeğe hem de hanıma yakışır mal ise, erkeğindir.

Eşlerden birisi öldüğünde, ölenin vârisleri diğeriyle ihtilâfa düşerse, her ikisine uygun olan mal, sağ kalana aittir.

Ebû Yusuf «Kadınlara çeyiz yapılan nesnelerin benzeri kadına verilir, geri kalan (yeminle) kocaya verilir.»

Kişi, bir cariyeyi sattığında cariye doğursa ve satan adam çoğun kendisine ait olduğunu iddia ederse satış gününden itibaren altı aydan az bir müddet zarfında doğurmuş ise, çocuk satanın oğludur ve annesi ümmülveled olur, akd feshedilir ve para sahibine geri verilir.

Satıcının iddiasıyla veya ondan daha sonra alıcı da çocuğun kendisine ait olduğunu iddia ederse, satıcının dâvası daha uygundur. Eğer altı aydan fazla bir müddette doğurursa, satıcının dâvası ancak alıcı tasdik ederse kabul olunur.

Çocuk öldüğü halde, satıcı kendisine ait olduğunu iddia ederse ve annesi çocuğu altı aydan az bir müddet zarfında doğurmuş ise, annesi hakkında ümmülveledlik sabit olmaz.

Annenin vefatında, satıcı oğlanın kendisine ait olduğunu iddia ederse, hâlbuki annesi de altı aydan daha az bir müddet de onu doğurmuştu çocuğun nesebi sabit olur ve satıcı onu teslim alır. Ancak Ebû Hanife'ye göre, aldığı paranın bütününü geri vermek mecburiyeti vardır.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre, çocuğun hissesine düşen parayı geri verir, ölü annenin hissesine düşen parayı ise geri vermez.

İkizlerden birisinin nesebesini iddia edene, diğeri de nisbet edilir. Allah daha iyi bilir.

ŞÂHİTLİK

Şahitlik yapmak farzdır. Müddei (davacı) istese şahitlik etmek farz ve terketmesi haram olur.

Hadd-i şer'iyi icap ettiren meselelerde iki şahit muhayyerdir; İsterlerse örter, dilerlerse izhar ederler. Fakat örtbas etmek daha uygundur. Ancak hırsızlık şahidi, hırsız malı alırken gördüğünü şahitlik yapar ve der ki, “Aldı” “Hırsızlık yaptı.” demez.

Şahitlik birkaç çeşittir:

1-Zina hakkında şahitliktir.

Bu şahitlikte ancak dört erkek muteberdir. Kadınların şahitliği burada makbul değildir.

2 -Zina hariç, diğer had (ceza) lar ve kısas şahitliğidir.

Bu gibi şahitlikte iki kişinin şahitliği kabul olunur. Kadınların şahitliği kabul olunmaz.

3-Bunlardan başka haklarda, iki kişi veya bir kişi iki kadının şahitliği kabul olunur, isterse, bu hak mal olsun, ister nikâh, talâk, vekâlet ve vasiyet gibi malî dâva olmayan dâvalar olsun.

4 -Doğum, bakirelik ve erkeklerin muttali olması mümkün olmayan yerlerde bulunan diğer ayıpların hakkında tek bir hanımın şahitliği kabul olunur.

Bütün bu kısımlarda şahidin âdil olması, şahitlik kökünden gelen bir kelimenin bulunması lâzımdır. Öyle ise eğer şahit “Bilirim” veya “Yakinim budur.” gibi kelimelerle söyler “Şahitlik ederim.” demese şahitliği kabul olunmaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) «Hadler ve kısaslar şahitliği hariç, diğer şahitliklerde, hâkim, müslümanın zahiri adaletiyle iktifa eder.» dedi. Hadler ve kısaslarda ise, hâkim şahitlerin halini araştırır. Hele hasım onları itham ederse derhal hallerini tahkik eder. Ebû Yusuf ve Muhammed «Gizli ve açıkça şahitlerin halini tetkik etmek hâkim için behemal lâzımdır.» dediler.

Şahidin, şahitlik yapacağı konu iki kısımdır:

1-Hükmü kendi nefsiyle sabit olan şeydir. Bey'i ikrar, gasp, kati ve hâkimin hükmü gibi… O halde şahit bunları işittiğinde veya gördüğünde bunlar hakkında her iki takdirde de şahitlik yapması ne kadar görmemişse de caizdir ve “Sattığına dair şahitlik ederim.” der. Ancak “Bana bunu gösterdi.” diyemez yâni gözümle gördüm diyemez.

2 -Hükmü kendisiyle sabit olmayan kısımdır. Şahitlik üzerine şahitlik yapmak gibi...

Bir şahidin herhangi bir konuda şahitlik yaptığını işittiğinde, gözüyle görmeyince onun şahitliği üzerine şahitlik yapması caiz değildir. Şahitlik ettiğine dair şahit ediniyor diye, işitirse, yine işitene (görmedikçe) şahitlik yapmak caiz değildir.

Şahit, yazısını görüp hemen şahitlik yapmaya yeltenirse, caiz değildir, meğerki şehadet hâdisesini hatırlarsa.

İki gözden kör olanın, kölenin, tevbe ederse bile iftiradan dolayı had yiyenin şahitliği kabul olunmaz.

Babanın evlâdına ve torunlarına şahitliği, evlâdın ebeveynlerine ve ecdadına şahitliği kabul değildir. Eşlerin yekdiğerine, mevlânın kölesine ve mükâtebine, ortaklardan birisi diğerin lehinde yaptığı şahitlik eğer ortaklık malı ile ilgili ise kabul olunmaz.

Kişinin, kardeşi ve amcası için yaptığı şahitlik kabuldür.

Hovardanın, matemci ve şarkıcı hanımın, keyfi için daimi bir şekilde içkiye devam edenin, kuşlarla oynayan bir kimsenin, halka türkü ve şarkı söyleyenin, hadları (cezaları) mucip günahlardan birisini işleyenin şahitliği kabul olmaz. Aynen bunun gibi peştemalsız hamama girenin, faiz yiyenin, tavla ve satranç ile kumar oynayanın ve hafifliği icap eden amellerde —yolun üstünde bevl etmek ve yemek yemek gibi bulunanların da şahitliği kabul olunmaz.

Selefe (geçmiş sahibi ve müçtehitlere) küfredenin şahitliği merduttur. Hitabiye akidesinde bulunanlar hariç, diğer sapık mezhep sahiplerinin şahitlikleri kabul olunur.

Zümmilerin bir kısmının diğer kısmı hakkında şahitlikleri kabul olunur.

Milletleri ayrı ayrı olursa bile çünkü küfür tek bir milistir.

Harpli bir kâfirin, zümmî bir kâfir hakkındaki şahitliği kabul değildir. Kişi, büyük günahtan sakınanlardan, olduğu halde hasenatları (hayırları) günahlarından daha fazla ise, bir küçük günah işlerse dahi şahitliği kabul olunur.

Sünnet olunmamış, iğdiş edilmiş bir kimsenin ve evlâdı zinanın şahitliği kabul olunur.

Hunsa (erkeliği ve dişiliği belli olmayan zat) in şahitliği câizdir.

Şahitlik, dâvaya uygun geldiğinde kabul olunur. Muhalefet ederse kabul olunmaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) nezdinde iki şahidin lâfz ve mânada müttefik olmaları muteberdir. Öyleyse birisi binle, diğeri iki binle şahitlik yaparsa kabul olunmaz.

Birisi binle, diğeri bin beş yüzle şahitlik yaparsa dâva sahibi de bin beş yüzü iddia ediyorsa, her iki şahidin binle yaptıkları şahitlikler kabul olunur.

İki şahit de binle şahitlik yaptığında, birisi bu binin beş yüzünü verdi diye, şahitlik yaparsa, binle yaptıkları şahitlikleri kabul olunur, ancak (Beş yüzünü verdi.) sözüne bakılmaz. Meğerki onunla o konuda başkası şahitlik yaparsa kabul olunur.

Davacının beş yüz lira aldığını bilen şahit için, davacı o beş yüzü ikrar etmeyince bin lira için şahitlik etmemesi gerektir.

İki şahit «Zeyd» in kurban bayramı günü Mekke'de öldürüldüğüne dair iki şahit te aynı gün «Küfe» de öldürüldüğüne dair kadının yanında bir anda şahitlik ederseler, her iki şahitlikte kabul olunmaz. Birisi daha evvelce yapıldığı için onunla hükmetmişse, ikincisi kabul olunmaz.

Kadı, dâvâlının şahitleri cerh (Fasik veya paralı olduklarını) etmesini dinlemez ve onunla hükmetmez.

Şahit için görmediği bir şey hakkında şahitlik yapmak caiz değildir. Ancak itimat ettiği bir kimseden işitince nesep, ölüm, nikâh, evlenmeve kadının kadı olması

hakkında şahitlik yapabilir.

Şüphe ile sakıt olmayan her hakta şahitlik üzerine şahitlik yapmak caizdir. Meğerki şüphe ile sakıt olunan hadler ve kısaslarda, caiz değildir.

İki şahidin aleyhinde ancak iki şâhidin şâhidliği caizdir. Tek şahidin diğer bir şahidin aleyhindeki şâhidliği caiz değildir.

Şahitliğine dair şahit tutmanın keyfiyeti: Aslın şahidi ikinci şahide «Benim falan oğlu falanın yanımda şunu ikrar ettiğini bizzat müşahede ettiğime ve beni kendisine şahit yaptığına dair şahitliğime şahit ol.» demesidir. «Beni kendisine şahit yaptı.» cümlesini demese de caiz olur.

Fer'î şahit (birinci şahidin şahidi) şahitlik yaptığı zaman "Şahadet eylerim ki, falan kimse beni şahitliği üzerine şahit yaptı ki, o şehadet eder falan oğlu falan benim yanımda şöylece ikrar eyledi ve şahitliğim üzerine şahitlik yap dedi.» diyecektir.

Asıl şahitler, en az üç günlük mesafede bulunmadıkça veya hâkim huzuruna çıkmayı beceremiyecek kadar hasta düşmedikçe, fer'i şahitlerin şahitlikleri kabul olunmaz.

Fer'î şahitler, asıl şahitlerin âdil olduğuna şahitlik ederse caizdir.

Âdil olduklarından sükût ederse de caizdir. Kadı, onların tezkiyesi için başka kimselere başvurur.

Asıl şahitler, ikinci şahitlerin şahitliğini inkâr ederlerse, fer'i şahitlerin şahitlikleri kabul olunmaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh), yalancı şahit hakkında «Hiç bir sakınca görmeden sokaklarda teşhir ederim.» der. Ebû Yusuf ve Muhammed "Acıtıcı darbeler vurur ve hapsederiz." derler.

56 ŞÂHİTLİKTEN DÖNMEK

Şahitlikle hükmetmezden evvel, şahitler cayarlarsa, şahitlik hükümsüz kalır. Şahitlikleriyle hükmolunduktan sonra ricat ederlerse, hüküm bozulmaz ve şahitlikleriyle telef ettikleri hakka zâmin olurlar. Şahitlikten dönmek, ancak hâkimin huzurunda caiz olur.

İki şahit, bir malın hakkında şahitlik edip, hâkim de onunla hükmettikten sonra dönerlerse, aleyhinde şahitlik yaptıkları zata o malı zâmin olurlar. Yalnız birisi şahitlikten cayarsa, malın yarısına zâmin olur.

Mal hakkında üç kişi şahitlik yaptığı halde birisi bilâhare şahitlikten cayarsa, kendisine hiç bir şey lâzım gelmez. (Çünkü şahitlik nisabı baki kalır). Eğer diğer birisi de cayarsa dönen iki şahit malın yarısına zâmin olurlar.

Bir kişi ile iki kadın şahit oldukları halde bir kadın şahitlikten cayarsa hakkın dörtte birine zâmin olur. İki şâhid hanım birden cayarsa hakkın yarısına zâmin olurlar.

Bir erkekle on kadın şahit olursa bilâhare sekiz tane kadın şahitlikten dönerse onlara hiç bir şey lâzım gelmez. Eğer dokuzuncusu da cayarsa hepsine birden hakkın dörtte biri düşer. Erkekle kadınlar birden cayarlarsa, Ebû Hanife'ye göre, hakkın altıda birisi erkeğe, geri kalan diğer altıda beşi kadınlara düşer.

Ebû Yusuf ve Muhammed «Erkeğe yarısı, kadınlara da yarısı lâzım gelir» dediler.

Bir kadının mihri misliyle evli olduğuna, iki şahit şahitlik yapar, bilâhare cayarsa kendilerine hiç bir tazminat terettüp etmez. Yine zâmin olmazlar, eğer bir erkeğin mihri misille bir hanımla evlendiğine şahitlik ederseler, mihri misilden fazlasıyla şahitlik edip cayarlarsa, fazlasına zâmin olurlar.

Kıymetin misli veya daha fazlasıyla bir alışverişe şahit olup bilâhare dönerlerse zâmin olmazlar. Eğer kıymetinden daha az bir miktarla şahitlik yaparlarsa, eksik kısmına zâmin olurlar.

Bir kişinin temastan evvel hanımını boşadığına dair şahitlik yapar, bilâhare

dönerlerse, mihrin yarısına zâmin olurlar. Eğer temastan sonra ise, zâmin olmazlar.

Kölesini azat ettiğine şahitlik yapıp bilâhare dönerlerse, kölenin kıymetine çarptırılırlar.

Kısas hakkında şahitlik yapıp, aleyhinde şahitlik yapılan zat öldürüldükten sonra dönerlerse, ancak diyete çarptırılırlar ve öldürülmezler.

Fer’i şahitler, caydıkları takdirde zâmin olurlar. Asıl şahitler, hükümden sonra dönüp, “Biz fer'î şahitleri şahitliğimize şahit yapmadık.” deseler zâmin olmazlar. “Biz onları şahit yaptık, fakat yanlışlıkla yaptık deseler zâmin olurlar.”

Fer'î şahitler, asil şahitler yalan söyler veya şahitliklerinde yanlıştırlar deseler de sözlerine bakılmaz.

Dört şahit, zina ile iki şahit te aynî adamın evli olduğuna şahitlik eder, sonra evlilik şahitleri dönerse bile zâmin olamazlar. Şahitler hakkında tezkiyede bulunanlar cayarlarsa zâmindirler.

İki şahit Zeyd'in yemin ettiğine, iki şahitte şartın vücuda geldiğine dair şahitlik yapıp hüküm verildikten sonra cayarlarsa, ancak yemin ettiğine şahitlik yapanlar zâmin olurlar.

57 KÂDÎ’NİN ÂDÂBI

Kadılığa tâyin olunan şahısta şahitlik şartlarına hâiz ve içtihat edecek derecede olmadıkça verdiği hüküm sahih olmaz.

Kadılık farzını yerine getirmesinden emin olan bir kimsenin kadı olmasında hiç bir beis yoktur.

Acizliğinden korkar ve nefsinin zalimlik yapmasından emin olmayan bir kimse için, kadılık kabul etmek mekruhtur. Bir müslümanın kadılığı kalbiyle talep ve lisanıyla isteyişi hiç de uygun değildir.

Kadılık vazifesini yeni alan kadı, kendisinden evvelki kadının divan (defter)ını teslim alır, hükümlülerin haline bakar.

Bir hakkı ikrar edene o hakkı ilzam eder. İnkâr ederse, ancak azlolunan kadının onun hakkındaki sözü, delil getirmekle beraber kabul olunur.

Azlolunan kadı, delil getirmezse, o mevkuf adamı hemen çarçabuk bırakmaz belki onun hakkında tellâl bağırtılır ve onun emri izhar edilir.

Yeni kadı, emanetler ve vakıfların hâsılatına bakar, delil nasıl isterse veya mezkûr hakları elinde tutan şahıs itiraf ederse o şekilde amel eder.

Düşük kadının sözü, ancak hakkı elinde tutan zat, düşük kadının kendisine bu hakkı teslim ettiğini itiraf ederse, kabul olunur.

Kadı, hüküm etmek için camide alenen oturur. Ancak mahremi olan bir kimseden veya kadı olmazdan evvel de daima hediyeleştiği bir kimseden hediye kabul edebilir. Umumî olmadıkça, herhangi bir hususî davete gidemez. Cenazeye gider, hastayı ziyaret eder, hasımlardan birisini, diğersiz misafir edemez.

Mahkemeye, iki hasım gelince, oturmakta ve onlara bakmakta ikisini bir tutar. Birisiyle gizli konuşamaz, işaret edemez ve kendisine herhangi bir delil telkin edemez.

Kadıya göre, hak sabit olduğunda, hak sahibinin isteğine uyularak verecekliyi

acele tarafından hapse atamaz. Belki hakkı vermesini emreder. Vermediği takdirde eline geçen mal mukabilinde satın aldığı malın bahası gibi veya herhangi bir âkitten dolayı —mihir ve kefalet gibi— kendisine lâzım gelen borç mukabilinde hapsedilir.

Bu şekillerin haricinde hiç bir şekilde hapsolunmaz. "Ben fakirim." dediği zaman. Meğerki alacaklı, borçlunun malı olduğunu ispat ederse… Kadı, borçluyu iki veya üç ay hapsettikten sonra malının olup olmadığını araştırır. Eğer malın yokluğu sabit olursa tahliye eder. Hapisten çıkardıktan sonra onunla alacaklıların arasını kapatmaz, belki onu takip edebilirler.

Kişi ailesinin nafakası için hapsolunur.

Baba, evlâdının borcunu vermediği için değil, ancak yedirmesinden men olursa hapsedilir.

Hadlar ve kısaslar haricinde kadının her şeyde hüküm vermesi caiz olur.

Kadının yanında bir hak için şahitlik yapıldığı takdirde o kadı başka bir kadıya yazarsa kabul olunur.

Yazan kadının yanında bir hasmın aleyhinde şahitlik yaparlarsa şahitlikle hükmedilir ve bu hüküm unutulmasın diye yazılır.

Hasım hazır olmadığı takdirde şahitlik yaparlarsa hükmedilmez.

Hasmın bulunduğu şehrin kadısına yapılan şahitlikler hakkında yazı yazılır tâ ki o kadı, yazılarla hükmetsin.

Kendisine yazı yazılan kadı, ancak iki erkeğin veya bir erkek ile iki hanımın şahitliğiyle yazılan yazıyı kabul eder.

Yazar kadıya, öbür kadının yanında yazı için şahitlik yapapak şahitlerin huzurunda yazdığının okuması farzdır. Tâ ki, yazıdaki hükmü anlasınlar.

Okuduktan sonra mühür ve imza ederek onlara teslim eder.

Yazı, ikinci kadıya geldiğinde ancak hasmını huzurunda kabul eder. Şahitler yazıyı teslim ettiğinde mührüne bakar. «Bu falan kadının mektubudur. Hükmü

yerinde okuyarak ve mühür ederek bize teslim etti.» diye şahitlik yaptıklarında kadı mektubu açar, hasma okur ve içindeki hükmü hasma lâzım kılar.

Hadlar ve kısaslar hakkında kadının diğer kadıya yazması kabul değildir. Kadı, hükmetmek için yerine ancak me'zun ise naiplik yapacak birisini tâyin edebilir.

Bir hâkimin hükmü, kitaba, sünnete, icmaya muhalif veya delilsiz bir söz olmadığı takdirde kadıya geldiğinde kadı onu infaz edebilir.

Kaybolan bir kimsenin aleyhinde, ancak yerinde vekâlet eden birisi bulunursa kadı hüküm verebilir.

İki kişi, bir zatı aralarında hükmetsin diye seçer ve hükmüne razı olsalar verdiği hüküm caiz olur. Fakat o hâkemde hâkimlik sıfatlarının olması lâzımdır.

Kâfir, köle, zümmî, iftiradan had yemiş, fâsık ve çocuğun hakemliği caiz olamaz.

Hakemin hükmünden evvel hasımlardan birisi cayabilir. Hüküm verdikten sonra derhal her ikisi de o hükmü kabul etmelidir.

Hakemin hükmü kadıya geldiği zaman, mezhebine mutabık ise, derhal infazına hüküm verir, muhalif gördüğü takdirde iptal eder.

Hadlar ve kısaslarda hakem edinmek câiz değildir. Çünkü devlet işidir.

İki hasım, yanlışlıkla akıtılan bir kan dâvasında bir hakem seçip o hakem de diyeti katilin a'kilesine yüklerse, hükmü nafiz değildir.

Hakem için delili dinleyip, yeminden kaçanı, mahkûm etmek caiz olur.

Ebeveynleri, evlâdı ve hanımı lehinde hâkimin verdiği hüküm bâtıldır.

58 TAKSÎMÂT

Maaşı hazineden verilen bir taksimatçının tâyin edilmesi imama (devlet başkanına) lâzım gelen vazifelerdendir. Tâ ki, ücretsiz olarak halk arasında müşterek malı taksim etsin.

Maaşlıyı tâyin etmediği takdirde, ücretle yapan birisini tâyin etmesi lâzım gelir. Âdil, emin ve taksimat konusunda âlim olmasi lâzımdır.

Kadı, halkı tek bir taksimatçıya işi bırakmaları yönünde icbar edemez. Taksimcilerin ortak çalışmalarına da göz yummaz.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)'e göre, taksimatçıarın ücretleri taksimata dâhil olanların adedine göre organize edilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki, "Paylara göre taksimci memurun ücretleri verilir."

Ortaklar ellerinde bir ev veya bir başka gayrimenkul olduğa halde kadının yanına gelip o malı falan adamdan, miras olarak else ettiklerini iddia ederlerse, Ebû Hanife'ye göre, malın esas sahibinin olduğunu ve vârislerin adedini delil ile ispat etmeyince o mal taksim edilmez.

Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre, vârislerin itibarıyla kadı o malı taksim eder ve taksim evrakında «Vârislerin itirafiyle taksimatı yaptım.» diye meşruhat verecektir.

Eğer müşterek mal gayrimenkulün gayrisi ise, bütün imamlara göre, onların itiraflarıyla derhal mal aralarında taksim olunur. Gayrimenkulü satın aldıklarını iddia ederseler aralarında derhal taksim eder. "Mülkümüzdür" diye iddia ederlerse ve ne şekilde mülk edindiğini de beyan etmezseler aralarında derhal taksimat yapılır.

Ortakların hepsi paylarıyla menfaatlendiğinde birisinin isteği üzerine taksimat yapılır, birisinin payı çok olduğu için menfaatlenir diğer birisi de payı az olduğu için zarar etmekten şikâyet etse bile yine de taksimat yapılır.

Taksimatta çok pay alan taksim taraftan ise, derhal taksim yapılır. Fakat azın sahibi talep ederse, taksim onun talebine binaen yapılmaz. Ortakların her ikisi de zarar görecek iseler, ancak her iki tarafın rızasıyla taksimat yapılabilinir.

Eşya bir cinsten ise, taksimatı yapılır. İki cinsin ise, karışık bir halde taksim olunmaz.

Ebû Hanife, (rahmetüllahi aleyh) «Köle ile cevher taksim olunmaz» dedi. Çünkü her bir ferdi diğerinden farklıdır. İmam-ı Ebû Yusuf ve İmam-ı Muhammed'e göre, kölenin taksimi caizdir.

Hamam, kuyu ve değirmen ancak ortakların rızasıyla taksim olunur.

İki vâris kadıya gelip murislerinin öldüğünü ve vârislerin adedini delille ispat ederse, ev de kendilerinin elinde ise ve beraberlerinde de bayıp bir vâris varsa iki hazır vârisin talebine binaen taksimat yapar. Ancak kayıp vârise bir vekil tâyin eder ve o vekile kayıp vârisin malı teslim olunur.

Ortaklar satın alanlarsa, birisi kaybolduğu halde mal taksim olunmaz.

Müşterek mal kayıp vârisin elinde ise, diğer vârisler taksime taraftar iseler de yine taksimat yapılmaz.

Bir vâris kadıya gelip taksimat isterse, taksim yapılmaz. Aynı şehirde birkaç ev bulunursa Ebû Hanife'ye göre, her ev ayrı ayrı taksim edilir.

Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre; “Eğer ortaklar için, hepsini bir arada taksimat yapmak daha hayırlı ise, kadı aynı şekilde taksimat yapar.”

Ev ile arsa veya ev ile dükkân varsa her biri ayrı ayrı taksim edilir.

Taksimat memuru, taksim ettiği arazinin haritasını çizmeli, taksimat paylarına göre tanzim edip ölçmelidir. Binaların kıymetini, takdir etmelidir. Her payın yolunu, suyunu diğerinden ayırmalıdır, tâ ki birinin payı diğerin payına karışmasın.

Bilâhare bir parçaya (paya) birinci, diğerlerine ikinci, üçüncü ve buna göre isim verecektir. Bundan sonra kur'a çekecektir, kimin ismi ilk çıkarsa bir numaralı parça onun, ikinci parça ikincinindir.

Taksimatçı memur, vârislerin rızası olmadığı halde dinar ve dirhemleri (paraları) taksimata dâhil edemez.

Birisinin, diğer bir hissedarın arazisinde yolu veya su arkı olduğu halde taksimatta bu keyfiyeti belirtmeden taksim cihetine giderse, duruma bakılır; eğer yol ve su güzergâhının değiştirilmesi mümkünse ne âlâ, değilse taksimatı derhal iptal eder, yeniden taksimat yapar.

(Evin) alt katta müşterek fakat üst kat kendilerine ait değilse, üst kat kendilerine ait, alt kat başkasının veya alt üst her ikisi de kendilerine ait ise, her bir katı ayrı ayrı kıymetlendirecek ve kıymet itibariyle taksim yapacaktır. Kıymetten başka taksim şekli düşünülemez. Ortakların ihtilâfa düştüğünde iki taksimcinin şahitliği kabul, olunur.

Vârislerden birisi, yanlışlığı iddia edip, “Bana düşen nesne ortağamın elindedir.” dese -hâlbuki daha evvelce o nesneyi teslim aldığına dair ikrarı vardır- dâvası ancak hüccet ile sabit olur.

“Hakkımı tamamen aldım.” dedikten sonra “Sen hakkımın bir kısmını aldın.” diye ortağına haykırırsa, ortağın yeminli sözü sözdür, kabul olunur.

“Bana falan yere kadar düştüğü halde sen bana teslim etmedin.” deyip iddia ederse daha evvelce hakkını aldığına dair herhangi ikrarı da yoktur ortağı da onu yalanlarsa, her ikisi doğruluğu dair yemin ettikten sonra taksimat feshedilir.

Ortaklardan birisinin payına düşen belli bir miktar, başkasının hakkı olarak meydana çıkarsa Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)’ye göre, taksimat bozulmaz, ancak o kadarını ortağının payından geri alır. Ebû Yusuf (rahmetüllahi aleyh) «Taksimat bozulur.» dedi.

59 İKRÂH (Zorlama)

Tehdidini, hükümdarlığından veya hırsızlığından tahakkuk edebilecek birisinden tehdit sadır olduğu zaman, ikrahın hükmü sabit olur.

Kişi, malını satmaya veya bir şeyi satın almaya yahut diğer bir kişinin “Bin lirası bendedir.” demeye ya da evini kiraya vermeye, zorlandığında hem de ölümle, şiddetli darpla veya hapisle tehdit edildiğinde malını satar. Veya bir şeyi satın alırsa bilâhare muhayyerdir; isterse muameleyi olduğu gibi kabullenir, isterse fesheder, kendi ihtiyarıyla malının kıymetini aldıysa satışı caiz kıldığının belirtisi olur, zorlanma suretiyle aldıysa caiz kılmış değildir.

Bu surette elindeki parayı mevcut ise derhal geri vermesi icabeder.

Parasını ödemezden evvel zorla değil belki kendi ihtiyarıyla kabullendiği halde müşterinin elindeki mal helak olursa kıymetine zâmin olur. Zorlanan dilerse zorlayanı zâmin kılabilir.

Ölü etini yemediği veya içki içmediği takdirde hapisle, vurmakla veya bağlamakla tehdit edilir, zorlanırsa, ancak nefsinden veya herhangi bir azasının telef olunmasından korkarsa zorlandığı şeyi yapabilir. Yapmamakla bu tehditlerin tatbikine göğüs germesi caiz değildir.

Cezayı tatbik edinceye kadar sabredip yemezse günahkâr olur.

Allah (celle celâlüh) nin inkârına veya Resul-ü Zişan’a sövmeye, kelepçe, hapis yahut şiddetli darpla zorlanırsa, bu zorlanma sayılmaz, meğerki nefsinden veya âzalarının birisinden korkarsa, o zaman istediklerini izhar edebilir. Fakat teverri (kalbinin hilafını söylemek) edecektir. Kalbi îman ile mutmain olduğu halde bu teklif edilen küfrü izhar ederse, hiç bir günahı yoktur.

Öldürülmesine sabredip küfür etmezse me'cur olur şehit sayılır.

Bir müslümanın malını telef etmeye zorlandığında nefsine veya âzalarının birisine zarar geleceğinden korkarsa telef edebilir. Malın sahibi zorlayanı tazmin ettirir.

Başkasını öldürmeye ölümle zorlanırsa, başkasının öldürülmesine tevessül edemez. Belki ölümüne sabreder. Tehditten dolayı başkasını öldürürse günahkâr olur. Öldürmek kasden olursa kısas kana kan zorlayana terettüp eder.

Hanımını boşanmaya veya kölesini âzat etmeye zorlanır ve yaparsa hanımı boş ve kölesi azat olur. Lâkin zorlayandan, kölenin tam kıymetini ve hanımın yarı mihrîni alır, meğer hanımla temas etmemiş olsa.

İmam-ı Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) göre, sultan hariç herhangi birisi tarafından zinaya zorlanan bir kimse, zina yaparsa had kendisine vacip olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed, had lâzım değildir dediler. Mürdet olmaya zorlanan, mürted olursa hanımı kendisinden boşanmaz.

60 SİYER

Cihad farzı kifayedir. Bir grup yaparsa diğerlerden sakıt olur.

Hiç bir kimse yapmazsa terkinden dolayı bütün müslüman halk günahkâr olur.

Bizlere hücum edip harp açmasalar bile, kâfirlerle harp etmek vaciptir.

Çocuğa, köleye, hanıma, köre, kötürüme ve eli kesik olana cihâd etmek vacip değildir.

Düşman bir memlekete hücum ederse o memleketi müdafaa etmek yeryüzündeki bütün müslümanlara vacip olur.

Bu durumda kadın kocasının, köle mevlâsının izni olmaksızın harbe iştirak eder.

Müslümanlar, bir şehri veya bir kaleyi muhasaraya aldıklarında oranın ahalisini evvelâ İslâm dinine davet ederler, müslümanlığı kabullenirlerse derhal harpten vazgeçilir. Müslüman olmayı reddederlerse haraç vermeye davet edilirler, haraç verdikleri takdirde müslümanların kazandıkları hakları onlar da kazanır. Müslümanlara tatbik edilen kanunlar onlara da tatbik edilir.

İslâm dâvasını işitmemiş bir milletle ancak dâvayı duyurduktan sonra harp edilir.

Bir defa dâvayı işiten kimselere ikinci bir çağrı yapmak müstehaptır, vacip değildir, isterse ikinci çağrısız onlara ilânı harp eder. Müslüman olmaktan imtina ettiklerinde, müslümanlar onlara karşı Allah'tan yardım talep edip, harp açar, onlara manceniklerle taş yağdırır, eşyalarını yakar, üzerlerine sel bırakır, ağaçlarını keser ve ziraatlerini ifsat ederler.

Kâfirler içinde esir müslüman veya tacirler olursa dahi onları topa tutmak caizdir. Müslüman yavruları veya esirleri kendilerine siper yaparlarsa yine de dövülmelerinden vazgeçilmez. Ancak atıcı kâfirleri kasdederek atacaktır.

İslâm ordusu büyük bir ordu ise, beraberlerinde Kur'an'ı Kerim'in ve kadınların çıkmasında hiç bir beis yoktur. Çünkü emniyet vardır. Emniyetsiz bir çete ile kadınların çıkması mekruhtur. Düşmanın hücum zamanı hariç, kadın kocasının,

köle efendisinin izni olmadığı takdirde harbe katılamaz.

Hile yapmamak, ganimet malından çalmamak, düşman esirlerinin bazı azalarını kesmemek, kadın, takatsiz kalmış ihtiyar, çocuk, iki gözünden kör ve kötürümleri öldürmemek müslümanın şanındandır. Meğerki bu saydıklarımızdan birisi harp hakkında direktif veriyorsa veya kadın kraliçe ise… Deliler de öldürülmezler.

Harpçılarla veya onlardan bir grubuyla, müslümanların maslahatı ve menfaati için imam (Padişah) sulh, ederse hiç beis yoktur.

Bir müddet için sulh edip bilâhare sulhun bozulmasını daha menfaatli görürse sulhu —onlara bildirmek şartıyla— bozar ve harbe devam eder.

Düşmanın bilittifak hiyanet ettikleri halde, imam onlara bildirmeden harbe başlatır. İslâm ordusuna sığınan düşman köleleri hür olurlar.

Darül harpte düşmanın malını hayvanlarına yedirmekte müslümanlar için beis olmadığı gibi kendileri de bulduklarını yerler, odunları yakarlar, yağlarla yağlanırlar ve elde ettikleri silâhla harp ederler. Bütün bunlar ganimet paylaşılmazdan evvel caizdir. Bu malların hiç bir şeyini ne satarlar ne de mülk edinirler.

Düşmandan müslüman olan nefsini, küçük yavrularını, kendisinde, müslümanın veya zümminin elinde bulunan bütün servetini müslüman olmak sayesinde emniyet altına alır.

Darü’l-harbi zapt ettiğimizde daha evvelce müslüman olan o zatın gayrimenkulleri, ailesi ve onun karnındaki çocuk ve büyük çocukları Fe'y (ganimet) tir.

Harpli düşmana silâh satılmadığı gibi diğer malzemeler de onlara götürülmez.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) ye göre, müslüman esirleriyle kâfir esirleri değiştirilmez.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Müslüman esirleriyle değiştirilirler.» dediler.

Düşman esirlerini karşılık olmaksızın salıvermek caiz değildir.

İmam, bir memleketi zorla fethettiğinde isterse müslümanlara taksim eder, dilerse ahalisini yerlerinde haraç vermek bahasına bırakır. Esirler hakkında da imam muhayyerdir, dilerse hepsini öldürür, isterse köleliklerini kabul eder, isterse müslümanlarm zimmetinde bırakır darü'l-harbe, asla gönderemez.

İslâm ordusu geri dönmek istediğinde, İslâm diyarına getirmeyecekleri hayvanları varsa keserek yakarlar. Ayaklarını keserek bırakmak veya diri bırakmak caiz değildir.

İslâm memleketine gitmedikçe, darü'l-harpte ganimeti taksim etmek caiz değildir. Ganimet taksimatında orduda geri hizmette çalışanlarla muharip askerler eşittirler.

Evvelce aldıkları ganimeti daha İslâm diyarına çıkarmadan evvel yardımcı ordu imdatlarına yetişirse son gelen asker de ganimette müşterektir.

Askeri sevkedenler harbe bilfiil iştirak etmedikçe ganimette payları yoktur.

Hür bir müslüman erkek veya hanım, bir kâfire veya bir cemaate, bir kalenin halkına yahut bir şehrin halkına emniyet sözünü verirse emin olurlar, artık hiç bir müslümana caiz değildir ki onlarla harp etsin. Meğerki o müsalehada müslümanların zararı olsun. O zaman imam bizatihi sulhu bozar.

Zümminin, düşmanın elindeki esir müslümanın ve o diyarlara ticaret etmek için gidip gelen tacirin, düşmana emniyet sözü vermeleri caiz değildir.

Ebû Hanife, "Kölenin verdiği emniyet sözü de muteber değildir." dedi. Meğerki mevlâsı harp etmeye mezun kıla… Ebû Yusuf ve Muhammed "Kölenin sözü makbuldür." dediler.

Türkler, Rumlar'a galip gelip onları esir ve mallarını alırsalar mülk edinmiş olurlar, o halde biz, Türkler'e galip gelirsek ele geçirdikleri Rum malından bulduğumuz bize helâl olur.

Kâfir malımızı aparıp memleketlerine götürdüklerinde mülk edinmiş olurlar, İslâm oldukları onların, memleketini istilâ ettiğinde mal sahibi müslümanlara taksim etmezden evvel mallarını bulurlarsa karşılıksız malları kendilerine verilir,

taksimattan sonra bulurlarsa istedikleri takdirde ancak kıymet ile alırlar.

Müslüman bir tacir, darü'l-harbe gidip o malları satın alır ve İslâm memleketine getirirse o malların sahipleri muhayyerdir; dilerse verdiği parayı tacire verir, malını geri alır, dilerse almaz.

Harpliler, üzerimize galip olmak sebebiyle müdebbir, mükâtep ve ümmülveled kölelerimiz ve hürlerimize malik ve sahip olamazlar. Ancak biz bütün bunlarda onlarınkine sahip oluruz.

Müslümanın kölesi onlara kaçarsa Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)'nin kanaatine göre, mülk edinemezler. Deve kaçarsa tutup mülk edinirler.

Ganimet malını taşımak için devletin hususu taşıyıcıları yoksa darü'l-İslama getirmek üzere ganimet malı gaziler arasında taksim edilir. Memlekete gelince imam hepsinden geri alır ve taksimat yapar, taksimden evvel ganimet malının satılması caiz değildir.

Daha darü'l-harpte iken ölen gazinin payı düşer. Ganimet malı İslâm diyarına çıkarıldıktan sonra ölenin payı vârislerine verilir.

Devlet başkanı harp halinde muhariplere paylarından fazlasını vaadederek, böylece harbe onları teşvik edebilir. Düşmanı öldürene, düşmanın selebi (Atı, silâhı ve diğer malzemeleri) olsun diyebilir.

Bir çeteye «Devletin payı olan beşte birden sonra size ganimetin dörtte biri fazla olarak verilecektir,» diyebilir.

Ganimet malı emniyete alınıp ve elde edildikten sonra ancak devletin payı olan beşte birden teşvik için vaadde bulunabilir.

Öldürülen düşmanın soygunu öldürene söz verilmediği takdirde ganimetten sayılır. Öldüren ile diğer askerler orada eşittirler.

Selep: Ölünün elbisesi, silâhı ve binek hayvanı demektir.

Ordu darü'l-harpten çıkınca artık ganimeti ne hayvanlarına yedirir ve ne de yerler. Darü'l-harpte iken aldığı âlet ve yiyecekten bazı şeyler kalmışsa ganimete katmak üzere geri verir.

Ganimet imam (devlet başkanı) tarafından taksim edilir. Beşte birini devlet payı olarak çıkarır, geri kalan dört payı ganimetçiler arasında taksim eder. Süvarilere iki, piyadelere bir pay verir. İmâmeyn (Ebû Yusuf ve Muhammed) “Süvariye üç pay verilir.” dediler. Bir kişinin ancak bir atı hesaba katılır. Arap ve Acem atları eşittir. Yük taşıyıcı ata ve katıra pay yoktur.

Düşman memleketine atlı olarak girdikten sonra atını nafakasına sarfeden bir asker süvari payını alır. Piyade giderek bilâhare at alan piyade payı verilir. Köle, kadın, zümmî ve çocuklara pay yoktur. Fakat imamın reyine göre onlara az bir şey verilir.

Ganimetin beşte biri ise üçe taksim edilir.

1-Yetimlerin,

2- Miskinlerin,

3-Yolda kalanlarındır.

Peygamberimizin yakını bulunan fakirler bu üç sınıfa dâhil olurlar, belki herkesten evvel onlara verilir. Çünkü zekât, fıtır ve sadaka alamazlar. Fakat zenginlerine hiç bir şey verilmez.

Soru: Peki âyet-i celilede ganimetin beşte biri Allah’ındır deniyor. Neden Allah burada zikredilir?

Cevap: Allah kelimesi burada ancak teberruk için zikredilmiştir.

Peygamberimizin ganimetten olan payı ölümüyle Seffiy (Peygamberin ganimetten ihtiyar ettiği kılıç, cariye veya kürk gibi bir şey) denilen payi gibi düşmüştür, yakınlarının payına gelince, yakınları peygamberin hayatı zamanında yardım ettiklerinden verilirdi; bugün ise, ancak fakir iseler verilir.

Bir veya iki kişi, imamın izni olmadığı halde darü’l-harbe hücum edip düşmandan bir şeyler alırlarsa, o malın beşte biri alınmaz. Kuvvetli bir cemaat, imamdan izin almadığı halde düşmana hücum edip bir şeyler koparır getirirse getirdiklerinin beşte biri alınır.

Bir müslüman tacir olarak darü’l-harbe girerse, onların mallarına ve canlarına

saldırması caiz ve helâl değildir. Hile yoluyla bir şey alıp getirirse, mahzurlu bir şekilde mülk edinmiş olur, onu sadaka vermekle emrolunur.

Harbî bir kâfir, emin edilerek memleketimize gelirse, kalmasına müsaade verilmemelidir. İmam «Bîr sene burada kalırsan sana haraç yüklerim.» diyecektir. Kaldığı halde haraç kendisinden alınarak zimmî addedilecek ve bir daha darü'l-harbe gitmesine müsaade edilmeyecektir. Darü'l-harbe (bu şartlara rağmen) avdet ettiğinde malını bir müslüman veya zümmiye vedia bırakıp veya alacaklı kalırsa, gitmesiyle kanı mubah olur. İslâm diyarında kalan malı tehlikede olur, o halde esir düşer veya öldürülürse alacakları düşer, emanetleri ganimete inkılâp eder.

Müslümanların harpsiz olarak elde ettikleri muharip kâfirlerin malı ise, haraç gibi bütün müslümanın mesalihine sarfedilir.

Bütün Arap arazisi öşüriyye (onda biri alınır) arazisidir. Arap arazisinin hudutları: (Küfeye tâbi) «Özeybe» (köyün) den, Yemen'in Mehdesindeki en son taşa ve Şam hududuna kadardır.

Sevvad (Bağdad Irak) arazisi tamamen haraç arazisidir. Bu arazinin eni Özeybeden Helvan körfezine, uzunluğu Âlsdan Abadana kadardır.

Sevvad arazisi, sahiplerinin mülküdür. Satabilir ve her türlü tasarruf edebilirler. (Çünkü mülkleridir.)

Sahibi kendiliğinden müslüman olan veya fethedilerek fatihlere taksim edilen her arazi öşür arazisidir.

Fethedilerek haraç mukabilinde eski sahiplerine terkedilen her arazi haraç arazisidir.

Ebû Yusuf'a (rahmetüllahi aleyh) göre, ölü bir arazi hayy edildiği zaman etrafına bakılır, arazi-i haraciyeye dâhilse haraciyye, razi-i öşürüyeye dahilse öşüriyedir. Ebû Yusuf nezdinde bütün Ashab-ı Kiram'ın ittifakıyla «Basra» şehrinin arazisi öşürdir.

İmam Muhammed (rahmetüllahi aleyh) «Kazdığı kuyu, çıkardığı güze, Dicle, Fırat veya hiç kimsenin tasarrufunda bulunmayan büyük nehirlerin suyu ile sulandırarak kaybetmişse öşürdür. Acemler tarafından açılan küçük nehir

kanallarla -Melik ve Yezcürd nehirleri gibi- sulandırmak şekliyle ihya etmişse, haraç arazi sayılır.» dedi.

Hazret-i Ömer (radıyallahü anh), her altmış arşınlık sulu yere bir Haşimî Kefizi –ki tam bir sa' ile bir dirhem ağırlığındadır- mahsul vergi olarak verilecektir demiştir. Yaş meyveli (karpuz gibi) altmış arşınlık yerden beş, arası sık üzüm ve hurmalıkların altmış arşınından on dirhem vergi almış ve takdir etmiştir. Diğer sınıflara yerin gücüne göre vergi konulur.

Yüklenen haracı verecek nitelikte değilse, imam imkânlı dereceye irca edebilir ve etmelidir.

Haraç arazisini su basar veya susuz kalır yahut ziraate herhangi bir semavi âfet isabet ederse, o arazileri işleten vatandaşlardan haraç alınmaz. |

Arazi sahibi keyfî olarak araziyi işletmezse haremi vermek mecburiyetindedir. Haraç verenlerden birisi müslüman olduğunda durum değişmez. Müslümanın zümmiden haraç yerini satın alması caizdir ve haracı bundan böyle o müslümandan alınacaktır.

Haraç arazisinden çıkan mahsulün ondalığı (öşrü) yoktur. Haraç iki çeşittir:

1 -Ahalinin rızası ve sulh yoluyla konan harçtır ki, ittifaka göre takdir edilir.

2 -Kâfirlere galip geldiğinde imam tarafından başlatan haraçtır ki, serveti açık zenginlere senede kırk sekiz dirhem yükletilir. Beher ayda dört dirhem alınır.

Orta halliye yirmi dört beher ayda iki dirhemi tahsil edilir. Çalışan fakire on iki dirhem yükletilir. Beher ayda bir dirhem alınır.

Haraç, Acemler’in kitaplı, ateşperest ve putperestlerinden alınır.

Arab’ın putperestlerinden ve irtidat eden müslümânlardan kabul edilmez. Çünkü bunlara yaşama hakkı yoktur.

Kadın, çocuk, topal, iki gözü kör, çalışamaz fakirden ve halka karışmayan rahiplerden haraç alınmaz. Geçmişte haraç borcu olduğu halde müslüman olandan o haraç sakıt olur. İki senelik haraç bir araya geldiğinde ancak bir senelik haraç alınır.

Dar-ı İslâmda yeni bir kilise veya havra yapılamaz. Ancak eskileri yıkıldığında yenilenebilirler.

Zümmileri müslümânlardan ayırmak için, elbise, merkep, eyer ve feslerinde ayrı olmaya zorlanırlar. Ata binemez ve silâh taşıyamazlar. Haraç vermekten imtina eden veya bir müslüman öldüren yahut peygamber (aleyhis-salatü ves-selâm)'i söven ya da bir müslüman kadınla zina eden bir zümmînin ahdi bozulmaz, ancak bu fiillerin cezalarını görür. Ahidler, ancak dar-ı harbe iltihak etmek veya bir yeri ele geçirip bizimle muharebe etmekle bozulur.

Bir müslüman İslâmdan caydığı zaman kendisine İslâmın hakikati anlatılır, şüphesi varsa, izale edilir ve üç gün hapse atılır. Müslüman olursa bırakılır, küfründe ısrar ederse öldürülür. Mürtede İslâm arz edilmezden evvel birisi vurup öldürürse mekruhtur. Fakat katile hiç bir ceza terettüp etmez.

Kadın mürted olursa, öldürülmez belki müslüman oluncaya kadar hapsolunur.

Mürtedin malları îrtidadından dolayı muvakkat olarak mülkünden çıkar, tekrar müslüman olursa iade edilir, mürted olarak ölürse ve öldürülürse, müslüman iken kazandığı müslüman vârislerine, irtidattan sonra kazandığı mal da ganimete intikal eder.

Mürted olduğu halde dar-ı harbe kaçar ve hâkim de kaçtığına dair hükmünü verirse, müdebbir ve ümmülveledleri azat olunur. Borçlarının zamanı derhal gelir. Müslümanlık zamanında kazandığı, müslüman vârislerine intikal eder o zamanki borçları da o zamanın kazancından verilir. İrtidad halinde kendisine lâzım gelen borçları da bu halde kazandığından verilir. İrtidat halinde iken sattığı, aldığı veya tasarruf ettiği mallar muvakkat olarak durdurulur. Eğer müslüman, olursa hepsi caiz olur. Mürted olarak ölür, öldürülür veya dar-ı harbe kaçarsa bâtıl olur.

Dar-ı harbe iltihak etmesine hüküm edildikten sonra müslüman olarak dar-ı İslama dönerse vârislerinin elinde bulduğu malını geri alır.

İrtidat eden bir hanım o durumda malında tasaruf ederse tasarrufu caizdir.

Beni Tiğlep kabilesinden olan hristiyanların malından müslümanların zekâtının iki misli alındığı gibi kadınlarından da haraç alınır. Ancak çocuklarından

alınmaz.

Haraçtan, Beni Tiğlep malından, muhariplerin imama hediye ettiğinden ve cizyeden neyi toplarsa imam, hepsini Müslümanların içtimaî (sosyal) hizmetlerine sarfedecektir. O malla hudutlar muhkemleştirilir, köprüler yapılır, müslümanların kadılarına, zekâtı toplayan personele ve âlimlerine yetecekleri kadar verilir.

Harpçiler ve çocuklarının erzakları o maldan verilir.

Müslümanlardan bir grup, bir beldeyi elde edip devlete karşı başkaldırırsa, imam ilkönce onları cemaate davet edip, şüphelerini izaleye (gidermeye) çalışacaktır. Onlara önce harp açmaz, onlar başlamadıkça. Onlarla, harbe başladıkları takdirde, topluluklarını dağıtıncaya kadar çarpışacaktır. Arkaları olursa yaralılarını öldürür, kaçanlarını da takip ettirir. Arkaları olmazsa yaralıları öldürülmez, kaçanlarının arkası takip edilmez hiç bir şekilde çocukları esir edilip malları taksim edilmez. Müslümanlar, mecbur kalırlarsa onlardan aldıkları silâhlarla onları vururlar.

Tevbe edinceye kadar, imam mallarını hapsedip onlara geri vermez, fakat taksim edemez. Tevbe ettiklerinde mallarını geri iade eder. Âsilerin elde ettikleri beldeden aldıkları haraç ve öşürü imam ikinci bir defa alamaz. Ancak bağiler yerli yerine sarfetmişlerse verilen kâfi gelir. Eğer yerine sarftmemişlerse verenlere “Sizinle Allah arasında olsun. Onu iade ediniz.” denir. Dilerse versinler vermezlerse günâh onlara aittir.

61 HARÂM VE HELÂL

İpeği giymek erkeklere haram, kadınlara helâldir. Ebû Hanife’ye göre, yastık yapmasında beis yoktur. Ebû Yusuf ve Muhammed «Yastık edinmesi mekruhtur» dediler. Harpte erkek için ipeği giymek bu iki imama göre zararsızdır, Ebû Hanife'ye göre mekruhtur.

Mülhem denilen elbiseyi giymekte damarları ipek, eti (dokusu) pamuk veya şalteli olursa beis yoktur.

Erkekler için gümüş yüzük, kemer ve gümüşle süslenen kılıç hariç altın ve gümüşle süslenmek caiz değildir. Kadınlar için ise, altın ve gümüşün her türlüsüyle süslenmek caizdir.

Erkek çocuğa altın ve ipekli giydirmek velisi için mekruhtur.

Gerek erkeğe ve gerekse kadınlara altın ve gümüş kaplarda yemek, içmek, yağ ve koku sürmek asla caiz değildir.

Cam billur ve akikten yapılan tabakların kullanılmasında hiçbir beis yoktur.

Ebû Hanife'ye göre, gümüş suyu ile süslenmiş kaplarda yemek, bu gibi eğerlere binmek ve tahtalarda oturmak caizdir. Mushafın her on âyet-i celilesinin arasına ta'şir koymak ve noktalamak mekruhtur. Altın suyu ile Kur'anı Kerim’i süslendirmek, caminin nakış ve zinetini yapmakta beis yoktur.

Burulmuş erkekleri, evde çalıştırmakta kerahet vardır.

Hayvanları burmakta, katır doğursun diye kısrağı eşekten yapmakta beis yoktur.

Hediye almak veya vermek hususunda ve izinde çocuk ve kölenin sözünü kabul etmek caizdir.

Muamelâtta fâsığın sözü kabul olunur. Fakat dinî meselelerde ancak âdil bir kimsenin sözü kabul olunur.

Kişi, ancak ecnebisi olan bir hanımın yüzüne ve bileklerine kadar iki eline

bakabilir. Şehvetten emin değilse hacet zamanı hariç yüzüne de bakamaz.

Kadı, bir hanımın aleyhinde hüküm, şahit de aleyhinde şahitlik yapmak istediğinde şehvetten korkarsalar bile, yüzüne bakmaları caiz olur.

Hanımın hasta yerlerine tabibin bakması caizdir.

Diz kapağı ile göbek arası hariç, erkek erkeğin bedeninin diğer kısmına bakabilir. Erkek, hanımın neresine bakabilirse, hanım da erkeğin aynı yerlerine bakabilir.

Erkek erkeğin neresine bakabilirse, hanım da hanımın oralarına bakabilir.

Kişi, kendisine helâl olan cariyesinin ve hanımının fercine (tenasül uzvuna) bakabilir. .

Erkek, mahremleri bulunan hanımların yüz, baş, göğüs, bacak ve pazularına bakabilir. Ancak sırt ve karnına bakamaz. Bakabileceği yerleri ellemesinde beis yoktur.

Başkasının cariyesine gelince, kişi öz mahremlerinin nerelerine bakabiliyorsa o cariyenin de oralarına bakabilir.

Bir cariyeyi satın almak istediğinde, bakabileceği yerleri şehvetten korksa bile ellemesinde hiç bir mahzur yoktur.

Burulmuş erkek, ecnebi bir hanıma bakmakta burulmamışlar gibidir. Köle, mevlası bulunan bir hanımın ancak ecnebiler için bakılması caiz olan beden kısımlarına bakabilir.

Erkek, cariyesinin izni olmasa bile cima anında menisini dışarıya dökebilir.

Hanımıyle yaptığı cimada ancak hanım izin verirse meniyi dışarı akıtabilir.

İnsan ve hayvan yeminde ihtikâr yapmak (yâni pahalanması için biriktirmek) eğer biriktirmenin zarar vereceği bir beldede ise mekruhtur.

Öz mahsulünü veya başka bir memleketten getirip biriktirirse karaborsacı olmaz.

Eşyanın fiatını tâyin etmek sultana caiz değildir.

Fitne günlerinde silâh satmak mekruhtur. İçki yapacağını bilen birisine şırayı satmakta beis yoktur. Yâni ateşperest ve zümmîlere satabilir.

62 VASİYETLER

Vasiyet yapmak vacip değil, belki müstehaptır. Diğer vârisler caiz kılmadıkça herhangi bir vârise hususî vasiyet yapmak caiz değildir.

Terekenin üçte birinden fazlasıyla vasiyet yapmak caiz değildir. Kişi, kendisini öldürene vasiyet yapamaz. Müslümanın kâfire, kâfirin de müslümana vasiyet etmesi caizdir.

Vasiyet ancak ölümden sonra kabul edilir. Öyleyse kendisine vasiyet yapılan zat, müsî daha hayatta iken o malı alırsa veya reddederse her iki harekette bâtıldır.

Her insanın, sülüs (üçte bir) den daha az bir miktarı vasiyet etmesi müstehaptır.

Kendisine vasiyet yapılan, vasiyet yapanın huzurunda kabul, ardında reddederse kabul etmiş sayılır, meğerki yüz yüze iken reddederse o zaman reddolunur.

Vasiyet edilen nesne, kabulle mülk edinir. Ancak bir meselede hüküm değişir: Vasiyet eden öldükten sonra, kendisine vasiyet yapılan daha malı kabullenmezden evvel ölürse, o mal doğrudan varislerine naklolunur. Kadı köleyi, kâfir veya fasık bir kimseyi vâsi tâyin edenin vasiliğinden bunları çıkarır, bunlardan başkasını tâyin eder.

Vârislerde baliğler olduğu halde, kölesini vâsi tâyin ederse, vasiyeti sahih değildir.

Vasiyeti yerli yerine getirmekten âciz olan birisini vâsi tâyin ederse, kadı başka birini bu vasiye katar, ikisi beraber işi yürütürler.

İki kişiyi birden vasi tâyin ederse, Ebû Hanife ve Muhammed'e göre biri diğersiz hiç bir tasarrufta bulunmaz, meğerki kefen satın almakta, teçhiz yapmak, küçük çocukların yemeğini ve elbisesini teminde, muayyen bir emaneti sahibine geri vermekte, muayyen bir kölenin azat edilmesinde ve ölünün haklarını müdafaa etmekte tasarruf edebilir.

Bir şahsa, malının üçte birini, diğer bir şahsa da aynı malının üçte birini vasiyet ettiğinde, vârisler kabul etmezlerse, malın üçte biri ikisinin arasında yarıyarıya

bölünür. Bütün servetini kaplayacak kadar borçlu olan bir kişinin vasiyetinin caiz olması ancak alacaklılar alacaklarını affetmelerine bağlıdır.

Oğlunun payına düşecek malı vasiyet ederse, vasiyeti bâtıldır. Oğlunun payı kadarını vasiyet ederse, caizdir. İki oğlu olduğunda müsâleha malın üçte birisi düşer.

Ölüm Hastalığında hatıra binaen az bir fiyatla kölesini satar veya hibe ederse bütün bunlar sülüsten (üçte birden) sayılır, diğer vasiyet sahipleriyle üçte bir olan sülüste ortak olurlar.

Ölüm hastalığında, evvelâ müsamaha ile muamele edip bilâhare kölesini azat ederse, Ebû Hanife'ye göre, ölümünden sonra muhaba ile yapılan muamele nazarı itibare alınır.

Evvelâ azat eder bilâhare az bir fiyatla müsamahalı muamele yaparsa bu takdirde her iki surette müsavidir.

Ebû Yusuf ve Muhammed «İki meselede de azat edilmek nazarı itibare alınırsa daha evlâdır.» dediler.

Servetinin bir payını vasiyet eden bir kişinin servetinden varislerin en az payı kadar çıkarılır. Ancak varislerin en az payı malın altıda biri olan südüsen az ise itibar olunmaz. Ancak südüs (altıda bir) den azsa südüs tamamlanır.

Malının bir cüzünü vasiyet ederse, varislerine «Dilediğinizi veriniz.» denilecektir.

Allah, hukukundan bir şeyler vasiyet ederse, farzlar evvelâ yapılmalıdır. İster musi daha evvel yapılmasına veya tehirine taraftar olsun. O ilâhî haklar (Hac, zekât ve kefaretler gibi) farz olmayan kısımlardan, musi dilediğini daha evvel yapabilir. Farz haccı vasiyet eden zat için, vârisler aynı memleketten bir vekil gönderirler, o gönderilen vekil binerek hacca gider ve gelir.

Aynı beldeden gidip gelmeye nafaka yetmezse, nereden yetiyorsa oradan vekil tutulur.

Hac niyetiyle memleketinden çıkıp yolda vefat eden «Haccımı yapınız.» diye vasiyet ederse, Ebû Hanife’ye göre, memleketinden vekil tutup hacca gönderilir.

Çocuğun ve mükâtep kölenin vasiyeti caiz değildir. Mükâtep köle borcunu ödeyecek bir miktar miras bırakırsa bile yine vasiyet etmesi caiz değildir.

Vasiyet yapan, cayabilir. Açıkça caydığını bildirir veya caydığına delâlet eden bir fiil yaparsa, caymış sayılır. Vasiyetini inkâr edenin inkâr hareketi caymak sayılmaz.

Komşularına vasiyet yaparsa Ebû Hanife'ye göre, ancak bitişik komşular dâhildirler.

Kayınlarına vasiyet ettiğinde, hanımının bütün yakınları dâhil olurlar.

Eniştelerine vasiyet yaparsa, mahremi bulunan her hanımın kocası (eniştesidir) dâhil olurlar.

Akrabalarına vasiyet ederse, evvelâ mahremlerinin en yakınından yakınlık derecesine göre başlar, valideynleri ve öz evlâtları bu vasiyete dâhil değildir. Akraba (çoğul) tâbirini kullandığında en az ikiden başlar.

Bu gibi vasiyet yaptığında, iki dayısı ile iki amcası varsa Ebû Hanife'ye göre, ancak iki amcasına verilir. Bir amcası ile iki dayısı varsa vasiyet edilen miktarın yarısı amcasına, diğer yarısı iki dayısının arasında taksim olunur.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) «Akrabalara yapılan vasiyet, ilk müslüman olan dedesine mensup bulunan herkese verilir.» dediler.

Bir kişiye, parasının veya koyununun üçte birisini vasiyet ederken paranın veya koyunun üçte ikisi helak olup, ancak üçte biri kalır ve o da bütün servetin üçte birinden çıkabilirse servetin bütünü kendisine vasiyet yapılana verilir.

Elbiselerinin üçte birisini vasiyet ettiğinde, üçte ikisi helak olup üçte birisi kalırsa ve o kalan elbise umumî servetin üçte birisinden çıkartılırsa bile, yine kalan elbisenin üçte birisi verilecektir. Hazır serveti ve alacağı olduğu halde, birisine bin lira vasiyet ederse, eğer o bin lira hazır servetin üçte birinden çıkarsa, müsâlehe (kendisine vasiyet yapılana) verilir, kâfi gelmezse hazır servetin üçte birini verirler. Bin lirası tamamlanıncaya kadar, ne zaman alacağı alınırsa üçte birisini alır. Vasiyet gününden itibaren altı aya varmazdan doğarsa, hamle vasiyet, hami ile vasiyet caizdir.

Birisine, gebeli cariyesinin karnındaki hami hariç olmak üzere, vasiyet yaparsa, hem vasiyet, hem de istisna caiz olur.

Ebû Yusuf ve Muhammed (rahmetüllahi aleyhima) dediler ki: “Zeyd cariyesini (Ali'ye) vasiyet ederse Zeyd'in ölümünden sonra ve Ali'nin kabulünden evvel cariye doğurursa, anne ile evlâdı servetin üçte birisinden sayılarak Ali'ye verilir. Sülüs (servetin üçte birisi) anne ile çocuğu karşılamazsa, her ikisinden de payını alır.”

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh) «Yalnız anneden hisse alır, fazla kaldığı takdirde çocuğundan alır.» dedi.

Belli seneler için kölesinin hizmeti ve evinden istifade etmeyi vasiyet etmek câizdir, daimi olmak üzere de bunlarla vasiyet edebilir, fakat eğer köle servetin üçte birisinden çıkıyorsa, hizmet için kendisine vasiyet yapılana teslim edilir. Köleden başka malı yoksa iki gün vârislere, bir günde musaleha (kendisine vasiyet yapılana) hizmetten, müsâlehe öldükten sonra, tamamen vârislerin olur.

Vasiyet eden daha hayatta iken müsaleh ölürse vasiyet bâtıl olur. Herhangi bir şahsın evlâtlarına vasiyet yaptığında erkek, kız hepsine müsavi şekilde vasiyeti verilir. Bir şahsın varislerine vasiyet ettiğinde erkeklere, iki kadın kadar verilir. Malının sülüsünü Zeyd ile Âmre vasiyet ettiğinde Amri ölü görürse, sülüsün hepsi Zeyd'in olur. Zeyd öldüğü halde “Malının sülüsü Zeyd ile Amr arasında olsun.” dediğinde sülüsün yarısı Amre verilir.

Malı olmadığı halde üçte birisini vasiyet ederse bilâhare çalışıp mal sahibi olursa öldüğü zamanda, olan malının üçte birisi musalehe (kendisine vasiyet yapılana) verilir. Allah daha iyi bilir.

63 FERÂİZ

1

Vâris olmaları ittifakla sabit olan erkekler ondur:

1-Ölünün öz oğlu,

2-Torunu alabildiğine aşağı iner,

3-Babası,

4-Büyük babası alabildiğine yukarı çıkar,

5-Kardeşi,

6-Kardeşinin oğlu (yeğeni),

7-Amcası,

8-Amcası oğlu,

9-Kocası,

10-Azat eden efendisidir.

Kadın vârisler yedidir:

1-Kızı

2-Oğlunun kızı (torunu),

3-Annesi,

4-Ninesi,

5-Kızkardeşi,

6-Kendisini azat eden hanımı,

7-Zevcesi

Dört kimse vâris olamaz:

1-Köle,

2-Katil,

3-İslam dininden dönen (mürted)

4-İki ayrı milletten olanlar yâni müslüman kâfirden, kâfir müslümandan irsiyet götüremez.

Kur'an’da belirten farz (pay) lar altıdır:

1-Nısıf (yarı),

2-Rub (dörtte bir)

3-Sümün (sekizde bir)

4-Sülüsan (üçte iki)

5-Sülüs (üçte bir)

6-Südüs (altıda bir)

Nısıf (yarı) beş sınıfın payıdır:

1-Ölünün kızı,

2-Öz kızı olmadığında ölünün torunu,

3-Ana baba bir olan kızkardeş,

4-Ana baba bir olan kız kardeşi olmadığı takdirde, baba bir kızkardeşi,

5-Ölünün evlâdı ve torunu olmadığı takdirde kocasının payıdır.

Rub' (dörtte bir) iki kişinin payıdır:

1 - Evlâd ve torunu bulunduğu takdirde kocasının,

2 — Evlâdı ve oğlunun evlâdı bulunmadığı takdirde zevcelerin (ölünün hanımlarının) payıdır.

Sümün (sekizde bir), ölünün çocuğu veya oğlunun çocuğu olduğu takdirde hanımlarının payıdır.

Sülüsanı (üçte iki) ölünün kocası hariç, tek başına olduğu halde terekenin yarısını alan kimseler -iki ve daha fazla oldukları takdirde- alırlar.

Sülüs (üçte bir), ölünün çocuğu, oğlunun çocuğu, iki ve daha fazla kardeş ve kız kardeşleri olmadığı takdirde annesinin payıdır.

1 -Ölenin vârisi: Kocası ile ebeveynleri.

2-Veya hanımıyla anne ve babası olursa, bu iki meselede anneye ancak kocanın veya hanımın payları çıkarıldıktan sonra geri kalanın üçte birisi verilir.

Anne bir kardeşler, iki ve daha fazla oldukları zaman terekenin üçte biri verilir, eşit şekilde erkek ve kadınların arasında taksim olunur.

Terekenin südüsü (altıda biri) yedi kimsenin payıdır.

1-Ölünün öz evlâdı ve torunuyla beraber anne ve babasından her birinin,

2-Hangi cihetten olursa olsun, ölünün kardeş ve kızkardeşleriyle beraber olan annesinin,

3-Çocukla beraber olan ninelerin,

4-Çocukla birlikte kalan dedenin, (yâni baba tarafından olan dede)

5-Öz kızıyla beraber olan oğlunun kızlarının,

6-Ana baba bir kızkardeşle beraber olan baba bir kızkardeşlerin,

7-Annenin tek bir evlâdının payıdır.

Nineleri, ölünün öz annesiyle, dedesi, kardeş ve kız kardeşleri babasıyla düşer terekeden mahrum olurlar.

Anne bir kardeşler dört kişiyle sakıt olurlar:

1-Ölünün çocuğu,

2 -Oğlunun çocuğu,

3-Babası,

4-Dedesiyle, sakıt olurlar.

Meyyitin (ölünün) kızları üçte ikinin tamını alınca, oğlunun kızları sakıt olurlar.

Ancak seviyelerinde veya bir derece daha aşağı oğlun oğlu olursa onları asabe (servetin geri kalanını aralarında taksim eden vârisler) kılar.

Anne - baba bir olan kızkardeşler, malın üçte ikisini tamamen alınca baba bir, kızkardeşler paysız kalırlar. Meğerki beraberlerinde kardeşleri bulunsun, bu takdirde onları asabe kılar.

2 Asebe

Asebelerin en yakınları: Ölünün oğulları, sonra oğullarının oğulları, sonra babası, sonra dedesi, sonra kardeşleri, sonra amcaları, sonra dedesinin kardeşleridir.

Bir babanın evlâtları, derecelerinde eşit oldukları takdirde, ana baba bir olanlar daha evlâdırlar.

Ölünün oğlu, oğlunun oğlu ve kardeşleri, kızkardeşleriyle, erkeğe iki kız payı vermek üzere paylaşırlar. Bunlardan başka olan asebelerin yalnız erkekleri pay alırlar, kadınları pay alamazlar.

Meyyitin nesebesinden asebeleri olmadığı takdirde, azat edilenin mevlası (azat edeni) asebesi olur, ondan sonra da onun en yakın akrabası asebe olur.

3 Hacb (Tamamen veya Kısmen Miras Payından Mahrum Olmak)

Meyyitin öz evlâdı veya iki kardeşi olduğu zaman, annesinin payı üçte birden altıda bire düşer.

Kızlarının payından artan mal, erkeğe iki kadın kadar vermek üzere, oğlunun evlâtlarına taksim olunur.

Ana-baba bir olan kızkardeşlerin payından artan servet, baba bir olan kardeş ve kızkardeşlere erkeğe kadının iki payı kadar vermek üzere verilir. Meyyit, bir öz kızını, oğlunun kızlarını ve oğullarını geride bıraktığı zaman malın yarısı öz kızınındır. Geri kalan kısım erkeğe iki kadın payı kadar vermek üzere oğlunun evlâtlarına taksim olunur. Aynen böylece ana-baba bir kızkardeşin payından artan mal, erkeklere iki kadın payı vermek üzere baba bir kardeşlere ve kız kardeşlere verilir.

Meyyit, birisi ana bir olmak üzere, iki amcaoğlunu geride bırakırsa, ana bir olana terekenin altıda biri pay olarak düşer, geri kalan mal eşit bir şekilde ikisinin arasında taksim edilir.

Müşerreke meselesi: Meyyite kadın, kocasını, annesini veya ninesini, ana bir iki kızkardeşini ve ana-baba bir, bir kardeşini geride bırakırsa, servetin yarısı kocasının, altıda biri annesinin, ana bir kardeşlere de üçte biri düşer. Ana-baba bir olan kardeşlerine hiç bir şey kalmaz.

4 Red (Geri vermek)

Pay sahiplerinin paylarından artan serveti alacak asebeler yoksa karı ve koca hariç, diğer pay sahiplerinin paylarına göre, o servet onlara geri verilir.

5 Öldürme

Katil, öldürülene vâris olamaz. Küfrün hepsi bir millettir, memleketleri bir olduğu takdirde küfürden dolayı kâfirler birbirinin vârisi olurlar. Müslüman

kâfire, kâfir de müslümana vâris olamaz.

Mürted (dininden cayan) in malı müslüman vârislerinindir. İrtîdat halinde kazandığı parası da ganimet malıdır.

Bir cemaat suda boğulur veya üzerlerine duvar yıkılırsa hangisinin daha önce öldüğü bilinmezse her birisinin malı, hayatta bulunan vârislerine verilir. Beraber öldükleri için biri diğerine vâris olamaz.

Ateşperestte iki yakınlık vardır ki, başka kişilerde olsaydı her ikisi de o yakınlık sayesinde vâris olurdu. Her iki yakınlığıyla da vâris olur.

Ateşe tapanlar, dinlerinde helâl gördükleri fasit nikâhlarla vâris olamazlar. Nesebi gayr-i sahih ve anası ile babası mülaâne yapan bir kimsenin asabeleri annesinin asebe ve azat eden mevlasıdır.

Ebû Hanife (rahmetüllahi aleyh)'ye göre, ölüp karısını gebeli bırakan bir kimsenin malı hanımı doğum yapıncaya kadar taksim olunmaz.

Ebû Hanife'ye göre, öz dedesi mirası almak yönünde kardeşlerinden daha evlâdır. Ebû Yusuf ve Muhammed «Dede kardeşlerle malı paylaşır.» dediler, meğerki taksim onu servetin üçte birinden aşağı düşürürse nineler toplandığı halde en yakınına altıda bir verilir.

Dede annesini hacpeder (düşürür) meyyitin anasının babasının anası vâris olamaz. Her nine anasını hacbeder.

6 Zevil erhâm

Ölünün asabeleri ve payları belli olan vârisleri olmadığı takdirde, biraz uzaktan akrabaları vârisleri olurlar. Uzaktan akrabalar on kişidir:

1-Kızının çocuğu,

2-Kızkardeşinin çocuğu,

3-Kardeşinin tek bir kızı

4-Amcanın tek kızı,

5-Dayısı ve halası,

6-Annesinin babası,

7-Ana bir amcası,

8-Teyzesi,

9-Ana bir kardeşinin çocuğu,

10-Bu dokuz sınıfın vasıtasıyla ölüye akraba olan kimselerdir.

Uzaktan akrabaların en yakını, ölünün çocukları (yani kızının çocukları), sonra ana-baba bir olan çocuklar veya birisinin çocukları ki, bunlar kardeşlerin kızları ve kızkardeşlerin çocuklarıdır, daha sonra ölünün ana-babasının ana babalarının birden veya birisinin evlâtları gelir ki, bunlar dayılar halalar ve teyzelerdir.

Aynı derecede bulunan ve bir babanın evlâtları olan kimselerin, ölüye en yakınları bir vârisle, yâni bir pay sahibiyle ölüye yakınlık peydah edendir. En yakınları en uzaklarından daha evlâdır.

Annesinin babası, kardeşinin ve kızkardeşinin çocuklarından daha yakındır.

Azat edenden başka bir asabesi yoksa pay sahiplerinin payından artan mal uzak akrabalardansa, ona daha lâyıktır.

Mevlayı muvalat vâris olur. Azat olunan zat öldüğü zaman, mevlasının (azat edeninin) babası ve oğlu hayatta ise, malı oğula gider. Ebû Yusuf «Bu şekilde babaya altıda bir düşer, geri kalan oğlanındır» dedi.

Mevlasının dedesi ve kardeşi hayatta ise Ebû Hanife’ye göre, malın tamamı dedesinindir, Ebû Yusuf ve Muhammed'e göre aralarında taksim olunur.

Velayet, ne satılır ne de hibe edilir.

7 Ferâiz Hesabı

Meselede iki nısıf (ikide bir) veya bir nısıf ile geri kalan bulunduğunda, meselenin aslı ikidendir. Meselede üçte bir ve mabek (geri kalan) veya üçte iki ile mabeka bulunduğu zaman, mesele üçten gelir, dörtte bir ile kalan veya dörtte bir ile nısıf (yarı) bulunduğu takdirde meselenin aslı dörtten gelir. Meselede sekizde bir ile geride kalan veya sekizde bir ile nısfı (yarı) olduğunda meselenin temeli sekizden gelir.

Meselede yarı ile üçte bir veya altıda bir olduğu zaman aslı altıdan gelir.

Tereke taksim olunmazdan evvel vârislerden birisi ölürse, şayet ilk ölüden aldığı hissesi geride bıraktığı vârislerine taksim olunursa her iki meselede birinci meselenin doğru olduğu meblâğdan sahih olur.

Eğer taksim olunmazsa ikinci ölünün meselesi daha evvelce zikrettiğimiz şekilde tashih edilip bilâhare birisinin tamamını —eğer ikinci ölünün birinci ölüden aldığı pay ile meselesinin son vardığı şekil arasında muvafakat yoksa— diğerine darp edilir.

Eğer aralarında muvafakat varsa ikinci meselenin kesrini birinci meselenin tamamına vur ne toplanırsa iki mesele de ondan tashih olunur.

Birinci meseleden payı olanın payı, ikinci meselenin vufküne (kesrine) çarparak alınır, ikinci meseleden payı olanın payı, ikinci ölünün geride bıraktığı terekesinin vufkuna çarpılarak alınır.

Münasahat meselesi düzgün olduğunda, sen her vârise düşen dirhemleri bilmek istersen meselenin vardığı miktarı kırk sekiz habbeye taksim edersin ne çıkarsa her vârisin payından ona karşılık bir habbe elde edersin.

Avl

Yediye, sekize, dokuza ve ona kadar a’vl (ziyade) olunur. Rub' (dörtte bir) ile üçte bir ve altıda bir olduğunda meselenin esası on ikidir.

On üçe, on beşe ve on yediye a'vl olunur, yükseltilir.

Sümünle (sekizde bir) beraber üçte iki veya altıda bir olduğu takdirde meselenin esası yirmi dörtten gelir, fakat yirmi yediye yükseltilir.

Mesele kusursuz olarak vârisler arasında taksim edildiği takdirde, sahih addedilir.

Bir grubun payları kendilerine taksim olunmadığı takdirde o grubun adedini meselenin aslına çarp, a'vl mümkünse a'vl eyle, nereye baliğ olursa ondan mesele sahih olur. Misali: Meyyitin hanımı ile iki kardeşi kaldığında hanıma dörtte bir düşer, iki kardeşe dörtte üç kalır ki, onlara taksim olunmaz. O halde ikiyi meselenin aslına dörde çarp, sekize yükselir ve mesele tashih edilmiş olur.

Payları kendilerine taksim olunmaz grubun payları ile adetleri birbirine uygun ise, adetlerin muvafık bulundukları sayı meselenin aslına çarpılır. Hanımı ile altı kardeşinin geride kalması gibi dörtte bir, bir pay olarak hanıma verilir.

Altı kardeşi dörtte üç kalır. O halde altının üçte birisi ki iki eder meselenin tamamına dörde çarpılır, sekize çıkar orada mesele doğru bir şekil alır.

Varislerden iki veya daha çok grupların payları kendilerine taksim edilmezse bu takdirde gruplardan birisini diğerine bilâhare toplanan üçüncü gruba sonra hepsini birden meselenin temeline çarp, eğer grupların adetleri eşitse birisi çarpıldığı zaman diğerinin yerini tutar. Meyyitin, iki hanım ve iki kardeş terkettiği gibi... O zaman ikiyi meselenin esasına çarp, çıkandan mesele sahih olur.

Adetlerin birisi diğerinin bir parçası ise, en fazlası en azının yerine geçer. Yani en fazlası meseleye çarptırılır. Dört hanım ve iki kardeşi geri bıraktığı gibi... Dördü çarptığın zaman ikiyi çarpmaya lüzum kalmaz. Adetlerden birisi diğerine bir kusurda muvaffak ise, birisinin muvaffak kesri diğerinin tümüne çarptırıldıktan sonra tümü meselenin aslına çarptırılır.

Dört kadın bir kız kardeş ve altı amcayı geride bıraktığı takdirde altı ve dört nısıfta (yani her ikisinin de yarısı vardır) muvafıktır. O halde birisinin yarısını diğerinin tümüne çarp, elde edilen adedi de meseleni naslına çarp, kırk sekizi elde edersin. Bundan mesele doğru ve sahih olur, mesele sahih olduktan sonra her vârisin payını bütün terekeye çarp, çarpıdan sonra elde edilen meblâğı payların sıhhati için yapılan toplama taksim et, o zaman her vârisin hakkı çıkmış olur.

SON

Table of Contents

- MUHTASAR KUDÛRÎ
- 1 TEMİZLİK
  - 1 Abdestin farzı
  - 2 Abdestin Sünnetleri
  - 3 Abdestin Müstehabları
  - 4 Abdesti Bozan Şeyler
  - 5 Guslün Farzları
  - 6 Guslün Sünnetleri
  - 7 Guslü İcap Ettiren Şeyler
  - 8 Kuyular
  - 9 Teyemmüm
  - 10 Mestlerin Üzerine Mesh
  - 11 Hayız
  - Özürlünün Abdesti
  - 12 Nifas (Lohusa) Kanı
  - 13 Necasetler Babı
- 2 NAMAZ
  - 1
  - 2 Ezan
  - 3 Namazdan Evvel Yapılması Gereken Şartlar
  - 4 Namazın Sıfatları
  - 5 Cemaatla Namaz
  - İmam Nelere Dikkat Etmelidir?
  - 6 Namaz Kılana Mekruh Olan Şeyler
  - 7 Geçmiş Namazların Kaza Edilmesi
  - 8 Kendisinde Namaz Kılmak Mekruh Olan Vakitler
  - 9 Nafile Namazlar
  - 10 Secde-i Sehv
  - 11 Hasta Namazı
  - 12 Tilâvet (Okumak) Secdesi
  - 13 Misafir Namazı
  - 14 Cuma Namazı
  - 15 Bayram Namazı
  - Bayram Namazı Nasıl Kılınır:
  - 16 Güneş Tutulması Namazı

17 Yağmur İsteme
18 Ramazan İbadeti
19 Korku Namazı
20 Cenazeler
Cenaze Namazı
21 Şehidler
22 Kabede Namaz Kılma
3 ZEKÂT
1
2 Devenin Zekâtı
3 Sığırların Zekâtı
4 Koyunun Zekâtı
5 Atın Zekâtı
6 Gümüş Zekâtı
7 Altın Zekâtı
8 Ticaret Eşyasının Zekâtı
9 Ziraatler Ve Meyvelerin Zekâtı
10 Kendisine Sadaka (Zekât) Vermek Caiz Olup Olmayan Şahıslar
11 Fitre Zekâtı
4 ORUÇ
1
2 Devir (İskat)
3 İ’tikâf
5 HAC
1
2 Mikat (İhrama Girme Yeri)
3 Hacc-ı Kıran
4 Hacc-ı Temettü
5 Cinayetler
6 İhsar
7 Haccın Fevti
8 Hedy (Kurban)
6 ALIŞ VERİŞ (Muâmelât)
1
2 Muhayyerliği (Caymayı) Şart Kılma
3 Fâsîd (Bozuk) Alış Veriş
4 İkâle (Satışı Kaldırmak)
5 Mürâbaha (Kâr ile Devir Etmek) ve Tevliye (Kârsız ve Aldığı Gibi Devretme)

6 Riba (Faiz)
7 Selem
8 Sarf (Sarraflık)
7 REHİN
8 HACR
9 İKRAR
10 İCAR
11 ŞÜF'A
12 ŞİRKET (Ortaklık)
13 MÜDÂREBE
14 VEKÂLET
15 KEFÂLET
16 HAVÂLE
17 SULH
18 HİBE
19 VAKIF
20 GASB
21 VEDÎ’A
22 Â’RİYE
23 LAKÎT
24 LUKATA
25 HUNSA
26 MEFKÛD (Kaybolan)
27 İBÂK (Kaçmak)
28 İHYÂ-İ MEVÂT (Çorak Arazileri İşletmek)
29 ME’ZÛN (İzin Verilmiş Köle)
30 MÜZÂRAA (Ortak Ziraat Yapmak)
31 MUSÂKAT
32 NİKÂH
33 RİDÂ’ (Memeden Süt Emmek)
34 TALÂK (Boşanma)
35 RİC’AT
36 ÎLÂ
37 HUL’
38 ZİHÂR
39 Lİ’ÂN
40 IDDET
41 NAFAKALAR
42 ITÂK (Âzat Etmek)

43 TEDBÎR
1
İSTÎLÂD (Câriyesinden Veled Talep Etmek)
44 MUKÂTEB
45 VELÂ’
46 CİNÂYETLER
47 DİYETLER
1
KASÂME (YEMİNLER)
48 MEÂKIL
49 HADLAR
1
İÇKİNİN CEZASI
İFTİRA CEZASI
50 SERİKA (Hırsızlık)
51 EŞRİBE (İçkiler)
52 SAYD (Av) ve ZEBÂİH (Boğazlamalar)
53 KURBAN
54 YEMİNLER
55 DA’VÂ
1
ŞÂHİTLİK
56 ŞÂHİTLİKTEN DÖNMEK
57 KÂDÎ’NİN ÂDÂBI
58 TAKSÎMÂT
59 İKRÂH (Zorlama)
60 SİYER
61 HARÂM VE HELÂL
62 VASİYETLER
63 FERÂİZ
1
2 Asebe
3 Hacb (Tamamen veya Kısmen Miras Payından Mahrum Olmak)
4 Red (Geri vermek)
5 Öldürme
6 Zevil erhâm
7 Ferâiz Hesabı
Avl